

University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Ljiljana Biškup Mašanović

**THE MYTHOLOGISATION OF THE
MIGRANT ISSUE IN THE FEDERAL
REPUBLIC OF GERMANY DURING THE
"OPEN DOOR POLICY"**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2022

Sveučilište u
Zagrebu

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

Ljiljana Biškup Mašanović

**MITOLOGIZACIJA MIGRANTSKOGA
PITANJA U SAVEZNOJ REPUBLICI
NJEMAČKOJ TIJEKOM
POLITIKE "OTVORENIH VRATA"**

DOKTORSKI RAD

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Zlatan Krajina

Zagreb, 2022.

University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Ljiljana Biškup Mašanović

**THE MYTHOLOGISATION OF THE
MIGRANT ISSUE IN THE FEDERAL
REPUBLIC OF GERMANY DURING THE
"OPEN DOOR POLICY"**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Zlatan Krajina, Ph.D.

Associate Professor

Zagreb, 2022

Zahvale:

Pisanje doktorske disertacije doživjela sam kao inspirativno, izazovno i vrlo zanimljivo putovanje. Na tom putovanju posebna uloga pripada mom mentoru izv. prof. dr. sc. Zlatanu Krajini koji me je svojim jasnim, sažetim i preciznim uputama uvijek vraćao na dogovoreni put. Njegove primjedbe za mene imaju trajnu vrijednost i smatram ih zlatnim pravilima akademskog pisma i na tome sam mu beskrajno zahvalna.

Zahvaljujem profesorima Dejanu Joviću i Iliji Tomaniću Trivundži na trudu i angažmanu oko čitanja disertacije.

Također bih željela zahvaliti kolegici i prijateljici dr. sc. Jeleni Radić Đozić koja je s velikim žarom i marom čitala ovaj tekst.

Prijateljicama Esteri, Marini i Nadi dugujem veliku zahvalnost za toplinu, razumijevanje i operativnu potporu u izazovnom razdoblju moga života, a Jasni na entuzijazmu i znanstvenoj znatiželji.

Disertaciju posvećujem svojoj majci Štefici koja je na mene prenijela posvećenost radu, dobru organizaciju, a iznad svega zarazni optimizam i vjeru u bolje sutra, te sinu Draženu sa željom da svoj životni put živi u radosti.

O mentoru:

Zlatan Krajina je izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Rođen je 6.11.1981. gdje je završio osnovnu školu, gimnaziju i dodiplomski studij novinarstva. Magistrirao je u listopadu 2007. godine na Goldsmiths College, Sveučilišta u Londonu, pod mentorstvom profesora Davida Morleya. Na istoj instituciji i pod istim mentorstvom doktorirao je 31.1.2012. godine.

Karijeru je započeo na Hrvatskoj radioteleviziji 2000. godine gdje je bio u stalnom radnom odnosu između 2005. i 2011. godine. Radio je kao urednik i voditelj Vijesti te niza informativnih, mozaičkih te dokumentarnih emisija na HR1, HR2, HR3, Radio Sljemenu i u informativnom programu HRT-a. Također je sudjelovao u reorganizaciji i digitalizaciji proizvodnje radijskog programa HR-a.

Između 2009. i 2011. radio je kao istraživač, voditelj seminara i ispitivač na Goldsmiths Collegeu (Odjel za medije i komunikacije) Sveučilišta u Londonu.

Od 2011. do 2014. radi na Fakultetu političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu u svojstvu višeg asistenta, te istodobno na Hrvatskoj radioteleviziji kao autor i voditelj (serijal *Mediopolis* na HR3 i *Govornica* na HTV4). Godine 2014. izabran je u zvanje docenta na Fakultetu političkih znanosti, Sveučilišta u Zagrebu, a 2020. godine u zvanje izvanrednog profesora na istoj instituciji.

Znanstveni interes Zlatana Krajine usmjeren je na kritičke perspektive medijskih i kulturnih studija, s naglaskom na: medijske publike, svakodnevni život, sociološke perspektive medijskih tehnologija, europske i balkanske identitete, reprezentaciju društvenih grupa, postmoderne gradove, društvene i kulturalne aspekte arhitekture i urbanizma i kvalitativne pristupe i metode istraživanju medija.

Vrlo je aktivan u različitim institucionalnim procesima: prodekan za znanost i međunarodnu suradnju FPZG između 2018. i 2020. godine, voditelj Odbora za knjižnicu FPZG, član odbora za znanost i dr. Organizator je konferencija i drugih akademskih događaja na matičnom fakultetu, ali i drugdje. Član je uredništva časopisa *Politička misao* i recenzent je u sljedećim časopisima: *Politička misao*, *Communication and the Public*, *Društvena istraživanja*, *Sociologija i prostor*, *Research Foundation Flanders* i baze časopisa *Taylor and Francis*.

Objavio je monografiju 2014. godine pod nazivom: *Negotiating the Mediated City: Everyday Encounters with Public Screens* u izdanju Routledgea. Zajedno s Nebojšom Blanušom 2016. godine uredio je zbornik pod nazivom *EU, Europe, Unifinished: Mediating Europe and the Balkans in a Time of Crisis*, te je kao jedan od urednika sudjelovao u uređivanju tematskog broja časopisa *Urban Media Studies*.

Napisao je preko 60 znanstvenih radova, te je dobitnik više nagrada (za najbolju radijsku emisiju 1999., za najboljeg znanstvenog novaka 2013. godine, finalist godišnjeg izbora knjige godine *Jane Jacobs UC award* u 2014., državne nagrade za znanost 2015. godine, znanstveni rad s Katjom Vretenar u *Političkoj misli* uvršten je među *100 djela o rodnoj ravnopravnosti u RH* Finske ambasade u RH, 2018. Također je angažiran u brojnim aktivnostima i edukacijama izvan njegova akademskog djelokruga.

Sažetak:

U ovoj je disertaciji, korištenjem analize diskursa, istražen programski sadržaj na temu migracija vodećih njemačkih političkih stranaka (AfD, Bündnis 90/Die Grünen, CDU, CSU, die Linke, SPD i pokret Pegida), kao i medijski sadržaj na istu temu u sljedećim njemačkim glasilima: Berliner Morgenpost, Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung i Freie Presse, u vremenskom razdoblju od 2014. do 2018. godine.

Cilj je bio istražiti proizvodnju mitova u Saveznoj Republici Njemačkoj kao dominantne reakcije i načina nošenja s kritičnom situacijom koja je započela 2015. godine i bila je izazvana dolaskom velikog broja imigranata.

Naslanjajući se na teorije strukturacije, identiteta, mita i historijske trope suvremenog njemačkog kolektivnog imaginarija, poput podrijetla (duha nacije), kulture i načina života, tvrdim kako je ta kritična situacija narušila osjećaj ontološke sigurnosti u njemačkom društvu, te je nastali osjećaj nesigurnosti uvelike utjecao na jačanje nacionalizma i religijskog ekstremizma.

Njemačka je odabrana kao studija slučaja u analizi migrantske krize zbog važnog regionalnog i geopolitičkog položaja i značaja te zemlje unutar europskog kontinenta i Europske unije, a iznad svega, zbog pitanja državljanstva koje je postavljala kao sredstvo i cilj integracije kroz svoju suvremenu povijest (od 1871. do 2018. godine). Pitanje "tko je Nijemac" proteže se kroz period dulji od stoljeća i upisuje u odnos njemačkih građana i državne politike prema najnovijim migracijama na razmeđu rata u arapskom svijetu, tržišnih zahtjeva njemačkog gospodarstva za radnom snagom i kulturnih pritisaka za održanjem kontinuiteta etnički homogene države.

Istraženi su mitovi kojima su etnički Nijemci pod utjecajem kritične situacije označavali doseljenike iz pretežito muslimanskih zemalja kao Drugoga. Analizom su utvrđena četiri dominantna mita (mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemačkome strahu- *German Angst* i novi mit o istoku). Istražen je njihov odnos prema "povijesnim", od ranije prisutnim mitovima poput mita o posebnome putu Njemačke (*Sonderweg*), mita o *Mitteleuropi*, mita o nožu u leđa (*Dolchstoß*) i mita o istoku. Iz toga su proizašli uvidi o tome koje prevladavajuće predrasude stoje na putu međusobnom uvažavanju Nijemaca i muslimanskih doseljenika, te u kojoj mjeri one mogu pridonijeti međusobnom uvažavanju ili sprječavanju uvažavanja.

Korišteni metodološki model je omogućio uvide o načinu korištenja hegemonijskog diskursa za dvostruki cilj: uokvirivanje doseljenika kao Drugoga i za ublažavanje kulturnog konflikta u vrijeme kritične situacije. Također je ukazao i na način na koji je "mitski jezik" utjecao na konstrukciju društvene stvarnosti (stvaranje i održavanje društvene solidarnosti, identiteta, ponašanja i javnih politika).

Istraživanje je, u smislu relevantnosti za širu raspravu i za trasiranje budućih istraživanja, ukazalo na to koji su smjer međuetničke komunikacije utvrđeni mitovi oblikovali, kako Nijemci doživljavaju nacionalni identitet, kakvo društvo žele s obzirom na pojačanu prisutnost imigranata, te kakvu poziciju žele za svoju državu u međunarodnim odnosima, primjerice, jaku globalnu poziciju Njemačke ili jaku EU.

Ključne riječi: mitologizacija, politika otvorenih vrata, ontološka (ne)sigurnost, mitovi, imigranti, islamizacija, vodeća kultura (*Leitkultur*), Savezna Republika Njemačka

Abstract:

In this dissertation, using discourse analysis, the program content on migration from the publicly available archives of the leading German political parties (AfD, Bündnis 90 / Die Grünen, CDU, CSU, die Linke, SPD and the Pegida movement) was explored, as well as media content on the same topic in the following German newspapers: Berliner Morgenpost, Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung and Freie Presse, covering the period from 2014 to 2018.

The aim was to explore the production of myths in the Federal Republic of Germany as the dominant reaction and way of dealing with the critical situation that began in 2015 and was caused by the arrival of a large number of immigrants.

Drawing on theories of structuration, identity and myth, as well as on the historical tropes of contemporary German collective imaginary, such as the origin (the genius of the nation), culture and the way of life, I argue that this particular critical situation undermined the sense of ontological security in German society and greatly influenced the emergence of nationalism and religious extremism.

Germany was chosen as a case study in the analysis of the migrant crisis because of its significant regional and geopolitical position and its importance for the European continent and the European Union in particular, and above all because it has been using the issue of

citizenship as a means and goal of integration throughout its modern history, and in terms of this research, from 1871 to 2018. The question of "who is a German" stretches for more than a century and inscribes itself into the attitude of German citizens and state policy toward recent migrations which happen at the crossroads of wars in the Arab world, market demands of German economy for labour, and cultural pressures to maintain the continuity of an ethnically homogeneous state.

Myths by which ethnic Germans, under the influence of a critical situation, represented the Other were explored. In this particular case the Other is an immigrant coming from predominantly Muslim countries. As a result, four dominant myths were singled out: the myth of the open door, the myth of islamization, the myth of German fear (German Angst), and the new myth of the East. Their relationship to "historical", previously known myths, such as the myth of the special path (*Sonderweg*), the myth of *Mitteleuropa*, the myth of the stab in the back (*Dolchstoß*) and the myth of the East was also explored. The resulting insights showed what prejudices stand in the way of mutual respect between Germans and Muslim immigrants, whether they contribute to mutual regard or prevent it.

The methodological model provided insights on how to use hegemonic discourse to alleviate cultural conflict in times of crisis, and how "mythical language" influenced the construction of social reality (creating and maintaining social solidarity, identity, behaviour and public policies).

The research showed what direction of interethnic communication the established myths shaped, how Germans perceive national identity, what kind of society they want given the increased presence of immigrants, what position they want for their country in international relations, for example, a strong global position of Germany or a strong EU.

Key words: mythologization, open door politics, ontological (in)security, myths, immigrants, islamization, leading culture (*Leitkultur*), Federal Republic of Germany

SADRŽAJ

UVOD	1
1. DEFINIRANJE ISTRAŽIVAČKOG PROBLEMA I METODOLOŠKI OKVIR	4
1.1 <i>Istraživački problem</i>	4
1.2 <i>Metodološki okvir</i>	5
1.2.1 Metodologija u širem smislu	
1.2.2 Metodologija u užem smislu (primijenjena metoda)	8
1.2.3 Istraživačka pitanja i pretpostavka	14
1.3. <i>Plan poglavlja u disertaciji</i>	14
2. KONTEKSTUALIZACIJA MIGRANTSKOGA PITANJA	16
2.1 <i>"Njemačko pitanje" u kontekstu političke povijesti Savezne Republike Njemačke</i>	16
2.1.1 Prvi Reich (962.-1806.)	16
2.1.1.1 Ostsiedlung	17
2.1.1.2 Westfalski mir (1648.)	17
2.1.2 Razdoblje njemačkog dualizma	19
2.1.2.1 Revolucionarna zbivanja 1848. godine i Sjevernonjemački savez	21
2.1.3 Drugi Reich (1871.-1918.)	22
2.1.4 Weimarska Republika (1919.–33.)	23
2.1.5 Treći Reich (1933.–45.)	25
2.1.6 Novi svjetski poredak i njemačko pitanje nakon Drugog svjetskog rata	26
2.1.6.1 Počeci politike europskih integracija i različiti prijedlozi rješavanja njemačkog pitanja	28
2.1.6.2 Ostpolitik	30
2.1.6.3 Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS)	31
2.1.7 Njemačko ujedinjenje	32
2.2 <i>Razvoj njemačke nacionalne svijesti</i>	34
2.2.1 Prusizam	35

2.2.2 Pijetizam	36
2.2.3 Militarizam	37
2.2.4 Kulturkampf	39
2.3 <i>Koncept njemačkog državljanstva</i>	40
2.3.1 Njemački zakon o državljanstvu nakon 1945.	41
2.3.2 Reforma njemačkog zakonodavstva o državljanstvu 1990. godine	42
2.3.3 Reforma Zakona o državljanstvu iz 2000. godine i Zakon o imigraciji iz 2004.	43
2.4. <i>Prikaz migracija od početaka europskih integracija do 2018. godine na prostoru Savezne Republike Njemačke</i>	44
3. <i>TEORIJSKA ISHODIŠTA- KONCEPTUALIZACIJA</i>	51
3.1 <i>Ontološka sigurnost</i>	
3.1.1. Značenje pojma ontološke sigurnosti u teoriji strukturacije Anthonyja Giddensa	51
3.1.2 Uzroci ontološke (ne)sigurnost iz perspektive filozofske antropologije Ernesta Beckera	55
3.1.3 Psihologija gomile Gustava Le Bona i Sigmunda Freuda	58
3.2 <i>Nastanak identiteta</i>	60
3.2.1 Nacija i nacionalni identitet	62
3.3 <i>Uloga mitova u pregovaranju o migrantskom pitanju u njemačkoj javnosti</i>	65
3.3.1 Mit kao semiološki sustav	65
3.3.1.1 Roland Barthes	66
3.3.1.2 Stuart Hall i model kodiranja/dekodiranja	68
3.3.2 Mit kao ideološki sustav	71
3.3.2.1 Politički mit	72
3.3.2.1.1 Nacionalni mit	73
3.3.2.2 Rasni mit (arijski mit)	76
Darvinizam	77

Degeneracija i rasna higijena	78
Gobinizam i eugenika	79
Antisemitizam	80
3.3.2.2.1 Nacional-socijalistički mit	81
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE	83
4.1 Povijesni njemački mitovi	84
4.1.1 Mit o Sonderwegu	84
4.1.2 Mit o Mitteleuropi	87
4.1.3 Mit o nožu u leđa (<i>Dolchstoß</i>)	89
4.1.4 Mit o istoku (njemačka inačica <i>Manifest Destiny</i>)	91
4.2 Mitovi nastali kao posljedica migrantske krize 2015. godine	93
4.2.1 Mit o otvorenim vratima	93
4.2.2 Mit o islamizaciji (novi rasni mit)	98
4.2.3 Mit o njemačkome strahu (<i>German Angst</i>)	100
4.2.4 Mit o istoku (nakon ujedinjenja Njemačke)	103
4.3 Nacrt istraživanja	104
4.4 Programski sadržaji njemačkih stranaka na temu migracija korištenjem metode Laclau i Mouffe	109
4.4.1 Alternativa za Njemačku (AfD)	109
4.4.2 Pokret Pegida	116
4.4.3 Bündnis 90/Die Grünen	122
4.4.4 Kršćansko-demokratska unija, CDU	125
4.4.5 Kršćansko-socijalna unija, CSU	128
4.4.6 Ljevica (<i>Die Linke</i>)	132
4.4.7 Socijaldemokratska stranka Njemačke, SPD	135
4.5 Medijski sadržaj iz njemačkih tiskovnih medija	139
4.5.1 Opis istraživanja	139
4.5.2 Analiza za godinu 2014.	145

<i>4.5.3 Analiza za godinu 2015.</i>	154
<i>4.5.4 Analiza za godinu 2016.</i>	162
<i>4.5.5 Analiza za godinu 2017.</i>	172
<i>4.5.6 Analiza za godinu 2018.</i>	178
5. ZAKLJUČAK	187
6. POPIS LITERATURE	208
POPIS SLIKA I TABLICA	243
POPIS KRATICA	244
PRILOZI	246
O autorici:	264

UVOD

Migracije su stare koliko i društva i sežu u predmoderna vremena, no ono čime se migracije u 21. stoljeću razlikuju od prethodnih jest njihov globalni razmjjer, te društvene i gospodarske posljedice koje izazivaju u državama primateljicama čime utječu na stvaranje politika na nacionalnoj i međunarodnoj razini (Haas, Castles i Miller, 2019:2). Današnje migracije postavljaju velike izazove za društva država primateljica zbog činjenice da imigranti dolaze u valovima i velikim skupinama, a ne pojedinačno (Haas, Castles i Miller, 2019:16), kao i zbog činjenice da dolaze iz gospodarski, društveno i kulturno vrlo udaljenih područja u odnosu na državu primateljicu.

Stoga i ne čudi sve veća politizacija migrantskoga pitanja, pa se sve češće u javnom prostoru postavljaju dva temeljna pitanja: o sposobnosti nacionalne države da učinkovito upravlja međunarodnim migracijama, te o posljedicama rastuće etničke raznolikosti u društvima država primateljica (Haas, Castles i Miller, 2019:16).

Migracije 21. stoljeća potiču rasprave o mobilnosti koja postaje središnji pojam u diskusijama među pojedincima, različitim organizacijama i vladama, osobito u državama primateljicama, pri čemu se postavljaju pitanja o tome je li na djelu premalo ili previše kretanja ili pak pogrešna vrsta kretanja ili je riječ o kretanju u pogrešno vrijeme (Hannam, Sheller i Urry, 2006: 1).

Zbog velikih razlika u razvijenosti današnjega svijeta, suvremene poslovne strategije koje uključuju veliku mobilnost, roba, ljudi, kapitala i usluga, uglavnom su rezervirane za tehnološki razvijena zapadna društva, ali i za neka azijska društva u snažnom usponu. No i u takvim tehnološko razvijenim društvima posljedice mobilnosti i migracija ne utječu na sve jednako, jer često mobilnost jednih (bogatijih), povećava nepomičnost drugih ljudi u istome društvu (Massey 1991: 25).

Dakle, globalnom ekonomijom potaknuto "sažimanje vremena i prostora" (Harvey, 1989: 240), te vezani oblici željene mobilnosti (radi sklapanja posla ili odmora) pogoduju i bivaju omogućeni bogaćenjem jednoga dijela stanovništva, dok u istome društvu rastuća socijalna nesigurnost kod širokih slojeva stanovništva stvara zabrinutost oko budućnosti, koja je dijelom potaknuta i pojavom neželjene mobilnosti (izbjeglištva).

Naširoko diskutirani strah od pretjerane globalizacije i gubitka specifičnosti lokaliteta i njegova identiteta (Bauman, 2011: 97-117) jača privrženost naciji i monokulturi koji se ponovno, i nakon strahota svjetskih ratova, nude kao faktori povratka stabilnosti u

promjenjivom svijetu. Mitskim pripovijestima o naciji i domu stvara se diskurzivno pravo na domovinu i nanovo otkriva osjećaj sigurnosti, ma koliko on bio privremen ili "fantazmagoričan" (Bauman, 1998:5-6). Biti bez doma je duboko traumatično iskustvo s konkretnim posljedicama (Morely, 2000:26), jer uživati pravo na dom i pripadati znači imati i koristiti pravo na državljanstvo iz kojega proizlaze sva ostala prava i prakse.

Pitanje definicije mjesta gdje pojedinac pripada otvara se u doba intenzivnih susreta s Drugima, a u kontekstu ove disertacije to je susret Nijemaca s imigrantima iz dominantno muslimanskih država. U modernom dobu nacionalna država je preuzela ulogu konstrukcije kulturnog jedinstva i jednosti, kao i ulogu zaštitnice od potencijalnih sila nereda. To je postizala korištenjem hegemonijskog diskursa, no nije mogla izbjeći tjeskobu (Robins, 2014:266) zbog onih s kojima "članovi" nacionalne zajednice nemaju tu "prirodnu" zajedničku vezu, tj. zbog kojih se društvo dijeli na one koji pripadaju i one koji ne mogu pripadati. Takvima su se na najdubljoj razini zamjerale njihove "razlike", jer su one viđene kao potencijalna opasnost za fragmentaciju do jučer koherentne cjeline koju je potrebno braniti od sila raspada i rastakanja, a to znači od raznolikosti i složenosti (Robins, 2014:266).

U susretu s Drugim postavlja se crta razgraničenja između većine (nas) i došljaka-stranaca (njih), koje se nerijetko doživljava kao pasivan problem, a ne kao aktivne ljude koji znaju i žele rješavati probleme. Pritom ih se doživljava kao homogenu masu, koja jednako razmišlja i ima iste ciljeve, te se ne uzima u obzir pluranost njihovih jezika, kultura, društvenih i političkih iskustava.

Ono što u ovoj vrsti susreta izlazi na vidjelo jest tenzija između stajanja i kretanja, koju adresira ova disertacija. Pojmovi poput "pripadnosti", "identiteta", "baštine", "kulture", koje se vezuje uz nepromjenjivost, koherentnost, integritet, kontinuitet, uglavnom se oslanjaju na konceptualne izvore nacionalne imaginacije, te nam se mogu činiti gotovo prirodnima i samorazumljivima. Kod istraživanja uzroka tenzija između stajanja i kretanja, prepoznata je središnja relevantnost teorije strukturacije i pojma ontološke (ne)sigurnosti. Pritom je pitanje nacije i nacionalnog identiteta poslužilo kao platforma za pregovaranje oko različitosti i suživota. Konstitucionalna važnost reprezentacije, u formi mita, pokazala je odnose moći koji su uspostavljeni i predstavljeni diskurzivnim praksama, koje su istražene primjenom modela Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe.

U analizi je korištena studija slučaja da bi se prikazao povijesni i politički karakter mitologizacije na području Savezne Republike Njemačke, te ukazalo na dominantne njemačke povijesne mitove kao i njihov utjecaj na nove mitove koji su nastali kao posljedica migrantske krize 2015. godine. Istraživanje je obuhvatilo specifičnu kategoriju imigranata koja se odnosi

na osobe koje su iz dominantno muslimanskih zemalja došle u Saveznu Republiku Njemačku u razdoblju između 2014. i 2018. godine. Pritom sam odlučila koristiti riječ imigrant, umjesto češće korištene riječi migrant. Riječ migrant¹ je, prema Rječniku migracija, krovni pojam koji nije definiran međunarodnim pravom, a odražava uobičajeno laičko razumijevanje osobe koja se odseli iz svoga uobičajenoga prebivališta, bilo u zemlji ili preko međunarodne granice, privremeno ili trajno, i iz različitih razloga. To znači da riječ migrant pretpostavlja unutarnje i vanjske migracije. Budući da se disertacija bavi isključivo vanjskim migracijama, odlučila sam se za upotrebu riječi imigrant².

Proces mitologizacije analizirala sam iz jednoga smjera, iz vizure većine, odnosno, zanimalo me je kako su etnički Nijemci označavali imigrante, te na koji su način percipirali pitanje migracija.

Strukturu disertacije čini šest poglavlja: definiranje istraživačkog problema i metodološki okvir, kontekstualizacija migrantskoga pitanja, teorijsko polazište-konceptualizacija, empirijsko istraživanje, zaključak i popis literature, a njihov sadržaj je opisan na početku svakoga poglavlja.

Doprinos disertacije i rezultati istraživanja objašnjeni su u završnom poglavlju. Opći zaključak ukazuje na otpornost institucija njemačke nacionalne države u situaciji društvene i političke nestabilnosti (migrantske krize 2015.), kao i na njezinu sposobnost da svede moguću političku polarizaciju na mjeru kojom se ne ugrožava opstojnost političkoga sustava. Vladajuća je struktura uspjela nametnuti hegemonijski diskurs prema kojemu je migrantsko pitanje stavila pod kontrolu, osigurala nastavak dominacije njemačke kulture, te je pod pritiskom dijela građana, umanjila mogućnost transkulturalnog prepoznavanja (Robins, 2014:272) i uvažavanja, kao i stvaranja novih kodova koji bi postupno doveli do dugotrajnog i stvarnog, a ne samo kratkotrajnog i deklarativnog, jednakopravnog statusa Drugoga.

¹ Na međunarodnoj razini ne postoji općeprihvaćena definicija za "migranta". Razvio ju je IOM za svoje potrebe i nije namijenjena impliciranju ili stvaranju bilo koje nove pravne kategorije. Međunarodno migracijsko pravo. Rječnik migracija. Međunarodna organizacija za migracije, IOM, str. 132. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf, pristupljeno: 26.10.2020.

² Osoba koja se preseli u zemlju koja nije zemlja njezinog uobičajenog boravka na razdoblje od najmanje godinu dana (12 mjeseci), tako da određena zemlja zapravo postaje njegova nova država uobičajenog prebivališta. Iz perspektive zemlje odlaska, osoba će biti dugoročni emigrant, a iz perspektive zemlje dolaska, osoba će biti dugoročni imigrant. Kasnije je pozivanje na minimalno razdoblje boravka od 12 mjeseci izostavljeno s ciljem pokrivanja onih koji emigriraju na kraće vrijeme, pod uvjetom da je osoba promijenila svoje uobičajeno prebivalište. Međunarodno migracijsko pravo. Rječnik migracija. Međunarodna organizacija za migracije, str. 103.

1. DEFINIRANJE ISTRAŽIVAČKOG PROBLEMA I METODOLOŠKI OKVIR

1.1 Istraživački problem

Ova disertacija istražuje proizvodnju mitova u Saveznoj Republici Njemačkoj u razdoblju od 2014. do 2018. kao posljedicu kritične situacije koju je izazvao veliki priljev imigranata 2015. godine. Njemačka je vlada odgovorila na izazov izbjegličke krize u Siriji politikom "otvorenih vrata" što je dovelo do jačanja ontološke nesigurnosti u različitim dijelovima njemačkog, ali i europskih društava. Ontološku nesigurnost sam pratila kroz teme podrijetla (duha nacije), kulture i načina života koje su bile vrlo zastupljene u javnom prostoru u analiziranom razdoblju, te su utjecale na jačanje desnih pokreta i stranaka, pojave nacionalizma i religijskog ekstremizma.

Moj zadatak je bio istražiti mitove kojima su etnički Nijemci pod utjecajem kritične situacije označavali Drugoga, kojega u ovom radu predstavljaju doseljenici iz pretežito muslimanskih zemalja. Nakon provedenog empirijskog istraživanja odredila sam mitove koji su nastali kao posljedica migrantske krize iz 2015. godine, a oni su: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji (novi rasni mit), mit o njemačkome strahu (*German Angst*) i mit o Istoku. Nakon toga sam novonastale mitove usporedila s dominantnim i od ranije poznatim mitovima poput mita o posebnome putu (*Sonderweg*), mita o Mitteleuropi, mita o nožu u leđa (*Dolchstoß*) i mita o Istoku. Navedeni koraci su me doveli do zaključnih spoznaja o predodžbama i predrasudama (mitovima) koji stoje na putu međusobnom uvažavanju i radu na zajedničkoj dobrobiti između etničkih Nijemaca i heterogene skupine imigranata, te njihova značenja u kontekstu njemačke migracijske politike.

Temu istraživanja sam odabrala zbog važnosti mitova u konstrukciji društvene stvarnosti i njihova utjecaja na stvaranje i održavanje društvene solidarnosti, identiteta, ponašanja i javnih politika. Posebno me je zanimalo na koji se način odvija stvaranje "mitskoga jezika" i kako se on mijenja kao važan pokazatelj političke promjene. Također me zanimalo na koji su način korišteni politički mitovi da bi se ublažio kulturni konflikt u vrijeme kritične situacije. Temu sam odabrala i zbog činjenice što pregledom dosadašnje literature nisam uspjela pronaći sustavna istraživanja o proizvodnji mitova u Saveznoj Republici Njemačkoj vezano uz migracije, osim istraživanja političkih mitova (Campbell, 1991, 2004; Cassirer, 1974; Girardet, 2000; Liulevicius, 2010; Münckler, 2009; Vascik & Sadler, 2016). Koncept ontološke (ne)sigurnosti istraživan je u većem broju radova, no usmjerila sam se na

dva područja: međunarodnih odnosa (Browning & Joenniemi, 2017; Mitzen, 2006) i političke psihologije (Kinnvall, 2004).

Istraživanje sam provodila korištenjem diskurzivne teorije Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe, na studiji slučaja Savezne Republike Njemačke, u cilju identifikacije dominantnih predodžbi koje su Nijemci imali o migrantima iz većinski muslimanskih zemalja koji su u promatranom razdoblju došli u njihovu zemlju. Iz toga su proizašli uvidi o tome kako Nijemci doživljavaju nacionalni identitet, kakvo društvo žele s obzirom na pojačanu prisutnost imigranata, kakvu poziciju žele za svoju državu u međunarodnim odnosima, primjerice, jaku globalnu poziciju Njemačke ili jaku EU. Njemačka je odabrana za studiju slučaja zbog njezinog važnog regionalnog položaja unutar europskog kontinenta, značenja na globalnoj razini, a prije svega zbog pitanja državljanstva koje je postavljala kao sredstvo i cilj integracije na svom povijesnom putu.

Saznanja iz prikupljenog materijala pružila su korisne uvide o prijedorima u razumijevanju fenomena migracija i načinima njegove mitologizacije, što nije samo specifično za Njemačku, već i za druge bogate europske države. Studija je ukazala na način kojim su njemačke vlasti pokušale izbalansirati posljedice ratne situacije u državama podrijetla imigranata s potrebama njemačkog gospodarstva za radnom snagom. Odnos rata i tržišnih zbivanja i njihov utjecaj na dinamiku već je zabilježen u ranijim migracijskim valovima u Saveznu Republiku Njemačku. Nakon njemačkog ujedinjenja i osobito nakon 2015. navedenom se odnosu priključuje i pitanje "vodeće kulture" (*Leitkultur*), koje propituje što znači biti Nijemac u susretu s ljudima koji pripadaju različitom estetskom, kognitivnom i moralnom krugu. Disertacija je odgovorila na pitanje što je u odnosu rata, gospodarstva i kulture specifično za Njemačku, a što se može generalizirati i primijeniti na zemlje zapadne demokracije. Iz toga su uslijedili uvidi o tome kakvo društvo Nijemci žele, s obzirom na pojačanu prisutnost imigranata, te kakvu poziciju žele za svoju državu u međunarodnoj zajednici.

1.2 Metodološki okvir

1.2.1 Metodologija u širem smislu

Za teorijsku osnovu empirijskog istraživanja koristila sam, u užem smislu, diskurzivnu teoriju Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe, a za šira teorijska objašnjenja njihovu knjigu *Hegemonija i socijalistička strategija* (1985.). Smatrala sam da navedena teorija i model mogu na najbolji način pomoći u odgovoru na istraživačko pitanje ovoga rada, jer

autori pretpostavljaju da je cjelokupna društvena stvarnost proizvod diskursa, jezični znakovi koji ga tvore su nestabilni i podložni kontekstu te ih nije moguće trajno fiksirati. Jezični znakovi postaju poprištima ideološke borbe (Vološinov, 1973:23) za različite subjektne pozicije, a time i identitete. Laclau i Mouffe provode neku vrstu "epistemološkog loma", (Howarth, 2000 u Maslov, 2008:179), te se u odnosu na autore poput Althussera i Gramscija, okreću i poststrukturalistima: Jacquesu Lacanu (psihoanaliza), Michelu Foucaultu (teorija diskursa), te Jacquesu Derridau (dekonstrukcija). Iako polaze od Gramscijevog pojma hegemonije prema kojemu je ona primarno ekonomski uvjetovana (Jørgensen & Phillips, 2002:32), Laclau i Mouffe hegemoniju razumijevaju kao dominaciju jedne određene perspektive. Hegemonija nastaje u situaciji kad različiti diskursi u procesima artikulacije i kontingencije ulaze u međusobne borbe kako bi fiksirali značenja na način kako odgovara njihovoj vlastitoj perspektivi. Laclau i Mouffe ideološku borbu iz ekonomske domene prebacuju u domenu reprezentacije ili proizvodnje značenja koja se odvija kroz proces artikulacije (Hall, et al., 1996:600). Međutim, odbacivanje primarnosti ekonomskog dovodi do sljedećih posljedica. Prvo, identitet se više ne smatra stabilnim i fiksiranim, već je rezultat hegemonijskih relacija. Drugo, ukidaju se ontologijski privilegirane točke (npr. radnička borba) koje više nemaju prednost nad drugim oblicima borbe, što znači da je bilo koja "točka napuknuća" ili "demokratski antagonizam" ravnopravna sa svim ostalim točkama (manjinski diskurs, feministički i sl). Treće, gubi se dominacije jedne vrste zahtjeva, što ukazuje na jednakopravnost različitih zahtjeva unutar društvenog polja (Laclau i Mouffe, 2000 u Maslov, 2008:182).

Stoga je diskurzivnu teoriju Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe moguće čitati na sljedeće tri razine: kao diskurzivnu teoriju, kao teoriju političkih identiteta, te kao demokratsku teoriju. Budući da se disertacija bavi, između ostaloga, pitanjima diskursa i identiteta, slijedi prikaz prvih dviju razina čitanja.

Na prvoj se razini njihova teorija može iščitavati kao diskurzivna teorija, gdje su autori pojam strukture zamijenili pojmom diskursa koji predstavlja privremeno i djelomično fiksiranje značenja (Jørgensen & Phillips, 2002:38-39). Diskurs se uspostavlja kao totalitet u kojem je svaki element fiksiran kao moment kroz svoje odnose s ostalim znakovima (kao što je to u ribarskoj mreži). Budući da su momenti nastali djelomičnim fiksiranjem elemenata, njihovo je značenje privremeno stabilizirano, ali je još uvijek plutajuće i zbog toga ga može privući i neki drugi diskurs (Dabirimehr i Fatmi, 2014:1286). Stoga tranzicija iz elemenata u momente nikada nije u potpunosti završena (Laclau i Mouffe, 2000: 110). U procesu hegemonijske borbe za značenje provodi se isključivanje svih ostalih mogućih značenja koja

bi znakovi mogli imati, pa je stoga diskurs redukcija mogućnosti (Jørgensen & Phillips, 2002:26-27). Sve mogućnosti koje diskurs isključuje, Laclau i Mouffe nazivaju poljem diskurzivnosti (1984:111). Polje diskurzivnosti predstavlja rezervoar viška značenja, što znači da sadrži sva ona značenja koja je znak imao ili ih ima u drugim diskursima, a koja su isključena iz nekog određenog diskursa (Jørgensen & Phillips, 2002:26-27). To znači da se diskurs konstituira u odnosu na ono što isključuje, dakle u odnosu na polje diskurzivnosti.

Na drugoj razini je teoriju Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe moguće iščitavati kao teoriju političkih identiteta. U navedenom okviru autori smatraju da je društvo zapravo objektivno nepostojeći fenomen, (Jørgensen & Phillips, 2002:34) već ga mi pokušavamo uspostaviti kroz označavanje, tj. davanje značenja. Mi neprestano proizvodimo društvo već time što se ponašamo kao da ono egzistira kao totalitet. S pojmovima poput ljudi, domovina, pokušavamo postaviti crte razdjelnice u tome totalitetu dodjeljujući mu naoko objektivni sadržaj. Ali totalitet ostaje imaginarni entitet. Laclau i Mouffe smatraju da društveno postoji jedino kao pokušaj da se konstruira inače vrlo heterogeno i promjenjivo društvo. U polju društvenog, koje je polje među-diskurzivnih ispreplitanja, različiti diskursi se sučeljavaju za stabilizaciju elemenata i prijelaz u momente. Diskursi, kao izrazi moći, pokušavaju artikulirati nefiksirane momente ("lebdeće označitelje"), pomoću čvorišnih točaka na način da ih učvrste i time dalje stabiliziraju lanac označitelja i fiksiraju obuhvaćena značenja. Niti jedno značenje nije trajno fiksirano, tako niti jedan identitet nije stabilan, zatvoren entitet, jer ga uvijek izvan-diskurzivna okolina, odnosno, neki drugi diskurs sprječava da postane u potpunosti prošiven (Maslov, 2008:184). Kolektivni ili individualni identiteti ljudi (Jørgensen & Phillips, 2002:34) rezultat su kontingencijskih (situacijskih) procesa koji su mogući, ali ne i nužni, i kao takvi, dio su diskurzivnih borbi. Pritom su za Laclau i Mouffe najvažniji politički procesi (Laclau 1990: 33) i političke artikulacije koje određuju kako djelujemo, razmišljamo, pa time i kakvo društvo stvaramo (Jørgensen & Phillips, 2002:34).

U analizi političkih procesa oslanjamo se na koncept moći, koji je u teoriji Laclaua i Mouffeove usko povezan s konceptima politike i objektivnosti i sličan je Foucaultovu pojmu moći (Jørgensen & Phillips, 2002:37). Moć stvara naše znanje i naše identitete, kao i naše odnose, ali oni su su kontingencijski: u danom trenutku preuzimaju određeni oblik, ali mogu biti i drugačiji. Stoga je moć produktivna jer proizvodi društvenost na određeni način. Moć ne može nestati, mi ovisimo o životu u društvenom poretku koji našem društvenom životu daje smisao, a društveni poredak je uvijek partikularan ali prezentiran kao opći i uvijek se konstituira u odnosima moći. Međutim, odabir jednog društvenog poretka, a isključivanje nekih drugih zamišljenih društvenih poredaka, također je ishod odnosa. Ukratko, moć

proizvodi nastanjiv svijet za nas, a u isto vrijeme sprječava neke druge alternativne mogućnosti (Jørgensen & Phillips, 2002:37). Stoga se može zaključiti da su moć i politika dvije strane istoga novčića, gdje se moć odnosi na proizvodnju objekata poput društva i identiteta, dok se politika odnosi na uvijek prisutnu kontingenciju takvih objekata. Početna točka teorije je da su sve artikulacije kontingencijske, a time i sve društveno. Jedino stalnim traženjem mogućnosti koje su isključene, moguće je ukazati na društvene posljedice određenih diskurzivnih konstrukcija društvenog (Jørgensen & Phillips, 2002:38).

1.2.2 Metodologija u užem smislu (primijenjena metoda)

U ovom ću dijelu poglavlja opisati model koji sam koristila u empirijskom istraživanju koje obuhvaća analizu programskih sadržaja na temu migracija iz javno dostupnih arhiva vodećih njemačkih političkih stranaka: AfD, Bündnis 90/Die Grünen, CDU, CSU, die Linke, SPD i pokret Pegida. Također sam u okviru empirijskog istraživanja provela analizu medijskih sadržaja u sljedećim njemačkim glasilima: Berliner Morgenpost, Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung i Freie Presse. Analizirala sam razdoblje od 2014. do 2018. godine.

U analizi sam koristila model Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe (Jørgensen & Phillips, 2002:50) koji čine sljedeća četiri koraka:

1. Određivanje ključnih označitelja koji ukazuju na način organizacije diskursa: čvorišne točke, glavni označitelji i mitovi.
2. Detektiranje lanaca ekvivalencije koji pokazuju na koji se način ključni označitelji pune značenjem.
3. Detektiranje pojmova koji se odnose na identitet.
4. Detektiranje pojmova u analizi sukoba: antagonizam i hegemonija.

Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe polazi od činjenice da je društveno polje mreža procesa u kojima se stvara značenje. Ono se stvara unutar diskursa koji, procesom artikulacije, uspostvlja privremeno zatvaranje, tj. fiksiranje značenja koje nikad nije trajno, pa tako niti društveni fenomeni nisu nikad završeni niti predstavljaju totalitet. Budući da se značenje nikad ne može u potpunosti fiksirati, otvara se prostor za stalnu borbu oko definiranja društva i identiteta.

U prvom sam koraku analizirala ključne označitelje (čvorišne točke, glavne označitelje i mitove) koji organiziraju diskurs. Diskurs nastaje djelomičnim fiksiranjem oko čvorišne točke koja određuje njegovu domenu. Svi znakovi (elementi) postaju momenti u procesu

artikulacije kad se privremeno odvija njihova fiksacija na način da se iz polja diskurzivnosti isključuju svi oni elementi koji su suprotstavljeni određenom diskursu. Polju diskurzivnosti je spremnik "viška značenja" i sadrži sva ona značenja koja bi svaki znak mogao imati u nekom drugom diskursu. Kao primjer može poslužiti medicinski diskurs koji isključuje diskurse o alternativnim oblicima liječenja (Jørgensen & Phillips, 2002:27). Dakle, diskurs uspostavlja privremeno zatvaranje, privremenu točku koja nikad nije konačna jer je sama artikulacija kontingencijska intervencija. To znači da uvijek postoji borba oko toga kako strukture trebaju izgledati, koji diskursi trebaju prevladati i na koji se način treba dodijeliti značenje pojedinim znakovima (Jørgensen & Phillips, 2002:29).

Kao što je ranije rečeno, diskurs nastaje djelomičnim fiksiranjem oko čvorišne točke (Laclau i Mouffe, 1985:112). Čvorišna točka je privilegirani znak oko kojeg se organiziraju ostali znakovi, te dobivaju značenje na temelju njihova odnosa s čvorišnom točkom. Primjer nalazimo u medicinskoj domeni u kojoj "tijelo" predstavlja čvorišnu točku. Znakovi poput "simptomi", "skalpel", "tkivo" dobivaju svoje značenje prema načinu na koji se odnose prema čvorišnoj točki "tijelo"(Jørgensen & Phillips, 2002:26). Zbog toga što su čvorišne točke velikim djelom prazni univerzali, otvorene su za upisivanje različitog značenja.

U organizaciji diskursa važnu ulogu igraju i glavni označitelji oko kojih se organizira identitet. Identitet se poistovjećuje sa subjektnom pozicijom, jer nastaje kad dođe do prisvajanja subjektne pozicije, u trenutku kad se pojedinac prepozna u pozivu ideologije. Primjerice, pojam "čovjek" je glavni označitelj koji se puni različitim značenjem ovisno o diskursu u kojem se pojavljuje. Punjenje se odvija u lancima ekvivalencije koji uspostavljaju određeni identitet. Potom se identiteti prihvaćaju, odbacuju i pregovaraju u diskurzivnim procesima (Jørgensen & Phillips, 2002:43).

Posebnu pozornost u istraživanju posvetila sam mitovima budući da su mitovi egzemplarni momenti fiksiranja čvorišnih točaka. Mit sam promatrala kao pokušaj zašivanja dislociranih elemenata u novu strukturu njihovom reartikulacijom (Rear, 2013:10), pa je proces u svojoj naravi hegemonijski jer funkcionira na razini interesa određene skupine. Za Laclaua su mitovi plutajući označitelji³ koji se odnose na totalitet (društveno polje) i pune se različitim značenjem u različitim artikulacijama. Plutajući označitelji su nepovezani elementi koje u određeni lanac značenja povezuje točka prošivanja (*point de capiton*). Ona daje lancu određenu stabilnost time što privremeno ujedinjuje ideološko polje, te na taj način omogućuje

³ Označitelj koji poprima različita značenja u različitim kontekstima ili diskursima. <http://struna.ihjj.hr/naziv/plutajuci-oznacilac/25648/>, pristupljeno: 20.5.2020.

hegemonijsku praksu. Zašivanje plutajućih označitelja je privremenog karaktera zbog otvorenosti društvenog i krajnje ne-fiksnog karaktera svakog označitelja, budući da se za stabilizaciju značenja sukobljavaju se različiti diskursi u cilju fiksiranja značenja.

Kao primjer može poslužiti točka prošivanja "borba protiv globalizacije" koja povezuje elemente poput korupcije, gubitka nacionalnog suvereniteta, nezaposlenosti, siromaštva i sl. Pritom, točka prošivanja koristi logiku ekvivalencije, prema kojoj se znakovi kombiniraju na temelju povezanosti ili podudarnosti u lance ekvivalencije nasuprot nekih drugih lanaca koje isključuju iz određenoga diskursa. Gdje logika ekvivalencije dominira javlja se društvena podjela u vidu dihotomije "mi" ili "oni". Kad određeni lanac ekvivalencije dosegne dominantnu, hegemonijsku poziciju, tada nastaje mit.

U odnosu na prvi korak, analizirala sam koji su to znakovi koji imaju privilegirani status, kako ih se definira u odnosu na ostale znakove u diskursu, kako se pune značenjem, na koji način dobivaju značaj objektivnih i po sebi razumljivih, te kako se određeno značenje fiksira u odnosu na ono što isključuje, dakle u odnosu na polje diskurzivnosti.

U drugom sam koraku analizirala način na koji se ključni označitelji kombiniraju s drugim znakovima. Ono što je zajedničko svim ključnim označiteljima (čvorišnim točkama, glavnim označiteljima i mitovima) jest da su prazni znakovi, što znači da sami po sebi ne znače ništa, sve dok ih se ne kombinira s drugim znakovima u lance ekvivalencije gdje se pune značenjem. Tako primjerice, pojam liberalna demokracija dobiva značenje kad je u kombinaciji s drugim nositeljima značenja kao što su slobodni izbori i sloboda govora (Jørgensen & Phillips, 2002:50).

Detektirala sam lance ekvivalencije i glavne označitelje koji upućuju na pojedinačni i grupni identitet, te su važni za detekciju mitova. Lanci ekvivalencije nastaju kad se pojedinačne subjektne pozicije⁴ ulančavaju s drugim subjektivnim pozicijama u odnosu na suprotnost, organizirajući tako širi društveni identitet nasuprot isključenih iz određenoga diskursa. Pritom do izražaja dolaze dvije logike: logika ekvivalencije i logika različitosti. Prema logici ekvivalencije znakovi se kombiniraju u lance na osnovi podudarnosti i povezanosti, te se suprotstavljaju drugom prijetećem lancu koji predstavlja njihovu razliku

⁴ Subjektivna pozicija je mjesto osobe u društvenoj strukturi određeno specifičnom diskurzivnom praksom. Svaki diskurs osigurava određeni broj mogućih načina opisivanja osobe, ali i određeni broj pozicija subjekta koje je unutar tog diskursa moguće zauzeti. Pozicioniranjem osoba neizbježno vidi svijet s točke gledišta te pozicije u sklopu predodžba i pojmova koji su dio određene diskurzivne prakse u kojoj je pozicionirana. Međutim, svaka osoba čini skup promjenjivih pozicija koje su konstruirane u različitim, katkad kontradiktornim diskursima, te stoga nikada ne može uspostaviti jedinstveni homogeni identitet. <http://struna.ihjj.hr/naziv/pozicija-subjekta/25505/>, pristupljeno: 20.5.2020.

(Dabirimehr i Fatmi, 2014:1285). Postojeći lanci ekvivalencije mogu puknuti, što rezultira da se elementi iz takvih lanaca artikuliraju u drugom diskurzivnom poretku. Kad se to dogodi prevladava logika razlike. S druge pak strane, kad lanac ekvivalencije dostigne razinu društvene dominacije, tada govorimo o hegemoniji.

Stuart Hall je promovirao logiku razlike, kako bi razbio podjelu na dva suprotstavljena pola, primjerice "crnci" i "bijelci", navedene je polarizirane identitete želio proširiti na veći broj specifičnih identiteta. Hall je smatrao da relevantna kategorija nije samo boja kože, već spol, i položaj u društvenom polju i sl. Prema tome, logika ekvivalencije je omogućila "crncima" zajedničku platformu u borbi za jednaka prava, ali je zasjenila unutarnje razlike unutar grupe.

Važno je napomenuti da različiti elementi i znakovi u lancu ekvivalencije neće nikada u potpunosti izgubiti razlike koje nose. Stoga se logika ekvivalencije može smatrati metonimijom političke atmosfere. Za razliku od izrazito homogenih velikih lanaca ekvivalencije koji nastaju u iznimnim (najčešće ratnim ili izrazito represivnim) okolnostima, lanac koji bi okupio vrlo različite subjekte nužno je nestabilniji, i samim time otvoreniji afirmaciji vrlo pluralnih interesa.

Uloga logike i lanaca ekvivalencije jest pojednostavljenje političkog prostora stvaranjem hegemonijske univerzalnosti, te kao takva ovisi o društvenim antagonizmima (Maslov, 2008:186), tim više što diskursi neprestano pokušavaju sakriti moguće varijante i stvoriti homogeno društvo.

U ovom sam koraku analizirala načine na koji svaki pojedini diskurs utječe na znanje, poimanje stvarnosti, osjećaj identitetske pripadnosti i društvene odnose.

U trećem sam koraku analizirala različite subjektne pozicije koje su se ulančavale u homogeni diskurs, koji po prirodi stvari nije trajno fiksiran, ali je utjecao na organizaciju grupnih i pojedinačnih identiteta. Identitet nastaje kad pojedinac odgovori ili zauzme ponuđenu subjektu poziciju. Laclau i Mouffe su u tumačenju subjektne pozicije koristili Althusserov pojam interpelacije (zaziva), pod čijim utjecajem pojedinci zauzimaju određenu subjektu poziciju zahvaljujući određenom načinu razmišljanja, koje je ideološke naravi. Za Laclau i Mouffe ne postoje "istiniti/stvarni" društveni odnosi koji su uvjetovani ekonomskim odnosima, već ljude treba razumijevati prema njihovim subjektivnim pozicijama koje nastaju interpelacijom unutar strukture diskursa (Laclau i Mouffe, 1985:115).

Diskursi uvijek ljudima određuju koje pozicije trebaju zauzeti kao subjekti. Primjer su medicinske konzultacije, te pozicija "liječnika" i "pacijenta" koje su specificirane, postoje očekivanja o tome kako se ponašati, što reći, a što prešutjeti. Liječnik ima autoritet da kaže je

li pacijent zdrav ili bolestan. Ukoliko pacijent prekorači granicu i počinje tvrditi da je bolestan, usprkos liječnikovim tvrdnjama, njega se tada naziva hipohondrom. (Jørgensen & Phillips, 2002:41)

Subjekt može u različitim diskursima zauzimati različite identitete što proizlazi iz njegove fragmentiranosti. Međutim, ukoliko suprotstavljeni diskursi teže istodobno organizirati isti društveni prostor, tada je pojedinac istovremeno interpeliran iz različitih pozicija. Primjerice, na dan izbora pojedinac može biti zazvan kao kršćanin, radnik, socijaldemokrat. Možda sve te mogućnosti izgledaju podjednako atraktivno, ali one vuku u različitim smjerovima. U takvom slučaju subjekt je preuvjetovan⁵, što znači da se našao u nekoliko suprotstavljenih diskursa, među kojima raste sukob. Za Laclaua i Mouffe subjekt je uvijek preuvjetovan zbog toga što su diskursi uvijek kontingencijski, ne postoji objektivna logika koja bi ukazivala na jednu subjektnu poziciju (Jørgensen & Phillips, 2002:41).

Grupne formacije nastaju reduciranjem mogućnosti. Ljudi se povezuju u grupe u okviru procesa u kojima su neke mogućnosti identifikacije stavljene u prvi plan kao relevantne dok se druge ignorira (Jørgensen & Phillips, 2002:44). Stoga je potrebno mapirati načine borbe različitih diskursa u cilju podjele društvenog u različite grupe, kao i načine na koje se ključni označitelji pune značenjem, te koji se znakovi uz njih vežu (Jørgensen & Phillips, 2002:47).

U ovom sam koraku analizirala što implicira identitet promatranih skupina, s koje pozicije subjekti i društveni akteri preuzimaju određeni identitet, na koji se način on artikulira i pregovara. Najprije sam odredila glavne označitelje oko kojih se organizira identitet, primjerice, "imigrant", "džihadist", "muslimanski ekstremist". Potom sam istražila na koji se način glavni označitelji pune značenjem, te kako se različite konstelacije elemenata bore za prevlast.

U četvrtom sam koraku analizirala mjesta susreta dvaju suprotstavljenih identiteta, njihove antagonizme i pokušaje uspostavljanja hegemonije. Antagonizam u društvu nastaje kad dva različita identiteta postavljaju suprotstavljene zahtjeve u odnosu na isti događaj ili aktivnost unutar zajedničke domene, te stoga neizbježno jedan drugoga blokiraju (Jørgensen & Phillips, 2002:47). Antagonizam nalazimo na mjestima gdje se diskursi sudaraju. Moguće ga je razriješiti hegemonijskom intervencijom (Jørgensen & Phillips, 2002:47).

⁵ Preuvjetovanost (ili višestruka uvjetovanost) je izvorno Freudov koncept a odnosi se na činjenicu da neka tvorba nesvjesnog, simptom, san i sl., upućuje na mnogostrukost činilaca kojima je uvjetovana (Laplanche i Pontalis, 1992: 351).

Pritom se hegemonijska intervencija⁶ oslanja na moć pomoću koje jedan od identiteta rastače podređeni identitet (Jørgensen & Phillips, 2002:47) i fiksira značenje na prethodno antagonističkom terenu naturaliziranjem određenog diskursa. To se postiže na tri načina: reartikulacijom diskursa, postizanjem dominacije ili stabilizacijom plutajućih označitelja u nedvosmisleni niz značenja. Hegemonijskom se intervencijom suzbijaju alternativni pogledi na svijet, što dovodi do naturalizacije jedne određene perspektive i isključivanja prijeteće Drugosti.

S jedne strane je riječ o pokušaju stabilizacije diskurzivnog sistema dok se, u isto vrijeme, sprječava njegovo potpuno zatvaranje. Kako bi se uočile takve intervencije koristi se pojam dekonstrukcije koji je uveo Jacques Derrida. Laclau opisuje dekonstrukciju i hegemoniju kao dvije strane istog novčića (Laclau 1993b: 281 u Jørgensen & Phillips, 2002:48). Po njemu je hegemonija kontingencijska artikulacija elemenata, a dekonstrukcija pokazuje da su kod hegemonijske intervencije elementi mogli biti kombinirani i na drugačiji način. Diskurzivna analiza teži dekonstrukciji struktura koje uzimamo zdravo za gotovo, nastoji pokazati kako je dotična, naoko opća organizacija svijeta, tek rezultat političkih procesa s društvenim posljedicama (Jørgensen & Phillips, 2002:48). Diskurs se privremeno zatvara jer fiksira značenje na određeni način, ali to ne znači da je značenje fiksirano zauvijek. Stoga, uvijek postoji mogućnost za borbu u odnosu na to kako struktura treba izgledati, koji će diskursi prevladati i na koji se način dodjeljuje značenje pojedinim znakovima (Jørgensen & Phillips, 2002:29).

Analizom u ovom koraku došla sam do spoznaja o načinima shvaćanja stvarnosti, o mjestima njihova antagonizma, o vrstama društvenih posljedica u slučaju kad se jedno shvaćanje svijeta nametne kao hegemonijsko, o vrstama hegemonijskih intervencija koje se koriste kako bi se premostio konflikt, te o njihovim posljedicama (cf. Torfing 1999: 103).

S obzirom na istraživačko pitanje, model Laclaua i Mouffeove se pokazao korisnom jer je ukazao na načine kako se diskurzivnom borbom konstruira stvarnost, te kako pojedinci i skupine percipiraju vlastiti identitet, koje obrasce ponašanja koriste u tom procesu, te kako određeni fenomen dobiva značenje u hegemonijskom diskursu. Također, model je omogućio analizu načina na koje se struktura, u obliku diskursa, stvara i mijenja. To se postiglo praćenjem načina na koje se artikulacije neprestano reproduciraju, propituju ili transformiraju,

⁶ Hegemonijska intervencija je artikulacija koja prisilno uklanja dvosmislenost. Njome se provodi fiksiranje znakova koji se inače antagonistički sudaraju. Ona je uspješna kad jedan diskurs prevlada i postane dominantan i to na mjestu gdje je nekad postojao sukob. Kao primjer može poslužiti situacija prije izbijanja Prvog svjetskog rata kad je identitet "radnik" potisnut hegemonijskom intervencijom u korist nacionalnog identiteta (podjela na Francuze, Nijemce i sl.).

te kako partikularna društvena stvarnost djeluje samorazumljivo i prirodno (Jørgensen i Phillips, 2002:33).

1.2.1 Istraživačka pitanja i pretpostavka

Cilj istraživanja je bio, na primjeru Savezne Republike Njemačke, istražiti koje su vrste mitova prevladavale u razdoblju između 2014. i 2018. godine, kao posljedice politike otvorenih vrata. Vlada Savezne Republike Njemačke je navedenom politikom odgovorila na izazov izbjegličke krize u Siriji. Dolazak velikog broja imigranata na prostor Savezne Republike Njemačke 2015. godine predstavljao je kritičnu situaciju u njemačkom društvu što je dovelo do pojave ontološke nesigurnost u različitim dijelovima njemačkog društva. U radu sam analizirala proizvodnju mitova kao manifestaciju ontološke nesigurnosti.

Istraživanje mitova sam provodila na dvije razine: programski dokumenti i medijski sadržaji. Analizirala sam programske dokumente na temu migracija iz javno dostupnih arhiva vodećih njemačkih političkih stranaka: AfD, Bündnis 90/Die Grünen, CDU, CSU, die Linke, SPD i pokret Pegida. Na drugoj razini analizirala sam medijski sadržaj s obzirom na način reprezentacije imigranata u sljedećim njemačkim glasilima: Berliner Morgenpost, Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung i Freie Presse.

Navedeno istraživanje je potvrdilo pretpostavku da je kritična situacija (migrantska kriza iz 2015. godine) dovela do osjećaja ontološke nesigurnosti te da je utjecala na tijek njemačke migracijske politike. Istraživanje je odgovorilo na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako je njemačko društvo odgovorilo na osjećaj ontološke nesigurnosti tijekom migrantskog vala 2015. u sferi međuetničke komunikacije?
2. Koji su dominantni mitovi proistekli iz te kritične situacije?
3. Koji su smjer međuetničke komunikacije utvrđeni mitovi oblikovali (podrška ili obeshrabrivanje uvažavanja)?

1.3 Plan poglavlja disertacije

Disertaciju čini šest poglavlja: uvod, kontekstualizacija, konceptualizacija, operacionalizacija (empirijsko istraživanje), zaključak i popis literature.

U prvom poglavlju sam definirala istraživački problem, kao i istraživačka pitanja i pretpostavke. Poglavlje sadrži opis metodologije u širem smislu (Hegemonija i socijalistička

strategija, Ernesa Laclaua i Chantal Mouffe), te metodologiju u užem smislu koja se odnosi na primijenjeni model diskurzivne analize istoimenih autora.

Drugo poglavlje je poglavlje u kojem sam migrantsko pitanje stavila u širi njemački kontekst koji obuhvaća četiri cjeline: njemačku političku povijest, razvoj njemačke nacionalne svijesti, koncept njemačkog državljanstva i povijest migracija na njemačkom tlu.

U dijelu poglavlja koje se odnosi na njemačku političku povijest bavila sam se prijelomnim događajima koji su utjecali na današnji izgled Savezne Republike Njemačke a to su: osnivanje Prvog Reicha, Ostsiedlung, Westfalski mir, Njemački dualizam, Revolucija iz 1848., Drugi Reich, Weimarska Republika, Treći Reich, Njemačko pitanje nakon Drugog svjetskog rata, Početak europskih integracija, Ostpolitik, Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji, te ujedinjenje dviju njemačkih država.

U dijelu koje se odnosi na razvoj njemačke nacionalne svijesti obradila sam tijekomove koji su izravno utjecali na stvaranje nacionalne svijesti kod Nijemaca (prusizam, pijetizam, militarizam i Kulturkampf). Način na koji je tekao razvoj njemačke nacionalne svijesti utjecao je i na razvoj koncepta njemačkog državljanstva, kao i na odnos prema migracijama.

U trećem sam poglavlju prikazala temeljne koncepte koje sam koristila kako bih objasnila uzroke, način i posljedice procesa mitologizacije. Obrađeni pojmovi su: ontološka nesigurnost, identitet i mit.

U četvrtom poglavlju sam teorijske koncepte provjerila u praksi i prikazala rezultate. Dok sam u zaključnom poglavlju objasnila uvide do kojih sam došla nakon empirijskog istraživanja.

2. KONTEKSTUALIZACIJA MIGRANTSKOGA PITANJA

2.1 "Njemačko pitanje" u kontekstu političke povijesti Savezne Republike Njemačke

Dominantne diskurse na temu migracija analizirala sam u širem povijesno-političkom kontekstu njemačkoga društva. Usmjerila sam se na sljedeće prijelomne točke: Prvi Reich (962.–1806.); Rajnski savez (1806.-1815.); Njemački savez (1815.-1871.); Drugi Reich (1871.–1918.) kojeg možemo podijeliti u dvije faze: s kancelarom Bismarckom na čelu (1871.-1890.) i Vilimovu Njemačku ili Wilhelminu (1890.-1918.); Weimarsku Republiku (1919.–33.); Treći Reich (1933.–45.); Njemačku podijeljenu na okupacijske zone (1945.-49.); Saveznu Republiku Njemačku ili Zapadnu Njemačku (1949.-1990.); Demokratsku Republiku Njemačku ili Istočnu Njemačku (1949.-1990.); ujedinjenu Njemačku ili Saveznu Republiku Njemačku od 1990. godine.

Tijekom proučavanja povijesti njemačkog prostora, kao dominantna, izdvojila se tema njemačkog ujedinjenja. Ne samo da je opterećivala Nijemce kroz stoljeća, već je to činila i europskom kontinentu. Kod susjeda su teritorijalno i demografsko širenje Nijemaca, kao i njihov središnji zemljopisni položaj *Mittellage*, izazivali strah i nelagodu, te su oni svim sredstvima pokušavali ograničiti njemačku moć. Kontinuitet takvoga obrasca moguće je pratiti od samih početaka *Prvoga Reicha* ili Svetoga Rimskoga Carstva Njemačke Narodnosti (962.-1806.).

2.1.1 Prvi Reich

Nakon podjele Franačke države na dva dijela (Ugovorom u Verdunu 843. godine i Meerssensu 870. godine) i osnivanjem Istočno-franačkog kraljevstva započela je njemačka nacionalna povijest. Oton I. se 962. godine proglasio rimskim carem i povezo je njemačke feudalne države u Sveto Rimsko Carstvo Njemačke Narodnosti. Carstvo se temeljilo na tradiciji Rimskoga Carstva i Katoličke crkve. Nastavilo je karolinšku carsku politiku prema kojoj je Crkva nositelj ideje državnog jedinstva. Oko 1000. godine Sveto Rimsko Carstvo je bilo najveća europska sila.

Međutim, Sveto Rimsko Carstvo nije nikada uspjelo na svom cjelokupnom teritoriju ustanoviti središnju vlast. Prvi razlog su bili stalni sukobi između pape i cara što je pogodovalo jačanju feudalnih vladara koji su ucjenjivali obje sukobljene strane. Drugi razlog je bila teritorijalna veličina Carstva i nedovoljna razvijenost prometnih sredstava zbog čega je

bilo teško održavati vlast na cijelom području Carstva. Krajnji rezultat je bilo usitnjavanje srednje Europe (nastanak malih državnica u sastavu Carstva) i izostanak diobe vlasti na crkvenu i svjetovnu⁷. Carstvo je predstavljalo mozaik vojvodstava, grofovija, gradova i biskupija koje se uspješno održati sve do 1806. godine.

2.1.1.1 Ostsiedlung

U 12. stoljeću zbog snažnog demografskog rasta i nedostatka životnog prostora (*Lebensraum*) započinje istočna ekspanzija njemačkog stanovništva na prostore srednje i istočne Europe na štetu Polapskih Slavena. Poznata je pod nazivom *Ostsiedlung*⁸. U razdoblju od 12. do 14. stoljeća odvija se kristijanizacija i kolonizacija teritorija u europskom središtu i na istoku, što je označilo početak stvaranja "treće Europe", tj. dodirne zone između zapadne i slavenske Europe.

Osvojena područja su Nijemci organizirali u marke (granična područja). U kasnijim su se stoljećima za germanske narode razvile dvije iznimno važne marke: Austrija i Pruska. Njemački su doseljenici u područjima istočne Europe uveli značajne novine u korištenju alata i obradi zemljišta (tri žetve u godini), kao i promjene u načinu upravljanja i organizaciji gradova (građansko pravo, urbanističko planiranje), poticali su razvoj znanosti i otvaranje sveučilišta.

Iako su u kasnijim stoljećima pangermanisti često zlorabili pojam *Ostsiedlung* da bi opravdali teritorijalna osvajanja i demonstrirali njemačku superiornost nad nenjemačkim življem na prostorima srednje i istočne Europe, njemačko preseljenje na istok se ne bi trebalo smatrati rezultatom političkoga plana ili osvajačkim pohodom u službi širenja Reicha⁹.

2.1.1.2 Westfalski mir (1648.)

Stalna borba za vlast u Svetom Rimskom Carstvu Njemačke Narodnosti između različitih dinastija predstavljala je jedan od uzroka njegove nestabilnosti. U 15. stoljeću dolazi do promjene situacije s jačanjem dinastije Habsburga koja se lukavo sklopljenim brakovima

⁷ Samo su u Zapadnoj Europi stvoreni uvjeti za stvaranje ustavnoga sustava i za diobu vlasti. Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*. Zagreb: Golden marketing, str. 48.

⁸ Preseljenje na istok, uglavnom na istočnoslavenske prostore i Baltik, vidjeti: Le Rider, J. (1998). *Mitteleuropa*. Zagreb: Barbat, str.13.

⁹ Ibidem, str.14.

domogla španjolske krune i prekomorskih posjeda, te je zahtijevala permanentno pravo na carsku krunu.

Drugi uzrok nestabilnosti Carstva bio je stalni sukob između pape i rimskoga cara te njihova međusobna borba za premoć, odnosno, nije postojala dioba vlasti na svjetovnu i crkvenu. Pitanje odnosa prema papinskoj vlasti aktualizirano je pojavom reformacije¹⁰ čiji su cilj bile reforme u Katoličkoj crkvi. U Njemačkoj je reformacija proistekla iz nauka Martina Luthera. Dovala je do raskola zapadne Crkve, nastajanja samostalnih evangeličkih crkava, te formiranja protestantizma kao nove kršćanske konfesije.

Uzroci reformacije nisu bili isključivo vjerske naravi, već gospodarske i političke. U to su vrijeme njemački gradovi bili važna gospodarska središta, te su zahtijevali veću ulogu u odlučivanju i veći utjecaj na Crkvu. Također je jačala i vlast izbornih knezova koji su vladali današnjim njemačkim saveznim pokrajinama, te su i oni tražili veći utjecaj i moć. Obrazac je bio sličan onome s početka stvaranja Prvoga Reicha kad su stalni sukobi pape i cara doveli do jačanja feudalnih vladara od kojih su neki imali i svoju vojsku, pa čak i vlastitu "vanjsku politiku". U 16. i 17. stoljeću nastavlja se praksa jačanja lokalne razine vlasti koja se u Njemačkoj zadržala do danas, kao jedna od posebnosti njemačkoga puta.

Većina staleža je ustala protiv careve moći i podržala reformaciju, pa je car Karlo V. Habsburgovac nakon sabora u Augsbu¹¹ 1530. godine i sklapanja Schmalkaldenskog saveza¹² godine 1531. bio primoran priznati konfesionalni rascjep. Reformacija se proširila diljem Carstva, osim u Austriji, Bavarskoj i južnoj Njemačkoj, što će se pokazati značajnim kod stvaranja njemačke nacionalne države krajem 19. stoljeća.

¹⁰ Na reformaciju su utjecali: humanizam i renesansa, otkriće Novoga svijeta, raspadanje feudalnih sustava, izum tiska koji je omogućio pojavu *Biblije* na narodnom jeziku, humanistička kritika (Erazmo Roterdamski) duhovnih staleža i njihova načina života, kao i težnja povratku kršćanskim izvorima. Početkom reformacije drži se objavljivanje Lutherovih 95 teza o oprostima (1517.). U ranoj fazi reformacije (1517.–21.) oblikovalo se luteransko učenje, ali je i porasla napetost u odnosima s Rimom, što je završilo Lutherovom osudom i njegovom ekskomunikacijom (1521.). Unatoč tomu reformatorske ideje širile su se i u sljedećem razdoblju (1521.–25.). <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=52218>, pristupljeno: 9.12.2019.

¹¹ Teološki temelji reformaciji prvi su put bili izneseni u Augsburškoj konfesiji ili ispovijesti vjere koju su reformatorski knezovi i gradovi predali Karlu V. na saboru u Augsbu¹¹ 1530. Njome se željelo pokazati da reformacija želi iskorijeniti zloporabe u Crkvi. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4598>, pristupljeno: 9.12.2019.

¹² Schmalkaldenski savez je sklopljen 27. II. 1531. u Schmalkaldenu između hessenskoga zemaljskoga grofa Filipa, saskoga kneza izbornika Ivana, još nekih protestantskih knezova te gradova Bremena i Magdeburga. Savezu, koji je bio organiziran za obranu protestantizma i uperen protiv crkvene politike rimsko-njemačkoga cara Karla V. Habsburgovca, postupno su pristupali i drugi knezovi i gradovi tako da je na kraju obuhvaćao gotovo sve njem. protestantske državnice i gradove. Angažiran u borbama protiv Francuza i Osmanlija, Karlo V. nije mogao ni pomišljati na obračun sa Savezom. Sklopivši tajni sporazum s hessenskim grofom Filipom (1541) te mirovni sporazum s Francuskom u Crépyju (1544) odlučio je razbiti savez (Schmalkaldenski rat). Pobjede carske vojske nad vojskama saveza 1547. značile su istodobno i raspad saveza. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54912>, pristupljeno: 9.12.2019.

Međutim, protivnici reformacije nisu mirovali te je nastavljen niz vojnih sukoba između ova dva tabora koji je kulminirao Tridesetogodišnjim ratom¹³, a postupno se pretvorio u rat europskih razmjera. Povod za izbijanje sukoba bilo je odbijanje rimsko-njemačkoga cara Ferdinanda II. da intervenira na ispade katolika u Češkoj. Protestanti (češki evangelici) na to su 23. V. 1618. izveli u Pragu tzv. prašku defenestraciju. To je bio znak za oružani ustanak protiv Habsburgovaca i za početak rata.

Nakon završetka Tridesetogodišnjeg rata, koji se većinom vodio na prostoru današnje Njemačke, Srednja Europa je bila opustošena, a Njemačka je izgubila trećinu svog stanovništva. Nakon Westfalskog mira 1648. godine došlo je do osipanja Svetog Rimskog Carstva koje je podijeljeno na 300 država, čime je podržana ideja o fragmentaciji prostora srednje Europe, te slabljenje njemačkog utjecaja.

Posljedice Tridesetogodišnjeg rata su za Njemačku bile dalekosežne. Njemačkoj su više od dva stoljeća bila potrebna da razvije svoju nacionalnu svijest i političku kulturu te da se oformi kao nacionalna država u čemu je presudnu ulogu odigrala Pruska. Kad se konačno ujedinila (1871.) nedostajalo joj je iskustvo definiranja nacionalnih interesa¹⁴, kao i stabilna i uravnotežena nacionalna samosvijest.

Svijest o posljedicama vjerskih ratova koji su se vodili na njemačkom tlu, duboko je prisutna u njemačkom nacionalnom biću, te se artikulira i u današnjem narativu u kojem se protivi dolasku imigranata iz muslimanskih zemalja pod izlikom da bi oni mogli potaknuti nove vjerske ratove. Ovu tezu uglavnom koriste krajnje desne stranke i pokreti.

Nakon raspada Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti 1806. njemačkim su govornim područjem dominirale dvije sile, Pruska i Austrija, između kojih se vodila borba za dominaciju nad njemačkim govornim područjem koja je poznata kao njemački dualizam.

2.1.2 Razdoblje njemačkog dualizma (1806.-1871.)

Nakon raspada Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti na području germanskih teritorija proglašene su dvije političke formacije: Austrijsko Carstvo i Rajnski savez koji je bio pod utjecajem Napoleona i trajao je od 1806. do 1813. godine. Rajnskom

¹³ Tridesetogodišnji rat, vjersko-politički oružani sukob vodećih europskih sila i njihovih saveznika, u razdoblju 1618.-48., rezultat je vjerskih suprotnosti između katolika i protestanata u Svetom Rimskom Carstvu Njemačke Narodnosti. Od 16. stoljeća se uočavala suprotnost između protestantskih knezova i katoličkoga carskog dvora dinastije Habsburg. Taj antagonizam zaoštavao se jačanjem pojedinih kneževina. U obranu svojih prava osnovali su njemački protestantski knezovi *Protestantsku uniju* 1608., a katolički *Katoličku ligu* 1609. Neke susjedne države koje su se pribojavale sve veće moći Habsburgovaca raspirivale su te razmirice i bile spremne umiješati se u sukob. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62253>, pristupljeno: 9.12.2019.

¹⁴ Kissinger, Henry (2000). *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, str. 55-56.

savezu je najprije pristupilo¹⁶ južnonjemačkih kneževina, poput kraljevina Bavarske i Württemberg, velikih vojvodstava Baden, Hessen-Darmstadt i Berg te Nassau. Do 1811. Savezu se priključilo još 20 njemačkih država. Uspostavom Rajnskog saveza Napoleon je želio osigurati svoju premoć nad njemačkim teritorijem, ali nakon njegova poraza kod Leipziga 1813. godine, Rajnski se savez raspao.

Ponovo se otvorio prostor za rivalstvo između Austrije i Pruske u želji da dominiraju nad germanskim zemljama. Na Bečkom kongresu (1815.), koji je uslijedio nakon raspada Rajnskog saveza, Austrija se željela nametnuti kao glavni predstavnik germanskoga svijeta. Kongresom je predsjedao austrijski ministar vanjskih poslova Klemens von Metternich¹⁵. Glavna zadaća Bečkog kongresa bila je obnova političkih odnosa koji su u Europi postojali prije Napoleonovih ratova i vraćanje na vlast prognanih kraljevskih dinastija. Cilj kongresa bilo je uređenje novih granica na političkoj karti Europe i osiguranje mira i stabilnosti koji se uspio održati do 1914. godine.

Na Bečkom kongresu je stvoren Njemački savez (1815.-1866.) kao labava konfederacija sastavljena od 41 države i 4 grada na čelu s Austrijom¹⁶, ali bez Pruske, Poznanjskog Velikog Vojvodstva, Schleswiga, Elzasa i Lotaringije. Dogovoreno je da se ne obnavlja staro carstvo na tlu Njemačke. Sjedište Saveza je bilo u Beču, a njegova zadaća je bila zajednička obrana od vanjskog neprijatelja. Svrha Saveza¹⁷ je bila spriječiti ujedinjenje Njemačke na nacionalnoj osnovi, sačuvati prijestolja njemačkih monarha i spriječiti francusku agresiju. Bio je to Metternichov pokušaj da održi primat Austrije.

Austrijskom položaju je ozbiljno zaprijetila Pruska čiji je jači uspon uslijedio od vremena vladavine njezina kralja Fridrika Vilima I. (1713.-1740.) koji je svojom dalekovidnom politikom i reformama stvorio snažnu i dobro ustrojenu državu koja se temeljila na zdravim financijama i jakoj, discipliniranoj vojsci. Pruski birokratski aparat se

¹⁵ Na Bečkom se kongresu Metternich zalagao za sustav preuređenja Europe na temeljima konzervativizma, ali da se pritom ne poništavaju korisne reforme što ih je u osvojenim zemljama proveo Napoleon (ukidanje kmetstva, uvođenje građanskog zakonika i dr.). Svjestan opasnosti od revolucija, predložio je uvođenje dotad nepoznatog načela o pravu na intervenciju (druge države imaju pravo vojno reagirati na izbijanje revolucije u nekoj zemlji, jer je, prema iskustvu Francuske revolucije, ona prijetnja za sve njih). <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40468>, pristupljeno: 15.10.2019.

¹⁶ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=6546>, pristupljeno: 10.10.2019.

¹⁷ Njemački savez (konfederaciju) su brojni povjesničari ocijenili neučinkovitim i slabim, kao i smetnjom njemačkim nacionalnim aspiracijama. Djelovao je kao tampon-zona između Austrije i Pruske radi očuvanja sustava ravnoteže snaga poznatog kao europski koncert. Zajedničko tijelo bila je *Dieta*, koja se sastajala u Frankfurtu pod nominalnim predsjedanjem austrijskog cara koji je još nosio carsku titulu, izvedenu iz statusa u bivšem Carstvu. Zakoni koje je *Dieta* donosila bili su uglavnom vezani uz obranu. Miješanje u unutrašnje poslove država-članica niti je bilo ostvarivo, niti se pokušavalo.

<https://courses.lumenlearning.com/boundless-worldhistory/chapter/german-unification/> pristupljeno: 10.10.2019

revnošću, štedljivošću i radom isticao u cijeloj Europi. Pruska se u 19. stoljeću odlikovala vrlo sposobnom diplomacijom i odlično uvježbanom vojskom gotovo fanatične discipline.

U Pruskoj su se javljali sve češći zahtjevi za njemačkim ujedinjenjem, pa je pod njezinim vodstvom 1833. godine osnovan Njemački carinski savez (*Deutscher Zollverein*) čiji je cilj bio najprije ekonomski povezati njemačke zemlje stvaranjem zajedničkih carina i zajedničke ekonomske politike, a kasnije i politički. Sličan je obrazac primijenjen i kod stvaranja europskih integracije, počevši od 1951. godine do danas, gdje je početni cilj bio ekonomska integracija europskih država koji se kasnije metodom prelijevanja (*spill over*) trebao prenijeti na političku i vojnu integraciju. Također i jedno od temeljnih načela Europske unije, načelo subsidijarnosti kojim se jača lokalna razina odlučivanja, potječe iz ranih razdoblja Prvog Reicha u kojem se vlast uglavnom obnašala na lokalnoj razini (feudalnoj) u odnosu na centralnu razinu (papa i car).

2.1.2.1 Revoluciona zbivanja 1848. godine i osnivanje Sjevernonjemačkog saveza

Od početka 1840-ih, ekonomska kriza, masovno siromaštvo i opće političko nezadovoljstvo izazvali su destabilizaciju društvenog i političkog poretka u brojnim europskim državama, koja je kulminirala valom revolucija koje su 1848. godine zahvatile čitavu Europu. Zahtjevi koji su se u Njemačkoj¹⁸ na javnim okupljanjima demonstracijama postavljali odnosili su se na osnovna prava i slobode te na pitanje nacionalnog ujedinjenja.

Stoga su se u svibnju 1848. godine ujedinili njemački liberali i nacionalisti i formirali su Frankfurtski parlament¹⁹ (*Frankfurter Nationalversammlung*) kao prvu svenjemačku ustavotvornu skupštinu. Parlament je zasjedao od svibnja 1848. do svibnja 1849. Njegovi zastupnici su bili izabrani na području svih njemačkih država, uključivši istočnu Prusku, ali bez Austrije. Njegova svrha je bila izraditi ustav prema kojemu bi rascjepkane njemačke države prerasle u nacionalno jedinstvenu saveznu državu. Glavni predmet rasprave bio je odnos buduće njemačke države prema Austriji, te su se iz nje iskristalizirala dva gledišta: *malonjemačko* (ujedinjenje oko Pruske, bez Austrije) i *velikonjemačko* (ujedinjenje zajedno s Austrijom).

¹⁸ Pod utjecajem snažnog revolucionarnog zamaha, reformacijske snage su konačno popustile i napravile velike ustupke pokretu kojeg su podržali široki slojevi stanovništva: ukinuta je cenzura, dopuštene su političke aktivnosti i imenovane su vlade koje su bile spremne poduprijeti reforme. Vladari pojedinih njemačkih država pristali su na sazivanje Nacionalne skupštine koja je trebala pripremiti put stvaranju njemačke nacionalne države. <https://www.bundestag.de/en/parliament/history/parliamentarism/1848/1848-200350>, pristupljeno: 9.11.2019.

¹⁹ Vidjeti na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=20456>, pristupljeno: 9.11.2019

Pobijedilo je *malonjemačko* rješenje, te je na taj način riješen njemački dualizam kao dugogodišnje suparništvo između Pruske i Austrije za nadmoć u Srednjoj Europi. Malonjemačko rješenje je prihvaćeno zbog straha od višenacionalnog karaktera Habsburške Monarhije koji bi mogao biti remetilački faktor, što su pokazala i revolucionarna zbivanja iz 1848., kao i zbog nesklonosti austrijskog cara ideji jedinstvene njemačke države pa su zastupnici izglasali Prusku kao hegmona. Pokušaj ujedinjenja Njemačke 1848.–49. propao je, među ostalim, i zbog odbijanja pruskoga kralja da prihvati njemačku krunu pod uvjetima Frankfurtskoga parlamenta. Spor dviju vladajućih država članica Njemačkoga saveza, Austrije i Pruske, oko nasljednog prava vladanja njemačkim zemljama završio je u korist Pruske nakon Sedmotjednog rata 1866., što je dovelo do stvaranja Sjevernonjemačke konfederacije pod pruskim vodstvom 1867. godine. Savez je ukinut 1871. stvaranjem ujedinjene njemačke države (*Drugi Reich*).

2.1.3 Drugi Reich (1871.-1918.)

Proglašenjem Njemačkog Carstva (Drugi Reich) 18.1.1871. u Versaillesu otvara se razdoblje njemačke prevlasti u političkom i međunarodnom životu Europe poznato kao razdoblje oružanog mira²⁰. Pruski kralj Vilim I. proglašen je njemačkim carem. U prvome razdoblju postojanja Drugoga Carstva (za careva Vilima I. i Fridrika III.) njemačkom politikom rukovodio je kancelar Otto von Bismarck, za čije se vladavine Njemačka pretvorila u vodeću industrijsku zemlju Europe. Zbog vanjskopolitičkog osiguranja nove države, Bismarck je stvorio složeni sustav međudržavnih saveza²¹, kojima je cilj bio onemogućiti francuski revanšizam.

Druga faza Carstva započinje 1890. kad Otto von Bismarck odlazi s dužnosti kancelara. Nastupila je era vladavine Vilima II. koji je zagovarao snažniju ekspanzionističku politiku²². Politika imperijalističkoga širenja dovela je Njemačku u sukob s Velikom Britanijom, koja je u njoj vidjela ozbiljnog suparnika u borbi za svjetska tržišta. U to je doba Njemačka razvila je intenzivnu djelatnost u Africi, gdje je uspostavila kolonije (Kamerun,

²⁰ Dukovski, D. (2005). *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća I. dio*, Zagreb: Alinea.

²¹ Prvi od njih bio je Trocarski sporazum (1873.) između Njemačke, Austro-Ugarske i Rusije. Zbog suparništva Rusije i Austrije na Balkanu, bio je prisiljen već 1879. sklopiti Dvojni savez s Austro-Ugarskom. Kada je 1882. tom paktu pristupila i Italija, stvoren je tzv. Trojni savez (*Dreibund*). www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44490, pristupljeno: 15.11.2019.

²² Kaiser je želio međunarodno priznanje njemačke važnosti i njene moći. Pokušao je voditi *Weltpolitik* (globalnu politiku). Koristio je ratoborni jezik. Nijemcima se nasilnička taktika činila najboljim načinom uvjeravanja susjeda u njemačku moć, kao i korist koju bi imali od njemačkog prijateljstva. Kod susjeda je to stvaralo nesigurnost i potrebu za stvaranjem koalicija. Vidjeti: (Kissinger, 2000:151).

1884.; Njemačka Istočna Afrika, 1891.), te je započela gospodarsko-politički prodor na Bliski i Srednji istok (*Drang nach Osten*).

Suprotnosti između Trojnoga saveza i Antante dovele su do I. svjetskog rata (1914.–18.). Nakon početnih vojnih uspjeha uslijedio je žestok otpor francuske vojske na Marni 1914. kad je Njemačka bila prisiljena na pozicijski rat. Na istočnom bojištu Njemačka je do 1917. osvojila nove teritorije. Unatoč vojnim uspjesima, britanska blokada njemačke obale kojom je zapriječen ulazak sirovina za njemačku industriju, pojava gladi i epidemija, pobune u vojsci (mornara u Kielu) te mnogobrojne pobune radništva, doveli su do vojnog sloma Njemačke.

Pod prijetnjom revolucije, državni kancelar Max von Baden proglasio je 9. 11. 1918. abdikaciju cara Vilima II. i ustupio mjesto državnoga kancelara socijaldemokratu Friedrichu Ebertu, koji je početkom revolucije u studenom 1918. stao na čelo Vijeća narodnih opunomoćenika (10. 11. 1918), potpisao 11. 11. 1918. bezuvjetnu kapitulaciju Njemačke i uspio smiriti revolucionarna gibanja, omogućiti parlamentarne izbore i donošenje Weimarskog ustava (1919), po kojem je Njemačka postala parlamentarna republika.

Nerazmjer između njemačke gospodarske razvijenosti, društvene organizacije, tehničkog napretka i činjenice da su europske sile tijekom stoljeća obuzdavala njezinu moć i važnost dovela je u dijelovima njemačkog društva do frustracija i neravnoteže u osjećaju vlastite vrijednosti, pa čak i preuzimanja uloge žrtve zbog nečije zavjere. Povijesno gledano, još od vremena osnutka Prvoga Reicha koji je oko 1000. godine bio najveća sila, susjedne političke cjeline su nastojale umanjiti njegovu snagu različitim vojno-diplomatskim aktivnostima. Iz toga je razloga prostor srednje Europe ostao fragmentiran, a njemački etnički korpus se uvijek osjećao ugroženim sa istoka i zapada.

Zbog svojih realnih sposobnosti i nemogućnosti njihova priznanja i "izvoza" izvan njemačkih granica, u dijelu njemačkog etničkog korpusa i njegove elite pojavile su se frustracije i iskrivljena slika o vlastitoj vrijednosti, što je bilo vidljivo u agresivnom ponašanju cara Vilima II. i načinu na koji je vodio njemačku vanjsku politiku.

2.1.4 Weimarska Republika (1919.–33.)

Nakon propasti Carstva uslijedio je pokušaj demokratizacije njemačkog društva osnivanjem Weimarske Republike. Predsjednik republike iz redova socijaldemokrata,

Friedrich Ebert, zajedno s građanskim strankama nastojao je suzbiti pokušaje radikalne ljevice (Bavarska Sovjetska Republika²³ i sovjetska republika u Bremenu) da se domogne vlasti.

Ebertova vlada potpisala je u Versaillesu 28. 6. 1919. nepovoljan mirovni ugovor kojim je Njemačka izgubila kolonije u korist Velike Britanije, Francuske, Japana i Južnoafričkoga Saveza. Ustupljeni su i veliki dijelovi državnog teritorija²⁴, Njemačkoj su nametnute velike ratne reparacije, Saarsko područje bilo je stavljeno na 15 godina pod skrb Lige naroda, a korištenje ugljenih bazena dodijeljeno je Francuskoj, lijeva je obala Rajne je bila razvojačena, zabranjeno je njemačko pripojenje Austrije. Njemačkoj je nametnuto i drastično smanjenje vojske te zabrana posjedovanja ratne mornarice i zrakoplovstva.

Nepovoljan mirovni ugovor i katastrofalno gospodarsko-socijalno stanje bili su povodi radikalnoj desnici (Kappov puč 1920., Hitlerov Münchenski puč 1923) i radikalnoj ljevici (Leipziški ustanak 1919., ustanci radnika u Saskoj i Tiringiji 1923., Hamburški ustanak 1923.) da nizom akcija pokušaju srušiti Ebertovu vladu. Na osnovi Versailleskoga mirovnog ugovora Londonska konferencija nametnula je 1921. Njemačkoj goleme reparacije (132 milijarde njemačkih zlatnih maraka), što je bio jedan od ključnih razloga za izbijanje katastrofalne inflacije.

Pokušaj međunarodnih bankarskih krugova da spase njemačke financije i pribave Njemačkoj moratorij za isplatu reparacija nije uspio zbog političkih interesa Velike Britanije i Francuske. God. 1923. francuske su postrojbe zbog neispunjavanja reparacijskih obveza zaposjele industrijsku Ruhrsku oblast. Time je gospodarska kriza zemlje dosegla vrhunac, što se očitovalo u golemoj inflaciji.

Razdoblje od 1924. do 1929. bilo je kratko razdoblje stabilizacije Weimarske Republike. Tome je pridonijela pomoć američkog kapitala, ali i spremnost međunarodne zajednice da se olakša isplata njemačkih reparacija. Iz tog je razloga donesen 1924. Dawesov plan, a potpisivanjem Locarnskih sporazuma 1925. omogućeno je primanje Njemačke u Ligu naroda.

²³ U Mühenu je 6. travnja 1919. godine proglašena Bavarska Sovjetska Republika (njem. *Bayerische Räterepublik*). Činjenicu da su na njenom čelu bile osobe židovskog podrijetla iskoristili su njihovi protivnici s desnog političkog spektra pozivajući se na židovsku zavjeru koja je već od ranije bila poznati narativ. Uz to što su komunisti imali planove vezane uz ukidanje privatnog vlasništva, poduzimali su i akcije uperene protiv bogatih i uglednih građana koje su uzimali kao taoce, pa čak i lišavali života. Desničarske snage su 3. svibnja nasilno ugušile Bavarsku Sovjetsku Republiku koja nije trajala niti mjesec dana. <https://povijest.hr/nadanasnjidan/u-bavarskoj-proglasena-sovjetska-republika-1919/pristupljeno:5.1.2020>.

²⁴ Elzas i Lorena pripali su Francuskoj, dijelovi Šleske Danskoj, Poljskoj i Čehoslovačkoj, Eupen i Malmédy Belgiji, zapadna Pruska i "poljski koridor" Poljskoj (slobodni grad Gdańsk ušao je u carinsku uniju s njom), te područje Klaipėde (Memel-Gebiet) Litvi.

Nakon Ebertove smrti za predsjednika je bio izabran Paul von Hindenburg (1925.–34.). Njegov mandat obilježila je velika svjetska gospodarska kriza (1929.–33.), koja je u Njemačkoj dovela do jakoga zaoštavanja društvenih suprotnosti pod vodstvom komunista na ljevici i nacističke stranke na desnici. Njemački socijaldemokrati odbili stvoriti koaliciju s komunistima nakon izbora 6. 11. 1932. te su na taj način doveli Hitlera na vlast. Hindenburg je u siječnju 1933. imenovao Adolfa Hitlera državnim kancelarom i povjerio mu sastavljanje vlade čime su stvoreni preduvjeti za stvaranje Trećega Reicha.

Ponašanje stranih sila u odnosu na Weimarsku Republiku i njihovi pokušaji da kazne Njemačku za njezino ponašanje prije i za vrijeme Prvog svjetskog rata, kao i onemogućavanje njezina oporavka i uključivanja u međunarodnu zajednicu, te kasnija pojava nacističkog režima, vjerojatno su utjecali na odnos međunarodne zajednice prema Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata. Tada je, za razliku od weimarskog razdoblja, međunarodna zajednica sudjelovala u gospodarskom oporavku Njemačke i njezinu uključivanju u međunarodnu zajednicu, osnivanjem europskih integracija.

Razlozi zbog kojih se Njemačka u doba Weimarske Republike našla u situaciji ekstremnih političkih rješenja (ustanci krajnje desnice i krajnje ljevice: Kappov puč Hitlerov Münchenski puč ili Leipziški ustanak, ustanci radnika u Saskoj i Tiringiji, Hamburški ustanak) dobrim dijelom leži u činjenici da je sve važne reforme za cijelu zemlju donosila elita, te vlast nije imala otvoren komunikacijski kanal s građanima. Zbog toga, nakon završetka Prvoga svjetskoga rata većina njemačkog stanovništva nije bila u stanju razumjeti njemački vojni poraz, jer je tisak stalno izvještavao o uspjesima i valjanim razlozima žrtve koju je njemačko stanovništvo podnosilo za svoju vojsku. Suočeni s bezuvjetnom kapitulacijom, njemački su građani morali na pojedinačnoj razini stvoriti vlastiti narativ kako bi samima sebi objasnili što se uopće dogodilo. Nerijetko su se okretali teorijama zavjere, prema kojima je Njemačkoj zabijen nož u leđa.

2.1.5 Treći Reich (1933.–45.)

Dolazak nacista na vlast u Njemačkoj obilježio je palež Reichstaga 27. 2. 1933. koji im je poslužio kao povod za ukidanje temeljnih građanskih prava i sloboda. Nakon obračuna s potencijalnim suparnicima u nacističkoj stranci (30. 6.- 1. 7. 1934., Noć dugih noževa) Hitler se u kolovozu iste godine, nakon smrti predsjednika Hindenburga, proglasio apsolutnim diktatorom kao "*Führer und Reichskanzler*" ("Vođa i predsjednik vlade"). Uživajući naklonost antikomunističkih vladajućih krugova u nizu europskih zemalja, Hitler je započeo s

kršenjem međunarodnih obveza. U jesen 1933. Njemačka je istupila iz Lige naroda, 1935. započela je s intenzivnom remilitarizacijom, a 1936. njemačka je vojska zaposjela demilitarizirano Rajnsko područje. Iste je godine Njemačka sklopila politički savez s Italijom (osovina Berlin–Rim) i s Japanom (Antikominternski pakt).

U suradnji s Italijom Njemačka je intervenirala u Španjolskom građanskom ratu na strani diktatora Franca. Godine 1938. pripojila je Austriju (tzv. *Anschluß*) i Sudetsko područje (Münchenski sporazum), a 1939. Čehoslovačku. U kolovozu 1939. Njemačka je sklopila savez sa SSSR-om, te je 1. 9. 1939. napala Poljsku i započela Drugi svjetski rat. Nakon okupacije Poljske, Njemačka je u travnju 1940. okupirala Dansku i Norvešku, u svibnju Nizozemsku, Belgiju i Luksemburg, u srpnju dvije trećine Francuske, uključujući Pariz i atlantsku obalu (preostalim francuskim područjem upravljala je do studenoga 1942. Pétainova vlada sa sjedištem u Vichyju), a u travnju i svibnju 1941. Kraljevinu Jugoslaviju i Grčku.

Tijekom ratnog razdoblja 1939.–45. Hitlerov je poredak na zaposjednutim područjima provodio masovna umorstva u koncentracijskim logorima, odmazde, te sustavni genocid nad cijelim etničkim skupinama. Nakon njemačkog napada na SSSR 22. 6. 1941. i početnih njemačkih uspjeha na istočnome bojištu, SSSR je zaustavio njemačku agresiju, a zapadni Saveznici i SSSR od 1942. do početka 1945. nizom uspješnih vojnih akcija (osvajanje sjeverne Afrike 1942.–43., osvajanje južne Italije i otvaranje južnoga bojišta 1943., Staljingradska bitka i bitka kraj Kurska na istočnom bojištu 1943., Normandijski desant 1944. i otvaranje zapadnoga bojišta) potisnuli su njemačke postrojbe na njemački teritorij. Početkom 1945. sovjetske snage prodrle su s istoka u Njemačku i 2. 5. 1945. osvojile Berlin. Kako su Saveznici istodobno prodrli u Njemačku i sa zapada, došlo je 8. 5. 1945. do bezuvjetne njemačke kapitulacije.

2.1.6 Novi svjetski poredak i njemačko pitanje nakon Drugog svjetskog rata

Završetak Drugoga svjetskoga rata rezultirao je novim svjetskim poretkom i podjelom europskog kontinenta u dva politička bloka. Kako je crta razdvajanja u Europi prolazila njemačkim teritorijem, njemačko se pitanje ponovo nametnulo kao središnje pitanje europske politike. Podijeljena Njemačka se u promijenjenim geopolitičkim okolnostima više nije nalazila u srcu Europe (*Mittellage*), već na rubovima novostvorenih blokova.

Do 1949. godine njemački je teritorij bio podijeljen na okupacijske zone od kojih je sjedinjenjem zapadnih zona stvorena Savezna Republika Njemačka (1949)²⁵, a iste godine je sovjetska strana formirala Demokratsku Republiku Njemačku, čime je formalizirano postojanje dviju njemačkih država.

U Zapadnoj Njemačkoj je za kancelara bio izabran Konrad Adenauer²⁶ koji je prigrlio ideju Winstona Churchilla iz Züricha 1946. godine o potrebi stvaranja Sjedinjenih Država Europe. Kancelar Adenauer, kao i veliki dio njemačke elite prihvatili su ideju europske integracije kao mogućnost bržeg materijalnog i moralnog oporavka Njemačke, njezina izlaska iz međunarodne izolacije i uključivanja u međunarodne procese. Stoga je u prijedlogu zapadnonjemačkog ustava 1948. godine bila predviđena mogućnost da se zakonskom odredbom dio zapadnonjemačkog nacionalnog suvereniteta po potrebi prenese na europske institucije²⁷.

Kao što je germanski prostor bio fragmentiran u doba Prvoga Reicha i njemačkoga dualizma, na sličan su način svjetske sile nakon Drugoga svjetskoga rata nastojale ograničiti buduću njemačku moć podjelom njezina teritorija. Kao što su se nekad na germanskim teritorijima odvijali sukobi između pape i rimskoga cara, te brojni vjerski ratovi, tako je i u vrijeme hladnoga rata ovaj prostor postao poligon za nadmetanje između dva tadašnja hegemoni: Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskoga Saveza.

Suprotnosti između dva politička sustava, koje su utjecale na svakodnevni život podijeljenog njemačkog naroda, osobito su dolazile do izražaja u Berlinu kojim je prolazila crta razdvajanja. Tamo se i pojavila prva hladnoratovska kriza (prva berlinska kriza) 1948. godine zbog Staljinove blokade Berlina kojom je zapadni Berlin bio odsječen od ostatka zemlje. Zapadni saveznici su uspostavili zračni most kojim se odvijala opskrba grada i to je trajalo gotovo godinu dana.

Kriza je rezultirala jačanjem vojnog faktora i propagandne aktivnosti na objema stranama, ali se usprkos tome održavao stalan dijalog među suparnicima. SSSR je 1949. godine postao nuklearna sila, a Zapad je na tu činjenicu odgovorio osnivanjem NATO saveza u travnju iste godine.

²⁵ Dana 23.5. 1949. donesen je Bonski osnovni zakon kojim je utemeljena Savezna Republika Njemačka kao višestranačka država s predstavničkim ustrojem i diobom vlasti. Na prvim je višestranačkim izborima pobijedila Kršćansko-demokratska unija (CDU).

²⁶ Konrad Adenauer je na dužnost kancelara Savezne Republike Njemačke stupio u dobi od 73 godine, kao nekadašnji gradonačelnik Kölna i nekompromitirani političar u doba nacizma. Adenauer je smatrao da podijeljena, okupirana zemlja, otrgnuta od svojih povijesnih korijena treba stabilnu politiku ako ponovo želi steći kontrolu nad svojom budućnošću. Stoga je budućnost Savezne Republike Njemačke čvrsto vezao uz Zapad, čak iako bi to značilo odgodu ujedinjenja Njemačke. Vidjeti: Kissinger, 2000:453-4.

²⁷ Čehulić, L. (2006). *Europska obrana*, Zagreb: Politička kultura, str. 32.

2.1.6.1 Počeci politike europskih integracija i različiti prijedlozi rješavanja njemačkog pitanja

Gotovo paralelno sa stvaranjem NATO saveza i dviju njemačkih država, ideje o ujedinjenoj Europi počinju dobivati konkretnije obrise. Potpisivanjem ugovora u Parizu 1951. osnovana je Europska zajednica za ugljen i čelik (EZUČ) koja je svoju tešku industriju stavila pod supranacionalnu upravu. Adenauer je odmah prigrlio tu ideju i pisao je kako je europska misao postala jedno od najvažnijih "načela zapadnonjemačke vanjske politike"²⁸. Dio njemačkih političara je smatrao da se članstvom u europskim integracijama može smanjiti ili sasvim otkloniti međunarodni nadzor, steći nacionalna suverenost, te s vremenom ujediniti obje Njemačke u jednu državu.

Zbog izbijanja Korejskog rata koji je trajao od 1950. do 1953. godine i koji se odvijao na prostoru podijeljene države gdje je prolazila crta razgraničenja između dva suprotstavljena bloka, američka je strana, zbog sličnosti situacije u Njemačkoj, inzistirala na naoružavanju Njemačke koja je trebala zaustaviti eventualni napad sovjetske strane. To je značilo uključivanje Njemačke u vojne strukture Zapada.

U svibnju 1952. šest zemalja EZUČ potpisalo je Ugovor o europskoj obrambenoj zajednici²⁹ zajedno s Općim sporazumom o Njemačkoj. Tim je sporazumom Njemačkoj priznata neovisnost i vraćen suverenitet.

Sovjeti su bili vrlo zabrinuti zbog zapadnonjemačkog članstva u NATO-u i Europskoj zajednici za ugljen i čelik, te su se bojali da će zapadnonjemačko gospodarsko čudo³⁰ odvući Istočnu Njemačku i ostale zemlje socijalističkog bloka na Zapad. Stoga je Staljin 1952. godine američkoj strani poslao mirovnu notu u kojoj je predložio da Njemačka bude neutralna i da se sve strane postrojbe povuku s njezina teritorija u roku od godine dana. U tom bi se slučaju u Njemačkoj nalazila tampon zona³¹ između sovjetskih i američkih snaga. Zapad je odbio taj prijedlog³² i Savezna Republika Njemačka je ušla u sastav NATO saveza 5. svibnja 1955. godine. Devet dana nakon toga uslijedila je reakcija sovjetske strane u vidu osnivanja

²⁸ Vukadinović, R. (2001). *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb: Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., str. 65.

²⁹ Zapravo je Winston Churchill 11.8.1950. u Donjem domu Parlamenta Velike Britanije predložio stvaranje Europske obrambene zajednice u kojoj bi sudjelovala i Zapadna Njemačka. Plevenov plan, kojim je konkretizirana Churchillova ideja, potpisalo je šest članica EZUČ uz uvjet da ga ratificiraju nacionalni parlamenti zemalja potpisnica. Međutim 1954. Francuski parlament odbija Plevenov plan te je time onemogućeno naoružavanje Savezne Republike Njemačke.

³⁰ Painter, D., S. (2002). *Hladni rat: povijest međunarodnih odnosa*, Zagreb: Srednja Europa.

³¹ Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, str. 452.

³² Nakon što su nacionalni parlamenti ratificirali Pariški sporazum 1954., ukida se okupacijski režim u Saveznoj Republici Njemačkoj. Bruxelleski pakt je preimenovan u Zapadnoeuropsku uniju (WEU) koja ima funkciju europskog obrambenog saveza pod zapovjedništvom NATO-a.

Varšavskog pakta ili Ugovora o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći između SSSR-a i Albanije, Bugarske, Čehoslovačke, Mađarske, Demokratske Republike Njemačke, Poljske i Rumunjske.

Time je dodatno utvrđena podjela na dvije njemačke države, te je krajem 1955. godine ustanovljeno načelo zapadnonjemačke vanjske politike, poznato kao Hallsteinova doktrina³³, prema kojem je Savezna Republika Njemačka dužna prekinuti diplomatske odnose sa svakom državom koja prizna Demokratsku Republiku Njemačku. Svako priznavanje DDR-a od treće države smatralo se priznavanjem protupravnog odcjepljenja dijela njemačkog teritorija, jer državna cjelovitost Njemačke nije bila pravno poništena. Doktrina je imala za cilj osvijestiti Europu i svijet da je podjela Njemačke anomalija, a ne pravilo.

Dio istočnonjemačkih građana je i dalje pokušavao prebjeći u zapadni Berlin³⁴. S vremenom je njihov broj rastao, što je osobito zabrinjavalo sovjetske vlasti zbog gubitka radne snage i potencijalnog sloma države. Stoga je Hruščov 1958. i 1959. godine predložio Zapadu sporazume kojima bi se reguliralo stanje u Berlinu, te je jedan od prijedloga bio da se Zapadni Berlin pretvori u demilitarizirani "slobodni grad", a Njemačka u neutralnu zemlju. Zapadna strana je prijedloge odbila. Sovjetska je strana 13.8.1961. započela s izgradnjom Berlinskoga zida³⁵. Druga berlinska kriza trajala je od 1958. do 1961. godine i gotovo je završila ratnim sukobom, ali je on u zadnji tren izbjegnuto razmjene jamstava između predsjednika Hruščova i Kennedyja. Situacija je pokazala da niti jedna od suprotstavljenih strana nije željela uporabom vojne sile dovesti u pitanje postojeće interesne sfere.

U okviru Europske zajednice za ugljen i čelik, čiji je član bila i Zapadna Njemačka, u ranim 1960-im godinama Francuska je željela iskoristiti situaciju njemačkog razočarenja ponašanjem SAD-a u Berlinskoj krizi te stvoriti partnerski odnos s Njemačkom, kako bi zajednički umanjile američku dominaciju u Zapadnoj Europi, kao i potencijalnu opasnost od sovjetske armije koja je u to vrijeme bila razmještena duž rijeke Labe u Istočnoj Njemačkoj. Stoga je u Parizu 22. siječnja 1963. vrlo svečano potpisan ugovor kojim su se obje zemlje

³³ Nećak, D. (2004). *Hallsteinova doktrina i Jugoslavija: Tito između Savezne Republike Njemačke i Demokratske Republike Njemačke*, Zagreb: Srednja Europa, str. 55.

³⁴ "Berlin je u to doba bio golema rupa u željeznoj zavjesi". Istočna Njemačka je bila najslabija karika sovjetske interesne sfere. Nije imala legitimitet, budući da su njezino postojanje priznavale samo susjedne zemlje koje su također bile sateliti Sovjetskom Savezu. Presijecajući izlaz iz Berlina, Hruščov je smatrao da osigurava preživljavanje Istočnoj Njemačkoj. Njegov prijedlog za neutralnosti značio bi povlačenje saveznika s njemačkog tla i slabljenje veza Savezne Republike Njemačke sa Zapadom. Vidjeti: Kissinger, 2000.: 521.

³⁵ Berlinski zid (*Die Berliner Mauer*) je bila barijera duga 160 km koja je odvajala Zapadni od Istočnog Berlina i okolnog teritorija Njemačke Demokratske Republike. Zid je izgradila istočnonjemačka vlast koja ga je nazivala Antifašističkim obrambenim zidom (*Antifaschistischer Schutzwall*) kojim je nastojala onemogućiti bijeg stanovnika iz Istočne u Zapadnu Njemačku.

https://hr.wikipedia.org/wiki/Berlinski_zid, pristupljeno: 22.1.2020.

dogovorile da će se redovito konzultirati o svim važnijim vanjskopolitičkim pitanjima. Međutim, niti jedan njemački državnik nije bio spreman na prekid suradnje sa SAD-om i sučeljavanje sa Sovjetskim Savezom samo uz pomoć Francuske.

2.1.6.2 Ostpolitik

Francuska i dalje nije odustajala od namjere da smanji američki utjecaj u zapadnoj Europi, te je istupila iz NATO saveza 1966. godine. S njezinim istupanjem jačao je strah kod zemalja oba bloka zbog mogućeg jačanja Njemačke u vojnom i političkom smislu. Svjesna povijesnih strahova njezinih susjeda još od vremena Prvoga Reicha i dalje, Njemačka je svim državama s kojima je bila u diplomatskim odnosima uputila mirovnu notu u kojoj je predlagala razoružanje i osiguranje mira.

U Saveznoj Republici Njemačkoj 1. prosinca 1966. vlast preuzima kabinet Kurta Georga Kiesingera (CDU) s Willyjem Brandtom (SPD) kao ministrom vanjskih poslova. Tada su uspostavljeni diplomatski odnosi s Rumunjskom (1967.) i Jugoslavijom (1968.), što je bio znak odustajanja od Hallsteinove doktrine, iako su se tome protivile stranke CDU i CSU, pa je SPD formirao blok s liberalima (Slobodna demokratska stranka, FPD).

Međutim, u to vrijeme Saveznu Republiku Njemačku potresaju studentske demonstracije, te je 1967. godine osnovana izvanparlamentarna opozicija (APO), ali istodobno jačaju lijeve i desne ekstremističke skupine. Tada nastaju i različite anarhističke skupine kao što je Bader-Meinhof. U to se vrijeme propitivala ispravnost američkog angažmana u Vijetnamu, dok je u sovjetsko-američkim odnosima vladao detant³⁶.

U situaciji privredne stabilnosti s jedne strane, i unutarnjih nemira uzrokovanih studentskim demonstracijama s druge strane, na vlast je u listopadu 1969. stupila koalicijska vlada pod vodstvom SPD-a sa saveznim kancelarom Willyjem Brandtom koja je stekla veliki ugled zbog svoje istočne politike. Vlada je 1970. ukinula Hallsteinovu doktrinu, te je uspostavila diplomatske odnose sa sovjetskim satelitom Istočnom Njemačkom, ne odrekavši se pritom prava da govori u ime cijelog njemačkog naroda.

³⁶ Detant označava smanjenje napetosti u međudržavnim odnosima. U užem smislu, popuštanje napetosti između SAD-a i SSSR-a tijekom hladnog rata (od 1960-ih). Sadržajno označava prevlast diplomacije nad konfrontacijom, tj. sporazumno rješavanje kriznih i konfliktnih stanja i procesa (kubanska kriza 1962., Helsinški sporazumi 1975., pregovori SALT 1967.–79. itd.), <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14802>, pristupljeno 15.3.2020.

Willy Brandt³⁷ je jednom prilikom rekao da je *Ostpolitik* posljedica velikog razočarenja kojeg je Zapadna Njemačka doživjela zbog reakcije SAD-a na podizanje Berlinskog zida. Budući da se politika koja se oslanjala na SAD našla u pat poziciji, Brandtova se vlada odlučila za politiku približavanja i normalizaciju odnosa s komunističkim svijetom. Brandt je zagovarao žurno priznanje istočnonjemačke satelitske države, priznaje granice s Poljskom na crti Odra-Nisa, te normalizaciju odnosa sa Sovjetskim Savezom.

Isprva je Nixonova administracija s nepovjerenjem gledala na *Ostpolitik* zbog straha da bi se obje Njemačke mogle složiti oko nacionalističke platforme i neutralnosti. S druge strane, Sovjeti su željeli *status quo*. Brandt je 1970. potpisao sporazume sa Sovjetskim Savezom i Poljskom o miroljubivom rješavanju otvorenih pitanja, nepovredivosti svih granica u Europi, uključujući granice na Odri i Nisi, te državnu granicu između Istočne i Zapadne Njemačke. Time je formalno potvrđena podjela na dvije njemačke države kao i gubitak istočnih njemačkih područja prema Poljskoj i SSSR-u. Sporazumi su granice priznali kao nepovredive, a ne kao nepromjenljive. To je značilo da je njihova promjena moguća mirnim putem.

Proces normalizacije nastavio se 1973. sporazumom između Savezne Republike Njemačke i Čehoslovačke kojim je proglašen nevažećim Minhenski sporazum iz 1938. i prisvajanje prava Njemačke na Sudete. Po pitanju Berlina, Sporazum četvorice je potpisan u rujnu 1971. Zapadu je tako ozakonjen pristup Berlinu. Godine 1973. dolazi do potpisivanja ugovora kojim Savezna Republika Njemačka priznaje Demokratsku Republiku Njemačku. Prema odluci Saveznog ustavnog suda u Karlsruheu obje su njemačke države jednakovrijedni dijelovi njemačkoga Reicha koji još uvijek pravno postoji, pa je pitanje njihova pravnog ujedinjenja ostalo i dalje otvoreno.

Rezultati koje je *Ostpolitik* ostvarila su višestruki: smanjenje napetosti u Srednjoj Europi, uklanjanje kroničnog žarišta u Berlinu, jačanje trgovine između Istoka i Zapada, normalizacija odnosa u cijeloj Europi, te je zajedno s Konferencijom o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS) omogućila ujedinjenje dviju njemačkih država.

2.1.6.3 Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS)

U Helsinkiju je 1973. započeo dugotrajan proces pregovora šefova država svih europskih zemalja osim Albanije. Na Konferenciji su također sudjelovale SAD i Kanada.

³⁷ Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, str.684.

Primarni cilj pregovora je bila normalizacija odnosa na relaciji Istok-Zapad, kao i uspostava sigurnosti i suradnje na europskom prostoru. Dvije godine kasnije, također u Helsinkiju, potpisan je Završni akt KESS-a koji je sadržavao načela europskih odnosa koji su se zasnivali na priznavanju *status quo* pozicije u Europi, priznavanju postojećih granica, razvoju političke, gospodarske i kulturne suradnje, mjerama jačanja povjerenja, razvoju ukupne suradnje.

Najviše je problema zadavala "treća košara" koja se odnosila na ljudska prava i slobode. Istok je takva pitanja doživljavao kao zadiranje u suverena prava država. Za Zapad, osobito za SAD, "treća košara" je iskorištena kao oblik pritiska na Istok. Istok je pod svaku cijenu želio izbjeći "treću košaru", kad to nije uspio, pokušao je minimizirati njezin značaj, inzistirajući na dobrim političkim odnosima i razvoju gospodarske suradnje. Na kraju su šefovi država ili vlada iz sovjetske sfere utjecaja bili primorani potpisati cjeloviti dokument, uključujući i "treću košaru", ukoliko su željeli dobiti financijsku i gospodarsku pomoć Zapada.

KESS se u međunarodnim odnosima pojavio kao politički subjekt koji je značajno pomogao urušavanju socijalističkog sustava iznutra. Naime, u zemljama "narodne demokracije" ojačali su građanski pokreti koji su zahtijevali reformu postojećeg sustava ili čak njegovu promjenu. Pozivajući se na Završni akt iz Helsinkija iz 1975. reformske snage su zahtijevale promjenu odnosa koji su petnaest godina poslije doista i nastupili.

2.1.7 Njemačko ujedinjenje

U osamdesetim godinama dvadesetoga stoljeća jačale su tendencije čvršćeg povezivanja obrana SAD-a i Europi, što nije prošlo bez reakcije javnosti. Zbog mogućnosti razmjешtanja raketa Pershing u Saveznoj Republici Njemačkoj uslijedile su masovne demonstracije koje su ponovo aktualizirale pitanje njemačke neutralnosti, pa su se neki kandidati, poput Oskara Lafontainea, na izborima 1986. zalagali da Njemačka napusti zajedničko zapovjedništvo NATO-a.

Sovjetima je cijena održavanja Varšavskog pakta postala neodrživa. Gorbačov³⁸ u listopadu 1989. u Finskoj odbacuje Brežnjevljevu doktrinu ili doktrinu o ograničenom suverenitetu iz studenog 1968., prema kojoj jedna socijalistička država ima pravo intervenirati

³⁸ Gorbačov, Mihail Sergejevič (1931.-) izabran je 1985. za generalnoga sekretara CK KPSS-a. Potaknuo je reforme radi oslobođenja kulture od političke stega i radi veće slobode tiska (*glasnost*), kao i restrukturiranja gospodarskog i političkog sustava (*perestrojka*), uvođenjem tržišnih mehanizama i elemenata izborne konkurencije (liste s više kandidata, tajni izbori). <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22683>, pristupljeno: 5.1.2020.

u drugoj ako je u toj državi ugrožen socijalizam. Ta je doktrina služila za opravdanje sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj 1968. Gorbačov je vanjsku politiku usmjeravao prema smanjivanju napetosti³⁹ između velesila te okončanju hladnoga rata.

U listopadu 1989. Gorbačov odlazi u Berlin na proslavu četrdesete obljetnice uspostave Demokratske Republike Njemačke i apelira na istočnonjemačkog predsjednika Honechera da vodi politiku u kojoj će biti naglasak na reformama. Gorbačov je rekao kako niti jedna zemlja neće biti pošteđena skorih dubokih promjena, te je dodao: "Tko zakasni, toga će život kazniti."⁴⁰ Samo četiri tjedna nakon toga (9.11.1989.) srušen je Berlinski zid. Uslijedile su političke promjene u Istočnoj Njemačkoj. Nova vlada je pokušavala izvršiti reformu po uzoru na Gorbačova, ali narod to nije htio. Velika većina je željela ujedinjenje sa Zapadnom Njemačkom. Kancelar Kohl je bio primoran ubrzati ujedinjenje Njemačke jer je Istočnoj Njemačkoj prijetio gospodarski kolaps, a Zapadnoj Njemačkoj veliki val ekonomskih imigranata. Kohl je uspio uvjeriti Gorbačova da o njemačkom ujedinjenju odlučuju predstavnici dviju njemačkih država. Zauzvrat je Gorbačov tražio stvaranje novog sigurnosnog sustava u Europi.

Sporazumom "dva-plus-četiri" u Ottawi⁴¹ (dvije njemačke države plus Velika Britanija, Francuska, SAD i SSSR) dogovoreni su uvjeti gospodarskog, političkog i pravnog ujedinjenja Njemačke, kao i vanjski aspekti njemačkog ujedinjenja, uključujući i pitanja sigurnosti susjednih država i europskog sustava sigurnosti u širem smislu. Njime su prestala važiti sva prava i odgovornosti koje su pobjedničke sile imale u odnosu na Berlin i Njemačku kao cjelinu. Kao rezultat toga, poništeni su relevantni četverostrani dogovori, zaključci i radnje vezane za isto, te se sve ustanove četiriju sila zatvorene.

U ožujku 1990. u Demokratskoj Republici Njemačkoj održani su prvi slobodni izbori na kojima je pobijedio Savez za Njemačku kojeg je podržavao kancelar Kohl. Odmah nakon izbora započinju razgovori o njemačkom ujedinjenju. Tekst ugovora o ujedinjenju prihvaćaju oba njemačka parlamenta te se 3.10.1990. ujedinjuju dvije njemačke države. Nova njemačka država priznaje granice na Odri i Nisi i provodi politiku euroatlantizma.

³⁹ U prosincu 1987. potpisao je s američkim predsjednikom R. W. Reaganom sporazum o uništenju zaliha nuklearnih projektila srednjega dometa, a tijekom 1988.–89. nadzirao je povlačenje sovjetske vojske iz Afganistana. Njegova je politika ohrabivala reformske promjene u državama Istočnoga bloka, a kada su 1989.–90. uspostavljene nekomunističke vlade u Poljskoj, DR Njemačkoj, Mađarskoj i Čehoslovačkoj, složio se s odlaskom sovjetske vojske iz tih država. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22683>, pristupljeno: 5.1.2020.

⁴⁰ Langguth, G. (2006). *Angela Merkel*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 98.

⁴¹ Vukadinović, R. (2001). *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb: Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., str. 270-2.

Pad Berlinskog zida i ujedinjenje dviju njemačkih država izazvali su već dobro poznatu bojazan zbog stvaranja velike njemačke države. Stoga je prevladalo mišljenje da je najbolje njemačku politiku vezivati uz ondašnju EZ, kako bi se nova njemačka država ponašala sukladno europskim standardima. U to je vrijeme došlo do promjena i na planu europskih integracija. U Maastrichtu u Nizozemskoj dana 7. veljače 1992. potpisan je Ugovor o Europskoj Uniji (EU) koji je stupio na snagu 1. studenog 1993. Riječ je o četvrtom osnivačkom ugovoru (uz Pariški ugovor o osnivanju EZUČ, te dva Rimska ugovora kojima su osnovane EEZ i Euratom) koji zajedno s prethodnima predstavlja temelj funkcioniranja današnje Europske Unije. Maastricht je postavio pitanje daljnjeg širenja Unije što je uključivalo i sudbinu Srednje Europe.⁴²

Za zapadne zemlje je pad Berlinskoga zida došao iznenada. Premijeri Velike Britanije i Francuske su pokušali stvoriti savez koji bi usporio njemačko ujedinjenje i stvaranje velike njemačke države. Francuska je smatrala da je proces ujedinjenja otišao predaleko, te je počela zagovarati njemačko vezivanje uz EZ, kako bi se nova njemačka država ponašala sukladno europskim standardima.

Kancelaru Kohlu⁴³ je pripala povijesna uloga kancelara-ujedinitelja, ali to ne znači da je sam proces protekao bezbolno. Ujedinjenje je izazvalo brojne probleme koji su opteretili zapadnonjemačko gospodarstvo, tim više što je kancelar, usprkos upozorenjima čelnika Bundesbanke, obećao stavljanje u paritet istočne i zapadne marke. Osim toga, istočnonjemačko gospodarstvo je bilo neučinkovito i bez dovoljno kapitala što je izazvalo slom brojnih poduzeća. Nezaposlenost u istočnom dijelu zemlje porasla je na 25%. Jedan dio istočnih Nijemaca suočenih sa stvarnošću izašao je na ulice i demonstrirao protiv kapitalizma. Neovisno o početnim problemima, Savezna Republika Njemačka je i u takvim okolnostima uspjela dovesti svoju privredu na razinu najuspješnije u Europi i podupirati daljnje širenje europskih integracija.

2.2 Razvoj njemačke nacionalne svijesti

Jačanju njemačke nacionalne svijesti pogodovala je Reformacija u čije se vrijeme odvijala vrlo značajna tiskarska djelatnost na njemačkom jeziku i bila je namijenjena širokim masama. U razdoblju nakon Westfalskog mira došlo je do značajnog razvoja Pruske koja je

⁴² Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, str. 466-69.

⁴³ Johnson, P. (2007). *Moderna vremena. Povijest svijeta od 1920-ih do 2000.*, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str.792.

postupno preuzimala vodeću ulogu u njemačkom nacionalnom ujedinjenju. Potom je na nastanak nacionalne svijesti utjecao pijetistički pokret koji bio zaslužan za "decentralizaciju kulture" koja je, zahvaljujući brojnim knjižnicama i sveučilištima, postala dostupnija širim slojevima. Pijetisti su utjecali na duh nacije, razvojem osobina kao što su odgovornost, rad, red, praktična primjena znanja i praktična dobročinstava.

Pijetistički pokret je u vojsci i birokraciji imao najveći utjecaj, a on se ogledao u osnivanju škola pri pukovnijama gdje se obavljalo opismenjavanje vojnika i njihovih obitelji. U vojsci je vladao red i disciplina, a u administraciji odanost prema državi. Časnička klasa je činila temelj društva jer su se iz nje regrutirali djelatnici i dužnosnici koji su obnašali civilne dužnosti u državnoj upravi. Tako su interesi vojske postali identični interesima države u cjelini, a na čelu vojske su bili junkeri (zemljoposjednička aristokracija) koji su pod svaku cijenu željeli održati sustav koji im je davao toliko moći.

Njemačkom nacionalnom jedinstvu je prijetio militantni katolicizam koji je bio privržen Austriji i Rimu. Mjere kojima je njemačka država stavila pod kontrolu Katoličku crkvu (*Kulturkampf*), a pokrenuo ih je kancelar Bismarck dovele su do prihvatanja malonjemačkog rješenja kojim se nastojala očuvati etnička homogenost njemačke nacionalne države.

2.2.1 Prusizam

Westfalski je mir (1648.) doveo do promjene ravnoteže snaga u Europi, dodatnog smanjenja utjecaja rimsko-njemačkoga cara, širenja vjerske snošljivosti i jačanja državnog suvereniteta na načelu ravnopravnih država (Watson, 2010:44). Slijedom navedenih promjena, suverene, uglavnom protestantske njemačke države izašle su iz austrijske sjene koristeći svoja nova teritorijalna prava, koja su im donijela neovisnu vanjsku politiku i naoružanje. Uspon Pruske započeo je za vrijeme vladavine velikoga izbornoga kneza (*der große Kurfürst*) Fridrika Vilima (1640–88). U njegovo vrijeme započinje prijelaz Pruske iz grofovije u kraljevstvo, te je njegov sin Fridrik III., nasljeđivši oca uzeo naslov pruskoga kralja kao Fridrik Vilim I. (1701–40). U vrijeme vladavine Fridrika Vilima provodila se izgradnja zemlje opustošene Tridesetogodišnjim vjerskim ratom što je dovelo do potrebe uspostavljanja vjerske tolerancije.

Veliki izborni knez je započeo važne reforme koje su Pruskoj donijele u kasnijim godinama snažnu poziciju u post-westfalskom poretku. To je značilo jačanje suvereniteta i nacionalne svijesti, prije svega, u Pruskoj ali i u ostalim germanskim zemljama. Fridrik je

poticao znanost⁴⁴ (Sveučilište u Berlinu; Znanstveno društvo, kasnije Akademija) i kulturu (umjetnička akademija). Iako je neposredno nakon njegove vladavine (1700) Austrija imala 9 milijuna stanovnika te je i dalje predstavljala najznačajniji dio Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, Pruski uspon je bio nezaustavljiv (Watson, 2010:44), zahvaljujući dubokim društvenim reformama, jačanju vojnog faktora i teritorijalnom širenju. Do sredine 18. stoljeća Pruska je imala treću po snazi vojsku (Watson, 2010:45) u Europi i počela je ozbiljno prijetiti austrijskoj dominaciji u germanskom prostoru.

2.2.2 Pijetizam

U središtu reforme pruskoga društva nalazio se pijetistički pokret koji se prvi put pojavio oko 1670. godine kao reakcija na korupciju u Lutherovoj crkvi. Pijetisti su isticali važnost zajedništva svih vjernika, a ne hijerarhije, služenje zajednici kroz svoju profesiju, discipline, stručnosti i prakse. U duhovnom smislu isticali su važnost unutarnjeg, individualnog odnosa prema vjeri, a ne isključivo poštovanje doktrine, kao i važnost praktičnih djela dobročinstva (Watson, 2010: 46) što su vlasti iskoristile, jer im je učenje pijetista o "unutarnjem svjetlu ili unutarnjoj preobrazbi" poslužilo za nametanje jače moralne discipline u društvu.

Kao iznimno važan pokret, pijetizam je imao svoju najveću snagu do sredine 18. stoljeća, zapravo je njegov individualizam pripremio put za prosvjetiteljstvo (*Aufklärung*). Osnivačem pokreta smatra se Philipp Jakob Spener (1635–1705) koji je u Frankfurtu organizirao krugove svojih privrženika, *collegia pietatis*, propovijedajući potrebu za unutrašnjom pobožnosti i činjenju dobrih djela. Međutim, institucionalne okvire⁴⁵ pokreta postavio je August Hermann Francke (1663-1727).

Pijetistički pokret je zaslužan za prosvjećivanje najširih slojeva pruskoga društva, te za svojevrsnu "kulturnu decentralizaciju" koja se ogledala u revoluciji čitanja koje postaje vrlo rašireni fenomen u 18. stoljeću. Uz vrlo razvijeno izdavaštvo (Watson, 2010: 56) i sve raširenije korištenje narodnoga jezika, važnu ulogu imalo je osnivanje sve većega broja knjižnica koje su omogućavale najširim slojevima informacije o novinama iz različitih

⁴⁴ O razvoju znanosti vidjeti: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50863>, pristupljeno: 15.10.2019.

⁴⁵ Francke je zbog nemogućnosti da predaje u Leipzigu dobio mjesto profesora orijentalnih jezika na sveučilištima u Halleu i Göttingenu. Tamo je bio u prigodi razmišljati o ulozi države u skladu s načelima pijetizma. Smatrao je da istinski religiozni život čine kultiviranje srca, molitva, čitanje Biblije, iskreno pokajanje i svakodnevna introspekcija, a ne intelektualni prijepori i doktrinarne nesuglasice" (Watson, 2010:47).

područja života. Pijetisti su također bili zaslužni za osnivanje humanitarnih organizacija i domova za siromašnu djecu što je bilo u skladu s njihovim pogledom na svijet.

Sve su obrazovne institucije, a osobito sveučilišta, bile zadužene za uvođenje promjene intelektualne klime u pruskom društvu. U prvoj polovini 18. stoljeća za to su osobito zaslužna četiri sveučilišta⁴⁶: Halle u Pruskoj (1694); Wrocław u Šleskoj (1702); Göttingen u Donjoj Saskoj (1737) i Erlangen u Bavarskoj (1743) (Watson, 2010:49). Sveučilišta su uvodila studije prirodnih i tehničkih znanosti, naglasak je bio na primijenjenoj znanosti i akademskom izdavaštvu. Bili su to temelji za kasniji razvoj industrije.

Naglasak je bio na praktičnom znanju dostupnom širokim slojevima, te su se njemačka sveučilišta u tom pogledu razlikovala od, primjerice engleskih, na kojima se uglavnom školovala elita. Na sveučilištima u Halleu i Göttingenu školovao se novi sloj, koji je kasnije dominirao u državnoj administraciji, crkvi, vojsci, akademskoj zajednici i drugim profesijama.

2.2.3 Militarizam

Uspon pruske vojske započeo je u vrijeme vladavine Fridrika Vilima I., markgrofa Brandenburga, izbornog kneza Svetoga Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti i pruskoga kralja (1688. –1740.). Fridrik Vilim I.⁴⁷ udario je temelje pruskoj vojnoj moći, ustrojivši jaku vojsku, te je zbog toga prozvan vojničkim kraljem. Također je proširio je državni teritorij mirom u Utrechtu (1713.) i Stockholmu (1720.), te je zaslužan za stvaranje temelja za uspon Pruske u obitelj velikih europskih sila.

Kao pobornik pijetizma uveo je u državi i na dvoru rad, odgovornost i štednju. U vojsci je uveo disciplinu, a u administraciji centralizam. Stvorio je tip nepolitičkoga službenika, odanog državi. U vojsci i birokraciji je pijetistički utjecaj bio najveći, tako je 1718. godine više od 100 pastora pijetista bilo upućeno u pukovnije. Njihova je dužnost bila učiti pisati i čitati vojnike i njihove supruge te ih upoznati s vrijednostima i vjerovanjima pijetizma. Ubrzo nakon toga osnovano je na stotine škola pri pukovnijama (Watson, 2010:48). Pruski kralj je naredio kapelanima da ne smiju izdavati svete potvrde djeci koja nisu znala čitati i pisati. Provoditelji militantne ideologije nisu bili samo časnici, već i birokratski kadar koji je obrazovan na temeljima pijetizma i koji je otvorio put Pruskoj da u drugoj polovini 19. stoljeća preuzme vodeću ulogu u njemačkom prostoru.

⁴⁶ Watson, P. (2010) *The German Genius*, London: Simon & Schuster UK Ltd, str. 49.

⁴⁷ O pruskoj vojnoj moći vidjeti: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20642>, pristupljeno: 8.10.2019.

Fridrik II. Veliki⁴⁸ (1740-1786) stupivši na prijestolje nastavio je politiku svojega oca, te se pokazao dobrim vladarem koji je poticao gospodarski razvoj. Nastavio je reformu vojske i države, a usto je bio dobar vojni teoretičar i strateg. Svoju vanjsku politiku usmjerio je protiv Austrije. Brinuo se za poljodjelstvo i zanatstvo, kao i za razvoj kulture, umjetnosti i filozofije. Modernizirao je birokraciju, reformirao je pravni sustav i školstvo. Vladao je u duhu prosvijećenog apsolutizma, prema kojemu je vladar "prvi sluga države" koji ima neograničenu vlast, ali u službi boljitka naroda. Za sobom je ostavio snažnu prusku državu (kojoj je teritorij povećao jedan i pol put, a stanovništvo gotovo dvaput) te vojsku od 200 000 vojnika i punu državnu blagajnu.

I nakon vojnih poraza pruski su vladari na različite načine nastojali održati moć i značaj pruske vojske. Jedan od primjera je poraz pruske vojske od Napoleona 1806. godine, kad je jedan od mirovnih uvjeta bilo smanjenje pruske vojske na 42 000 vojnika. Kako bi osigurao obranu zemlje pruski je kralj Fridrik Vilim III. na godišnjoj bazi unovačio 42 000 ljudi, kao što je bilo dopušteno mirovnim sporazumom, obučio ih je i razriješio dužnosti nakon godinu dana, te unovačio sljedeće godine novih 42 000 regruta. Na taj je način, tijekom dužeg vremenskog razdoblja, kroz vojnu obvezu prošlo 420 000 regruta (Watson, 2010:417).

Časnici su se regrutirali iz redova plemića zemljoposjednika (junkera⁴⁹). Rezultat toga je bila izgradnja velike klase profesionalnih časnika s jedne strane i vojnika s druge strane. Za navedene skupine se podrazumijevalo da bespogovorno izvršavaju naređenja nadređenih. Budući da su se iz časničke klase regrutirali djelatnici i dužnosnici koji su obnašali civilne dužnosti u državnoj upravi, interesi vojske postali su identični interesima države u cjelini. Stoga je vladajuća klasa željela nastaviti sustav koji joj je dao toliko moći nad običnim ljudima, pa je stoga i jačao utjecaj junkera.

Militarizam se u Njemačkoj nastavio nakon Prvog svjetskog rata i pada njemačke monarhije. U Weimarskoj Republici, u kojoj je postojao pokušaj demokratizacije društva, junkeri su se tome oštro protivili, jer se nisu željeli odreći starih privilegija. U tome su im na ruku išle i vanjske okolnosti, poput odredaba Versajskog ugovora. Tijekom 14 godina svoga postojanja Weimarska Republika je bila pod stalnom prijetnjom militarističkog nacionalizma, tim više što je većina Nijemaca smatrala da je Versajski ugovor ponizio njemačku

⁴⁸ Vidjeti na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20634>, pristupljeno: 15.10.2019.

⁴⁹ Nakon 1848. naziv se primjenjivao općenito na članove zemljoposjedničkoga plemstva u istočnoj Njemačkoj, posebno u Pruskoj. Junkeri su sačinjavali jezgru Njemačke konzervativne stranke (*Deutschkonservative Partei*, osnovane 1876.); kao zagovornici njemačkog imperijalizma pridonijeli su ulasku Njemačke u I. svjetski rat, smatrajući ga povoljnom prigodom da provedu novu kolonijalnu podjelu svijeta u korist Njemačke. Svoje gospodarske pozicije i politički utjecaj održali su i u Weimarskoj Republici, a pripomogli su i Hitlerovu dolasku na vlast. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29519>, pristupljeno: 8.10.2019.

militarističku kulturu. U tom su se razdoblju osnivale desničarske militarističke organizacije i masovne paravojne formacije. Iz paravojnih organizacija je već 1920. godine osnovan paravojni ogranak nacističke stranke *Sturmabteilung* (SA). Sve su one bile odgovorne za jačanje političkog nasilja i pojave politički motiviranih ubojstava.

2.2.4 Kulturkampf

Nakon neuspjele revolucije 1848. godine Katolička je crkva (Watson, 2010:422) iskoristila poraz liberala i izvršila pritisak na državu. Pokrenula je kontrarevolucionarni, antiliberalni i anti-prosvjetiteljski pokret uz pomoć svojih misionara koji su djelovali vrlo uspješno u njemačkim gradovima i selima od Rajne do Baltika. Istodobno su posebnu brigu zadavali isusovci koji su bili "država-u-državi" i koji su se zalagali za jačanje austrijskog utjecaja. Zbog širenja anti-pruskog sentimenta, nastupio je protestantski preporod u Njemačkoj krajem 1850-ih i tijekom 1860-ih (Watson, 2010: 424). Odlučna pobjeda Pruske nad Austrijom 1866. godine zatvorila je mogućnost velikonjemačkog rješenja i ujedinjenja pod Habsburzima. Štoviše, katolici koji su bili većina u Njemačkoj konfederaciji od 1815. do 1866. godine sada su se našli u manjini u Sjevernonjemačkoj konfederaciji: 20 milijuna protestanata u odnosu na 8 milijuna katolika (Watson, 2010:424).

Dana 19. srpnja 1870. Francuska je objavila rat Sjevernonjemačkoj konfederaciji. Dan prije je Prvi vatikanski koncil objavio dogmu o papinoj nepogrješivosti. Odluka o papinoj nepogrješivosti (Watson, 2010:422) smatrala se nekom vrstom provokacije, jer se činilo da poziva njemačke katolike na vjernost Rimu, a ne novoproglašenom caru. Stoga je nastupilo razdoblje *Kulturkampf*a ili borbe za kulturu koje je trajalo od 1871. do 1887. godine. Pojam potječe od Rudolfa Virchowa za mjere kojima je njemačka država stavila pod kontrolu Katoličku crkvu, a pokrenuo ih je kancelar Otto von Bismarck (1871–79). Povod za donošenje nepopularnih zakonskih propisa bila je već spomenuta dogma o papinoj nepogrješivosti. Iako se odnosila isključivo na vjerska pitanja, budila je strah od mogućega miješanja pape u politiku i nestabilnost upravo stvorenoga Njemačkog Carstva (1871).

Ovim su mjerama u prvom redu bile pogođene južnonjemačke katoličke države koje su jedva pristale na malonjemačko rješenje.

Sukob je počeo Kancelarskim paragrafima (1871), a vrhunac je dosegno Svibanjskim zakonima⁵⁰ (1873) kojima su se katolički biskupi pismeno suglasili da će poštovati zakone iz razdoblja *Kulturkampf*.

Sve se navedeno smatralo potrebnim jer je novoosnovano Njemačko Carstvo bio je pod utjecajem niza opasnosti poput militantnog katolicizma, zahtjeva za demokratizacijom, nacionalsocijalizma u nastajanju, pa čak i straha od francuskog revanšizma nakon pobjeda 1870.-71. (Watson, 2010:424). Zato su i poduzimane mjere kako bi se očuvalo njemačko jedinstvo i stvorili čvrsti temelji nove moderne države oslanjanjem na obrazovanje (*Bildung*), razvoj znanosti i tehnologije.

2.3 Koncept njemačkog državljanstva

Koncept njemačkog državljanstva na temelju tla i krvi predstavljao je dodatnu branu zaštite od austrijskog i papinskog utjecaja, jer je trebalo održati etno-kulturni kontinuitet, bez miješanja stranih elementa, primjerice slavenskih iz Habsburške monarhije.

Stoga se nakon ujedinjenja Njemačke 1871. godine razvio oblik državljanstva koji se razlikovao od britanskog i francuskog kojim se izjednačavalo državljanstvo s nacionalnosti. U Njemačkoj to nije bilo moguće jer se u vrijeme Prvoga Reicha pripadnost temeljila na odanosti lokalnoj zajednici i vladaru, a ne prema caru ili papi. Iz toga je i proizašao njemački koncept *Volka*, prema kojem se osoba rađa s nacionalnošću koja je u krvi, a ne samo u pravnom statusu (Heater, 2004: 91).

Prije stvaranja Njemačkog Carstva 1871. godine države koje su postale njegovim dijelom bile su suverene i imale su vlastite zakone o državljanstvu. Pruski zakon o državljanstvu iz 1842. temeljio se na načelu *jus sanguinis*⁵¹. Prusko pravo postalo je temelj pravnoga sustava Njemačkoga Carstva, iako su se i dalje primjenjivali nacionalni zakoni o državljanstvu, a njemačkim se državljaninom smatrala osoba koja je imala državljanstvo jedne od država sastavnica Njemačkoga Carstva.

Njemačkim zakonom o državljanstvu (*Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz-RuStAG*) od 22. srpnja 1913. prvi put je uvedeno zajedničko njemačko državljanstvo za sve

⁵⁰ Tim se zakonima pokušalo podrediti katoličko svećenstvo državi (kontrola obrazovanja i zapošljavanja), zabranjeni su neki redovi (osim onih koji drže bolnice), oduzeto im je pravo držanja javnih škola, ukinute su javne crkvene manifestacije i uveden je građanski brak. Svećenici koji nisu pristajali na novi status svojevrstnih drž. službenikâ (a takvi su bili goleme većina), kažnjavani su novčanim ili zatvorskim kaznama, što ih je učinilo mučenicima u očima naroda.. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34566>, pristupljeno: 9.11.2019.

⁵¹ Hailbronner, K. (2012) *Report on Germany*, EUDO Citizenship Observatory

državljane država sastavnica Njemačkoga Carstva. Njemačko državljanstvo nije potpuno zamijenilo državljanstvo države sastavnice, već ga je dopunilo. Prema Ustavu iz 1919. svaki je državljanin pojedine države sastavnice Reicha automatski dobio pravo na državljanstvo Reicha. Na taj su način svakom njemačkom državljaninu bila zagwarantirana ista prava i obveze, svakom njemačkom državljaninu unutar i izvan teritorija Njemačkoga Carstva bila je zajamčena zaštita savezne države (Hailbronner, 2012:1).

U vrijeme nacističkog režima njemački zakon o državljanstvu je više puta mijenjan, uglavnom zbog ideoloških i rasnih razloga. Jedna od prvih mjera bilo je ukidanje državljanstva država sastavnica Reicha kao rezultat uspostave Njemačke kao unitarne države. Zakon od 14. srpnja 1933. predviđao je ukidanje rješenja o prirođenju (naturalizaciji) koja su izdana u razdoblju između 1918. i 1933. i oduzimanje njemačkog državljanstva osobama koje su se ogriješile s obzirom na odanost Njemačkom Carstvu ili njemačkoj naciji. Također je svim Židovima s boravištem u inozemstvu oduzeto njemačko državljanstvo (Hailbronner, 2012:2).

Njemačka je 13. ožujka 1938. proširila svoj Zakon o državljanstvu na Austriju. Također i zbog njemačkih teritorijalnih osvajanja u istočnoj Europi njemačko je državljanstvo uglavnom bilo dodjeljivano etničkim Nijemcima koji su živjeli unutar Trećega Reicha ili su bili pod njegovom zaštitom (Hailbronner & Renner 2005: 16 u Hailbronner, 2012:2). Na taj se način olakšao ulazak u Wehrmacht, SS, policiju ili nacističke organizacije.

2.3.1 Njemački zakon o državljanstvu nakon 1945.

Nacističke izmjene i dopune Zakona o državljanstvu iz 1934. i Nürnberški zakoni⁵² iz 1935. opozvani su uredbom savezničkih okupacijskih vlasti iz 1945., kojima je vraćen Zakon o državljanstvu iz 1913. i koji je ostao na snazi do 1999. godine.

⁵² Nürnberški zakoni su mjere koje je donijela konvencija Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke u Nürnbergu 1935. Njima (i njihovim dopunama iz iste i sljedećih godina) određeno je da se Židovi neće smatrati njemačkim državljanima već podanicima bez prava glasa i prava obnašanja javnih službi; zabranjeni su brakovi i tjelesno općenje između Židova i "čistokrvnih" Nijemaca; određeno je da se Židovom ima smatrati svaki onaj komu je Židov bar jedan predak u drugom koljenu; proglašen je i niz drugih mjera kojima su nacističke vlasti izdvajale, diskriminirale i proganjale Židove. Nürnberški zakoni bili su model za antisemitsko rasno zakonodavstvo pronacističkih režima u Europi. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=44439>, pristupljeno: 20.11.2019.

Osim izmjena i dopuna savezničkih vlasti između 1945. i 1949. godine, Zakon o državljanstvu iz 1913. doživio je tri izmjene i dopune: 1955., 1956. i 1957. Prvom se izmjenom i dopunom ukinuo članak o kolektivnom prirođenju (naturalizaciji). Drugom izmjenom i dopunom iz 1956. ukinuto je kolektivno stjecanje njemačkog državljanstva Austrijanaca, kojima je omogućeno stjecanje njemačkog državljanstva ukoliko to zatraže zbog stalnog boravka na teritoriju Njemačke. Trećim zakonom iz 1957. i kasnijim zakonima iz 1969. uspostavljeno je jednako postupanje u stjecanju njemačkog državljanstva za oba spola ženidbom ili podrijetlom.

Između 1969. i 1990. raspravljalo se o pitanjima njemačkog državljanstva iz pozicije podijeljenosti dviju njemačkih država. Dok je zakon Demokratske Republike Njemačke (DDR) u osnovi predviđao zajedničko njemačko državljanstvo, godine 1967. usvajanjem Zakona o državljanstvu Demokratske Republike Njemačke (*Staatsbürgerschaftsgesetz*) ova ideja je napuštena i zamijenjena je zasebnim državljanstvom Demokratske Republike Njemačke. Savezna Republika Njemačka reagirala je inzistiranjem na zajedničkom njemačkom državljanstvu, utemeljenom na Njemačkim zakonom o državljanstvu (*Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz*) iz 1913. Time se svakog Nijemca koji je stekao njemačko državljanstvo podrijetlom i dalje smatralo njemačkim državljaninom, bez obzira ima li stalno prebivalište u Saveznoj ili Demokratskoj Republici Njemačkoj.

Pravna podloga za takvo stajalište bilo je inzistiranje na nerazdvojjivom, zajedničkom njemačkom državljanstvu koje svoje temelje ima u pravnom sustavu Njemačkoga Carstva. To je omogućilo Saveznoj Republici Njemačkoj izdavanje putovnica i priznavanje državljanstva svakoj osobi iz Demokratske Republike Njemačke koja je zakonitim ili nezakonitim putem uspjela ući na teritorij Savezne Republike Njemačke i predati zahtjev u najbliži konzulat. (Hailbronner 1981: 712-713; Vedder 2003: 11 ff; Klein 1983: 2289 u Hailbronner, 2012:2).

2.3.2 Reforma njemačkog zakonodavstva o državljanstvu 1990. godine

Nakon ponovnog ujedinjenja Njemačke 3. listopada 1990., ukinuti su istočnonjemački zakoni i propisi o državljanstvu. Daljnje promjene zakona o stjecanju njemačkog državljanstva odnosile su se na rješavanje problema integracije imigrantske populacije u cilju lakšeg dobivanja njemačkog državljanstva. Stoga je Bundestag odlukom iz 1990. godine bitno olakšao načine stjecanja njemačkog državljanstva za mlade strance u dobi od 16 do 23 godine, pod uvjetom da se odreknu svog prethodnog državljanstva, te da su

neprekidno živjeli na teritoriju Savezne Republike Njemačke 8 godina, da su u Njemačkoj pohađali školu najmanje 6 godina, te da nisu osuđivani zbog kaznenih djela. Također je olakšano stjecanje njemačkog državljanstva za prvu generaciju imigranata pod sljedećim uvjetima: zakoniti boravak u Njemačkoj u trajanju od 15 godina, odricanje od prethodnog državljanstva, potvrda o nekažnjavanju i ekonomska samostalnost (Hailbronner, 2012:4).

Do kraja 1998. u Njemačkoj je živjelo 7,32 milijuna stranih državljana, što je iznosilo 9% ukupnog njemačkog stanovništva. Do kraja 1997. oko 30% ukupnog broja stranaca živjelo je u Njemačkoj 20 godina, njih 40% živjelo je 15 godina u Njemačkoj, a gotovo 50% više od 10 godina (Hailbronner, 2012:3). Zbog sve većeg broja imigranata i njihova duljeg boravka u Njemačkoj postavilo se pitanje njihove brže integracije te je Zakon o državljanstvu doživio promjene 1999. godine.

2.3.3 Reforma Zakona o državljanstvu iz 2000. godine i Zakon o imigraciji iz 2004.

Zaključno bi se moglo reći da je njemački Zakon o državljanstvu pretrpio značajne promjene u posljednjem desetljeću. Najvažnija reforma dogodila se 2000. godine kad je došlo do promjene osnove stjecanja njemačkog državljanstva. Prema Zakonu o državljanstvu iz 1913. jedini način stjecanja njemačkog državljanstva bilo je načelo *jus sanguinis*, a to znači da se državljanstvo stjecalo na temelju podrijetla, ukoliko je roditelj (otac), a kasnije i majka bio njemački državljanin, neovisno o mjestu rođenja djeteta. Novi je zakon uveo je element *ius soli* čime se olakšalo stranim državljanima u Njemačkoj, a posebno njihovoj djeci rođenoj u Njemačkoj, stjecanje njemačkog državljanstva. Danas djeca rođena 1. siječnja 2000. godine ili nakon toga stječu njemačko državljanstvo rođenjem ako je barem jedan od roditelja zakonito boravio u Njemačkoj najmanje posljednjih osam godina i ima neograničeno pravo boravka. U slučaju da takva djeca imaju neko drugo državljanstvo, između svoje 18 i 23 godine života obvezni su izjasniti se žele li zadržati njemačko državljanstvo, a u slučaju pozitivnog odgovora moraju se odreći prethodnog državljanstva. Ova je odredba rezultat političkog kompromisa iz 2000. godine, jer se prema njemačkom zakonu dvojno državljanstvo odobrava samo u vrlo ograničenim okolnostima.

Današnji njemački zakon o državljanstvu temelji se na mješavini načela *jus sanguinis* i *jus soli*. Prema tom zakonu se njemačko državljanstvo može stjecati na temelju: podrijetla (neovisno o mjestu rođenja djeteta ukoliko je jedan od roditelja u trenutku njegova rođenja imao njemačko državljanstvo), rođenja na teritoriju Savezne Republike Njemačke

(kad su roditelji strani državljani), prirođenjem (naturalizacijom) za strane državljane nakon šest do osam godina legalnog boravka u Saveznoj Republici Njemačkoj

Godine 2004. Njemačka je donijela Zakon o imigraciji koji je stupio na snagu 2005. U političkom smislu, Njemačka je prvi puta ovim zakonom priznala da je useljenička zemlja. Praktične promjene ovoga zakona su bile gotovo neznatne. Jedna od glavnih novina su bili integracijski zahtjevi vezani uz pravo na prirođenje (naturalizaciju). Oni se odnose na dokaz o poznavanju njemačkog jezika, temeljnih činjenica o njemačkoj povijesti i političkom sustavu. Zakon predviđa mogućnost da ukoliko su integracijski tečajevi uspješno savladani, traženo vrijeme boravka od 8 godina može se smanjiti na 7 godina (Hailbronner, 2012:8). Uvedene su nove kategorije kao što su "visokoobrazovani profesionalci" i "znanstvenici" kako bi se privukli kvalitetni stručnjaci na njemačko tržište rada, dok je tržište ostalo zatvoreno za nekvalificirane radnike. Spomenutim zakonom se poštuje načelo slobodnog kretanja Europske unije prema kojemu svi građani država članica EU imaju pravo tražiti i dobiti posao u Njemačkoj bez diskriminacije na temelju državljanstva.

U pravilu, stranci sada imaju pravo zatražiti prirođenje (naturalizaciju) nakon osam godina boravka u Njemačkoj, umjesto ranijih 15 godina. Minimalno razdoblje za osobe u braku s njemačkim državljaninom je još kraće. Za naturalizaciju je potrebno pokazati odgovarajuće znanje njemačkog jezika. Ostali kriteriji su potvrda o nekažnjavanju i poštovanje osnovnih temelja Osnovnog zakona. Također se očekuje da je osoba financijski samoodrživa.

Od 1. rujna 2008. podnositelji zahtjeva moraju, između ostaloga, dokazati poznavanje građanskih prava i obveza. Potvrda se dobiva nakon što se položi test naturalizacije koji se sastoji od 33 pitanja, od kojih je na 17 potrebno točno odgovoriti. Postoji nekoliko izuzetaka: osobe koje imaju njemačku završnu svjedodžbu o školovanju ne moraju polagati test. Također su izuzeti podnositelji koji ne mogu ispuniti tražene razine znanja zbog bolesti ili invaliditeta ili zbog njihove dobi. Cilj testa je poticanje integracije. U pravilu, 99% pristupnika uspješno položi test.

Iz navedenoga se može zaključiti da je današnji njemački Zakon o državljanstvu kombinacija triju načela: *jus soli* (pravo prema mjestu rođenja), *jus sanguinis* (pravo prema etničkoj pripadnosti) i *jus matrimonii* (pravo vjenčanjem za njemačkog državljanina).

2.4. Prikaz migracija od početaka europskih integracija do 2018. godine na prostoru Savezne Republike Njemačke

Iako se Njemačka od 1960-ih godina suočava s pojavom većega broja stranaca, sve do početka 2000-ih godina u njemačkom javnom prostoru se vrlo nerado koristio termin useljenička zemlja. Do 1960-ih godina imigranti koji su se doseljavali u Njemačku bili su etnički Nijemci iz različitih zemalja srednje i istočne Europe. S ekonomskom ekspanzijom 1960-ih Njemačka je bila primorana uvoziti veliki broj stranih radnika. Takvi su se radnici nazivali *gastarbeiter* ili gostujućim radnicima, čime se naglašavao provremeni karakter njihova boravka. Strani su radnici imali sva prava iz radnoga zakonodavstva, ali ne i politička prava, jer nisu niti bili državljani Savezne Republike Njemačke.

U 1990-im godinama ponovo se događa "etnička" migracija, kao i nakon Drugoga svjetskoga rata. Ovaj put se dogodila zbog raspada Sovjetskoga Saveza i pada komunističkih režima u srednjoj i istočnoj Europi. Tada su se u Saveznu Republiku Njemačku doseljavali Nijemci iz istočne i srednje Europe (*Aussiedler*), ali i veliki broj istočnih Nijemaca (*Übersiedler*). Zbog ratova 1990-ih godina Njemačka se suočila s većim brojem izbjeglica koje ne pripadaju njemačkom kulturnom krugu. Za razliku od imigranata iz 1960-ih godina, imigranti iz 1990-ih su došli u Njemačku da bi u njoj ostali. Pritisnuta reakcijom njemačkih građana koji su se svakodnevno susretali s ljudima iz različitih kultura, njemačka je politika bila primorana migracijska i integracijska pitanja staviti na vrh liste prioriteta.

Kronološki promatrano, Savezna Republika Njemačka se od Drugog svjetskog rata do danas suočila s četiri faze useljavanja. Navedene faze pokazuje određene obrasce koje je bilo moguće povezati s rezultatima empirijskog istraživanja provedenoga za potrebe ove disertacije. Tijekom analize rezultata uočila sam tri čvorišne točke za koje sam pronašla povijesne poveznice s obzirom na useljavanje stranaca u Njemačku. Riječ je o sljedećim čvorištima: radna snaga, useljenička zemlja i integracijski potencijal.

Čvorišna točka radna snaga dobila je svoju zakonsku potvrdu prijedlogom Zakona o imigraciji iz 2001. godine kad je prvi put u njemačkoj pravnoj povijesti eksplicitno naveden ekonomski element, odnosno uvjetovanost dolaska imigranata s potrebama tržišta rada. Već je od 1960-ih godina tržište rada utjecalo na useljavanje stranaca u Njemačku, kad je njemačko gospodarstvo funkcioniralo u uvjetima pune zaposlenosti, a radnička zanimanja su bila prijeko potrebna. Danas je velika potražnja za visokoobrazovanim profesionalcima i znanstvenicima dok za nisko kvalificirane radnike gotovo da i nema mjesta.

Stupanjem na snagu Zakona o imigraciji 1. siječnja 2005. godine završilo dugo razdoblje u kojem se Njemačku promatralo kao "neuseljeničku zemlju" (Zimmermann, 2005: 197), budući da zakon predviđa legalne migracije i specificira njihove kategorije (visoko kvalificirani kadrovi poput inženjera, računalnih stručnjaka i znanstvenika, te poduzenika). Zakonom se također daju ovlasti tijelima progona da na jednostavniji način provedu deportaciju osoba koje šire mržnju ili su osumnjičene za terorizam.

Povijesni tijek migracija u Njemačku prema Schmidtu i Zimmermannu (2005: 200), moguće je pratiti u četiri faze: prva faza, razdoblje ratne prilagodbe (1945.–54.); druga faza, regrutiranje radne snage (1955.–73.); treća faza, konsolidacija ili ograničena migracija (1974.–88.) i četvrta faza, krah socijalizma i njegove posljedice (od 1988.). Prvu fazu je pratio dolazak etničkih Nijemaca (*Aussiedler*) u Saveznu Republiku Njemačku, kao i prebjega Istočnih Nijemaca *Übersiedler* u Zapadnu Njemačku. U drugoj fazi je migracija ovisila o poslovnom ciklusu, odnosno, potrebama tržišta rada. U trećoj fazi migracija nije ovisila o poslovnom ciklusu, već je udio stranaca u njemačkom društvu rastao zbog spajanja obitelji, veće stope nataliteta u stranoj populaciji i većeg pritiska izbjeglica i azilanata. U četvrtoj se fazi dogodio prelazak iz radne na izbjegličku migraciju.

U prvoj fazi neposredno nakon Drugog svjetskog rata 11,5 milijuna Nijemaca napustilo je istočni dio Europe, od toga je 8 milijuna otišlo u Saveznu Republiku Njemačku (Schmidt i Zimmermann 1992). Povratak Nijemaca iz srednje i istočne Europe (*Aussiedler*) bio je reguliran poslijeratnim njemačkim ustavom (Osnovni zakon, stavak 116.)⁵³. Budući da su etnički Nijemci bili žrtve osvete zbog agresije nacističke Njemačke za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata, bilo im je dozvoljeno useljavanje u Njemačku i dobivanje njemačkog državljanstva (Kurthen, 1995, Zimmermann, 2005: 199). Dio Nijemaca iz istočne i srednje Europe koji nije bio protjeran u prvom valu nije mogao u kasnim 1950-im godinama preseliti u Saveznu Republiku Njemačku zbog restriktivne politike zemalja u kojima su živjeli i zbog stalnih političkih tenzija između njihovih matičnih zemalja i Njemačke (Zimmermann, 2005: 200). Međutim, onima koji su uspjeli doseliti u Njemačku dodijeljeno je njemačko državljanstvo prema povlaštenom statusu podrijetla (*jus sanguinis*). Zanimljivo je istaknuti da je empirijsko istraživanje iz ovoga rada, koje se odnosi na razdoblje od 2014. do 2018. godine, pokazalo da stranke i pokreti desnice, primarno Alternativa za Njemačku, zahtijevaju povratak na povlaštenu statusu prilikom dodjele njemačkog državljanstva, tj., povratak na načelo podrijetla.

⁵³ Bauer, T., Dietz, B., Zimmermann, K.F., (2005) *German Migration: Development, Assimilation, and Labour Market Effects in: European Migration: What Do We Know?* (ed.) Zimmermann, K.F.

Do izgradnje Berlinskog zida 1961. godine, oko 2,6 milijuna Nijemaca preselilo se iz Istočne u Zapadnu Njemačku. Takvi su se doseljenici nazivali *Übersiedler*, a prestali su postojati kao kategorija nakon ponovnog ujedinjenje Njemačke 1990. godine.

Druga se faza (1955.–73.) može promatrati kao razdoblje migracije radne snage. Kao i neke druge europske zemlje, Njemačka se suočila s nedostatkom niskokvalificirane radne snage, što je potaknulo uspostavljanje aktivne politike zapošljavanja. Između 1955. i 1968. otvoreni su regrutni centri njemačkih tvrtki (Zimmermann, 2005: 202) u nekoliko zemalja južne Europe čiji je zadatak bio privući tisuće migranata.

Njemački sustav gostujućih radnika⁵⁴ temeljio se na sporazumima o zapošljavanju koje je Savezna vlada potpisala s Italijom (1955.), Španjolskom i Grčkom (1960.), Turskom (1961.), Marokom (1963.), Portugalom (1964.), Tunisom (1965.) i bivšom Jugoslavijom (1968.). Osnovna ideja sustava gostujućih radnika je bila da su strani radnici potrebni samo privremeno i da će napustiti zemlju domaćina nakon unaprijed određenog razdoblja. Privremenom se migracijom mogla osigurati brza prilagodba na promjene u poslovnim ciklusima (procvat ili recesija) s obzirom na broj radne snage. Između 1950. i 1973. u Njemačku je doselilo ukupno 709 000 *Aussiedlera* (etničkih Nijemaca iz srednje i istočne Europe), većinom iz Poljske, što je razmjerno nizak broj zahvaljujući restriktivnim politikama država iz kojih su dolazili.

U trećoj fazi, diljem zapadne Europe, krajem 1973. započelo je razdoblje ograničene migracije, trajalo je do 1988. Suočavajući se s povećanim socijalnim tenzijama i strahom od recesije nakon prvog naftnog šoka, zaustavljeno je aktivno zapošljavanje. Pokazalo se, međutim, da je teško potaknuti povratak migranata. Zapravo je došlo do povećanja udjela stranaca u njemačkom društvu (Zimmermann, 2005: 202) zbog spajanja obitelji, veće stope nataliteta kod stranog stanovništva i prijema izbjeglica i azilanata. U ovom su razdoblju najveći udio stranaca činili su Turci, udio osoba iz drugih zemalja regrutacije lagano se smanjivao tijekom navedenog razdoblja. Osnovna odlika ovoga razdoblja (Zimmermann, 2005:212) je bila da su se migracijski tokovi razvijali neovisno o poslovnom ciklusu.

Međutim, zbog negativnog utjecaja drugog naftnog šoka početkom 1980-ih, te porasta stranog stanovništva, vodila se rasprava o aktivnoj politici povratka (Dustmann, 1996 u Zimmermann, 2005: 214) koja je uključivala i pitanje treba li povratnu migraciju poticati financijskim mjerama. Program aktivne politike povratka je prihvaćen 1983. i uključivao je financijske poticaje, mjere za smanjenje prepreka mobilnosti i smjernice za strance koji su se

⁵⁴ Ibid., str. 206.

odlučili za povratak. Stranci iz država s kojima su prethodno sklopljeni sporazumi bili su kandidati za mjeru ukoliko su bili nezaposleni ili zaposleni na određeno vrijeme. Novčani poticaj (Zimmermann, 2005: 214) iznosio je 10 500 DM plus 1 500 DM po dijetetu takvog radnika. Vlada je očekivala 19 000 zahtjeva. Na kraju je podneseno 17 000 prijava, većinom turskih radnika. Prihvaćeno ih je oko 14 000. Međutim, ovaj je program bio samo kratkoročno uspješan.

Početak 1990-ih nastupila je četvrta faza migracija u Saveznu Republiku Njemačku a izazvana je krahom socijalizma i njegovim posljedicama, te se u tom razdoblju Savezna Republika Njemačka suočila sa snažnim priljevom azilanata i izbjeglica. Prema Saveznom uredu za tražitelje azila (*Bundesamt für die Anerkennung ausländische Flüchtlinge*) gotovo pola milijuna izbjeglica pristiglo je u Njemačku samo tijekom 1992. godine. Veliki dio njih bili su etnički Nijemci. Njihov integracijski potencijal, unatoč podrijetlu, nije bio osobito visok, jer su često pokazivali velike razlike u poznavanju jezika i kulturne tradicije. Schmidt i Zimmermann (2005:199) čak tvrde da se Nijemcima iz srednje i istočne Europe bilo teže integrirati na njemačko tržište rada od radnika iz industrijaliziranih zemalja južne Europe koje su funkcionirale na načelima tržišne ekonomije.

Iako je Azija 1980-ih bila važna izvorišna regija migranata zbog rata u Afganistanu i islamskog režima u Iranu, broj afričkih tražitelja azila znatno se povećao krajem 1980-ih, kao posljedica sukoba u središnjoj i zapadnoj Africi. Prelazak s radne na izbjegličku migraciju u Njemačku postao je posebno vidljiv zahvaljujući činjenici da je udio tražitelja azila iznosio tek 1% u ranim 1970-ima, dok je 1990. iznosio preko 30 posto (Münz i Urlich, 1996 u Zimmermann, 2005: 217).

Nekoliko čimbenika uzrokovalo je pojačani broj tražitelja azila iz Europe: politička nestabilnost u bivšim socijalističkim državama istočne Europe izazvana padom Željezne zavjese, rat u bivšoj Jugoslaviji, sukobi između Turaka i Kurda na jugoistoku Turske. Međutim, ove sukobe na rubu Europe nije pratio samo sve veći broj tražitelja azila, već i sve veći broj zahtjeva za spajanjem obitelji.

Promatrajući zakonske odredbe u kontekstu empirijskog istraživanja uočila sam važnost nekih zakonskih rješenja koja su donesena ranih 1990-ih na događanja u analiziranom razdoblju između 2014. i 2018. godine. Primjer je Zakon o azilu iz 1992. kojim je, nakon rasprave koja je rezultirala "kompromisom o azilu", izmijenjeno pravo na azil zbog političkog progona uvođenjem koncepta sigurna treća zemlja i sigurna zemlja podrijetla i te je uveden postupak procjene na samom ulasku u zemlju.

Godine 1993. u njemački ustav (Osnovni zakon) dodan je članak 16a kojim se postrožavaju uvjeti za dobivanje političkog azila. Ova promjena njemačkog ustava omogućila je trenutno vraćanje onih tražitelja azila koji su doselili iz zemalja članica EU ili drugih takozvanih sigurnih zemalja kako je definirano zakonom.

U rezultatima empirijskog istraživanja koje se odnosi na razdoblje od 2014. do 2018. godine, uočila sam da se različite njemačke stranke pozivaju na pojam treće zemlje, strože uvjete dobivanja prava na azil i brže deportacije. Navedene sam pojmove povezala s čvorištem useljenička zemlja. Po pitanju Njemačke kao useljeničke zemlje suglasna je većina stranaka osim krajnje desnice, stranke Alternativa za Njemačku, pokreta Pegida i Identitaraca, te manjih rubnih krajnje desnih stranaka i pokreta. Alternativa za Njemačku se zalaže za kraće postupke određivanja prava na azil, brže deportacije i protivi se spajanju obitelji.

CDU kao stranka desnoga centra zahtijeva ubrzavanje rješavanja postupka za dobivanje azila, te proširivanje popisa sigurnih zemalja. Sestrinska stranka CSU zahtijeva brže deportacije.

Savez 90/Zeleni kao stranka lijevoga centra smatra da je potrebno liberalizirati zakon o državljanstvu, dok SPD smatra da se o pravu na azil ne pregovara, ali se zalaže za izbjegličke kvote.

Ljevica (*Die Linke*) smatra da je azil temeljno pravo, te da je Njemačka useljeničko društvo, pa ljudi neovisno o podrijetlu imaju pravo na ostanak ukoliko to žele. Ljevica se protivi deportacijama.

U pogledu čvorišta useljenička zemlja, mišljenja su također podijeljena. Alternativa za Njemačku i pokret Pegida ne priznaju tu činjenicu. Oni se zalažu da su Nijemci samo one osobe koje mogu dokazati etno-kulturni kontinuitet, također se zalažu i za ukidanje odredbe prema kojoj njemačko državljanstvo mogu dobiti osobe koje su rođene u Njemačkoj. Ono čemu se posebno protive su paralelna društva i "zamjena stanovništva".

CSU smatra da u Njemačkoj živi određeni broj imigranata, ali oni u potpunosti moraju poštivati vodeću (njemačku) kulturu i način života. CDU naglašava važnost integracije i poštivanje vodeće kulture. SPD smatra da su migracije izazov i prilika.

Stoga se iz analiziranih rezultata empirijskog istraživanja u analiziranim njemačkim medijima u razdoblju između 2014. i 2018. godine uočavaju antagonistički diskursi. Dio medija izražava ponos što je Njemačka poželjna imigrantska zemlja, odmah iza Sjedinjenih Američkih Država, dok drugi dio medija iznosi opasnosti za njemačko društvo i kulturu zbog prisustva velikog broja stranaca iz različitih kultura.

Međutim, tržište rada ima svoje zahtjeve koji su često suprotni slici etničko homogenoga društva. Tako je nedostatak kvalificiranih radnika u IT sektoru pokrenuo 2000. godine novu raspravu o reformi njemačke migracijske politike, o potrebi za kontroliranom migracijom i Njemačkoj kao useljeničkoj zemlji. Rasprava je kulminirala donošenjem Zakona o migracijama 2005. godine. Njemačka migracijska politika je stavila težište na dugoročni boravak migranata, posebno kvalificiranih radnika, i na mjere integracije.

Kod analize čvorišta radna snaga, uočava se suglasnost svih analiziranih stranaka koje smatraju da je isključivo visoko kvalificirana migracija poželjna. Stranke centra se zalažu za gornju granicu prijema koja bi iznosila 180 000 do 200 000 osoba na godišnjoj razini. Savez 90/Zeleni predlažu uvođenje kartice talenata koje bi sadržavale osnovne podatke o imigrantovu obrazovanju i talentima.

Treće analizirano čvorište, integracijski potencijal, dobilo je svoju pravnu težinu donošenjem Zakona o integraciji iz 2016. godine. Izbjeglicama koje pokazuju bolji integracijski potencijal i imaju dobre šanse da ostanu trajno u Njemačkoj pruža se lakši i brži pristup integracijskim programima i mogućnostima zapošljavanja, dok izbjeglice koje odbijaju suradnju suočavaju se sa smanjenjem potpore (Gesley, 2017:11). Po pitanju čvorišta integracijski potencijal, analizirane stranke su u suglasju.

Iz gore navedenoga, nameće se zaključak da je Savezna Republika Njemačka od Drugog svjetskog rata do danas useljenička zemlja, iako je u različitim fazama imigracija preuzimala različite oblike. Započela je kao "etnička" dolaskom Nijemaca iz srednje i istočne Europe, potom je postala ekonomska ili radna. Nakon drugog naftnog šoka 1980-ih godina postala je povratna, a nakon 1990-ih izbjeglička. Neovisno o tome, o kakvom je tipu migracije riječ, migracije su postale jedno od ključnih pitanja u njemačkom društvu, s jedne strane zbog potrebe za radnom snagom i održivosti države blagostanja, a s druge, zbog "prijetnje" opstanku njemačke kulture i načina života.

3. TEORIJSKA ISHODIŠTA- KONCEPTUALIZACIJA

U ovom sam poglavlju obradila tri temeljna pojma kojima se bavi ova disertacija: ontološku (ne)sigurnost, identitet i mit. U trenutku pojave kritične situacije u nekom društvu, navedeni pojmovi postaju vrlo aktualni. Ontološka nesigurnost se manifestira jačanjem nacionalizma, desnih pokreta i stranaka, vjerskog fundamentalizma i ksenofobije. Ali i potiče rasprave o identitetu, tko smo mi u odnosu na Drugoga, kao i na proizvodnju mitova kako bi se obranio naš pogled na svijet i način društvene organizacije.

Za potrebu tumačenja pojma ontološke sigurnosti koristila sam sljedeća učenja: teoriju strukturacije Anthonyja Giddensa, filozofsku antropologiju Ernesta Beckera, te psihologiju gomile Gustava Le Bona i Sigmunda Freuda.

U potpoglavlju nacionalni identitet objasnila sam nastanak nacija i nacionalnih identiteta. Dok sam u potpoglavlju o mitu objasnila ulogu mita kao semiološkog i ideološkog sustava. Za objašnjenje mita kao semiološkog sustava koristila sam tumačenja Rolanda Barthesa i Stuarta Halla. Dok sam za potrebe tumačenja mita kao ideološkog sustava obradila temu političkoga mita koristeći učenja Ernsta Cassirera, Raoula Giradeta, Stephena Brockmanna i Herfrieda Müncklera. Kod tumačenja pojma nacionalnoga mita posebnu pozornost sam posvetila rasnome mitu zbog toga što sam ga u transformiranom obliku uočila i kod novih mitova nastalih nakon migrantske krize 2015. godine, a riječ je o mitu o islamizaciji ili novome rasnome mitu, te sam stoga u ovom poglavlju opširnije objasnila nastanak rasnoga mita, njegove teoretičare i posljedice. Novi sam rasni mit objasnila u empirijskoj analizi u Poglavlju 4.

3.1 Ontološka sigurnost

3.1.1. Značenje pojma ontološke sigurnosti u teoriji strukturacije Anthonyja Giddensa

Pojam ontološke sigurnosti izvorno je razvio psihijatar Ronald D. Laing koji je smatrao da je za ontološki sigurnu osobu ključna rutina i jak osjećaj vlastita identiteta (Laing, 2010: 44), a Anthony Giddens je navedeni pojam primijenio u teoriji strukturacije (Giddens, 1984:102). Za Giddensa, kao i za Lainga, ontološka sigurnost je temelj za normalno funkcioniranje subjekta. Stanje ontološke sigurnosti kod subjekta stvara osjećaj reda i kontinuiteta u odnosu na okolinu, daje životni smisao, te osigurava uvjete za pozitivne i stabilne emocije, a izbjegava kaos i tjeskobu. Da bi to postigli agenti (subjekti) pribjegavaju rutini i razvijaju kognitivnu "čahuru" koja im daje pouzdanje da će se njihov kognitivni svijet

reproducirati, a time i njihova osobna biografija. Ontološka sigurnost biva ugroženom s pojavom promjene koju donosi kritična situacija.

Primijenjeno na disertaciju, kritična situacija se odnosi na migrantsku krizu iz 2015. godine koja je u njemačkom, ali i drugim europskim društvima, stvorila stanje ontološke nesigurnosti na individualnom i kolektivnom nivou, te je pokrenula čitav niz identitetskih i svjetonazorskih pitanja.

Iako je Ronald D. Laing usmjerio težište svojih istraživanja na pojedinca, ona su dijelom primjenjiva i na kolektiv što je Giddens iskoristio u svojoj teoriji strukturacije. Laing je opisao ponašanje osobe koja je djelimice ili u potpunosti izgubila osjećaj ontološke sigurnosti. Takva osoba nema osjećaj "vlastite prisutnosti u svijetu, ne doživljava se živom i cjelovitom, te ne osjeća vremenski kontinuum vlastita postojanja". Takva osoba nije u stanju suočiti se sa svim životnim, socijalnim, etičkim, duhovnim, biološkim opasnostima, jer nema svijest o vlastitom identitetu (Laing, 2010: 38). Laing stanja ontološke nesigurnosti dijeli u tri kategorije: nestajanje (*engulfment*), implozija i petrifikacija/depersonalizacija.

U prvom slučaju (nestajanje) osoba se boji da će biti "progutana", pa se plaši vezivanja, ne samo s drugom osobom ili nekim pojmom, već i sa samim sobom. U ovom je slučaju je prisutan polaritet (Laing, 2010: 44) između mogućnosti potpune apsorpcije od strane druge osobe i izolacije, odnosno, potpune samoće.

Kod implozije (Laing, 2010:45-6) pojedinac osjeća da je potpuno prazan. Iako čezne za ispunjenjem praznine boji se da je nema čime ispuniti jer se doživljava kao ništa ili kao vakuum. Zbog tog osjećaja osoba je primorana na povlačenje, jer je vanjski svijet toliko ugrožava da ima osjećaj da briše njezin "već ionako prazan identitet". Svaki "kontakt" sa stvarnošću tada se sam po sebi doživljava kao strašna prijetnja, jer se stvarnost doživljava kao progonitelj.

Depersonalizacija je tehnika koja se univerzalno koristi kao sredstvo u slučajevima kad suočavanje s drugima postane previše uznemirujuće. Petrifikacija/depersonalizacija (Laing, 2010: 46) poseban je oblik straha, pri čemu se drugu osobu depersonalizira na način da ju se "okamenjuje". Jedna osoba zbog straha pretvara drugu osobu u stvar, robota i oduzima joj osobnu autonomiju djelovanja i subjektivnost, zanemaruje njezine osjećaje, ubija život u njoj. Stoga Laing u (2010: 47) kaže da zbog toga depersonalizirana osoba stalno traži potvrdu drugih o vlastitom postojanju.

Od tri navedena oblika ontološke nesigurnosti, za disertaciju je važan treći oblik. Iako se depersonalizacija uglavnom odnosi na pojedince, moguće ju je primijeniti i na skupine. Primjerice, dio etničkih Nijemaca muslimane promatra kao strano tijelo, uljeza, ili

pak kao ugrozu. Oni su nametnik kojega treba ukloniti. S druge strane, muslimani žele da ih se promatra kao ravnopravna bića i sastavni dio društva, te se u tom kontekstu bore za priznavanje.

Kao što je ranije rečeno, pojam ontološke sigurnosti dio je Giddensove teorije strukturacije koja se bavi procesom u kojemu strukture (re)produciraju sustave, a odvija se na način da akteri koriste strukture (pravila i resurse) da bi reproducirali ili transformirali društvene sustave. Pravila i resursi su strukturirajuća svojstva koja omogućuju "spajanje" vremena-prostora u socijalne sustave što omogućuje postojanje različitih socijalnih praksi u različitim rasponima vremena i prostora. Mjesto gdje se one susreću i vlastitim međudjelovanjem utječu na promjenu ili transformaciju sustava nazvao je strukturacijom. Pritom Giddens ne pretpostavlja strukturu agenciji ili obrnuto, već ih smatra jednako važnima, te stoga ne govori o dualizmu, već o dualnosti strukture-agencije i mikro-makro razine (Giddens, 1984:102). Sustav koji se reproducira ili transformira u procesu strukturacije predstavlja mrežu obrazaca u društvenim odnosima unutar prostor-vremena i kao takav se razlikuje od strukture, mada sadrži i neke njezine osobine.

S obzirom na pitanje oblikuju li našu stvarnost pojedinci ili društvene strukture, Giddens smatra da iako ljudi nisu u potpunosti slobodni prilikom donošenja svojih izbora, te usprkos tome što im je znanje ograničeno, oni vlastitim djelovanjem (agencijom) reproduciraju društvene strukture. Agenti (akteri) obavljaju rutinske procese, ali raspolažu i motivacijama za djelovanje, a one uključuju želje koje pokreću akciju. Refleksivnim promatranjem (*reflexive monitoring*) agent ima sposobnost promatrati svoje akcije i mjesto na kojem se odvijaju kao i kontekst u kojem se odvijaju. Refleksivnim promatranjem agenti mogu oblikovati društvene strukture na način da djeluju izvan postavljenih ograničenja, pa je refleksivni monitoring (Giddens, 1984:36) ključna karakteristika agencije, jer agenti nakon akcije racionaliziraju ili vrednuju uspjeh njihovih akcija. Putem agencije agenti proizvode strukture, a transformiraju ih putem refleksivnog monitoringa, motivacije i racionalizacije.

Za Giddensa se motivacija (koja djelomično može biti nesvjesna), racionalizacija (agentovi artikulirani razlozi za akciju) i refleksivni monitoring (agentovo znanje o tome što radi) razlikuju. Racionalizacija uvijek uključuje diskurzivnu svijest ili verbalizaciju, dok refleksivni monitoring može uključivati samo diskurzivnu svijest ili diskurzivnu i praktičnu svijest. Praktična svijest (Giddens, 1984:42) je znalačka i agent je unosi u svakodnevne zadatke, a ona je u tolikoj mjeri integrirana da je se gotovo i ne primjećuje. Diskurzivna svijest je sposobnost da se znanje izrazi riječima.

Strukture nisu izvanjske akterima. One su "pravila i resursi" koji postoje u njihovu pamćenju i socijalnim praksama. Pohranjene su u "memorijskim tragovima" (*memory traces*) agenata koje Giddens dijeli u tri tipa: označavanje, legitimacija i dominacija. Kod označavanja se značenje kodira u jezičnoj i diskurzivnoj praksi. Legitimacija sadrži normativne perspektive koje su ukorijenjene kao društvene norme i vrijednosti, a dominacija podrazumijeva primjenu sile ili moći. Za disertaciju su važna dva tipa memorijskih tragova: označavanje i dominacija.

Giddens govori o ciklusu strukturacije kojega čine tri stupnja: interakcija, rutinizacija i eksplanacija. Sva tri stupnja sam koristila za analizu rezultata empirijskog istraživanja.

U prvom stupnju (interakciji) analizirala sam pravila interakcije koja čine klustere i potrebna su agentima da osjete ontološku sigurnost koja podrazumijeva povjerenje da će njihove svakodnevne aktivnosti sadržavati određeni stupanj predvidivosti. Kako bi osigurali kontinuitet akcije, agenti moraju držati osjećaj nesigurnosti u prihvatljivim granicama, jer moraju imati osjećaj da se njihova okolina reproducira na predvidiv način. Imajući to u vidu, analizirala sam rutinske interakcije koje se odvijaju putem tradicije, običaja i navika promatranih skupina. Posebnu pozornost sam obratila na polje diskurzivnosti, točnije što je iz njega iskorišteno u diskursu, a što je izostavljeno.

Već spomenuta rutinizacija zajedno s institucionaliziranom akcijom predstavlja temelj za stvaranje socijalnog poretka i reprodukciju socijalnih sustava. Rutinski karakter većine socijalnih aktivnosti je nešto na čemu se stalno "mora raditi", stoga takve rutinske prakse nisu slučajne, već su posljedica djelovanja stručnih znalačkih agenata. U radu sam pratila utjecaj znalačkih (stručnih) aktera na političke odluke i održavanje društvene ravnoteže.

Eksplanacija predstavlja odnos između momenta i totaliteta, te stoga i najmanja društvena akcija pridonosi izmjeni ili reprodukciji socijalnih sustava. Društveni poredak i stabilnost nisu stalni jer agenti uvijek imaju mogućnost da na neki način izbjegnu normativne akcije. Ovisno o prisutnim društvenim faktorima agenti mogu uzrokovati promjene u društvenoj strukturi. Primjer je izgovorena rečenica za koju je govornik morao koristiti različita sintaktička pravila koja su sedimentirana u praktičnoj svijesti jezika. Takve strukturalne osobine jezika predstavljaju medij pomoću kojih nastaje izgovoreno. Ali u proizvodnji sintaktički ispravnog govora pridonosi se reprodukciji jezika kao cjeline. Ono uključuje dijalektiku između prisutnosti i odsutnosti koja povezuje većinu minornih i trivijalnih oblika socijalne interakcije sa strukturalnim osobinama cjelokupnog društva u dugom razdoblju historijskog vremena.

U radu sam se više koncentrirala na internu razinu međudjelovanja strukture i agenta, odnosno na memorijske tragove (strukture koje postoje u pamćenju i socijalnim praksama agenata) s osobitim naglaskom na označavanje, odnosno, kodiranje značenja u diskurzivnoj praksi. Također sam se usmjerila na mikro i makro fokusiranu analizu osobito kontekstu analize načina postizanja stanja ontološke sigurnosti (*ontological security-seeking*) (Giddens, 1984:87). U promatranom razdoblju istražila sam na mikro razini vrste interakcije koje su se odvijale između pripadnika imigrantskih zajednica i domicilnog stanovništva, a na makro razini kako su promjene na geopolitičkom planu utjecale na njihovu percepciju situacije i proizvodnju mitova. U objašnjenju rezultata koristila sam sva tri ciklusa strukturacije, s osobitim naglaskom na eksplanaciji kao odnosu između momenta i totaliteta. Kako bih dobila što dublja i obuhvatnija tumačenja, navedene sam događaje promatrala kroz totalitet (široki kontekst njemačke političke povijesti).

Korištenjem navedenih spoznaja, tražila sam odgovore na pitanja o tome kako pojedinci i kolektiviteti konstruiraju vlastiti identitet pod utjecajem kritične situacije, te na koje načine pokušavaju prevladati rizik koje takva situacija nosi.

Kako bih došla do odgovora na to pitanje, istraživala sam razloge nastanka stanja ontološke nesigurnosti. U tome su mi pomogla tumačenja Ernesta Beckera, te Sigmunda Freuda i Gustava Le Bona.

3.1.2 Uzroci ontološke (ne)sigurnost iz perspektive filozofske antropologije Ernesta Beckera

Jedan od načina tumačenja uzroka pojave ontološke nesigurnosti jest učenje filozofskog antropologa Ernesta Beckera koji je, u skladu s tradicijom strukturalizma koja zagovara krute dualnosti, od Levi Straussa preuzeo pojam "binarne opozicije" (Becker, 1975:10) i primijenio ga na opis ljudske prirode. Prema tom opisu ljudski um pokazuje tendenciju da dijeli stvari u suprotnosti koje zajedno čine komplementarnu cjelinu.

Za Beckera ljudska tjeskoba (1975:9) nastaje zbog čovjekove dualne prirode koja ga dijeli na fizičko tijelo i duh. Čovjekove duhovne osobine Becker pripisuje simboličkom sebstvu, odnosno čovjekovu identitetu i samosvijesti. Da bi sačuvao svoje simboličko sebstvo za vječnost čovjek je u stalnom natjecanju sa sličnim bićima koja se također bore za svoje mjesto u vječnosti. Ukoliko u tom natjecanju izgubi, to u njemu izaziva tjeskobu i smrtni strah koje nastoji potisnuti u podsvijest (Becker, 1973:68-9).

Kako bi se zaštitio od tjeskobe i smrtnoga straha čovjek koristi dvije crte obrane: samopoštovanje i sustav heroja (kulturni pogled na svijet, ili projekt besmrtnosti). Ako je samopoštovanje kod pojedinca narušeno, on razvija različite mehanizme obrane (potiskivanje, izolacija, introjeksija i sl). Problem kod projekta besmrtnosti jest da je ocjena o njegovoj važnosti proizvoljna. Kad se jedan projekt besmrtnosti suprotstavi drugom projektu besmrtnosti, obično je riječ o optužbama zbog "krivog" načina života, te se stvara kontekst za napadačko ili obrambeno ponašanje. Svaka od strana želi dokazati superiornost svog sustava vjerovanja.

U kontekstu ove disertacije borba za vodeću kulturu, njemački način života, kršćanstvo predstavlja određeni kulturni pogled ili projekt besmrtnosti koji je jedini ispravan i kvalificiran za vječnost. Suprotstavljeni muslimanski način života je "krivi" pogled na svijet ili projekt besmrtnosti, te se kao takav ne može kvalificirati za vječnost.

Otto Rank je (u Becker, 1975:108) govorio da je čovjek kroz svoju povijest nastojao smanjiti strah od smrti ubijanjem ili žrtvovanjem Drugoga. Freud je pak rekao da moderni čovjek živi u iluziji jer poriče ili potiskuje svoju želju za tuđom smrću, a time i želju za svojom besmrtnosti. Ne služe samo neprijatelji, već naši prijatelji i bližnji kao gorivo za perpetuiranje istoga problema: "u našoj podsvijesti mi svakodnevno i svakoga sata protjerujemo one koji nam stoje na putu, sve one koji su nas uvrijedili ili nas ranili. To je cijena koju plaćamo za naš animalni narcizam, jer vrlo mali broj nas bi, ukoliko bi bio primoran, bio spreman žrtvovati sebe umjesto nekog drugoga". Iznimka u tom pogledu su heroji i zato im se ljudi dive jer su spremni žrtvovati svoj život za druge, umjesto da uzmu tuđe živote kako bi spasili svoj (Freud u Becker, 1975:109).

Kako bi povećao svoje izgleda za besmrtnost, čovjek pokušava očistiti sebe i sve oko sebe od svakoga zla (Becker, 1975:115) i prljavštine. Time pokazuje da je na strani čistoće, mada i sam nije čist. Svi sukobi se svode na to tko je u pravu a tko u krivu. U osnovi čovjek želi pobjeći od vlastite sjenke, od vlastite inferiornosti. Najizravniji način da se to učini jest da se "sve tamno i inferiorno traži u drugima" (Becker, 1975:95). Osjećaj krivice koji je rezultat postojanja sjenke (osjećaj manje vrijednosti, mržnje prema sebi samom, neprijateljstva koje se projicira na neprijatelja) nastoji se izbaciti iz vlastitog sustava na način da se sjenka projicira na Drugoga (Becker, 1975:95).

Težnja za čistoćom objašnjava pojavu rasne higijene koja se u disertaciji opisuje u okviru rasnoga mita. Također i današnji rasni mit (mit o islamizaciji) govori o potrebi za pročišćenjem društva od elemenata koji ga zatamnjuju na način da ih se protjera ili se zapriječi njihov dolazak. Pritom oni koji svoj kulturni pogled na svijet žele nametnuti,

prebacuju svoj osjećaj krivice, nemoći i manje vrijednosti na Drugoga ili Sjenku. Takav način ponašanja je gotovo pravilo kod glavnih označitelja njemački džihadisti i njemački desni ekstremisti o čemu sam pisala u Poglavlju 4. (Empirijsko istraživanje-analiza medijskih sadržaja).

Dinamika je manje-više ista (Becker, 1975:113), svi oni koji se udruže pod istom zastavom su slični i stoga se mogu kvalificirati za privilegiju vječnoga života, svi oni koji su različiti isključuju se iz blagoslova besmrtnosti, no postavlja se pitanje po kojoj cijeni. Tijekom empirijskog istraživanja uočila kod njemačkih desnih ekstremista potrebu okupljanja pod istim simbolima, uz iste slogane, a u određenim situacijama se predviđalo i korištenje šifrirane komunikacije kako bi se zaštitila skupina koja se doživljava kao klan. Od pripadnika klana se zahtijeva potpuna lojalnost. To se, s obzirom na analizirani materijal, odnosi, prije svega, na pripadnike pokreta Identitaraca. Ekstremno desne organizacije i pokreti žele nasiljem nametnuti vlastiti kulturni pogled na svijet.

Beckerove knjige su u drugoj polovini 20. stoljeća bile vrlo popularne te su utjecale na eksperimentalne psihologe Pyszczynskog, Greenberga i Solomona, koji su željeli njegove postavke provjeriti u praksi. Na temelju eksperimentalnih istraživanja razvili su teoriju o upravljanju egzistencijalnim strahom (TMT). U svojim istraživanjima koristili su Beckerove pojmove kulturni pogled na svijet i samopoštovanje kao tampon zonu koja je trebala poslužiti za obranu od tjeskobe i straha od smrti. Pojam kulturni pogled na svijet podrazumijeva naša uvjerenja o svijetu koji nas okružuje, dok samopoštovanje predstavlja percepciju prema kojoj pojedinac živi u skladu sa standardima i vrijednostima koje odgovaraju njegovom položaju u društvu u kontekstu vlastite kulture (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, 1999:836).

Pyszczynski, Greenberg i Solomon su zaključili da sve kulture, usprkos međusobnim razlikama, dijele isti psihološki obrambeni mehanizam: kulturni pogled na svijet i samopoštovanje.

Niti jedan kulturni pogled na svijet nije u potpunosti istinit, već je rezultat društvenog konsenzusa. Međutim, ukoliko dođe do susreta s ljudima različitih uvjerenja, kao što je to slučaj u Njemačkoj i drugim zapadnoeuropskim zemljama, tada to postaje izazov za aktualnu politiku. Navedeni psiholozi su proučavali reakciju ispitanika u slučaju svjesnog straha od smrti, kao i slučajeve kad je strah od smrti potisnut u podsvijest. Utvrdili su da što je strah od smrti prisutniji u svijesti, ljudi se čvršće drže vlastitih uvjerenja i uvjerenja kulture iz koje dolaze, te se njihova rezidualna tjeskoba podsvjesno projicira na ostale skupine koje se tretira kao žrtvene jarce, čije bi iskorjenjivanje od zemlje napravilo raj. Stoga je tipično ponašanje unutarnje grupe da nastoji "preobratiti" Druge na svoj sustav vjerovanja.

Navedeno se može primijeniti na studiju slučaja kojom se bavi ova disertacija. Unutarnja skupina (etnički Nijemci) zahtijeva od Drugih (muslimanskih imigranata) da bezrezervno prihvate njihov kulturni pogled na svijet, vodeću kulturu (*Leitkultur*), jer im je to jedina legitimacija za ostanak. Strah od nestanka njihove kulture ili strah od simboličke smrti njemačkog naroda kao nositelja njemačke kulture, doveo je do homogenizacije pripadnika krajnje desnice, te je utjecao na jačanje nacionalizma, rasizma, predrasuda i agresije o čemu sam pisala u Poglavlju 4.

Pojava krajnje desnih pokreta u Njemačkoj, neposredno prije migrantske krize 2015. godine, te njihov utjecaj na njemačke građane i vladajuće stranke, ukazala je na specifično ponašanje pojedinca u gomili. O tome su krajem 19. i početkom 20. stoljeća govorili Gustav Le Bon i Sigmund Freud. Usprkos činjenici da su se njihovi uvidi pojavili prije više od stotinu godina, njihovom primjenom na studiju slučaja iz ove disertacije, pokazali su se aktualnima.

3.1.3 Psihologija gomile Gustava Le Bona i Sigmunda Freuda

Pojava populističkih pokreta Pegide i Identitaraca u Njemačkoj proizvela je brojne reakcije u društvu. Uslijedile su rasprave o razlozima njihova nastanka ali i o načinima njihova djelovanja. Nije bila rijetkost da se u tim raspravama spominju Freud i Le Bon, te sam stoga odlučila ukratko predstaviti njihova tumačenja o ponašanju pojedinca u gomili.

Djelo Gustava Le Bona⁵⁵ *Psihologija gomila* smatra se standardnim djelom psihologije masa⁵⁶. Imalo je važan utjecaj na Sigmunda Freuda koji je u eseju *Psihologija masa i ja analiza* iz 1921./22. godine također analizirao ponašanje pojedinca u gomili.

Freud se složio s Le Bonom oko sljedeća tri osnovna obilježja koja karakteriziraju gomilu⁵⁷: podčinjavanje, sklonost "zarazi" i sugestivnost (Le Bon, 2001:19).

⁵⁵ Le Bon, Gustave, francuski psiholog i sociolog (1841. –1931.), završio je studij medicine i započeo karijeru kao vojni liječnik. Poznat je po knjizi *Psihologija gomila* (*Psychologie des foules*, 1895), u kojoj je tvrdio da se ljudi u gomili ponašaju bitno drukčije nego kao samostalni pojedinci; preplavljeni su kolektivnim mišljenjem koje dominira u gomili, a ono je: anonimno, emocionalno opterećeno i niže intelektualne razine. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35750>, pristupljeno: 22.4.2019.

⁵⁶ U modernome sociološkom značenju masa je oblik kolektivnoga ponašanja u kojem su mnogobrojni pojedinci međusobno fizički odvojeni i ne stupaju u društvenu interakciju (za razliku od gomile), a povezuje ih izloženost istomu vanjskom podražaju. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=39248>, pristupljeno: 22.4.2019.

⁵⁷ Gomila je privremen i razmjerno neorganiziran skup ljudi koji se nalaze u međusobnoj fizičkoj blizini. Gomile se razlikuju prema tipovima ponašanja sudionika. Uobičajena je podjela na: *slučajnu gomilu*, koju čine ljudi što se slabo poznaju ili se uopće ne poznaju i imaju malo zajedničkih obilježja (npr. putnici na autobusnome stajalištu), *običnu gomilu* ili okupljanje radi posebne svrhe i u skladu s prevladavajućim normama (npr. publika na športskom stadionu), *ekspresivnu gomilu*, koja potiče i zadovoljava osobne potrebe sudionika (npr. vjerska okupljanja) te *aktivirajuću gomilu*, uglavnom s agresivnim ponašanjem usmjerenim prema ciljevima koji nisu u skladu s prevladavajućim normama (npr. pobune). <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22620>, pristupljeno: 22.4.2019.

U slučaju podčinjavanja, pojedinac koji se stapa s gomilom gubi individualnost i osobnu odgovornost jer je zaštićen svojom anonimnosti u gomili, brojčana snaga gomile daje mu osjećaj nepobjedivosti i moći. S druge strane, pojedinac u gomili (Le Bon, 2001: 17) gubi svoju kritičnost, počinje se ponašati primitivno (nagonski), iako se tako ne bi ponašao da nastupa individualno.

Utopljen u masu pojedinac postaje "zaražen" idejom drugih članova ili vođe grupe i neupitno slijedi prevladavajuće ideje i emocije gomile. U gomili su svaka emocija i svaka akcija zarazne (Le Bon, 2001: 18) do te mjere da pojedinac spremno žrtvuje svoj osobni interes u korist kolektiva. U analizi medijskih sadržaja pronašla sam primjere "zaraze" i nametnute klanovske lojalnosti kod pokreta Identitaraca, te kod skupina njemačkih džihadista. U oba slučaja skupine šire ideju o ugroženosti i žrtvi poput zaraze među svojim članstvom koje bi takve ideje trebalo širiti dalje i "inficirati" i one koji nisu sastavni dio grupe ili pokreta. Pri daljnjem širenju ideja, pripadnici skupine djeluju sugestivno koristeći ideje koje potječu iz zajedničke kolektivne podsvijesti, te ih pod utjecajem većine nekritički prenose.

Primijenjeno na studiju slučaja, građani koji sudjeluju u demonstracijama Pegide nekritički zastupaju ideje skupine o tome da su njemačka kultura i narod ugroženi dolaskom stranaca iz drugačijeg kulturnog i vjerskog kruga, da migracije zapravo znače invaziju na tuđi teritorij, zamjenu stanovništva i slično. Takve se ideje ponavljaju kao mantre, te se šire sve dok ne puste korijenje i počnu se doživljavati kao istinite. Stoga bi službena politika trebala imati u vidu Freudovo tumačenje (u 2013: 4) da su čovjekova svjesna djela posljedica djelovanja nesvjesnog nasljednog supstrata koji čini duh nacije. To je ujedno i razlog zašto se emocije koje se s gomile prenose na pojedinca nipošto ne smiju omalovažiti.

Zanimljivo je kako su Le Bon i Freud opisali način funkcioniranja gomile. Na gomilu djeluju ekstremni osjećaji, ona ne razmišlja logično, već u slikama i sloganima, pa logični argumenti na nju ne djeluju. Ono u što gomila vjeruje dobiva status "religije". Prezentirane ideje gomila prihvaća kao apsolutne istine ili ih odbacuje kao apsolutnu pogrešku (Le Bon, 2001: 31). Gomila poštuje silu, kompromis smatra znakom slabosti.

Iz empirijskog istraživanja medijskog sadržaja gore rečene tvrdnje su vrlo primjenjive na slučajeve sljedećih glavnih označitelja: njemački džihadisti, islamisti i njemački desni ekstremisti. Sve tri skupine koriste jednostavne i pamtljive slogane, prezentiraju svoje stavove kao nepobitne istine, a pripadnici skupina takve stavove u cijelosti i

nekritički prihvaćaju. Službenu politiku smatraju izdajničkom i kukavičkom jer je sklona kompromisu.

U analizi materijala nisam uočila presudnu važnost vođe, kao jedne osobe, na način kako ga opisuje Le Bon koji kaže da je bez vođe (u 2001: 68) gomila kao "stado bez čuvara". Prije bih rekla da, sudeći prema analiziranom materijalu, nije riječ o jednoj osobi, već o nekolicini pojedinaca koji osmišljavaju politiku pokreta ili organizacije. Oni su zaduženi za osmišljavanje fraza, slika i formula koje na skupovima prezentiraju masi. U kreaciji slogana veliku ulogu igraju čimbenici poput rase, tradicije, institucija, vremena (epohe). U analiziranom materijalu nisam uočila da se rasa često eksplicitno spominjanje, već se umjesto nje spominje pojam kulture ili identiteta o kojemu je riječ u nastavku.

3. 2 Nastanak identiteta

Identitet⁵⁸ je način na koji vidimo sebe i svoju osobnost⁵⁹. Individualni identitet je odgovor na pitanje "tko sam ja?", a proizlazi iz jedinstvene i neponovljive osobne biografije pojedinca kao i iz vlastita iskaza o pripadnosti različitim skupinama. Identiteti nastaju označavanjem razlika. Hall u (2001:219) navodi kako se razlike konstruiraju samo preko odnosa s Drugim (Derrida, 1981; Laclau, 1990; Butler, 1993 u Hall, 2001:219). To bi značilo da je i "onaj drugi" dio moga identiteta, jer "onaj drugi" meni omogućuje da zamislim i ostvarim sebe.

Uspostavom hegemonijskog diskursa nastaje dominantni identitet, dok na marginama ostaju prezreni, ušutkani ili neiskazani identiteti (Hall, 2001:219) pomoću kojih hegemonijski identitet spoznaje samoga sebe. Hegemonijski identitet je uspostavljen unutar modaliteta moći i nikad nije stalan ili završen, već je odgovor na kontingencijske (moguće, ali ne i nužne) i kontekstualne uvjete.

Identitet je višedimenzionalan jer obuhvaća dijelove koji su naslijeđeni i dijelove koje sami biramo. U današnjem postmodernom vremenu pojedinac se poziva na one vidove identiteta koji ga najbolje određuju, te se identitet počinje iskazivati kao individualni projekt u kontekstu višestrukih mogućnosti.

⁵⁸ Identitet označava skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest. U sociologiji je identitet skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=26909>), pristupljeno: 16.5.2019.

⁵⁹ Osobnost je uglavnom stabilna i trajna organizacija karaktera, temperamenta, intelekta i fizičke konstitucije neke osobe kojom se razlikuju od ostalih pojedinaca. Iskazuje se životnim stilom, načinom ponašanja, razmišljanja, osjećanja. (<http://struna.ihj.hr/naziv/osobnost/22397/>), pristupljeno: 16.5.2019.

Kad govorimo o grupnom identitetu, zajednica uvijek dodjeljuju pojedincu dio identiteta, bilo putem povijesti, jezika ili institucija. Benoist u (2014:2) kaže da je identitet dijaloške naravi, jer se stvara u dinamičnom odnosu i dijalogu između pojedinca i zajednice, pa je stoga za identitet može reći da je kontinuitet koji podrazumijeva promjenu.

Benoist u (2014:1), slično Giddensu govori o postmodernom subjektu koji se nalazi u stanju "ontološke samoće" koja se javlja zbog odsutnosti potrebe za pripadanjem zajednici. Rezultat je to političkog atomizma koji počiva na ideji društva koje je zamišljeno kao zbroj slobodnih i racionalnih pojedinaca koji odbacuju organske i simboličke temelje pripadnosti (Benoist, 2014:3), ali to istodobno predstavlja priliku za povratak u zajednicu, tim više što su postindustrijska društva postala "društva rizika" (Beck, 1986 u Tomić-Koludrović, I., Knežević, S., 2004:114) koja se otvaraju problematičnoj i neizvjesnoj budućnosti u kojoj pojedinac svakodnevno mora živjeti s rizicima koji uzrokuju tjeskobu i anksioznost.

Prema Giddensu, identitet je proizvod refleksivnog i kreativnog bavljenja socijalnih aktera sobom i svijetom. Stoga su za pojedinca važna poznata i stalna pravila ponašanja i orijentacije. Akter na taj način povezuje "mikro" aspekte, koji predstavljaju njegove osjećaje i osobnost, s "makro" aspektima koji se odnose na institucije, državu i proces globalizacije (Tomić-Koludrović, I., Knežević, S., 2004:109).

Kad se odnos između "mikro" i "makro" razine poremeti i nastupi doba krize, identitet postaje problem, kako je primijetio Kobena Mercer⁶⁰, jer tada ono što se donedavna smatralo fiksnim, koherentnim i stabilnim, postaje predmetom sumnje i nesigurnosti (Mercer, 1990:43 u Hall, Held, Hubert and Thompson, 1996: 597).

Tjeskobom i anksioznosti bavio se Zygmunt Bauman u svojoj knjizi *Tekuća modernost* u kojoj je govorio o svijetu u kojem je sve neuhvatljivo, gdje su tjeskoba, bol i nesigurnost uzrokovani "životom u društvu" i položajem pojedinca u njemu (Bauman, 2004: 3), a sve se to odražava na pitanje identiteta.

Čežnja za identitetom proizlazi iz želje za sigurnošću. Biti u potpunosti ili djelomično "izvan svoga mjesta", a ne pripadati u potpunosti nigdje, može biti uznemirujuće, a ponekad i neugodno iskustvo. Uvijek se mora nešto objašnjavati, ili se zbog nečega ispričavati, ili treba nešto prikriti, ili pak suprotno od toga, hrabro isticati razliku, pregovarati,

⁶⁰ Kobena Mercer je profesor povijesti umjetnosti i afroameričkih studija na sveučilištu Yale. U svojim istraživanjima koristi metode kulturoloških studija. <https://afamstudies.yale.edu/people/kobena-mercero>, pristupljeno : 23.5.2019.

nadmetati se i cjenkati se. Uvijek postoje neke razlike koje je potrebno poravnati ili ispolirati, ili pak naprotiv učiniti ih vidljivijima.

Potruga za sigurnošću stvara napetost u društvu između izabranog i preferiranog identiteta koji se favorizira u odnosu na uglavnom, tvrdokorne ostatke starog, napuštenog ili prezrenog identiteta. Prezreni identitet je identitet podklase (osobe koje su rano napustile školu, samohrane majke koje žive na socijalnoj pomoći, bivši ovisnici, beskućnici, prosjaci), ali i neki drugi religijski ili etnički identitet. Za podklasu je Giorgio Agamben (u Bauman, 2004: 39) napisao da ona ima svoj "bios" (život društveno priznatog subjekta) koji je sveden na "zoe" (čisti životinjski život, sa svim njegovim prepoznatljivo ljudskim izdancima koji su podrezani ili poništeni).

Još jedna kategorija prolazi istu sudbinu, a to su izbjeglice, ljudi bez dokumenata, teritorija i državljanstva, u svijetu gdje se suverenitet temelji na teritoriju. Iako dijele sudbinu podklase, njima se povrh svih ostalih uskraćivanja uskraćuje pravo na fizičku prisutnost unutar teritorija pod suverenom vladavinom, osim na posebno dizajniranim "ne-mjestima", označenim kao izbjeglički kampovi ili prihvatilišta za tražitelje azila, kako bi se razlikovali od prostora u kojem žive i kreću se ostali, "normalni", "potpuni" ljudi (Bauman, 2004: 40).

3.2.1 Nacija i nacionalni identitet

Potruga za sigurnošću i domom bila je oduvijek jedna od temeljnih čovjekovih potreba. Ona se u današnje vrijeme zadovoljava pripadanjem suverenoj naciji, tj. naciji koja zauzima određeni teritorij i daje svojim članovima sigurnost i dom.

Već su se početkom 20. stoljeća počele razvijati različite podjele nacija, poput podjele na "državne" (*Staatsnation*) i "kulturne nacije" (*Kulturnation*) Friedricha Meineckea, ili "klasične" i "nove nacije" Georgea Hughua Seton-Watsona. Jedna od prvih tipologija nacija⁶¹ potječe od Hansa Kohna⁶² koji govori o "zapadnom" i "istočnom nacionalizmu", iz čega proizlazi podjela na građanske i etničke nacije.

Građanske nacije ili ugovorne nacije temelje se na zajedničkom teritoriju na kojem se odvija birokratsko-političko uključivanje svih subjekata koji ga nastanjuju. Pojavile su se u razdoblju modernizma, a temelje se na konceptu nacije kao "zajednica volje" koja uz pomoć

⁶¹ Nacija (lat. *natio*: rod, pleme, narod) je društvena zajednica koja se temelji na uvjerenju svojih članova u zajedničko podrijetlo i sudbinu; zasebnom jeziku, religiji, običajima i simbolima (himne, zastave, grbovi, spomenici, proslave); osjećaju zajedničke solidarnosti, ponosa; političkoj organiziranosti. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42693>, pristupljeno: 26.5.2019.

⁶² Kohn, H. (1944). *The idea of nationalism. A study in its origins and background*, New York: Macmillan. Drugo izdanje (2008), New Brunswick & London: Transaction Publishers.

državnoga aparata nastoji uniformirati sve regionalne posebnosti. Nacionalnost se određuje potpadanjem pod nadležnost neke države, a temelji se na sporazumu (ugovoru). Dakle, za građanske se nacije smatra da su utemeljene na horizontalnoj teritorijalnoj povezanosti i pravnoj jednakosti ljudi koji se konstituiraju kao građani.

Kod etničkih nacija se etnička komponenta podudara s političkom pri čemu se provodi isključivanje Drugoga, što može rezultirati potencijalno nasilnim konfliktima ili diskriminacijom manjina. Njihov nastanak nije jednostavno utvrditi jer svoje postojanje vežu uz predmoderne etnije. Međutim, većina akademskih autora smatra da su nastale početkom 19. stoljeća, u vrijeme uspona romantizma. Ovakav je model karakterističan za Njemačku, kao i za države srednje, istočne i jugoistočne Europe a temelji se na zajedničkoj kulturi, jeziku, tradiciji, običajima i vjerovanju. Postojanje etničko-kulturalne nacije je ukorijenjeno u "krvi i tlu". Etničke nacije se odlikuju etničkom homogenošću koja se uzima kao idealno stanje stvari. Država u njima nije proizvod i sluga građana, nego povijesno promjenjiva politička forma čija je uloga promicanje etnije.

Navedenoj se tipologiji često nalaze zamjerke zbog krute podjele, jer se građanske i etničke nacije temelje na zajedničkom jeziku ili određenoj političkoj mitologiji, te se od pripadnika nacije očekuje da usvoje jedno i drugo. Ono što ih temeljno dijeli jest stupanj uključenosti ili isključenosti. Etničke nacije uključuju samo one pojedince koji dijele isti etničko-kulturni kontinuitet, te se u tom smislu postavljaju ekskluzivno. Samim time što isključuju moguće je da će izazvati pobunu isključenih, ili će ih diskriminirati, ovisno o njihovoj snazi. Prema tom shvaćanju, u prvome slučaju vrijedi građanski princip nacionalne pripadnosti, koji je širok i uključiv, a u drugome slučaju etnički, koji je uzak i isključiv.

Izvore suprotstavljanja dvaju glavnih teorijskih pristupa naciji i nacionalizmu moguće je prepoznati u europskom svjetonazorskom rascjepu u 19. stoljeću između (francusko-anglosaksonskog) prosvjetiteljstva, koji naglašava univerzalnu racionalnost, i (njemačkog) romantizma koji naglašava kulturnu tradiciju i osjećaj pripadnosti narodu. Navedeni rascjep ima vrlo pragmatične korijene, Velika Britanija i Francuska su u to doba već bile kolonijalne sile, te su u političko-ekonomski sustav svoga carstva morale inkorporirati različite narode, a kao poveznica poslužio je jezik i kultura metropole. Njemačka, je za razliku od njih tek utemeljila svoju nacionalnu državu i glavni zadatak joj je bio kako ojačati mladu državu i učvrstiti njezine institucije.

Usprkos rascjepu, etničko i nacionalno su povezani fenomeni, a vrstu i funkciju takve povezanosti opisuju primordijalistička i modernističko/konstruktivistička teorijska razmišljanja.

Primordijalistički teoretičari uglavnom ne negiraju da nacije predstavljaju moderni fenomen, ali i ističu da stvaranje nacije nije potpuno proizvoljan projekt, nego se naslanja na već postojeće kroz povijest nataložene identitete. Dakle, nacija se uvijek oslanja na etnicitet, na spremište mitova, legendi, običaja koji njezinim pripadnicima, unatoč izmjeni niza generacija, daju osjećaj kontinuiteta i trajanja kroz povijest. Primordijalisti naglašavaju važnost emocionalne potrebe za nacionalnom pripadnosti i spremnost pojedinca na žrtvu u korist nacije, naglašavaju urođeni obrazac ponašanja (duh nacije), agresiju prema "drugima".

Modernistička teorija naciju promatra kao nužnu posljedicu modernizacije i kapitalističke ekonomije, opće pismenosti i standardnog jezika koji stvaraju homogeno građansko društvo i razbijaju lokalne vernakularne zajednice. Nastaje kao posljedica lojalnosti zajedničkim ustavno-pravnim načelima. Odnos između kulturnog i političkog identiteta za moderniste je vrlo proizvoljan i ponekad uključuje aktivan zahvat, reinterpetaciju, a ponekad i manipulaciju kulturnim simbolima s ciljem stvaranja osjećaja pripadnosti nekom političkom entitetu odnosno naciji.

Iz toga se može zaključiti da je nacija jedan od identitetskih oblika društvene pripadnosti koji proizlazi iz manje ili više varljiva, ali učinkovita, osjećaja "horizontalnog drugarstva" (Benedict Anderson). Za modernističke ideologije (liberalizam i socijalizam), nacionalizam ometa izgradnju transnacionalnih ili globalnih mehanizama tržišnog povezivanja i političkog odlučivanja. Za tradicionalističke ideologije (konzervativizam) koji je potekao iz metropola starih carstava, nacionalizam se pojavljuje u novim oblicima, poput novoga rasizma kojim se rasa ponovo pokušava legitimirati kao znanstveni pojam ili kao Huntingtonov "sukob civilizacija", gdje krupni civilizacijski identiteti smjenjuju nacionalne.

Kako jačaju krupni civilizacijski identiteti, javlja se sve veća potreba za jačanjem nacionalnih identiteta (odnos globalno/lokalno). Nacionalni identitet koji egzistira unutar određenih teritorijalnih granica također ima globalnu komponentu jer objedinjuje niz regionalnih razlika, lokalnih pripadnosti, pripadnost društvenim slojevima i sl.

To nas dovodi do činjenice da nacije i nacionalni identiteti kako bi učvrstili svoje postojanje proizvode vlastite mitove. Stoga u trećem dijelu ovoga poglavlja obrađujem značenje i ulogu mitova.

3.3 Uloga mitova u pregovaranju o migrantskom pitanju u njemačkoj javnosti

Riječ mit potječe od grčke riječi *mythos* (govor, priča o bogovima). Mit je pripovijest u kojoj su glavni likovi bogovi, junaci i mistična bića, te je u njima metafizički svijet suprotstavljen stvarnome (Danesi, 2004:145).

Mitovi stvaraju metafizički sustav znanja koja služe kako bi se objasnilo ljudsko podrijetlo, ljudsko djelovanje, kao i pojave u svijetu. Proučavanjem mitova saznajemo o tome kako su različita društva odgovarala na osnovna pitanja o svijetu, kako je pojedini narod razvio određeni društveni sustav, običaje, način života i vrijednosti koje članove društva vežu u jednu skupinu. Oni ukazuju na to zašto se ljudi razlikuju ili pak nalikju jedni drugima (Danesi, 2004: 145).

Prema mišljenju Mircea Eliade u (1963:1), odnos prema mitu se promijenio početkom 20. stoljeća kad su zapadni znanstvenici počeli tumačiti mit kao "svetu tradiciju i model koji će služiti kao primjer", a ne kao fikciju, kako je na njega gledano do tada.

Mitovi su se sve više počeli koristiti u procesu mitologizacije, koja predstavlja način ideološkog upravljanja kolektivnom sviješću u svrhu instrumentalizacije masa. U tom smislu mit igra ulogu ideološkog sustava kojeg sam opisala u nastavku. No, prije toga opisat ću mit kao semiološki sustav, kako bih pomoću tumačenja dvojice teoretičara (Rolanda Barthesa i Stuarda Halla) opisala način prenošenja poruke u slučaju mita.

3.3.1 Mit kao semiološki sustav

Kao što je jezik sustav znakova, tako je i mit. Teoretičari i njihova učenja koja opisujem u daljnjem tekstu odmakli su se od de Saussureova strukturalizma, te su u sustavu znakova vidjeli ne samo odnose među njima, već i namjeru i motivaciju kod stvaratelja poruke.

Za Barthesa je mit "sustav komunikacije", "poruka" i "način označavanja" koji ne određuje sadržaj poruke, već način na koji se ona izriče (Barthes, 2009:143). Mit je metajezik ili drugotan jezik kojim se govori o prvom (jezični sustav). Mit ne opisuje prirodno stanje stvari u svijetu, već izražava namjeru (motivaciju) dominantnoga aktera koji koristi mit i sjećanja kako bi vezao određeni kolektivitet s određenim konstruktima i projekcijama političke stvarnosti. Barthes je mitove vidio svugdje oko sebe: u medijima, modi, umjetnosti, fotografiji, arhitekturi, književnosti. To znači da sve može biti mit pod uvjetom da prenosi poruku ili značenje (Barthes, 1991:107).

Stuart Hall vidi mit kao kodiranu poruku koja sadrži namjeru njezina tvorca, a publika (korisnici) je mogu dekodirati na više načina. Hall govori o tri vrste pozicija koje je moguće zauzeti kod čitanja/dekodiranja poruke: dominantna/hegemonijska pozicija, pregovaračka pozicija i opozicijska pozicija.

U daljnjem tekstu slijedi detaljniji prikaz učenja navedene dvojice teoretičara.

3.3.1.1 Roland Barthes

Roland Barthes (semiolog, sociolog, književni kritičar i kulturni teoretičar) objavio je u knjizi *Mitologije* kompilaciju svojih članaka koji su izvorno objavljeni u časopisu *Les Lettre Nouvelles* između 1953. i 1956. godine. U knjizi su nekonzistentne teme, poput hrvanja, fotografije, filma ili vina prikazane kao mit, budući da ih povezuje zajednička poruka koja kruži uokolo kao naturalizirana (prirodna i samorazumljiva).

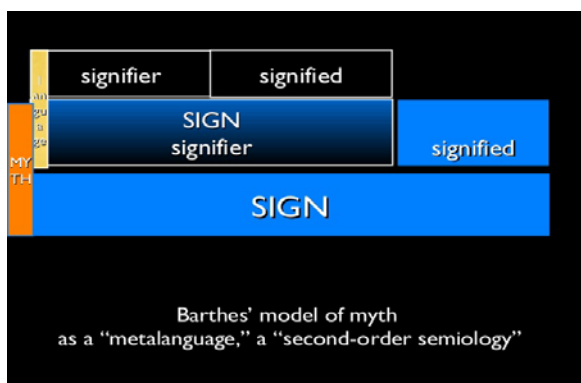
Nakon Barthesa, različiti kulturni proizvodi i njihovo značenje dobivaju dodatnu dimenziju, a to je dimenzija mita. Tako se, primjerice, sportske događaje može analizirati kao mitološke drame (Danesi, 2004: 150) koje suprotstavljaju dobro (domaća momčad) protiv zla (gostujući tim). Sve što je povezano s pripremama za "veliki događaj" ima svoju ritualnu narav, kao što je to bio slučaj u prošlosti kad su drevne vojske koristile različite rituale prije odlaska u bitku. Simboliku današnjih sportskih dresova moguće je povezati s vojnim odorama, hrabrost i snagu igrača s herojskim ratnicima, taktiku trenera s generalima, a sve to zajedno ima snažan učinak na navijače (zaraćene nacije). Utakmica je, kako se u televizijskim i radijskim prijenosima ističe, "stvarni život, prava drama".

Barthes je, kao semiolog, proučavao mitove kao sustav označavanja, te je doradio sustav danskoga lingvистa Louisa Hjelmsleva⁶³ koji je, polazeći od načela praškoga strukturalizma i

⁶³ Hjelmslev, Louis Trolle, danski lingvist (1899.-1965.), profesor poredbene lingvistike i član Kopenhagenskog lingvističkog kruga poznat je po strukturalnoj jezičnoj teoriji glosematičke koju je razvio s kolegom H. J. Uldallom. Teoriju je izložio u knjizi *O osnovama jezične teorije* (1943) ili *Prolegomena teorije jezika* (1980). Za glosematičare jezik mora biti svrhom (a ne sredstvom) proučavanja, on se mora promatrati kao cjelina, kao struktura *sui generis*. Da bi bila znanstvena, jezična teorija mora pronaći konstante koje neće vezivati ni uz kakvu realnost (društvenu, gospodarsku, političku, kulturnu, umjetničku i sl.) izvan samoga jezika i utvrditi ono što je zajedničko svim ljudskim jezicima. Zato glosematika želi postaviti opću teoriju koja se može primijeniti na sve humanističke znanosti: svakomu procesu odgovara sustav, a zahvaljujući sustavu proces se s pomoću ograničenog broja pretpostavki može raščlaniti na ograničen broj elemenata koji se među sobom kombiniraju na različite načine. Znanstvena se teorija mora temeljiti na načelu empirizma, to pak pred jezični opis postavlja tri temeljna zahtjeva: opis mora biti neproturječan, iscrpan i što je moguće jednostavniji. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=25790>, pristupljeno: 6.6.2019.

de Saussurea, uveo dva reda označavanja. Prema Hjemslevu, prvi red označavanja odnosi se na denotaciju (primarno, doslovno značenje), prema kojemu znak prenosi primarno ili doslovno značenje. Drugu razinu označavanja predstavlja konotacija koja koristi denotativni znak kao svog označitelja i pridodaje mu drugog (dodatnog) označenika koji je povezan sa širim kulturnim kontekstom kojega čine vjerovanja, namjere, okviri, ideologije. To znači da su denotacije podložne socio-kulturnoj promjenjivosti i da su historijski uvjetovane.

Barthes (1972:113) dodaje treći red označavanja, a to je ideologija. Iz toga proizlazi zaključak da su mitovi dominantne ideologije svoga vremena. Mit nastaje onda kad konotacija postaje naturalizirana kao hegemonijska, što znači da je prihvaćena kao normalna i prirodna i funkcionira kao pojmovna mapa značenja koja daje smisao svijetu. Mitovi su konstruirani na način da izgledaju kao univerzalna, "prirodna" istina, nešto što je samo po sebi razumljivo, bezvremensko, očigledno i zdravorazumsko gledište. Na taj način mitovi promiču određeno značenje i interpretacije dok ignoriraju neko drugo značenje.

Sl. 1 Barthesov model označavanja, izvor: <https://www.slideshare.net/jfgreen71/barthes-20758967>

Slika prikazuje dva semiološka sustava: jezični sustav i mit. Prema de Saussureu jezični se sustav sastoji od znakova koje čine označitelji i označenici a veza među njima je arbitrarna. Barthes uvodi mit kao drugu razinu označavanja ili meta jezik koji govori o prvoj razini označavanja (jezični sustav). Mit se može čitati na ciničan način, tako da ga se demistificira ili ga se može čitati na dinamičan način.

Uzmemo li za primjer naslovnicu *Paris Matcha* s crnim francuskim vojnikom kod ciničnog čitanja (Barthes, 2009:157) ravnamo se prema praznom označitelju, te puštamo da pojam ispuni oblik mita bez dvosmislenosti. Primjerice, crnac koji salutira je primjer francuske imperijalnosti i njezin simbol.

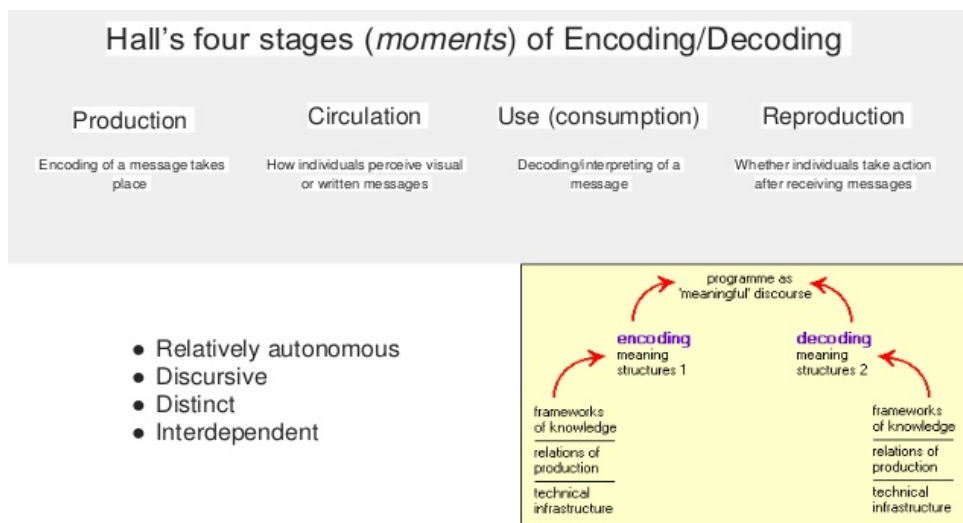
Kod demistifikacije mita (Barthes, 2009:158) ravnamo se prema punom označitelju gdje se jasno razlučuje značenje od oblika, kao i načini na koje jedno izobličuje drugo, mit se doživljava kao izobličavanje. Tako crnac koji salutira postaje alibi francuske imperijalnosti.

U trećem se slučaju ravnamo prema označitelju mita kao cjelini. Primamo dvostruki smisao, pa je crnac koji salutira sama prisutnost francuske imperijalnosti. Čitatelj mit shvaća kao da je istodobno istina i nestvarna priča, što se događa kad se iz semiologije prelazi u ideologiju, što dovodi do spoznaje da je mit odan iskaz političkoga stava.

Stoga se može reći da mit nije samo jednostavna poruka, riječ je o političkoj poruci iako se nastoji predstaviti kao da to nije. Mit pretvara povijest u esenciju, kulturu u Prirodu, te na taj način priječi subjekte u promjeni struktura u kojima žive (Barthes, 1991:128). Mitologija transformira vrijednosti jedne kulture, u Barthesovu slučaju buržoaske francuske kulture, u univerzalnu i prirodnu vrijednost.

3.3.1.2 Stuart Hall i model kodiranja/dekodiranja

Stuart Hall je model kodiranja/dekodiranja razvio 1973. godine, a njega su, za razliku od dotadašnjeg linearnog modela pošiljatelj-poruka-primatelj, činile četiri faze: proizvodnja, cirkulacija, uporaba / potrošnja i reprodukcija (During, 1999:510). U fazi proizvodnje odvija se kodiranje poruke sukladno dominantnoj ideologiji u društvu. U fazi cirkulacije težište je na suptilnom prijenosu poruke, jer o tome ovisi kako će publika prihvatiti poruku i staviti je u funkciju. U fazi uporaba / potrošnja odvija se dekodiranje (interpretiranje poruke) uz pomoć aktivnoga primatelja. Dok se u fazi reprodukcije odvija reakcija publike nakon što je konzumirala poruku. Model je prikazan shematski na slici 2.

Sl. 2 Hallov model kodiranja/dekodiranja.

Izvor: https://www.google.com/search?q=hall,+stuart:+coding/decoding+pdf&client=firefox-bd&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=ihaaWISsq0Q-pM%253A%252CkSJ7GTGwTsURM%252C_&vet=1&usg=AI4_kRgOb44P29uk9pV0KYqDBJpSQZQDA&sa=X&ved=2ahUKEwjrhuRoPnpAhWH16YKHaaGDSYQ9QEwBHoECAoQBQ&biw=1600&bih=739#imgrc=iJlItZWj1RusnM&imgdii=8dpnCM2WAtlYnM

Prema Hallu navedene faze su "relativno autonomne", ali su istodobno i lančano logično povezane. Koncept relativne autonomije omogućuje Hallu zaključak da poruke nisu otvorene za bilo kakvu interpretaciju ili uporabu samo zato što svaka faza u lancu ograničava mogućnosti sljedećoj. U društvenoj stvarnosti poruke imaju "složenu strukturu dominacije", jer su u svakoj fazi u njih "utisnuti" odnosi vlasti (During, 1999:513).

Kodovi, kodiranje i dekodiranje ne moraju biti u savršenoj simetriji, jer stupnjevi simetrije ovise o stupnjevima simetrije/asimetrije između primatelja i pošiljatelja. To pak ovisi o stupnjevima simetrije/asimetrije između kodova koji savršeno ili nesavršeno prenose, ometaju ili sustavno iskrivljuju ono što se prenosi (During, 1999:510).

Manjak podudarnosti između kodiranja i dekodiranja ovisi tome tko kodira i dekodira, te o asimetriji između kodova u trenutku njihove pretvorbe u diskurzivni oblik ili iz njega u društvenu praksu, što dovodi do "iskrivljavanja" ili "nesporazuma" (During, 1999:510).

Ukoliko pošiljatelj shvati da njegova poruka "nije bila shvaćena", tada će pokušati izravnati čvorove u komunikacijskome lancu te time olakšati "učinkovitost" svoje komunikacije. Stoga Hall identificira tri pozicije iz kojih publika/čitatelj mogu dekodirati poruku: dominantna/hegemonijska pozicija, pregovaračka pozicija i opozicijska pozicija.

Dominantna/hegemonijska pozicija: (During, 1999:515) u kojoj konzument izravno preuzima određeno značenje i dekodira ga točno kako je kodirano. Konzument djeluje u okviru dominantnoga stajališta i u potpunosti dijeli kodove teksta i prihvaća i reproducira namjeravano značenje. Ovdje gotovo da i ne postoji nerazumijevanje jer pošiljatelj i primatelj dijele iste kulturne vrijednosti, pa je to primjer transparentne komunikacije.

Unutar hegemonije dominantnoga koda djeluje i profesionalni kod koji u prvi plan stavlja naizgled neutralno-tehnička pitanja, koja su ujedno u skladu s hegemonijskim diskursom (During, 1999:515). Iz toga proizlazi da su profesionalci povezani s elitama koje, putem svoje institucionalne pozicije definiraju poruku. Može se čak reći da profesionalni kodovi služe da bi se reproducirale hegemonijske definicije upravo time što ne djeluju otvoreno pristrano u dominantnome smjeru.

Pregovaračka pozicija (During, 1999:516) predstavlja mješavinu elemenata prihvaćanja i odbijanja. Čitatelji priznaju dominantnu poruku, ali ne prihvaćaju u potpunosti namjeru kreatora poruke. Čitatelj u određenoj mjeri dijeli tekstualne kodove i općenito prihvaća preferirano značenje, ali se istodobno opire i modificira poruku na način da ona odražava njegova vlastita iskustva i interese.

Da bi objasnio pregovarački kod, Hall daje primjer reakcije radnika na prijedlog Zakona o industrijskim odnosima čiji je cilj bio ograničiti pravo na štrajk ili se zalagati za zamrzavanje plaća. Na razini "nacionalnih" interesa ekonomske debate radnik (dekoder) može usvojiti hegemonijsku definiciju, te se može složiti sa smanjenjem plaća, ali se istodobno može usprotiviti strogom stavu vlade zbog smanjenja prava na štrajk za bolju plaću i radne uvjete.

Kod opozicijskog čitanja (During, 1999:517) primatelj poruke (dekoder) razumije doslovno značenje, ali zbog svog različitog životnog iskustva svaki pojedinac dekodira poruku na svoj način. U stvaranju svoje vlastite interpretacije dolazi do suprotnog značenja od namjeravanoga. Također je moguće da je dekodeo savršeno svjestan doslovnog i konotativnog značenja poruke, ali je dekodira s opozicijske pozicije. Stoga, primatelj poruke detotalizira poruku u preferiranom kodu ne bi li je iznova totalizirao unutar nekog alternativnog referentnoga okvira.

Kao primjer ponovo može poslužiti Zakon o industrijskim odnosima kad primatelj poruke "čita" svako spominjanje "nacionalnoga interesa" kao "klasni interes" i na taj način provodi opozicijsko čitanje. Zbog politike označavanja i diskurzivne borbe dolazi do pojave kad događaji koji su normalno označeni i dekodirani na pregovarački način počinju zadobivati opozicijsko čitanje.

Iako Barthes i Hall mit analiziraju kao semiološki sustav, obojica govore o mitu kao dominantnoj ideologiji svoga vremena. Stoga, u tekstu koji slijedi, obrađujem mit kao ideološki narativ koji se, uz to što se bavi nekim davnim vremenima, također bavi sadašnjim i budućim vremenom na koje nastoji utjecati.

3.3.2 Mit kao ideološki sustav

Funkcija modernoga mita jest da legitimira određeni sustav vrijednosti i uvjeri članove zajednice kako je sustav kojeg on zagovara poželjan i potreban za dobrobit nacije. Mit služi kao sredstvo pomoću kojega se odvija mitologizacija, a njome se upravlja kolektivnom sviješću. Sve se to događa kako bi se postigao umjetni osjećaj zajedništva koji se na diskurzivnoj razini provodi ulančavanjem različitih narativa koji čine privremeno stabilnu cjelinu.

Prema Cassireru⁶⁴ (1972:275) prvi korak u proizvodnji mita je promjena u funkciji jezika, iz semantičke u magijsku. Prema magijskoj funkciji (Cassirer, 1972:276) riječi ne opisuju stvarno stanje stvari, već pokušavaju izmijeniti tijek stvari proizvodnjom novih riječi ili korištenjem starih riječi s novim značenjem. Riječi koje su se ranije koristile u deskriptivnom, logičkom ili semantičkom smislu sada se koriste kao magijske riječi s namjerom da proizvedu određeni dojam i emocije.

Cassirer⁶⁵ smatra da se racionalna organizacija društva zamjenjuje mitskom u trenutcima "iznenadnih erupcija i potresa", u kriznim vremenima čovjekova društvenog života, te stoga političko područje razumijeva kao polje napetosti u kojem se "poigravaju kako racionalne tako i mitske snage". Stoga bi se moglo reći da politički mit služi kao osmišljeni propagandni proizvod i sredstvo kojim se potkopavaju osobne i političke slobode (Džinić, 2015:490), kao i pozitivne strane kulturnih konflikata.

3.3.2.1 Politički mit

Politički mit je ideološki narativ u kojega društvene skupine vjeruju. Da bi se politička naracija pretočila u mit, pripovijest o događajima mora biti predstavljena u dramatičnom obliku i mora poslužiti kao praktični argument koji se kasnije ugrađuje u ideologiju. Svaki mit ima svoj herojski lik koji predstavlja određenu zajednicu, a ona je predodređena za stvaranje moralno koherentnog svijeta.

Politički mit je ideološki narativ uz čiju se pomoć uspostavljaju optimalni obrasci ponašanja, određena društvena i politička klima, te jačaju postojeći stereotipi i vrijednosti. Također služi kao dodatno sredstvo pomoću kojega se vlast legitimira, stvara se iluzija o građanskoj participaciji u političkim procesima, kao i slika otvorenog dijaloga između vlasti i naroda pozivanjem na javno mišljenje (Denisiyk i Neprytska, 2015:92). Javlja u vrijeme sloma postojećeg povijesnoga okruženja (Girardet, 2000:208) kako bi se proizveli novi oblici organizacije.

⁶⁴ Njemački filozof židovskog podrijetla Ernst Cassirer (1874.-1945.) bavio se problemom mita, između ostaloga, iz gledišta političke filozofije. Izučavao je ulogu mita kao moćnog političkog oružja u totalitarnim režimima. Cassirer u kontekstu totalitarnih političkih kretanja mit shvaća kao novu moć modernoga političkoga mišljenja.

⁶⁵ Cassirer je pod utjecajem englesko-američke antropološke tradicije i na temelju rezultata istraživanja Bronislaw Malinowskog (1884.-1942.) došao do zaključka kako mitovi i njima odgovarajuće ritualne prakse ispunjavaju važnu funkciju ponajviše u kriznim vremenima, jer oni društvenoj zajednici daju oblik i pridonose da se i u vremenima krize taj društveni oblik ne rasprši. Upravo zbog svladavanja takvih kriznih situacija, bilo da je riječ o krizama društvene ili ekonomske naravi, mitovi dobivaju i svojevrsnu političku funkciju jer svojim elementima omogućuju ljudima neograničenu identifikaciju s određenim kolektivom.

Politički mitovi mogu igrati konstruktivnu i destruktivnu ulogu. S jedne strane, najviša vrijednost mitološkog pogleda na svijet jest sposobnost da ujedini pojedince u cjelinu bez koje nema kolektivne kreativnosti i aktivnosti u postizanju nekog društveno-političkog cilja i ideala, te kolektivu daje nadu i samopouzdanje u vezi budućnosti (Denisiyk i Neprytska, 2015:82).

S druge strane, društvena mitologija je jedan on najopasnijih neprijatelja društva u uvjetima akutne društvene i duhovne krize, kad dolazi do urušavanja uobičajenog načina života, te društvo živi u stanju nepredvidivosti. Društvene akcije temeljene na deklariranim mitovima, različito utjecajnih pojedinaca i struktura moći dovode do građanskog i međunarodnog sukoba, narodi i države se susreću u ratu, a kulture i civilizacije propadaju (Denisiyk i Neprytska, 2015:82).

Mitski diskurs prati određenu logiku: nizanje i kombiniranje određenih slika koje se ulančavaju, a poruke se izražavaju u kodovima.

Za Cassirera je pojava političkoga mita znak duboke krize europskoga racionalizma i očajničkoga sredstva kojemu čovjek pribjegava u vremenima beznađa. Moderni politički mit odražava najdublje kolektivne želje i oslobađa svake osobne odgovornosti, zbog čega postaje gotovo neodoljiv (Džinić, 2015:491). Jer cilj je političkoga mita promijeniti ljude (Cassirer, 1972:279) kako bi ih se moglo kontrolirati i regulirati njihove postupke. Politički mit se javlja u situaciji traume kad se otvara mogućnost manipulacije (jednostavna pitanja, jednostavni odgovori), svijet je predvidiv, stvari su ovakve ili onakve, ne mogu biti oboje. Svijet u kojem postoji ispravno/neispravno, dobro/zlo, prijatelj/neprijatelj. Emotivno ranjivo stanovništvo se usmjerava putem nacionalizma, etničkih predrasuda, mržnje prema drugima.

Girardet u (2000:209) na politički mit gleda s više optimizma, jer smatra da je nastao na mjestu gdje se društveno tkivo poderalo, ali istodobno daje priliku za njegovo zacjeljivanje na način da preusmjerava grupu i svakoga njezina člana kako bi ih se ponovo uključilo u društvenu zajednicu. U političkim mitovima suvremenih društava izražavaju se osnovne psihološke osobine ljudske ličnosti (Girardet, 2000:211-12), poput najdubljih strahova, mržnje i bijesa koje mogu poprimiti i patološke dimenzije. Ne postoji niti jedan mit današnjice koji ne bi imao svoj odjek u nekoj osobi.

Stoga se politički mit može promatrati ne samo kao proizvod, rezultat ili posljedica, nego i kao uzrok, pokretač ili tvorac. Njega jest iznjedrila izvjesna društvena stvarnost, ali je i on ujedno izgradio određenu društvenu stvarnost (Girardet, 2000:209).

Razvoj informatičkog društva omogućuje da manipulacija koju proizvodi politički mit postaje u tolikoj mjeri savršena da ju je jedva moguće i uočiti. Ipak postoji mogućnost

smanjenja manipulacije društvene svijesti na način da se poveća razina političke kulture i svijesti građana, stvaranjem otvorenih sustava komunikacije između vlasti i građana, razvojem neovisnih masovnih medija (Denisiyik i Neprytska, 2015:81).

Politički mit ima svoje važne podvrste, poput nacionalnoga i rasnoga mita. U prvom slučaju bi se moglo reći da mit ima pozitivnu ulogu, jer pomaže pri stvaranju nacionalne države, dok u drugom slučaju dovodi do rascjepa u društvenom tkivu, nerijetko s katastrofalnim posljedicama.

3.3.2.1.1 Nacionalni mit

Mit o nacionalnoj državi povezuje dvije ideje: konkretnu koja se odnosi na državu i apstraktnu koja se odnosi na naciju. Problem nastaje kad se kulturna zajednica (jezik, kultura ili etnička pripadnost) ne podudara s političkom zajednicom nad kojom država konsolidira i legitimira svoju vlast. Današnja sve veća fluidnost identiteta, koja je uzrokovana globalizacijom i migracijama, ne pridonosi idealu nacionalnoga jedinstva.

U slučaju Savezne Republike Njemačke pitanje nacije postaje središnjom temom u javnom prostoru nakon ponovnog njemačkog ujedinjenja. Primjerice, o ulozi nacije nakon ujedinjenja 1989. godine pisao je Stephen Brockmann⁶⁶ u svojoj knjizi "Književnost i ponovno ujedinjenje Njemačke", objavljenoj 1999. godine. U intervjuu⁶⁷ s Davidom Prickettom rekao je kako se velika pozornost poklanjala manjinskim temama (odnosu prema ženama, homoseksualcima, crncima ili židovima), no zanemarivala se središnja tema, a to je što čini njemačku naciju. Brockmann smatra da je to zbog njemačke uloge u dva svjetska rata. Nakon pada Berlinskoga zida o državi se govorilo kao o socijalnom konstrukt (Prickett, 2001:209), a sad je došlo vrijeme da se postavi pitanje što čini njemački identitet.

Pad Berlinskoga zida i ujedinjenje Njemačke smatra se novim početkom ili nultim satom (*Stunde Null*) kad je Njemačka započela novu povijesnu etapu. Izraz *Stunde Null* se prvi put upotrijebio kao označitelj za novi početak, koji je započeo s Danom pobjede nad fašizmom 8. svibnja 1945., te je označavao i svršetak materijalne i duhovne devastacije Njemačke na kraju Drugoga svjetskoga rata. Od toga trenutka Zapadna Njemačka je svoj put

⁶⁶ Dr. Stephen Brockmann u intervjuu s Davidom Prickettom povodom pete godišnje konferencije o njemačkim studijama govorio je, između ostaloga, o pojmu nacije u njemačkoj književnosti.

⁶⁷ Prickett, David (2001) *Locating the German Nation: Interview with Dr. Stephen Brockmann*, Cincinnati: Focus on German Studies, Svezak 8 (2001), str. 207-219. <https://journals.uc.edu/index.php/fogs/article/view/436>, pristupljeno: 7.4.2020.

vezala uz razvijeni zapadni demokratski svijet, Europsku zajednicu od 1951. i NATO od 1949. godine. Istočna Njemačka je svoj put vezala uz istočni, socijalistički blok.

Drugi *Stunde Null* započeo je padom Berlinskoga zida (9.11.1989.) te je postupno doveo do rasprava o njemačkome identitetu. O njemu se počelo intenzivnije razmišljati u 1960-im godinama dolaskom većeg broja stranaca (*Ausländer*) u Saveznu Republiku Njemačku. Dotadašnja definicija nacionalnog identiteta (*Volksgeist*) Friedricha Meinekea (Kremer, 2016: 55) prema kojoj identitet čini "prirodna jezgra temeljena na krvnim odnosima" postala je teško primjenjiva u novonastalim okolnostima. U javnoj sferi je i dalje postojao otvoreni sukob između koncepta kulturne nacije, *Kulturnation* (zajedničke kulturne i vjerske tradicije) i političke nacije, *Staatsnation* (ugovorne zajednice temeljene na ustavu).

Neposredno nakon ponovnog ujedinjenja 1989. godine, uslijedile su rasprave o odnosu zapadnih i istočnih Nijemaca ("*Wessie-Ossie*"). Tijekom brzog procesa integracije Njemačke Demokratske Republike u Saveznu Republiku Njemačku, na obje su strane rasle frustracije. Istočni su Nijemci smatrali da im se prebrzo nameće nova ekonomija slobodnoga tržišta. Zapadni su se Nijemci osjećali nespremni za ogromnu ekonomsku žrtvu zbog ujedinjenja. Najviše su profitirali desni ekstremisti koji su svoje frustracije usmjeravali na najpovoljniju metu: stranca ili vidljivoga stranca (Séphocle, 1999:48-49). Spajanje Istoka i Zapada ostavilo je traga i na kolektivnom i individualnom nivou.

Veliko postignuće ponovnog ujedinjenja, prema Brockmannu, jest da se Njemačku u međunarodnim okvirima konačno počelo tretirati kao naciju. To se dogodilo nakon angažmana njemačkih trupa u okviru akcije NATO-a na Kosovu, kad je prvi put nakon Drugoga svjetskoga rata njemački vojnik stupio na strano tlo. Njemački političari tada nisu taj angažman okarakterizirali kao nacionalni interes kako su to činili američki ili britanski političari, već kao čin onemogućavanja nastanka drugog Auschwitz na Kosovu (Prickett, 2001:218).

Rasprave o tome što čini njemački identitet ponovo su u središte postavile pitanja kulturne i političke nacije. Kramer je u (2016: 53) izložio zanimljivu metaforu o "bračnom odnosu" koji spaja domovinu (*Vaterland*) s materinskim jezikom (*Muttersprache*) koji zajedno čine *Kulturnation*. Ovaj koncept je došao pod upitnik zbog prisutnosti velikoga broja stranaca koji je započeo dolaskom gostujućih radnika, a nastavio se s pojavom migrantske krize 2015. godine, te je i sam postao prilično opasan mit.

U novonastalim okolnostima, teško da se o identitetu može govoriti bez konsenzusa među različitim društvenim skupinama, jer kako je Kremer u (2016:55) rekao konsenzus o zajedničkom svjetonazoru stvara nacionalni identitet. Međutim, vodeće njemačke stranke

konzervativne orijentacije, Kršćansko-demokratska unija (CDU) i Kršćansko-socijalna unija (CSU), u svojim programskim dokumentima za 2007. godinu, ističu svoje najveće dvije obveze: obrazovanje i kulturu (*Bildungs und Kulturnation Deutschland* /obrazovna i kulturna nacija Njemačke). Obrazovanje i kulturu stavljaju u europski kontekst, te ponovo pozivaju na važnost vezivnog tkiva ujedinjene nacije koja se zasniva na načelu vodeće kulture (*Leitkultur*) kao preduvjeta za uspješnu integraciju imigranata. Prema dokumentima CSU-a vodećom kulturom dominira kršćansko-zapadni sustav vrijednosti, kulturne tradicije i njemački jezik (Kremer, 2016: 54). To je i na kraju analiziranoga razdoblja (2014.-2018.) ostala službena njemačka politika prema strancima.

Njemačke vladajuće stranke su nastojale i uspjele u promatranom razdoblju održati političku stabilnost u društvu. Zbog prisutnog straha u dijelu javnosti i pritiska na političare, došlo je do promjene smjera njemačke migracijske politike, odnosa prema strancima i njemačkome identitetu koji se počeo sve jasnije definirati. Kako je Herfried Münkler⁶⁸ napisao, veliku ulogu u tome je odigrao nesvjesni rezervoar mitova, a jedan dio mitova zajednički je svim nacijama, poput mita vlastitoj superiornosti, sumnji u sebe i ulozi žrtve.

Narativ o žrtvi je, prema Münkleru, najopasniji jer daje jasnu viziju tko stoji na suprotnoj strani. Ako se promatrano kao žrtvu, dopuštamo si i ono što je dotad bilo zabranjeno. Tako, primjerice, desni ekstremisti vjeruju da su žrtve migracija i smatraju da je to dozvola za podmetanje požara u izbjegličke smještaje. Džihadisti vjeruju da su muslimani žrtva zapadnih carstava i smatraju legitimnim neselektivno ubijanje ljudi.

Sa sva tri navedena mita moguće je povezati uz rasni mit. Početni arijski mit danas se transformirao u novi rasni mit (mit o islamizaciji Njemačke) koji umjesto rase u prvi plan stavlja kulturnu razliku. U ovom sam poglavlju genezi rasnoga mita posvetila najviše prostora, jer smatram da je to bilo neophodno za dubinsko razumijevanje migrantskoga pitanja u Saveznoj Republici Njemačkoj.

3.3.2.2 Rasni mit (arijski mit)

Početakom 18. stoljeća rasna su razmišljanja bila zastupljena među francuskim nasljednim plemstvom, a svrha im je bila ublažiti strah od gubitka društvenog utjecaja i moći.

⁶⁸ Herfried Münkler njemački je politolog i profesor političke teorije na Sveučilištu Humboldt u Berlinu. <https://www.zeit.de/zeit-geschichte/2018/05/herfried-muenkler-politikwissenschaftler-neuen-mythos-deutschland/seite-1-3>, pristupljeno: 15.4.2020.

Među najznačajnije promicatelje rasnih ideja ubraja se Comte de Boulainviller⁶⁹. Rasna se učenja, prema Tudorovoj definiciji (u 1972:103), odnose na genetski prenosive vrline koje pripadnike neke skupine zajedničkoga podrijetla čine superiornima u odnosu na ostatak čovječanstva.

Takva su razmišljanja dobila na važnosti nakon "otkrića" arijske rase, čime su zloupotrijebljeni rezultati istraživanja komparativne lingvistike. Naime, sir William Jones⁷⁰ je 1788. godine predstavio tezu o zajedničkom izvoru sanskrta i nekolicine europskih jezika, te je zaključio da oni pripadaju istoj lingvističkoj skupini. Iz toga je uslijedio pojednostavljen zaključak da ukoliko postoji izvorni jezik, da mora postojati i izvorni narod koji je govorio tim jezikom, te da je taj narod izvorni predak svih indoeuropskih ili, prema nekima, indogermanskih naroda (Tudor, 1972:105). Smatralo se da su to bili Arijci, te da su u prapovijesti naseljavali područja današnjega Irana i sjevernoga dijela indijskoga potkontinenta. Teorija je počivala na hipotezi da su Arijci, bijela rasa, izvršili invaziju sa sjevera na drevnu Indiju i oblikovali indijsku kulturu. Međutim, krajem 20. stoljeća sve je veći broj znanstvenika odbacio tezu o arijskoj invaziji⁷¹, kao i uporabu pojma arijski kao rasnu oznaku, sugerirajući da sanskrska riječ arijevaca (arya) znači plemeniti ili častan, te da je zapravo socijalna, a ne etnička oznaka.

Iako su neki ugledni filolozi poput Jacoba Grimma i Franza Boppa redefinirali lingvističke aspekte teorije (Tudor, 1972: 105), neki drugi lingvisti poput Friedrich Schlegela⁷² su je dalje razvijali, do mjere da se Schlegela smatra glavnim utemeljiteljem arijskoga mita (Watson, 2010:430).

Arijski koncept koristio je Christoph Meiners⁷³ u svojoj teoriji prema kojoj čovječanstvo potječe iz Afrike, ukazavši na evoluciju od orangutana preko crnaca, Slavena do

⁶⁹ Comte de Bougainville je bio osoba znanstvena uma i jasnoga, preciznoga stila pisanja. Pokazao se izvrsnim promatračem različitosti među ljudima i narodima s kojima se susretao tijekom različitih misija i putovanja, te se s razlogom se može smatrati utemeljiteljem moderne etnografije. http://www.biographi.ca/en/bio/bougainville_louis_antoine_de_5E.html, pristupljeno: 20.10.2019.

⁷⁰ Sir William Jones, (1746.-1794.), britanski orijentalist i pravnik koji je potaknuo zanimanje za orijentalne studije na zapadu. Postavio je pretpostavku o zajedničkom porijeklu sanskrta, latinskog i grčkog jezika, a njegova otkrića dala su poticaj razvoju komparativne lingvistike početkom 19. stoljeća. <https://www.britannica.com/biography/William-Jones-British-orientalist-and-jurist>, pristupljeno:19.10.2019.

⁷¹ https://sh.wikipedia.org/wiki/Arijska_rasa, pristupljeno:19.10.2019.

⁷² Schlegel je bio pionir indoeuropskih studija, komparativne lingvistike i morfološke tipologije. 1808. objavio je epohalnu knjigu *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (O jeziku i mudrosti Indijaca). U njoj je pokušao s pomoću jezika doprijeti i do prapočetaka svekolike europske kulture pa se stoga smatra i pioninom komparativne indoeuropske filologije.. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54891>, pristupljeno:19.10.2019.

⁷³ Christoph Meiners (1747.-1810.) bio je njemački filozof, povjesničar, pisac i profesor na sveučilišta u Göttingenu. Podržavao je poligenističku teoriju o ljudskom podrijetlu. https://en.wikipedia.org/wiki/Christoph_Meiners, pristupljeno : 21.10.2019.

Nijemaca (Watson, 2010:430). Meiners je bio poligenist⁷⁴ budući da je vjerovao da svaka rasa ima zasebno podrijetlo. Proučavao je fizičke, mentalne i moralne karakteristike svake rase i izgradio hijerarhiju rasa na temelju dokaza koji su se u tadašnjim znanstvenim i antropološkim krugovima smatrali uobičajenima, podijelivši čovječanstvo u dvije vrste: "lijepu bijelu rasu" i "ružnu crnu rasu".

Prema hipotezi o arijskoj invaziji, sva važna povijesna carstva osvojili su Ariji, a ona su s vremenom propadala, jer je došlo do degeneracije kao posljedice miješanja Arijaca s rasno inferiornim podanicima. U skladu s rečenim, miješanjem rasa čovječanstvo je osuđeno na uništenje (Tudor, 1972: 105).

Rasni mit se s pojavom nacionalnih država nije koristio u svom izvornom obliku i nije se izravno i javno povezivao s pojmom nacije, ali on je i dalje u pozadini egzistirao i izbijao na površinu sa svakom novom teorijom poput one o evoluciji.

Darvizam

Zagovornicima ideje o nejednakosti ljudske rase darvinizam⁷⁵ je poslužio kao potvrda njihovu razmišljanju. U Njemačkoj je Darwinovo djelo bilo popularnije nego li u bilo kojoj europskoj državi, uključujući i Englesku (Watson, 2010:426) u kojoj je nastalo. Razlozi za popularnost Darwinove teorije u Njemačkoj su višestruki: široko rasprostranjena i produktivna tiskarska djelatnost, masovno opismenjavanje koje je započelo još u dobu pijetizma, razvoj njemačkih sveučilišta koja su poticala razvoj prirodoslovnih i tehničkih znanosti, akademsko izdavaštvo, znanstvena istraživanja iz područja biologije. Stoga i ne čudi da je darvinizam u Njemačkoj dobio status popularne filozofije, ili svojevrsne pseudo-ideologije dijelova građanske klase.

Od tri čimbenika⁷⁶ na kojima počiva Darwinova teorija, prirodna selekcija se najčešće spominjala u pokušajima primjene Darwinove teorije na društvo. Prirodna selekcija proizlazi iz borbe za opstanak, u kojoj od golemoga broja rođenih, prema statističkom prosjeku,

⁷⁴ Geografski poligenizam zagovara tezu da ljudski rod potječe od više predaka s različitih krajeva Zemlje. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49158>. pristupljeno: 21.10.2019.

⁷⁵ Teorija Charlesa Darwina (1809.-1882.) o uzrocima nastanka i promjena životinjskih vrsta prvi puta je objavljena 1858. godine u novinama, dok je u cijelosti objavljenja 1859. pod nazivom *Postanak vrsta* (*The Origin of Species*).

⁷⁶ Tri čimbenika Darwinove teorije su: varijacije, nasljeđivanje i prirodna selekcija. Varijacija je svako odstupanje od tipičnih obilježja određene biljne ili životinjske skupine (vrste, podvrste, rase, populacije). Pod utjecajem okoline, zbog upotrebe ili neupotrebe organa, te zbog korelativnog rasta (kada se jedan dio promijeni, i drugi se dijelovi nužno mijenjaju) dolazi do modifikacije organizama, te se takve promjene tijekom duljih vremenskih razdoblja mogu nasljeđivati. Nasljeđivanjem se utvrđuju i nakupljaju stečena svojstva (varijacije) koja se do određenoga stupnja odvijaju unutar stare vrste, ali kad dovoljno ojačaju one se odvajaju i nastaje nova vrsta. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13955>, pristupljeno: 15.10.2019.

preživljavaju i ostavljaju potomke one jedinke koje su pokazivale bitne biološke prednosti i bile su bolje prilagođene životnim prilikama.

Degeneracija i rasna higijena

U vremenu nastanka Darwinove teorije događale su se velike društveno-ekonomske promjene uzrokovane modernizmom i industrijalizacijom. U dijelovima njemačkoga društva takve su promjene izazivale otpor i strah od degeneracije i civilizacijskog pada (Watson, 2010:428). Industrijalizacija je, uz napredak, donosila i čitav niz problema, poput novih oblika siromaštva, kriminala, alkoholizma, moralne izopačenosti i nasilja.

Pojam degeneracije društva prigrlio je Max Nordau⁷⁷ koji ga je nazvao "bolešću stoljeća" (Watson, 2010:428) i operativno je djelovao na njegovu suzbijanju, te je zajedno s Ernstom Haeckelom osnovao Nacionalnu mirovnu ligu i Društvo za rasnu higijenu⁷⁸. Nordau je u svojoj knjizi Degeneracija (*Entartung*) iz 1892. tvrdio da degeneracija nije samo u ljudima, već i u kulturi, "degenerici nisu uvijek kriminalci, prostitutke ... luđaci; oni su često autori i umjetnici". Nordau je za europsku aristokraciju smatrao da joj nema pomoći, te da jedina nada leži u radničkoj klasi, čije se samopouzdanje i vitalnost trebaju održavati fizičkim naporima i vježbama na otvorenom (Watson, 2010:429).

Njegove su teorije potaknule otvaranje brojnih atletskih klubova. Tako je 1897. godine u berlinskom predgrađu Stieglitz, gdje je živjela srednja klasa, osnovan Pokret za mlade pod karizmatičnim vodstvom Karla Fishera. Članovi pokreta su imali vlastite uniforme, Fishera su nazivali "Führerom" i pozdravljali su se međusobno pozdravom "Heil" (Watson, 2010:429).

Gobinizam i eugenika

Temu rasne higijene upotpunila je teorija grofa Josepha Arthura de Gobineaua⁷⁹ o "arijskoj rasi gospodara" koju je predstavio u knjizi *Ogled o nejednakosti ljudskih rasa (Essai sur l'inégalité des races humaines, I–II, 1853–55)*. Došao je do zaključka da je germanska

⁷⁷ Max Simon Nordau, rođen Simon Maximilian Südfeld (1849.-1923.) bio je cionistički vođa, liječnik, autor i društveni kritičar. Zajedno s Theodorom Herzlom osnovao je Svjetsku cionističku organizaciju čiji je bio predsjednik i potpredsjednik. https://en.wikipedia.org/wiki/Max_Nordau, pristupljeno:19.10.2019.

⁷⁸ Alfred Ploetz, njemački liječnik i biolog, poznat je po tome što je prvi upotrijebio pojam rasne higijene (*Rassenhygiene*) kao oblik eugenike.

⁷⁹ Joseph Arthur de Gobineau (1816.-1882.) francuski aristokrat, književnik i diplomat, poznat po teoriji o "arijskoj rasi gospodara". Njegova je teorija bila toliko popularna da je u Freiburgu profesor Ludwig Schemann osnovao (1894) društvo za programiranje "gobinizma". Dodatno ju je razradio Vacher de Lapouge i kao takva primijenjena je u ideologiji Trećega Reicha. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22455>, pristupljeno: 24.9.2019.

rasa u etničkom i biološkom smislu najčišća, pa time i najvitalnija. Noj pripada budućnost svijeta (Popov, 1976:110). Takvim je pogledima Gobineau bio začetnik sudbonosne zablude o nadređenosti arijaca.

Gobineau je vjerovao da između rasa (crne, bijele i žute) postoje prirodne barijere koje onemogućavaju njihovo miješanje, a rušenje takvih barijera dovelo bi do kaosa. Po njemu bijela rasa ima monopol na ljepotu, inteligenciju i snagu, a bilo kakve pozitivne karakteristike koje nalazimo kod crne ili žute rase posljedica su miješanja s bijelom rasom. Unutar bijele rase također postoje podjele između arijaca i ne-arijaca.

U Njemačkoj je nastao čitav društveni pokret koji je slijedio njegova učenja, pod nazivom gobinizam. Njemu su pripadali antisemiti poput Richarda Wagnera i Wagnerova zeta Houstona Stewarta Chamberlaina.

Jedan od Gobineauovih sljedbenika bio je Georges Vacher de Lapouge (1854.-1936.), francuski antropolog i teoretičar eugenike⁸⁰ i rasizma. Koristio je antropološke i sociološke studije rase kako bi utvrdio superiornost određenih naroda.

Ideje Gobineaua prihvatio je i Paul de Lagarde teolog i jedan od najznačajnijih orijentalista 19. stoljeća, te ujedno i ključna osoba njemačkog ultra-nacionalističkog narodnog (*völkish*) pokreta (Watson, 2010:434). Lagarde je tvrdio da njemačku dušu uništava materijalizam, industrijalizacija i pohlepa srednje klase. Prava Njemačka je Njemačka seoskih običaja i tradicija, a ne bezdušna Njemačka liberalnog individualizma (Watson, 2010: 434). Nijemce je smatrao superiornim narodom, a sve ostale inferiornima, osobito Židove (Watson, 2010:435).

Antisemitizam

U Njemačkoj je postojala brojna antisemitska literatura u kojoj su Židovi prikazani kao štetan element u njemačkom nacionalnom biću. Vladalo je uvjerenje da se židovsko pitanje mora jednom kvalitetno riješiti kako Židovi ne bi dalje kvarili čistoću njemačkog naroda. Širenju antisemitskog raspoloženja osobito su pridonosili tiskani mediji. Među autorima posebno se isticao Theodor Fritsch, izdavač i novinar, čiji su antisemitski tekstovi utjecali na opće mišljenje o Židovima krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

⁸⁰ Eugenika (grč. *εὐγενής*: plemenita podrijetla), znanost o metodama poboljšanja tjelesnih i duševnih osobina pojedinih individua (ljudskih, životinjskih); ispituje uvjete po kojima se nasljedni nedostaci otklanjaju, a korisne osobine potomaka usavršavaju. Osnovno je načelo eugenike poticanje rađanja djece od zdravih i u svakom pogledu dobro razvijenih parova. Osnivač je znanstvene eugenike engleski prirodoslovac Francis Galton (1822–1911), koji je 1865. istaknuo da društvo treba spriječiti razmnožavanje tjelesno i duševno zaostalih. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18581>, pristupljeno: 9.10.2019.

Širenju antisemitskog raspoloženja u Njemačkoj pripomogla je i objava knjige Wagnerova zeta Houstona Stewarta Chamberlaina⁸¹ *Temelji devetnaestoga stoljeća* 1899. godine. Knjiga je postala vrlo popularna jer je pretočila suhoparne, pseudoznanstvene, rasističke i geopolitičke teorije u lako razumljiva učenja (Popov, 1976:111). Chamberlain je tvrdio da se na rasnoj osnovi temelje vrijednosti i povijesna uloga nekog naroda, te da su Germani jedina prava stvaralačka rasa (Popov, 1976:111).

Također je tvrdio da sve što je Europa postigla duguje arijskoj rasi u kojoj se posebno ističu Teutonci kao ljudi odličnoga zdravlja i psiho-fizičke snage, velike inteligencije, bujne mašte i kreativne energije (Watson, 2010: 436). Smatrao je da je teutonska vitalnost bila pod stalnom ugrozom židovske degenerirane rase. Židovi su, prema Chamberlainu, bili "pokvarena rasa" koja je namjerno željela sabotirati i zagađivati svijet "teutonske superiorne rase"(Watson, 2010:436).

Još su se za vrijeme Chamberlainova života njegova djela čitala širom Europe, a posebno u Njemačkoj. Osobito ga je dobro prihvaćala njemačka konzervativna elita. Car Vilim II. je bio Chamberlainov pokrovitelj. Car je naredio da se kopije knjige *Temelji devetnaestoga stoljeća* distribuiraju među pripadnicima vojske, te da uvijek ima dovoljan broj kopija u njemačkim knjižnicama kao i to da je navedeno djelo sastavni dio nastavnog programa u školama.

3.3.2.2.1 Nacional-socijalistički mit

Na nastanak i djelovanje Hitlerove nacionalsocijalističke stranke utjecale su gore navedena učenja, što je vidljivo iz knjige nacističkog ideologa Alfreda Rosenberga⁸² koji je 1930. godine, nadahnut Chamberlainovim djelom, objavio knjigu *Mit o dvadesetom stoljeću*. U navedenom djelu Rosenberg promiče ideje o nadmoći arijske rase i antisemitska uvjerenja, jer "unutrašnji glas zahtijeva da mit o krvi, rasi, *Volku* i časti, mora prožimati čitav život, nositi ga i odrediti" (Tudor, 1972: 108).

⁸¹ Iako rođeni Englez, većinu života je proveo u Njemačkoj. Napisao je veći broj knjiga o Wagneru, Kantu i Goetheu. Njegove ideje o rasnoj „čistoći“ uvelike su utjecale na Hitlera. Njegovo djelo smatra se početkom antisemitizma u Europi 20. stoljeća. <https://www.britannica.com/biography/Houston-Stewart-Chamberlain>, pristupljeno: 25.9.2019.

⁸² Alfred Rosenberg, nacistički političar i istaknuti rasni teoretičar i ideolog, jedan od prvih članova Nacističke stranke, ministar okupiranih istočnih teritorija i ratni zločinac koji je u Nürnberškom procesu osuđen na smrt.

Da bi opravdao teritorijalna osvajanja nacionalsocijalizam se priklanja i promiče ideju o životnom prostoru (*Lebensraum*) Friedricha Ratzela⁸³. Ratzel je smatrao da je zemlja temeljna, fiksna konstanta oko koje se vrte interesi ljudi, pa su i povijesna kretanja njome uvjetovana. Državu je smatrao živim organizmom koji se razvija na temelju svoje teritorijalne topografije, veličine i načina na koji se ljudi prema njoj odnose.

Za Ratzela je "normalna" država⁸⁴ ona koja na organski način kombinira zemljopisne, demografske i etnološke i nacionalne parametre.

Ratzelovu izvornu ideju⁸⁵ reinterpretirao je njemački geograf i geopolitičar Karl Haushofer, a preuzeli su je nacisti koji su tvrdili da superiorni njemački narod mora raditi na tome da promijeni svoj geografski položaj u kojemu je stalno ugrožen, te stoga treba osvojiti dovoljno životnog prostora kako bi razvio svoje prigušene stvaralačke sposobnosti (Popov, 1976:111).

Gore navedene ideje su pomogle učvršćivanju rasnoga mita, te su utjecale na nastanak Hitlerove knjige *Mein Kampf*. Politički kontekst doba u kojem se knjiga pojavila imao je značajan utjecaj na njezin sadržaj. Kao što je Popov napisao (u 1976:111), vojnim porazom u Prvom svjetskom ratu njemački nacionalizam nije bio poražen već je ojačan novim društvenim, političkim i idejno-psihološkim komponentama koje su se ogledale u osjećaju nacionalnog poniženje nametanjem diskriminatornih uvjeta Versailleskog mira, revanšističkom raspoloženju u njemačkom društvu, općoj ekonomskoj i socijalnoj krizi koja je najviše pogađala radnike i srednje slojeve. Sve navedeno je pogodovalo jačanju nacionacionalizma, rasizma, jačanju države i pojave političkog pokreta fašističkoga tipa.

Najprije su se pojavile grupice koje su činile jezgru ekstremnih nacionalista ogorčenih zbog ratnog poraza, teritorijalnih gubitaka, reparacije i smanjenja njemačke vojske. Poraz su pripisivale izdaji komunista i Židova koji su Njemačkoj zabili nož u leđa (Popov, 1976:112). Godine 1919. osniva se Njemačka radnička partija kojoj se u rujnu iste godine priključuje Adolf Hitler, uskoro se nameće kao lider i 1920. mijenja ime stranci u Nacionalsocijalistička njemačka radnička partija, a 1921. postaje njezin vođa (Popov, 1976:113).

Hitlerovi glavni idejni uzori bili su: Chamerlainov rasizam i antisemitizam, Ratzelova geopolitika, Nitzeova ideja o nadčovjeku, Spenglerovo promišljanje o autoritarnoj državi

⁸³ Friedrich Ratzel (1844.-1904.) je tvorac etnografsko-geografske teorije i kovanice *Lebensraum* koja označava životni prostor.

⁸⁴ <https://www.geopolitica.ru/en/article/friedrich-ratzel-state-physical-organism>, pristupljeno: 24.9.2019.

⁸⁵ Ratzelova teorija povezuje ljudske skupine s prostornim jedinicama u kojima se razvijaju. Iako je Ratzel ukazao na sklonost države da širi ili ugovara svoje granice u skladu s racionalnim mogućnostima, koncept *Lebensrauma* je naknadno zloupotrijebljen. <https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Ratzel>, pristupljeno: 24.9.2019.

(Popov, 1976:114). Prema rasističkom programu Adolfa Hitlera totalitarna država je zadužena za provedbu rasističkog programa, a on uključuje rješavanje rasnoga pitanja, uništenje "trule" parlamentarne demokracije, likvidaciju socijalističkog i komunističkog pokreta, zatiranje u korijenu svake opozicije, definitivnog rješavanja židovskog pitanja (Popov, 1976:115). Sve je to bila priprema za nastanak velikoga i moćnoga Njemačkoga Carstva uz vladavinu rasno superiornije njemačke nacije.

Da bi se bolje razumio empirijski dio rada, od iznimne su važnosti dva poglavlja. Riječ je o poglavlju u kojem se objašnjava njemačka politička povijest, koja je vrijedan izvor za razumijevanje nesvjesnog rezervoara mitova kod "izvorno njemačkih građana". Iz poglavlja u kojem se objašnjavaju osnovni teorijski koncepti vezani uz temu disertacije (ontološka sigurnost, identitet i mit), kao poveznica empirijskom dijelu osobito je važan dio koji se odnosi na rasni (arijski mit), jer tumači razloge raspoloženja jednog dijela njemačkog društva prema migrantima. Razumijevanje geneze rasnoga mita smatram iznimno važnim, jer se on i danas pojavljuje u transformiranom obliku u njemačkom društvu, i to kao novi rasni mit ili mit o islamizaciji.

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE

U ovom poglavlju analiziram mitove nastale u vremenu između 2014. i 2018. godine kao posljedice migrantske krize 2015. godine. U analizi medijskih sadržaja uvrstila sam i godinu 2014. jer sam željela obuhvatiti načine označavanja imigranata uoči krize, tj., jesu li već tada postojale naznake nekih obrazaca koji bi ukazivali na nastanak novih mitova zbog navedene kritične situacije.

Razlozi za provođenje ovoga istraživanja bili su dvojaki: željela sam istražiti način na koji Nijemci u današnje vrijeme označavaju Drugoga, kao i razloge nastanka mitova u okviru šireg političko-povijesnog konteksta. Time sam željela popuniti nastalu prazninu u dostupnim znanstvenim spoznajama o temi diskurzivne konstrukcije migrantskoga pitanja u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Čitam reprezentaciju imigranata kao mitologizaciju jer je proizvodnja mitova važna zbog njihove uloge u stvaranju i održavanju društvenoga kontinuiteta, osobito solidarnosti, identiteta i ponašanja, te razvoja javnih politika. Analizirala sam na koje se načine odvijalo stvaranje "mitskoga jezika" i kako je on funkcionirao kao važan pokazatelj političke promjene.

Također sam analizirala koje su vrste mitova dominirale u promatranom razdoblju, budući da mit legitimira određeni sustav vrijednosti na način da nastoji uvjeriti članove zajednice kako je sustav kojeg on zagovara poželjan i potreban za dobrobit nacije, te je kao takav "zdravorazumski" i jedini mogući. Da bi se postigao umjetni osjećaj zajedništva, na diskurzivnoj se razini provodi ulančavanje različitih narativa koji čine privremeno stabilnu cjelinu.

Istraživanje sam provodila u obliku studije slučaja, a ne isključivo analizom diskursa, jer sam se u interpretaciji izrazito oslonila na širi društveni kontekst i fokusirala sam se na događaj, te kao izvore promatrala medijske tekstove. Cilj mi je bio utvrditi na koji su način etnički Nijemci pozvani doživljavati migracije, pa time i vlastiti identitet, kakvo društvo žele s obzirom na prisutnost imigranata i kakvu poziciju žele za svoju državu u međunarodnim odnosima, primjerice, jaku globalnu poziciju Njemačke ili jaku EU.

U daljnjem tekstu slijedi prikaz najčešće korištenih njemačkih mitova nastalih prije migrantske krize 2015. godine. Nakon provedenog empirijskog istraživanja i utvrđivanja koji su to novi mitovi koji su nastali kao posljedica migrantske krize, novonastale sam mitove usporedila s već tada postojećim povijesnim mitovima, te sam utvrdila postoji li među njima

sličnost ili razlika. Zato u sljedećem poglavlju izdvajam ključne povijesne mitove. To su: mit o posebnome putu (*Sonderweg*), mit o Srednjoj Europi (*Mitteleuropa*), mit o nožu u leđa (*Dolchstoß*) i mit o istoku (mit o granici).

4.1 Povijesni njemački mitovi

4.1.1 Mit o Sonderwegu

Pojam *Sonderweg* (Watson, 2010:26) prvi je upotrijebio njemački povjesničar Leopold von Ranke 1833. godine i on označava "treći put" ili "treći europski identitet", specifično njemački način vladavine koja se razlikovala od zapadne (englesko-francuske) "dekadentne" demokracije i istočne (ruske) carističke autokracije. *Sonderweg* je nastao kao posljedica središnjeg europskog zemljopisnog položaja koji je utjecao na specifičan njemački povijesno-politički obrazac.

Posebnost njemačkog "trećeg puta" sastoji se u sljedećem: jakoj i efikasnoj državnoj administraciji (*Beamtentum*); provođenju reformi "odozgo"; autoritarnoj i efikasnoj državi (*Obrigkeitsstaat*) koju se može smatrati pionirskom državom blagostanja; utjecajnoj konzervativnoj i militaristički nastrojenoj veleposjedničkoj aristokraciji, junkerima; nerazvijenosti liberalnih tradicija i parlamentarizma (Frakfurtska skupština); ranom odvajanju radničkog pokreta od liberalizma; velikim očekivanjima različitih slojeva stanovništva od države, koja su često završavala frustracijama i antisistemskim prosvjedima (Kocka, 1988:13).

U vrijeme nastanka njemačke nacionalne države, velike europske sile su se bavile posljedicama industrijalizacije (klasni sukobi) što je čekalo i Njemačku, ali ona je istodobno morala učvrstiti temelje svoje mlade države. Neki autori (Kocka, 1988:13) smatraju da su ti kontradiktorni pritisci (industrijalizacija-otvaranje i nacionalna konsolidacija-zatvaranje) doveli do nastanka razornoga njemačkoga nacionalizma.

Kako bi se učvrstila kao jaka nacionalna država, Njemačka je svoju snagu usmjerila na izgradnju snažne, etnički homogene monarhije, tim više što se nije odlučila za ujedinjenje s višenacionalnom Austrijom. Oslanjala se na autoritarnu vlast kancelara i elite predvođene konzervativnom veleposjedničkom aristokracijom junkerima. Njezini ciljevi su bili: očuvanje tradicije (*Kultur, Bildung, Aufklärung*, militarizam), izgradnja jake vojske i mornarice koja je trebala nadmašiti britansku, te snažna industrijalizacija i razvoj velikih gradova. Njemačka je pridavala veliku važnost obrazovanju širokih slojeva, ulagala je u sveučilišta i primijenjene znanosti, osobito tehničke, koje su trebale svojim izumima ubrzati industrijalizaciju i

omogućiti njemačkoj industriji da bude korak ispred konkurencije. Osnivane su znanstvene akademije i poticalo se publiciranje znanstvenih radova (Everett, 2015:4). Njemačka se oslanjala na moćan i učinkovit birokratski sustav, te na svoju *Kultur* koju je nastojala prikazati superiornijom (Kocka, 1988:3) u odnosu na kulture drugih europskih naroda.

Međutim, ono što je njemačku političku i društvenu sferu opterećivalo jest antagonizam između predindustrijskih elita s preživjelim "predindustrijskim" normama, mentalitetom i životnim stilom, kao i još uvijek prisutni militaristički elementi u političkoj kulturi srednje i više klase (Kocka, 1988:5) i predvodnika industrijalizacije koje su predstavljali kapitalisti i buržoazija u nastajanju. Moderne snage su uspjele prodrijeti u industriju, ekonomiju i kulturu dok su stare snage dominirale političkom sferom. Taj problem je pratio Njemačku sve do kraha Weimarske Republike i pojave nacizma.

Nijemci su još od srednjovjekovnog razdoblja bili vezani uz svoje lokalne vladare, prije nego li za središnju vlast i navikli su na lokalnoj razini rješavati svoje probleme. Takva se praksa nastavila i nakon stvaranja nacionalne države. Na nacionalnoj razini se u Njemačkoj nije moglo govoriti o funkcionalnom predstavničkom ustroju (Kocka, 1988:12), ali je on postojao na lokalnoj razini, u lokalnim institucijama gdje se primjenjivao zakon koji je bio vrlo liberalan i na korist građana ("*bürgerlich*")⁸⁶. Nedostatak demokracije na nacionalnoj razini, a jaka demokratizacija na lokalnoj razini također su posebnosti njemačkoga puta.

Tumačinja *Sonderwega* se razlikuju s obzirom na vrijeme kad su se pojavila. Helmut Plessner je još 1924.godine govorio o "zakašnjeloj državi" (*verspätete Nation*), o zakašnjelom procesu izgradnje nacije (Kocka, 1988:3), kao specifičnosti njemačkoga puta. U tom je procesu nacionalizam igrao osobito agresivnu i destruktivnu ulogu. Njemačka se nije uspjela razviti u liberalnu demokraciju zbog dugoga razdoblja autoritarne države i carskoga sustava (Kocka, 1988:4).

Nakon završetka Drugoga svjetskoga rata tumačenja *Sonderwega* bila su prilično negativna (Kocka, 1988:3), jer se postavljalo pitanje zašto je Njemačka, u usporedbi s razvijenim državama zapada i sjevera Europe, postala totalitarna i fašistička država u jednom razdoblju svoje povijesti. U to su se vrijeme navedenom temom bavili uglavnom inozemni autori kao što su: Pierre Renouvin, Bernadotte Schmitt i Luigi Albertini (Everett, 2015:4).

Fritz Fischer je u svojoj analizi iz 1961. izrazio tezu o isključivo njemačkoj krivici (*Alleinschuld*) za izazivanje Prvoga svjetskoga rata. Fischer je smatrao da su njemačka vanjska politika (*Weltpolitik*) i cjelokupna njemačka propaganda prije i za vrijeme Prvog

⁸⁶ Haschke, D (1998). *Local Government and Administration in Germany*, German Law Archive, <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=380>, pristupljeno: 19.5.2020.

svjetskog rata bile ratnohuškačke (Everett, 2015:6). Fisher se morao suočiti s napadima vodećih njemačkih povjesničara koji su zahtijevali da odbaci svoje teze, jer su smatrali da je njemačka krivica za rat pitanje prošlosti, te da je to pitanje riješeno početkom nastanka europskih integracija 1951. godine (Everett, 2015:7). Ipak, "Fischerova kontroverza" je potaknula nastanak različitih teza vezanih uz njemačku povijest, te je njegov rad predstavljao temelj za novi kritički pristup njemačkoj povijesti i reviziju mita o Sonderwegu.

Djelo "Njemačko Carstvo" Hansa-Ulricha Wehlera⁸⁷ potaknulo je daljnju debatu o *Sonderwegu*. Wehler je smatrao da je za analizu njemačke povijesti nezaobilazno poznavanje razdoblja između 1871. i 1918. (Everett, 2015:9) jer daje važne uvide za daljnji slijed događaja. Prema tumačenju Hansa-Ulricha Wehlera (Kocka, 1988:5) u Carstvu su se očitovale dvije tendencije: uspješna industrijalizacija i socio-ekonomska modernizacija s jedne strane, te preživjele predindustrijske institucije na drugoj strani.

Neki su autori bili skloni tezi da je Njemačka u jednoj fazi odabrala "pogrešno skretanje". Jedan od najčešće spominjanih razloga za navedeno skretanje bila je rascjepkanost Prvoga Reicha u srednjovjekovnom razdoblju i nemogućnost uspostavljanja središnje vlasti, dok se kao drugi razlog navodi učenje Martina Luthera i njegovo odbacivanje Rima. Također se spominje i utjecaj njemačkih filozofa koji su politiku omalovažavali, ne dajući joj viši intelektualni značaj (Watson, 2010: 26).

Početkom 1990-ih povjesničari Konrad Jarausch i Michael Geyer su njemačku povijest vidjeli kao razlomljeni pejzaž, kao narativ s rupturama u određenim točkama, a to su godine: 1918., 1933., 1945., i 1989. (Everett, 2015:13), pa su stoga odbacili tezu o *Sonderwegu* i tezu o kontinuitetu u njemačkoj povijesti (Everett, 2015:14).

Na teze Jarauscha i Geyera naslanja se povjesničar Helmut Walser Smith koji njemačku povijest doživljava kao poseban put, odnosno kao posebnu varijantu modernosti koja je specifična za Njemačku, te se takvim gledištem približava anglo-saksonskim autorima koji kažu da je *Sonderweg* "njemački otklon od zapada" (Kocka, 1988:11).

Metanarativ o Sonderwegu ostao je vezan uz mit o Mitteleuropi koji je nastao nakon objavljivanja knjige *Mitteleuropa Buch* Friedricha Naumanna, 1915. godine. Za razliku od

⁸⁷ Bielefeldskoj školi pripadaju povjesničari i profesori sveučilišta u Bielefeldu kao što su: Hans-Ulrich Wehler, Jürgen Kocka i Reinhart Koselleck. Tijekom 1950-ih i 1960-ih godina razvili su njemački tip socijalne povijesti, poznat kao *Gesellschaftsgeschichte*, kao nasljednice nacionalne povijesti čiji je kredibilitet narušen u doba nacionalsocijalizma. Za razliku od nacionalne političke povijesti koja se usmjeravala na nekoliko velikih imena i lidera, socijalna povijest je koristila integrirani i komparativni pristup njemačkome društvu, uključujući i proučavanje socio-kulturnih struktura. https://en.wikipedia.org/wiki/Bielefeld_School, pristupljeno:15.6.2020.

mita o Sonderwegu, mit o Mitteleuropi je bio otporniji na različite interpretacije i više se oslanjao na geopolitiku i političku geografiju, zahtijevajući njemačku hegemoniju nad prostorom srednje, istočne i jugoistočne Europe, kao zamjenu za prekomorske kolonijalne posjede.

4.1.2 Mit o Mitteleuropi

Pojam *Mittleuropa* (Srednja Europa) moguće je analizirati na najmanje tri razine: zemljopisnoj, geopolitičkoj i ideološkoj.

Zemljopisno je *Mittleuropa* regija koja je smještena u sredini Europe između Sjevernoga, Baltičkoga i Jadranskoga mora. Obično se smatra da Srednjoj Europi pripadaju⁸⁸: Njemačka, Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Sjeveroistočna Italija, Švicarska i Lihtenštajn.

Budući da Njemačka zauzima sredinu kontinenta (*Mittellage*), bila je primorana zaštititi se od moćnih susjeda, što je bila najčešća izlika za njemačku ekspanzionističku politiku tj. za kulturnu i gospodarsku hegemoniju na prostoru Srednje Europe.

U geopolitičkom kontekstu *Mittleuropa* (Srednja Europa)⁸⁹ je skup nacionalnih država čijim su teritorijem "trgovala" konsolidiranije države sa zapada ili istoka nakon završetaka ratnih sukoba. Tijekom povijesti postojalo je nekoliko značajnijih pokušaja organizacije⁹⁰ srednjoeuropskog prostora: Austro-Ugarska Monarhija; wilsonovski koncept stvaranja samostalnih država nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije; nacistički Treći Reich; i *pax sovietica* (sovjetska hegemonija) nakon Drugoga svjetskoga rata.

U ideološkom pogledu je pojam *Mittleurope* svojevrsna njemačka Monroeova doktrina⁹¹ prema kojoj je njemački narod pozvan provoditi svoju mesijansku ulogu na prostorima Srednje i Istočne Europe. U pojmu *Mittleuropa* sadržana je ideja sredine ili centra prema kojoj njemački svijet tvori središte Europe i dodirnu točku između Zapada (francuske i engleske civilizacije) i Istoka (Rusije).

⁸⁸ Vidjeti na: http://hr.wikipedia.org/wiki/Srednja_Europa, pristupljeno: 17.10.2019.

⁸⁹ Strateški problemi njemačke države izvirali su iz njezinog središnjeg položaja. Ujedinjena Njemačka je bila prejaka za susjede, a razjedinjena preslaba. Kissinger, H. (2003). *Treba li Amerika vanjsku politiku*, Zagreb: Golden marketing. str. 27.

⁹⁰ Le Rider, J. (1998). *Mittleuropa*, Zagreb: Barbat, str. 39., vidjeti: Bérenger, J (1990): *Histoire de l'empire des Habsbourg 1273-1918*, Pariz: Fayard.

⁹¹ Monroeovu doktrinu je 2. prosinca 1823. objavio američki predsjednik James Monroe. Doktrina navodi kako će svaki daljnji pokušaj europskih nacija da koloniziraju ili interveniraju u zemljama Sjeverne i Južne Amerike biti smatran činom agresije i zahtijevati intervenciju Sjedinjenih Američkih Država.

Pojam *Mittleuropa* u sebi sadrži dva iznimno važna pojma: njemačku *Kultur* i ideologiju *Sonderweg*⁹². Promoviran je pojavom knjige Friedricha Naumanna *Mittleuropa Buch* (1915.) koja se pojavila u vrijeme kad je Njemačka provodila svoju imperijalističku politiku i kad je društvo bilo zahvaćeno svojevrsnom kolonijalnom histerijom⁹³ zbog takmičenja s Britanskim Carstvom. Takva je atmosfera jačala, osobito nakon što je kancelar Bismarck napustio vlast, a car Vilim II. je nastavio neometano provoditi svoju *Weltpolitik* (globalnu politiku). Paralelno s razvojem industrije, gradnjom mornarice i naoružavanjem, Njemačka je razvijala svoju intenzivnu prisutnost u Africi i započela politiku ekonomskog prodora na Bliski i Srednji istok. Sve je to kod njemačkih susjeda izazivalo nesigurnost⁹⁴ i potrebu za stvaranjem koalicija da bi se zaštitili njihovi imperijalistički interesi.

Naumannova se knjiga temeljila na ideji ekonomista Friedricha Lista o carinskom savezu srednje Europe, stvaranju njemačkog gospodarskog prostora koji bi uza se vezao niz susjednih zemalja, posebice na istoku i jugoistoku Europe.

Prema *Mittleuropa Planu*⁹⁵ (planu njemačkih političara za stvaranje carinske unije s Austro-Ugarskom i drugim kontinentalnim europskim državama kako bi ih se vezalo uz njemačko gospodarstvo) cilj je bio ostvariti ekonomsku i kulturnu hegemoniju na prostoru srednje Europe. To je uključivalo aneksiju teritorija, naseljavanje njemačkih kolonista, protjerivanje nenjemačkog stanovništva s anektiranih dijelova i eventualnu germanizaciju marionetskih država koje bi se stvorile kako bi poslužile kao tampon zona između Njemačke i Rusije. One bi, jednako tako, trebale poslužiti kao njemačko zaleđe, te bi njihova eksploatacija omogućila Njemačkoj natjecanje s Britanskim Carstvom ili bilo kojim drugim akterom za poziciju svjetski dominantne sile.

Vjerovalo se da će se takvim planom umiriti njemačka radnička klasa, jer bi dobila različite gospodarske povlastice koje bi bile rezultat pripojenja teritorija, eksploatacije i naseljavanja njemačkih kolonista na prostore centralne i istočne Europe.

Naumannova knjiga *Mittleuropa Buch* prožeta je "darwinističkom ideologijom"⁹⁶ jer povijest promatra kao dugotrajnu borbu "rasa" za opstankom. U svakoj epohi jedni narodi

⁹² U povijesti carske Njemačke postoji paradoks. S jedne je strane država bila strogo konzervativna, a katkad neliberalna, dok je, s druge, uspjela zadržati dinamičke snage. Istodobno je svojim podanicima osigurala mnogo veću materijalnu dobit no što je to bilo moguće ostvariti u ustavnim državama. Dukovski, D. (2005). *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća, I. dio*, Zagreb: Alinea, str. 201. i 202.

⁹³ Imperijalistička politika se u pogledu kolonijalnih posjeda predstavljala humanitarnom u službi velike misije stvaranja boljeg i naprednijeg svjetskog poretka. Vidi: Kardum, L. (2009). *Suton stare Europe, Europska diplomacija i Prvi svjetski rat*, Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga, str.16.

⁹⁴ Vidjeti: Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*, Zagreb: Golden marketing, str. 151.

⁹⁵ Dukovski, D. (2005). *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća I. dio*, Zagreb: Alinea, str. 11.

⁹⁶ Le Rider, J. (1998). *Mittleuropa*, Zagreb: Barbat, str.82.

nestaju, a drugi se rađaju. Za Friedricha Naumanna je njemački narod u usponu o čemu svjedoči porast stanovništva Njemačke i njezina industrijalizacija. Želio je predstaviti Njemačku kao veliku srednjoeuropsku silu koja bi se bila u stanju suprotstaviti Sjedinjenim Američkim Državama, Rusiji, Britaniji i Francuskoj. Središnja točka većine *mitteleuropäisch* ideologija⁹⁷ bilo je isključivanje Engleske i Francuske i njihovo odbacivanje prema Zapadnoj Europi, dok je Njemačka za sebe rezervirala središte i istok Europe i ulogu političkog, ekonomskog i kulturnog hegemonu.

Mitteleuropa Plan nije bilo moguće ostvariti, zbog vojnoga poraza Njemačke u Prvom svjetskom ratu s kojim se stanovništvo nije moglo pomiriti, te je, iz potrebe da se stvori objašnjenje za poraz, nastao mit o nožu u leđa.

4.1.3 Mit o nožu u leđa (*Dolchstoß*)

Hegemonijska se uloga Njemačke na prostoru srednje Europe, sukladno mitovima o *Mitteleuropi* i *Sonderwegu*, nije ostvarila nakon završetka Prvoga svjetskoga rata. Posljedice koje su uslijedile nakon gubitka rata bile su nesavladive za mladu demokratsku republiku (Weimarsku Republiku) i njezine pokušaje demokratizacije društva. Razlozi su bili višestruki: pritisak međunarodne zajednice i njezina podijeljenost po pitanju kažnjavanja Njemačke, težak svakodnevni život većine građana, velika inflacija, politički sukobi između stranaka lijevog i desnog spektra, frustracije i potreba za imenovanjem krivca i njegova demonizacija.

Stanovništvo je bilo šokirano ishodom rata, jer je tijekom rata tisak izvještavao samo o pobjedama, ali ne i porazima. Cenzura tiska (Vascik i Sadler, 2016: 1) je bila toliko jaka da se nije izvještavalo niti o nemirima u gradovima zbog nestašice hrane, gladovanja gradskog stanovništva, loše žetve tijekom ratnih godina, nedostatka radne snage za ratnu industriju, ratnoga profiterstva. Njemačko stanovništvo u gradovima podnijelo je veliku žrtvu kako bi pomoglo svojoj vojsci na bojišnici, te je očekivalo da će se žrtva za viši cilj na kraju isplatiti. No to se nije dogodilo.

Uslijedila je velika trauma u kojoj je svaki Nijemac, neovisno o političkoj ili vjerskoj pripadnosti, morao kreirati i svoj osobni narativ (Vascik i Sadler, 2016: 1) kako bi mogao objasniti samome sebi čemu je svjedočio. Najlakše je bilo tražiti krivca za poraz, pa se u njemačkom tisku u to doba često spominjao pojam izdaje. Pritom, nisu samo pojedinci

⁹⁷ Ibid., str.82.

pribjegavali ulozi žrtve, već su to činile i institucije. Vrlo brzo je uslijedilo objašnjenje za to tko je krivac za gubitak rata, a ono se pojavilo u vidu mita o nožu u leđa (*Dolchstoß*).

Mitu su se odmah priklonili nacionalisti koji su bili uvjereni da je pojam prvi put upotrijebio britanski general bojnik Sir Frederick Barton Maurice⁹⁸ koji je napisao u Daily Newsu: "Civilno stanovništvo je izbolo do smrti njemačku vojsku". Nacionalisti su bili uvjereni da pobjedonosna njemačka vojska nije bila poražena od saveznika, već izdajom na domaćem terenu.

Umjereniji zagovornik mita o nožu u leđa cijenjeni vojni povjesničar Hermann von Kuhl, smatrao je da od kraja ljeta 1918. njemačka vojska više nije mogla pobjeđivati u ratu zbog kombinacije nadmoći saveznika u ljudstvu i "trovanja" vojnog morala revolucionarnom propagandom (Vascik i Sadler, 2016: 2), indirektno optuživši komuniste za poticanje pobuna radnika i vojnika u njemačkim gradovima.

Pristalice nacionalista i generali u Vrhovnom zapovjedništvu poput Ericha Ludendorffa optuživali su za poraz u ratu čitav niz političara, sindikalnih dužnosnika⁹⁹ i Židova (Vascik i Sadler, 2016: 2).

Najradikalniji pristalice teorije o nožu u leđa (*Dolchstoß*) bile su predratne antisemitske i radikalno desno orijentirane novine poput *Deutsche Tageszeitung* u kojima se okrivljavalo Židove i židovsku zavjeru za njemački poraz (Vascik i Sadler, 2016: 2-3), što će se u budućnosti pokazati pogubnim.

U empirijskom sam istraživanju, kako ću pokazati detaljno kasnije, uočila elemente mita o nožu u leđa u mitu o islamizaciji, gdje se muslimanske imigrante smatra remetilačkim faktorom koji će na kraju zabiti nož u leđa svojim "dobročiniteljima", na način da će njegova kultura nadvladati domicilnu kulturu. No nisu samo muslimani onaj Drugi, često se on može naći i unutar vlastitog etničkog korpusa, a o tome govori mit o istoku.

⁹⁸ Maurice je bio karijerni vojnik, povjesničar, pisac i vojni dopisnik i autor. Budući da je bio vrsni pisac odmah se zaposlio u nekoliko novina kao vojni dopisnik i analitičar u (Vascik i Sadler, 2016: 93).

⁹⁹ Dominantna sindikalna federacija bila je Socijaldemokratska generalna konfederacija slobodnih sindikata. Iako je polazila od marksističkog uvjerenja o klasnoj borbi, većina njezinih dužnosnika bili su praktični ljudi predani izgradnji svojih sindikata i održavanju članstva (Vascik i Sadler, 2016: 39). Druga unija sindikata (Opće udruženje kršćanskih sindikata) bila je povezana s političkim centrom i katoličkom strankom (Vascik i Sadler, 2016: 40).

4.1.4 Mit o istoku (njemačka inačica *Manifest Destiny*)

Mit o istoku može se smatrati starim, već dobro poznatim njemačkim mitom zbog duge tradicije "njemačke misije" na Istoku, još od vremena *Ostsiedlunga* ili preseljenja njemačkog stanovništva na prostore današnje istočne i srednje Europe. Mit o istoku ili mit o granici je moguće povezati s američkom idejom o sudbinskoj ulozi Amerike na cjelokupnim sjevernoameričkim kontinentom (*Manifest Destiny*). Pojam *Manifest Destiny* prvi je put upotrijebio američki pisac John L. O'Sullivan 1845. godine i opisuje pogled na svijet prema kojem je američka misija Bogom dana i usmjerena na širenje. Ideja je poslužila kao opravdanje za američku teritorijalnu ekspanziju i nasilno protjerivanje autohtonih naroda iz njihovih domova. U današnjim okolnostima pojam bi se odnosio na tendenciju američke vanjske politike da potakne demokratsku izgradnju nacija diljem svijeta. Primijenjena na njemački slučaj *Manifest Destiny* bi se odnosila na njemačko širenje na istok (Liulevicius, Vejas, 2009:2).

Ukoliko Istok ne definiramo isključivo kao zemljopisno područje, već kao predodžbu o stanju duha i mentalitetu, onda on predstavlja ono Drugo pomoću kojega spoznajemo sebe. To je sjena, dio nas koji nismo uspjeli, niti željeli inkorporirati. U njemačkom slučaju riječ je susretu nijemstva s Drugim, a to su u prošlosti bili Slaveni i Židovi. U novom mitu o istoku Drugi obitava unutar njemačkih granica i on je istočni Nijemac.

Ideja o zaostalom i nekultiviranom istoku potječe još iz putopisa Johanna Gottlieba Fichtea (1762.-1814.) u kojima se germanske krajeve na istoku (današnji teritorij Poljske) opisivalo kao zapuštene, neorganizirane, nerazvijene, gdje je živjelo nekultivirano stanovništvo (Liulevicius, Vejas, 2009:52). Osnovni zadatak tadašnje metropole je bio kultivirati taj dio germanskih zemalja, a to su mogli učiniti samo Nijemci kao nositelji kulture (*Kulturträger*) (Liulevicius, Vejas, 2009:60).

Liulevicius Vejas u (2009:3-5) navodi tri argumenta koja se odnose na istok: 1. odnos prema istoku nije nikad jedinstven, on se nalazi unutar i izvan njemačkih granica; 2. služi kako bi se njime definirao njemački identitet, što je osobito bilo prisutno u točkama diskontinuiteta u njemačkoj povijesti (primjerice, revolucija 1848., njemačko ujedinjenje 1871., Prvi svjetski rat, nacizam i rasno tumčenje njemačkog identiteta, Drugi svjetski rat i razdoblje hladoga rata do ujedinjenja Njemačke 1989.). Treći argument, prema kojem se određeni tropi koriste kao distinktivno obilježje nijemstva u odnosu na barbarstvo istoka, potvrđen je empirijskim istraživanjem u ovome radu. Istraživanje je pokazalo da je pojam

Kultur, odnosno *Leitkultur* (vodeća kultura), bio najčešće korišteni trop¹⁰⁰. Često korišteni tropi u objašnjavanju nijemstva su *Bildung* (obrazovanje i kultiviranje pojedinca i naroda) i *Aufklärung* (njemačko prosvjetiteljstvo).

Ideje o važnosti *Bildung*a nalaze se u djelima Johanna Gottfrieda Herdera (1744.-1803.) kao jednog od najznačajnijih predstavnika književnog pokreta *Sturm und Drang*¹⁰¹ i pisca koji je utjecao na samoga Goethea (Liulevicius, Vejas, 2009:52). Herder je smatrao da je čovječanstvo jedno, ono je mozaik sastavljen od različitih kamenčića. Stoga svaki narod ima pravo slobodno razvijati vlastitu kulturu jer time obogaćuje čovječanstvo. Kultura (*Kultur*) je svojstvena određenom narodu (*Volk*) i služi njegovoj izgradnji, ali istodobno obogaćuje cjelinu (čovječanstvo) (Liulevicius, Vejas, 2009:57).

Neki autori, poput Wolffa¹⁰² smatraju da je zapadna Europa u 18. stoljeću izumila istočnu Europu kao svoju komplementarnu Drugost, što je dovelo do "konceptualnog preusmjerenja Europe" (Liulevicius, Vejas, 2009:49).

Od same pojave mita o istoku dio intelektualne elite 18. stoljeća podržavao je širenje njemačke kulture na istok i "civiliziranje prostora i naroda" (Liulevicius, Vejas, 2009:76). Na to su se nadovezivale nacionalističke, pa i rasističke ideje, poput ideja Paula Lagardea (1827.-1891.) koji se zalagao za širenje njemačkoga *Reicha*, dominaciju njemačke religije koja je trebala poslužiti kao vezivno tkivo za nacionalno jedinstvo, te borbu protiv svih neprijatelja njemačkoga jedinstva, prije svega liberala i Židova, koji su promicali kapitalizam i industrijalizaciju (Liulevicius, Vejas, 2009:105). Smatrao je da Njemačka treba naći kolonije u svojem susjedstvu.

Za nacionaliste je ideja granice bila vrlo privlačna (Liulevicius, Vejas, 2009:111). Nijemci s granice su za njih bili čuvari i prenositelji njemačke kulture i bili su iznimno važni

¹⁰⁰ Jezična ili govorna, odnosno, u užem smislu govornička figura koja se definira kao promjena značenja pojedinačnih riječi. U trope se obično ubrajaju metafora, metonimija, sinegdoha i alegorija, ali i mnogobrojne druge retoričke figure (simbol, ironija, epitet, personifikacija, eufemizam i dr.). <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62454>, pristupljeno 12.7.2018.

¹⁰¹ *Sturm und Drang* (njem.: vihor i nagon) je pokret u njemačkoj književnosti koji se javio oko 1765., a naziv je dobio naknadno po istoimenoj drami njemačkoga književnika F. M. Klingera. Prema novijim se istraživanjima *Sturm und Drang* promatra kao posebno dinamična faza prosvjetiteljstva u kojoj se u središtu opažanja nalazi pojedinac i njegovi osjećaji. Pod utjecajem Rousseauovih ideja traži se pomirenje razuma i osjećaja, racionalnosti i prirode. Nositelji pokreta bili su mladi autori koji su se zauzimali za veću autonomiju i pravo na samoodređenje pojedinca, pa je pokret zbog toga imao značajnu ulogu u procesu emancipacije građanstva. Naglašavanje jake umjetničke osobnosti svoju je potvrdu našlo u stvaranju pojma genija, te se pokret naziva još i pokretom genija (*Geniebewegung*). Pokret je doživio vrhunac 1770. susretom J. W. Goethea i J. G. Herdera. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58548>, pristupljeno 10.6.2020.

¹⁰² Wolff, L. (1994). *Inventing Eastern Europe: The Map of civilization on the mind of the Enlightenment*, Redwood City (CA): Stanford University Press.

za očuvanje njemačkog nacionalnog identiteta. Metropolita je osiguravala pomoć za stanovništvo na granici zbog njihove misije u očuvanju i širenju njemačke kulture.

Njemačke težnje da postane vladajuća sila u srednjoj i istočnoj Europi i svjetski poznata sila promovirala su i razna udruženja poput Pangermanske lige (*Alldeutschen*) koja je osnovana 1891. godine. Liga je temeljila svoje djelovanje na socijalnom darvinizmu i imala je za cilj ujediniti čitav njemački narod (*Volk*), u Njemačkoj i inozemstvu, kako bi bio spreman za "sukob civilizacija i rasa" (Liulevicius, Vejas, 2009:116-217). Njezina se propaganda temeljila na strahu od "poplave" Slavena. Također su korišteni izrazi poput "tvrđava" ili "brana/ustava", zaštitni zidovi, "predstraža" kako bi ukazali na vrijednost reda Zapada u odnosu na prijeteći kaos Istoka (Liulevicius, Vejas, 2009: 117).

Drugo važno udruženje bila je Njemačka liga za istočne marke (granična područja), *Ostmarkenverein*, osnovana 1899. godine. Organizacija se zalagala za snažnu germanizaciju pograničnih teritorija.

Nakon provedenoga empirijskog istraživanja uočila sam sličan imaginarij (metafore o vodi, brane, zidovi, tvrđave) u mitu o otvorenim vratima. Slaveni su u slučaju novoga mita zamijenjeni izbjeglicama i imigranata iz muslimanskih zemalja. Oni su predstavljeni kao ugroza, onaj Drugi kojega je potrebno prilagoditi svojoj slici, pa otud i inzistiranje njemačke politike na vodećoj kulturi (*Leitkultur*). To znači da se Drugi ipak smatrao neophodnim kao radna snaga. Odnos prema Drugom lavirao je između ugroze i prilike, a u stvarnosti Drugi i dalje ostaje Drugi, neovisno o integracijskom potencijalu.

U nastavku slijedi opis novih njemačkih mitova koje sam izdvojila nakon empirijskog istraživanja.

4.2 Mitovi nastali kao posljedica migrantske krize 2015. godine

Osim spomenutog mita o istoku, tijekom analize medijskih članaka i programskih dokumenata njemačkih stranaka uočila sam sljedeće mitove: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji i mit o njemačkome strahu.

4.2.1 Mit o otvorenim vratima

Mit o otvorenim vratima nastao je brojnim ponavljanjima teze da Njemačkoj šteti politika otvorenih vrata prema kojoj je savezna vlada, reagirajući na humanitarnu katastrofu izazvanu ratnim stanjem u Siriji, dopustila ulazak neograničenog broja sirijskih izbjeglica u

Njemačku, bez jasno definiranog vremenskoga okvira i bez da je unaprijed predviđjela potencijalnu točku pucanja njemačkog socijalnog sustava. Ubrzo se pokazalo da njemački socijalni i zdravstveni sustav nije bio u stanju adekvatno zbrinuti preko milijun izbjeglica koji su došli u Njemačku 2015. godine.

Zbog takvog stanja na terenu u njemačkom i međunarodnom tisku se politiku otvorenih vrata počelo poistovjećivati s njemačkom politikom migracija i azila što je s vremenom preraslo u mit. Realnost vezana uz politiku otvorenih vrata je različita od opće percepcije, jer je politika otvorenih vrata trajala samo 14 dana, nakon čega je uslijedila postupna sekuritizacija migrantskoga pitanja u Njemačkoj, o čemu svjedoče sljedeći događaji:

- 25.8.2015. Njemačka je suspendirala Dublinska pravila za Sirijce koji se više nisu morali vraćati u državu u kojoj su obavili registraciju.
- 31.8.2015. njemačka je kancelarka u svom tadašnjem govoru dala dobro poznatu i u javnom prostoru često citiranu izjavu: "*Wir schaffen das*" (Mi to možemo), kojom je ohrabrila izbjeglice na dolazak u Njemačku, jer je njome željela poručiti da su Nijemci u stanju upravljati humanitarnom krizom.
- 4.9.2015. Njemačka je otvorila granice za izbjeglice. Jedan dio građana i volontera je širom zemlje izbjeglicama izražavao dobrodošlicu.
- 13.9. 2015. Njemačka je privremeno ponovo uvela kontrole duž unutarnjih granica EU-a, te je obnovila primjenu standardnih procedura prilikom ulaska u zemlju, što je najprije počela primjenjivati na granici s Austrijom.
- U listopadu 2015. donesene su izmjene¹⁰³ Zakona o azilu iz 1993. prema kojima će izbjeglice morati boraviti u Centrima za prihvatanje sve dok se ne donese odluka o njihovoj molbi za azil, zahtjevi će se morati obrađivati znatno brže, savezne institucije će preuzeti veći dio troškova kojima su izloženi preopterećeni gradovi i općine, bit će potrebno izbjegavati "pogrešne vidove stimulacije" koji doprinose tome da ljudi iz ekonomskih razloga podnose molbe za azil u Njemačkoj, a tijekom obrade zahtjeva za azil, podnositeljima molbi se ne bi trebao davati novac već vaučeri i bonovi za hranu i odjeću. Također se uvodi pojam "sigurna treća zemlja", te su u skladu s tim Makedonija, Albanija i Kosovo bili proglašeni "sigurnim zemljama".
- U studenom 2015. donesena je zabrana o spajanju obitelji, osnivaju se prihvatni centri za izbjeglice, te se istodobno povećava broj napada desnih ekstremističnih skupina na njih.

¹⁰³ Više na: <https://www.dw.com/bs/bundestag-pooštrio-zakon-o-azilu/a-18786624>, pristupljeno: 17.4.2019.

- 31.12.2015. na glavnom željezničkom kolodvoru u Kölnu počinjeni su "seksualni delikti u masovnoj formi", kako je izjavila policija, a počinitelji su identificirani kao osobe koje potječu iz sjevernoafričkih i arapskih zemalja.
- U ožujku 2016. zatvorena je tzv. Balkanska ruta; AfD je osvojio zastupnička mjesta u tri savezne pokrajine; dana 18.3.2016. postignut je Sporazum između EU i Turske o zaustavljanju nezakonitih migracija iz Turske u EU¹⁰⁴ prema kojemu je Turska otvorila svoje tržište rada Sirijcima pod privremenom zaštitom, turska obalna straža i policija povećale su napore u vezi sa sigurnošću i poboljšana je razmjena informacija. Europska unija je započela s isplatom triju milijardi eura iz Instrumenta za izbjeglice u Turskoj za konkretne projekte, postignut je napredak u radu na liberalizaciji viznog režima te na pristupnim pregovorima.
- U travnju 2016. EU je započela s vraćanjem izbjeglica iz Grčke u Tursku, a Sirijci iz Turske su se raspoređivali unutar EU-a.
- U svibnju 2016. Europska komisija je predložila kazne za države članice koje ne ispunjavaju dogovorene kvote prijema izbjeglica.
- 14.12.2016. započele su deportacije afganistanskih izbjeglica iz Savezne Republike Njemačke.
- 19.12.2016. teroristički napad kamionom Tunižanina Anisa Armija na Božićnom sajmu u Berlinu kojom prilikom je 12 osoba izgubilo život.
- U veljači 2017. dogovor Njemačke i Tunisa o deportaciji 1500 Tunižana iz Njemačke.
- U kolovozu 2017. dogovor Angele Merkel i čelnika UNHCR-a o namjerama da se spriječi krijumčarenje ljudi.
- 28.8.2017. razgovori njemačkih vlasti s afričkim vođama o smanjenju izbjegličkog pritiska na Europu.

Politika "otvorenih vrata" podijelila je Njemačku i izazvala veliki pritisak na kancelarku Angelu Merkel i njezinu vladu, utjecala je na rast desnih populističkih stranaka i pokreta (stranka Alternativa za Njemačku i pokret Pegida) i zatrovala je političku klimu u Njemačkoj. Postalo je gotovo uvriježeno vrijeđati političare kao "izdajnike svoga naroda". Novonastali mit o otvorenim vratima značio je da su savezne njemačke vlasti dopustile nekontrolirani ulazak neograničenog broja imigranata i izbjeglica na nedefinirano vremensko

¹⁰⁴ Opširnije na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>, pristupljeno: 20.4.2020.

razdoblje, te da pritom nisu imale razrađeni plan za njihov smještaj i buduću integraciju. U javnosti se prenosio dojam da Njemačka vlada nekritički dijeli pomoć strancima umjesto da se pozabavi potrebitima u vlastitome društvu. Također se širio diskurs prema kojemu stranci oduzimaju radna mjesta domaćem stanovništvu, iskorištavaju sve povlastice socijalne države, i još k tome, žele nametnuti svoju kulturu, svjetonazor i religiju.

S druge pak strane, Vlada je pod pritiskom gospodarstvenika vidjela priliku za povećanje radne snage kako bi se održao socijalni i mirovinski sustav na dosadašnjoj razini. Također je Vlada, u međunarodnim odnosima, željela pokazati je u stanju upravljati humanitarnom krizom, te je sustavom kvota s obzirom na prijem izbjeglica na razini Europske unije, željela i samu Uniju profilirati kao utjecajnog regionalnog aktera u rješavanju globalne krize.

Oni koji krive kancelarku za dolazak velikog broja izbjeglica uglavnom navode tri događaja: prvi se odnosi na kancelarkinu izjavu "Mi to možemo" koju je izgovorila na tradicionalnoj ljetnoj konferenciji za tisak 31. kolovoza 2015.; drugi događaj je poznati kancelarkin selfie s izbjeglicom snimljen 10. rujna 2015. tijekom posjeta hostelu u Berlinu; treći i najvažniji događaj bila je odluka kancelarke Merkel od 4. rujna 2015. o otvaranju granica za izbjeglice koje su iz Mađarske krenule za Njemačku.

Međutim, analizom podataka Saveznog ureda za migracije i izbjeglice (BAMF) utvrđeno je da je izbjeglički val započeo već u proljeće 2015. godine i na njega su utjecala četiri¹⁰⁵ osnovna uzroka:

1. U prvoj polovici 2015. godine ratna situacija u Siriji se rapidno pogoršavala

U prvoj polovini 2015. godine režim predsjednika Bashara Assada našao se pod velikim pritiskom pobunjenika koje su predstavljale Sirijske demokratske snage te Slobodna sirijska vojska, koje je podupirao SAD i pojedine članice NATO saveza poput Velike Britanije i Francuske. Ruska strana je podržavala režim predsjednika Bashara Assada. Obje strane su u borbi za pojedine dijelove sirijskih gradova započele s žestokim bombardiranjima u kojima je stradavalo civilno stanovništvo. U srpnju i kolovozu uslijedili su neki od najgorih do tada viđenih napada Sirijske vojske i Rusije na Alepo, Ghoutu i druga područja. Istodobno, američke zračne snage nisu uspjele usporiti širenje Islamske države. Toga ljeta su se mnogi Sirijci zbog beznadne situacije odlučili na egzodus.

2. Humanitarne organizacije su smanjile količinu i broj obroka

¹⁰⁵ Opširnije na: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2016-10/angela-merkel-influence-refugees-open-borders-balkan-route>, pristupljeno: 23.5.2020.

U prosincu 2014., Svjetski program za hranu Ujedinjenih naroda¹⁰⁶ više nije imao dovoljno sredstava za opskrbu Sirijaca u izbjegličkim kampovima u Libanonu, Jordanu i Turskoj. Iako su mnoge države obećale pomoć, ona je u nadolazećim mjesecima pristizala u smanjenom obimu, te je Ured Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) upozorio da je dobio samo četvrtinu od potrebne novčane pomoći i da neće moći pružiti odgovarajuću pomoć u nadolazećem zimskom razdoblju.

3. Međusobna uvjetovanost dobivanja vize i posla

Uz Tursku, Libanon je bio država s najvećim brojem izbjeglica. Početkom 2015. godine vlada u Bejrutu je najavila uvođenje viza za Sirijce, jer više nije mogla primati dodatne izbjeglice. U isto su se vrijeme pojavile glasine da će Turska učiniti isto, zbog čega je veći broj Sirijaca krenuo prema Europi. Stanje izbjeglica koje su ostale u Libanonu i Turskoj bivalo je sve lošije. Manji dio njih je dobio smještaj u izbjegličkim kampovima, imali su zabranu zapošljavanja, a nakon četiri godine građanskog rata mnogi su potrošili svoju ušteđevinu.

4. Dramatično pogoršanje sigurnosne situacije u Afganistanu.

Afganistanci u 2015. godini postaju druga po veličini skupina izbjeglica zbog situacije nakon predsjedničkih izbora 2014. kad je zabilježeno najveće stradanje civila još od 2009. godine.

Događaji iz rujna 2015. bili su politička prekretnica, jer je postalo očito da se problem više nije mogao zanemarivati. Europska unije se našla pred odlukom: zatvoriti granice kao Mađarska ili "otvoriti vrata". Iako se Njemačka odlučila za pristup "otvorenih vrata", on je trajao samo 14 dana nakon čega su uslijedile postupne restrikcije. Njemačka se našla u problemima jer nije bila u stanju u kratkom roku organizirati zadovoljavajući prijem velikoga broja izbjeglica, prije svega, zbog problema smještaja, zdravstvene skrbi, organiziranja integracijskih tečajeva i pripreme za zapošljavanje. Njemačka se politika suočila s rastom populizma, nepovjerenjem građana prema političarima i državnim tijelima, te je bila prisiljena sve više sekuritizirati pitanje izbjeglica i migracija.

Stoga su u listopadu 2015. donesene izmjene Zakona o azilu i uvodi se pojam "sigurne zemlje". Početkom 2016. sigurnosne snage dobile su pravo provjeravati podatke na mobitelu imigranata koji ulaze u Njemačku. Nove su mjere također dovele do bržeg postupka odlučivanja o zaprimljenim zahtjevima za azil, te ubrzale postupak deportacije.

¹⁰⁶ Svjetski program za hranu (WFP) izvještava Opću skupštinu UN-a o najvećim svjetskim problemima u svezi s hranom u cilju pronalaska zajedničkog rješenja. Sjedište Vijeća je u Rimu. Zaduženo je za pružanje pomoći u hrani i najveća je svjetska humanitarna organizacija za rješavanje slučajeva gladi i promoviranje sigurnosti hrane. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/multi-org-inicijative/ujedinjeni-narodi/specijalizirane-agencije-un-a/>, pristup: 8.8.2020.

Počevši od 2016. godine pa do kraja 2018. godine navedene mjere su dovele do toga da se broj tražitelja azila u 2018. godini smanjio, tj. vratio na razinu iz 2013./2014.¹⁰⁷ kad je iznosio 198 000.

Uz birokratske i logističke prepreke, pokazalo se da na pitanje integracije različito gledaju njemačka i sirijska zajednica. Nijemci očekuju od imigranata asimilaciju i poštivanje vodeće kulture (*Leitkultur*), a Sirijce frustrira pokroviteljski stav Nijemaca koji smatraju da nemaju što naučiti od pridošlica, ali ih mogu mnogo toga naučiti ("jednosmjerni razgovor"¹⁰⁸).

Analizom ostalih mitova, utvrđeno je da takav odnos Nijemaca nije samo rezerviran za sirijsku ili neke druge imigrantske zajednice, već se pokazao ozbiljnim problemom u odnosu na istočne Nijemce, o čemu sam pisala u mitu o istoku.

4.2.2 Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Gotovo svakodnevna stigmatizacija islama i muslimana na Zapadu rezultat je već nekoliko desetljeća komplicirane međunarodne političke situacije na Bliskom istoku koja je uzrokovala migracije muslimana prema Zapadu (Kovač, 2009:207). Time su suvremena zapadnoeuropska društva postajala sve više multikulturalna, te su sve češće propitivala svoje kulturne vrijednosti i identitet. S druge strane, unutar samoga islama postoje velike kulturne, političke i vjerske razlike koje ukazuju da se muslimanima ne može pristupiti kao monolitnoj zajednici te je potreban višedimenzionalan pristup (Kovač, 2009:208). Sve to postojeću situaciju čini još složenijom.

U povijesno-političkom kontekstu islamske i zapadne kulture dijele višestoljetnu prošlost. Zapadnjačka srednjovjekovna slika o islamu je bila slika o heretičkoj religiji (Kovač, 2009:208), a muslimani su se doživljavali kao osvajači "kršćanske Europe". Muslimanska slika o Zapadu gledana je kroz prizmu križarskih ratova. I dalje su se nesvjesno ili svjesno odražavale uzajamne predrasude, utemeljene uglavnom na neznanju i strahu od Drugoga. Takve predrasude, zatamnjuju mnoge pozitivne primjere dijaloga i suživota u prošlosti između arapsko-islamskog i zapadnokršćanskog svijeta na Sredozemlju, osobito u 11. i 12. stoljeću (Kovač, 2009:208), te razdoblja kulturnih i ekonomskih razmjena.

¹⁰⁷ Opširnije na: <https://edition.cnn.com/2018/07/06/europe/angela-merkel-migration-germany-intl/index.html>, pristupljeno: 19.5.2020.

¹⁰⁸ Vidjeti na: <https://tcf.org/content/report/germanys-syrian-refugee-integration-experiment>, pristupljeno: 23.5.2020.

Današnji susret islamskih i zapadnih kultura na teritoriju Europe predstavlja veliki izazov za obje strane. Za veći dio muslimana izazov je integrirati se u nova sekularna i demokratska društva, a za europska društva je izazov pitanje njihova vlastita identiteta i potreba prilagodbe njihovih institucija zahtjevima sve brojnije muslimanske populacije (Kovač, 2009:211).

Naravno, tu je i pitanje uloge religije u sekularnim društvima koje se ponovo otvorilo. Njemačka je još u doba prosvjetiteljstva (*Aufklärung*) odvojila crkvu od države. Sada se ponovo u njemačkom javnom prostoru raspravlja o ulozi religije, što kod jednog dijela građana izaziva strah od islamizacije Njemačke ili Europe, a drugi smatraju da bi se to moglo spriječiti europeizacijom islama (Kovač, 2009:213).

Pritom se nerijetko zanemaruje razlika između islama kao svjetske religije i islamizma kao vjersko-političkog radikalnog pokreta (Pavelić, Čačić-Kumpes, 2015:412). Unatoč tome što islamski fundamentalisti predstavljaju manjinu muslimanske populacije, oni svojim ekstremizmom i okrutnošću u borbi protiv pozapadnjenja promiču jednodimenzionalnu sliku islama (Ahmed, 2004; Al Shalabi i Alrajehi, 2011 u Pavelić i Čačić-Kumpes, 2015:412).

Zbog toga se nerijetko zaboravlja da većina muslimana doživljava islam na individualan način, te da ga prakticira kao umjerenu religiju, kao i to da većina muslimana nije antizapadnjački nastrojena i njeguje životne stilove koji uvelike nalikuju na one nemuslimanskih zapadnjaka (Esposito i Mogahed, 2007; Schwartz, 2010; Hockenos, 2011; u Pavelić i Čačić-Kumpes, 2015:412).

Nažalost, reduciranoj slici islama pridonose i sami mediji koji često u prvi plan stavljaju ekstremnu stranu koja sebe deklarira braniteljicom islama. Među zapadnjacima se širi strah i islamu se pripisuju primitivnost, iracionalnost, neorganiziranost, nasilnost, seksističnost, mizoginost te sklonost spletkama, barbarstvu i represiji u suprotnosti s civiliziranošću, racionalnošću, velikodušnošću, sofisticiranošću i efikasnošću što se pripisuju Zapadu. Zbog toga se u islamu ne vidi partner, nego neprijatelj, antimuslimanski se stavovi smatraju prirodnima, te se čak i opravdava "rasna" diskriminacija prema muslimanima (Allen, 2010: 69–73 u Pavelić i Čačić-Kumpes, 2015:413).

Takva reducirana slika prema kojoj je islam inherentno nekompatibilan sa Zapadom, podupire islamski fundamentalizam i terorizam, ali i neusklađena reakcija Europske unije na migrantsku krizu, a sve to zajedno potiče islamofobiju i populizam. (Pavelić i Čačić-Kumpes, 2015:423)

Današnji mit o islamizaciji potrebno je promatrati u kontekstu "novoga rasizma". Čitav niz komentatora i istraživača navodi da su već u 1980-ima tradicionalni oblici rasizma

utemeljeni na eksplicitnim vjerovanjima u superiornost bijele rase, zamijenjeni novim, daleko suptilnijim oblicima rasizma koji se u mnogim slučajevima oslanjaju na diskurs, prije nego li na nasilje i segregaciju. Nove oblike rasizma moguće je naći u tekstovima, u svakodnevnom govoru, na širim okupljanjima, u intervjuima za posao, u sferi javne politike, zakona ili parlamentarnih rasprava, također i u filmovima, televizijskim programima, u novinskim izvješćima i drugim žanrovima" (van Dijk, 2000:34 u Gillespie i Toynbee (ur.), 2006:130).

Relativno novi strah od muslimana i islama utječe na ponovno rađanje starih podsvjesnih strahova koji se jednim imenom zovu njemački strah (*German Angst*) o kojem šire govorim u nastavku.

4.2.3 Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

1991. godine grof Otto Lambsdorff, vođa Slobodnih demokrata i bivši ministar u kabinetu Helmuta Kohla, objasnio je za *New York Times*¹⁰⁹ značenje pojma *German Angst* koji se pojavio 1980-ih godina kao posljedica odluke NATO-a o razmještanju raketa s bojevom glavom Pershing II na teritoriju Zapadne Njemačke što je rezultiralo demonstracijama njemačkih građana.

Njemačka riječ *Angst* ušla je u engleski jezik 1920-ih godina preko radova Sigmunda Freuda i Martina Heideggera. Gotovo je neprevodiva i smatralo se da opisuje specifično njemačku osobinu. Grof Lambsdorff je *German Angst* objasnio kao "strah od gubitka stvari koje su se dotad uzimale zdravo za gotovo". Pojam obuhvaća strah od gubitka političke, socijalne, pa čak i ekološke stabilnosti, potom strah od osвете preživjelih žrtava holokausta i bivših zatočenika koji su radili za vrijeme Drugoga svjetskoga rata u njemačkim tvornicama i imali status robova, strah od subverzivnih komunista, strah od simpatizera terorističkih ćelija koje su djelovale 1970-ih u Saveznoj Republici Njemačkoj, strah od gostujućih radnika, kasnije strah od muslimana, a danas od izbjeglica. Pojam najjasnije objašnjava slogan njemačkih¹¹⁰ demonstranata protiv njemačkog sudjelovanja u ratu u Iraku: "Nećemo dopustiti da nam budućnost bude uništena."

Njemački strah odražava ulogu žrtve kojoj su Nijemci često pribjegavali nakon povijesnih lomova. Primjerice, u vrijeme razvoja nacionalne države i snažne industrijalizacije, Njemačka se osjećala kao žrtva međunarodne zajednice koja ju je isključila iz podjele kolonijalnih posjeda u prvome valu. Kad se kasnije priključila, njemačka percepcija je bila da

¹⁰⁹ Opširnije na: <https://www.nytimes.com/1999/10/22/opinion/IHT-all-of-europe-needs-realistic-prospects-for-integration.html> u <https://insidestory.org.au/the-fall-and-rise-of-german-angst/>, pristupljeno: 23.5.2020.

¹¹⁰ Vidjeti: <https://insidestory.org.au/the-fall-and-rise-of-german-angst/> pristupljeno: 23.5.2020.

su Velika Britanija i Francuska već uzele sve što je bilo vrijedno. I danas, kad se govori o inozemnoj radnoj snazi, u njemačkom tisku se može pročitati da su glavni međunarodni igrači odabrali najkvalitetnije imigrante, a Njemačkoj ostaju oni od kojih ona nema nikakve koristi, već o njima još mora i skrbiti.

Nakon Prvoga svjetskoga rata Nijemci su se doživljavali kao žrtve urote iznutra i izvana, te se u to vrijeme proširio mit o nožu u leđa, a poslije Drugoga svjetskoga rata osjećali su se žrtvom nacizma, dok je u vrijeme hladnoga rata njihova nacionalna i individualna sigurnost bila ugrožena činjenicom da je Zapadna Njemačka trebala poslužiti kao prva crta obrane od potencijalnog sovjetskog napada.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća Nijemci su se počeli suočavati sa svojom nacističkom prošlosti. Iz tog razdoblja potječe strah od gubitka demokracije. Zbog svog iskustva propasti Weimarske Republike i njezinih demokratskih institucija, Nijemci su danas vrlo neskloni participativnoj demokraciji. Strah je temeljen na iskustvu koje je pokazalo kako samo korak dijeli demokraciju od totalitarne vladavine. Studentski pokret u Njemačkoj 1968. godine bio je reakcija na nove "zakone o izvanrednim stanjima" kojima su se trebala ukinuti demokratska prava tijekom potencijalne izvanredne situacije. Studentski su se aktivisti bojali da bi to moglo otvoriti put "novoj 1933. godini kad je Hitler došao na vlast".

U godinama 1991. i 2003. tadašnje njemačke vlade odbile su sudjelovati u ratu u Iraku što je protumačeno kao tipičan njemački strah (*German Angst*). Međutim, nakon nuklearnih havarija u Černobilu i Fukushimi i u svjetlu katastrofalnih posljedica rata u Iraku njemački strah više nije djelovao tako patološki. S vremenom se transformirao u aktivizam koji je imao za cilj spriječiti radioaktivno trovanje, nuklearne nesreće, te je utjecao na širenje ekoloških pokreta.

To je u svojoj knjizi *Republik der Angst: Eine andere Geschichte der Bundesrepublik*¹¹¹ (Republika straha: Drukčija povijest Savezne Republike Njemačke) pisao Frank Biess u kojoj kaže da postoji osebujan njemački strah, no on nije patološki, već je posljedica njemačkog povijesnog iskustva. On smatra da *Angst* ima i svoju pozitivnu stranu, jer potiče na političko djelovanje i aktivizam, no u trenutku kad postane kroničan, ljudi se naviknu na njega te tad dolazi do paralize, a ne do otpora.

U vremenu tijekom i nakon migrantske krize 2015. godine počeo je rasti strah od stranaca, osobito muslimana, što je poticala i potiče krajnje desna njemačka stranka AfD kao dio globalne desnice specijalizirane za rasističko označavanje specifičnih društvenih skupina.

¹¹¹ Opširnije: <https://insidestory.org.au/the-fall-and-rise-of-german-angst/14.4.2019.>, pristupljeno: 23.5.2020.

Kod dijela stanovništva djelovanje AfD-a i skupovi Pegide djelovali su na jačanje straha od Drugoga (muslimana i stranaca) koji, prema njihovu mišljenju, ugrožava njemački način života i njemačku kulturu. Kod drugoga dijela građana pojava krajnje desno orijentiranih stranaka i pokreta dovela je do straha od gubitka demokracije, a njihova reakcija na to je bio politički aktivizam.

Ono što razlikuje Njemačku od ostalih društva koja se suočavaju s desnim populizmom, jest da je strah od pojave krajnje desnice i gubitka demokracije veći od straha koji motivira retoriku i akcije krajnje desnice. No, uspon AfD-a na saveznim izborima 2017. godine¹¹², te činjenica da je postao najjača stranka u istočnonjemačkoj saveznoj pokrajini Saskoj, pokazuje kako nacistička prošlost još uvijek nije posve mrtva, te da još uvijek oblikuje njemačke emocije.

Strahovi, koji su rezultat migrantske krize 2015. godine, javljaju se u različitim društvenim skupinama. Čelnici muslimanskih organizacija u Njemačkoj ističu da prvi put poslije Hitlera postoji stranka, a to je AfD, koja diskreditira i egzistencijalno ugrožava čitavu jednu vjersku zajednicu.

"Izvorno njemački" građani koji podupiru stranku Alternativa za Njemačku i pokret Pegidu naglašavaju opasnost od muslimana i njihovo zauzimanje njemačkog životnog prostora (*Lebensraum*), kao što se nekad širenje na Istok prikazivalo kao potreba za životnim prostorom njemačkoga stanovništva koje je bilo u demografskoj ekspanziji. Ovoga puta situacija je obrnuta, muslimani su u demografskoj ekspanziji, te se "izvorno njemački" građani ekstremno desne orijentacije protive gradnji džamija u istočnim pokrajinama i cijeloj u Njemačkoj, jer to doživljavaju kao "zauzimanje teritorija".

U njemačkom se društvu nakon spomenute krize uočavaju sljedeće tendencije:

1. Etno-nacionalistička ideologija ulazi u mainstream preko stranke Alternativa za Njemačku (AfD), koja se zalaže da pojam etnički (*völkisch*) dobije pozitivnu konotaciju.
2. Uočava se rast radikalne scene na ekstremno desnim, lijevim i islamističkim rubovima društva.
3. U Bundeswehru se uočava veća prisutnost nacističkih simbola (kacige iz nacističkog razdoblja, fotografije vojnika, vojarnе nazvane imenima nacističkih časnika). Prema naputku o "tradiciji" iz 1982. bilo je dopušteno izlagati takve eksponate, ali pod uvjetom da se dovedu u "povijesni kontekst". Što nije značilo da je dopuštena revizija nacističkog razdoblja.

¹¹² Vidjeti: <https://insidestory.org.au/the-fall-and-rise-of-german-angst/14.4.2019.>, pristupljeno: 23.5.2020.

Stručnjaci smatraju da je porast veličanja nacističkog razdoblja u njemačkoj vojsci rezultat ukidanja obveznog vojnog roka. Bundeswehr, u ovom trenutku, ne odražava presjek njemačkog društva, već vojsci pristupaju osobe određenoga psihološkog profila.

Veći broj neonacističkih udruženja djeluje u istočnim njemačkim pokrajinama, pa se u novinskim ili stručnim analizama često govori o "problematičnom" istoku kao Drugome. Ovoga puta Drugi se nalazi unutar državne granice i nije kulturološki bitno različit. Novi mit o istoku odnosi se na Istočne Nijemce (*Ossie*).

4.2.4 Mit o istoku (nakon ujedinjenja Njemačke)

Pad Berlinskog zida 1989. godine koji je dijelio Istočnu od Zapadne Njemačke fizički je bio uklonjen, ali je još dugo ostao u glavama Istočnih Nijemaca (Liulevicius, Vejas, 2009:230), pa se za to koristila sintagma zid u glavi (*Mauer im Kopf*). Nakon početne euforije oko ujedinjenja, razlike u proživljenim iskustvima između zapada i istoka postajale su sve veće, pa se javila nova istočna nostalgija (*Ostalgie*) (Liulevicius, Vejas, 2009:232). Jedan od slogana koji se mogao čuti jest "želim svoj zid natrag".

Kod istočnih Nijemaca se javilo razočarenje novim životom na Zapadu. Mnogi su istočnonjemački građani doživjeli osobne lomove, najčešće uzrokovane gubitkom posla, zbog nestanka industrije, te se smatra da je jedna čitava generacija bila izgubljena. Iako se u infrastrukturu istoka uvelike ulagalo, privredna situacija je bila loša, nezaposlenost je i dalje rasla, a razlika u plaćama i mirovinama između istoka i zapada i dalje prisutna. Raslo je nepovjerenje prema "njihovoj" kancelarki za koju su smatrali da ih se odrekla.

Ono što je istočnonjemačke građane osobito smetalo jest jednostrana komunikacija i patronizirajući stav zapadnih Nijemaca te negiranje svega što je u DDR-u bilo dobro. Istočni Nijemci su se osjećali "okupiranima" od strane zapadnih Nijemaca jer se od njih očekivalo da izbrišu prošlost i u potpunosti prihvate zapadnjački način života, a oni su bili vrlo nostalgичni zbog prijašnjeg načina života koji je bio opušteniji i sigurniji.

Razočarani ponašanjem političara i zbog osjećaja napuštenosti, jedan se dio istočnonjemačkih građana okrenuo populističkim pokretima i strankama. Kao rezultat nagomilanih frustracija 2014. pojavio se pokret Pegida, a godinu dana ranije stranka Alternativa za Njemačku. I pokret i stranka se smatraju odgovornima za rast desnoga ekstremizma. Iz perspektive središnje vlasti rastuća ksenofobija u istočnoj Njemačkoj, osim što narušava socijalni mir, odražava se i na gospodarstvo koje i dalje gubi utrku sa zapadom.

Istočni Nijemci sebe vide kao žrtvu okolnosti koje nisu očekivali i na koje ne mogu utjecati. Očekivali su veću zaštitu od države, jednak standard zapadnim Nijemcima te

ravnopravan, partnerski odnos. Ništa od toga nisu dobili, osim osjećaja da su onaj Drugi koji je manje vrijedan. A za taj osjećaj frustracije trebalo je pronaći krivca u izbjeglicama i strancima o kojima, iz vizure istočnih Nijemaca, država skrbi puno više nego za svoje građane. To su iskoristile ksenofobne skupine i mobilizirale su dio građana koji su tijela vlasti optuživali za nefunkcionalnost i spregu s lažljivim medijima (*Lügenpresse*). Pritom su se postavili kao čuvari kršćanske tradicije i pokušali su diskreditirati i egzistencijalno ugroziti čitavu jednu vjersku zajednicu, jer su njezino širenje i gradnju džamija doživjeli kao "zauzimanje teritorija".

Druga grupa istočnonjemačkih građana je prihvatila demokratska pravila, izašla iz zone komfora i upustila se u debate i sukobe mišljenja. Također su prihvatili neizbježnost useljavanja iz različitih etno-kulturnih sredina, kao odliku suvremenoga svijeta.

Navedeni mitovi, nastali kao posljedica migrantske krize, pokazali su krhkost političkog sustava i institucija u slučajevima pojave iznenadne krize. Strah koji je nastao zbog gubitka uobičajenog načina života prouzročio je kod jednoga dijela društva paralizu, a kod drugoga se dijela pretvorio u aktivizam različitoga predznaka. U jednom dijelu spektra građana koji su se sami odlučili angažirati javila se potreba za pomaganjem ljudima u potrebi, dok je drugi dio spektra demonstrirao, ali i provodio nasilne akcije ne bi li izvršio pritisak na vlasti da ograniče ulazak imigrantima u Njemačku. Ekstremno desni krugovi su optuživali imigrante da su došli zabiti nož u leđa Njemačkoj, islamizirati je, nametnuti svoju religiju, kulturu i zakone. Stoga, ne samo da su heterogenu skupinu muslimana označavali rasistički i prikazivali je kao homogenu skupinu sa zajedničkim ciljem, već su također i poduzimali nasilničke aktivnosti poput uništavanja izbjegličkih centara i fizičkih napada na imigrante. Sve je to rezultiralo pritiskom na Saveznu vladu koja je bila primorana sekuritizirati migrantsko pitanje i uvesti konzervativnije promjene u njemačku migracijsku politiku.

4.3 Nacrt istraživanja

U ovom sam istraživanju imala za cilj utvrditi na koje su načine etnički Nijemci označavali dominantno muslimansku skupinu imigranata koji su došli u Saveznu Republiku Njemačku u vrijeme migrantske krize 2015. godine. Istraživanje medijskog sadržaja provodila sam u razdoblju od 2014. do 2018. godine.

Na prostor Savezne Republike Njemačke, kao posljedice migrantske krize, u 2015. godini ušlo je preko milijun izbjeglica najviše iz zemalja Bliskog istoka i Afganistana. Razlozi migracija iz toga područja imaju dugu povijesnu pozadinu i čine zasebnu temu izvan

ovoga okvira. Međutim, kako bih navedenu migrantsku krizu stavila u kontekst, u daljnjem sam tekstu kronološkim redom označila krizna žarišta koja su se od 2001. do 2018. godine događala na navedenom prostoru.

Prva kriza koja je imala neposredni utjecaj na pojavu migrantske krize 2015. bio je rat u Afganistanu (2001.-2014.) kojeg su započele Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija kad su nakon napada od 11. rujna 2001. objavile rat terorizmu.

Sljedeća kriza bio je rat u Iraku (2003.-2011.) kojeg je provodila koalicija od 48 zemalja pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država, s ciljem svrgavanja režima Saddama Husseina. Povod intervencije je bila optužba američke strane da Irak posjeduje oružje za masovno uništenje, pomaže teroriste, te se implicirala njegova umiješanost u napad od 11. rujna 2001.

Treću krizu predstavljalo je Arapsko proljeće (2010.-2011.) kao jedinstveni val prosvjeda koji su započeli 18. prosinca 2010. u Tunisu, i proširili su se na Sjevernu Afriku i Bliski istok¹¹³. Dovedi su do rata u Libiji, revolucije u Tunisu i egipatske revolucije. Prosvjedi su većim dijelom bili organizirani korištenjem društvenih mreža kao što su Facebook i Twitter. Bili su usmjereni protiv autoritarnih režima na vlasti i političkih i društvenih struktura u tim zemljama. Prosvjedi praćeni velikom brutalnošću zabilježeni su u Siriji i Jemenu. Uslijedilo je razdoblje nazvano Arapska zima koje je karakterizirao napad na arapske kršćane. Navodno je, zbog nezainteresiranosti kršćanskog Zapada došlo do jačanja islamističkih skupina, te se položaj kršćana u arapskom svijetu drastično pogoršavao.

Četvrta kriza se odnosi na građanski rat u Siriji¹¹⁴ (2011.-) koji se vodi između vlade predsjednika Bašara al-Asada na jednoj strani i pobunjenika koji žele svrgnuti njega i vladajuću stranku Baas. Započeo je 15. ožujka 2011. kao serija prosvjeda nadahnutih Arapskim proljećem. Nastojanje sirijskih vlasti da prosvjede uguše uz pomoć vojske dovelo je do eskalacije nasilja. Skupina prosvjednika se naoružala i organizirala u Slobodnu sirijsku vojsku koja protiv režima vodi gerilski rat. Zahtjeve pobunjenika za smjenom sirijske vlasti od samog su početka podržale Turska i Saudijska Arabija, zaljevske države, SAD i EU koje su protiv Sirije uvele niz političkih, diplomatskih i ekonomskih sankcija. Inicijativama prethodno navedenih zemalja protive se Rusija, Iran i NR Kina što ukazuje na podjelu unutar međunarodne zajednice i smanjenje mogućnosti brzog rješenja sukoba.

¹¹³ Opširnije na: www.britannica.com/event/Arab-Spring, pristupljeno: 20.7.2019.

¹¹⁴ Opširnije na: <https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War/Civil-war>, pristupljeno: 20.7.2019.

Petu točku sukoba predstavljaju dugogodišnji pregovori s Turskom oko njezina ulaska u EU (status kandidatkinje od 1987., pregovori su započeli 2005. godine¹¹⁵ i danas su u tijeku. Kao glavni razlozi za takvo odugovlačenje neslužbeno se spominje pitanje turskoga identiteta (muslimanska država) i njezin zemljopisni položaj koji je većim dijelom u Aziji. Također ulaskom Turske, koja je mnogoljudna država i po broju stanovnika odmah iza Savezne Republike Njemačke, mogao doći u opasnost tzv. "kršćanski klub". Osim toga, jeftina radna snaga mogla bi dovesti do sniženja cijene rada u EU. Izvor zabrinutosti predstavlja i turska vanjska politika zbog spora s Grčkom i Armenijom, odnosa prema domaćim Kurdima i Kurdima u susjednim državama uključujući i Siriju.

Šesta kritična točka bila je kriza eurozone (2008.) koja se pojavila kao posljedica svjetske financijske krize koja je 2008. godine krenula iz SAD-a nakon naglog pada cijena nekretnina¹¹⁶ na američkom tržištu. Pad cijena nekretnina prouzročio je stečaj nekoliko velikih banaka i osiguravajućih društava što je izazvalo paniku na svjetskim tržištima te se kriza prenijela na veći dio svijeta. Kako bi zaustavio širenje krize na čitav financijski sektor američki FED je započeo s emitiranjem velikih količina dolara iz primarne emisije, čime je znatno povećana likvidnost američkih banaka. U nekoliko godina emitirano je oko 50 000 milijardi dolara kojima su kupovane dionice, obveznice i ostale vrijednosnice ponajviše na tržištu eurozone. Američke banke su kupujući euro zaradile oko 30%, čime su nadoknadile gubitke iz trgovine nekretninama, dok se konkurentnost američkih izvoznika znatno povećala na svjetskom tržištu. Isti postupak za izlazak iz krize primijenila je i Velika Britanija, što je čin financijske agresije na čitavu eurozonu. Europska središnja banka (EBC) nije odgovorila na isti način pa je time izbjegnuto valutni rat, ponajviše što je jaki euro odgovarao Njemačkoj i Francuskoj koje su najveći dio kredita plasirale na tržišta ekonomski slabijih rubnih zemalja (PIGS)¹¹⁷. Zbog spomenute reakcije ECB-a, nije spriječen rast tečaja eura u odnosu na dolar, britansku funtu i kineski juan, te je tečaj eura porastao za oko 30% što je znatno smanjilo konkurentnost europske privrede, osobito rubnih država čiji je izvoz orijentiran prema dolarskom tržištu. Države eurozone koje izvoze uglavnom u samu eurozonu znatno su manje bile pogođene ovim naglim rastom tečaja eura. To je rezultiralo ulaskom u vrlo duboku privrednu krizu ponajviše mediteranskih država, a porastom gospodarske snage Njemačke i Francuske.

¹¹⁵ Opširnije: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en, pristupljeno: 20.7.2019.

¹¹⁶ Vidjeti na: www.britannica.com/topic/euro-zone-debt-crisis, pristupljeno: 20.7.2019.

¹¹⁷ Akronim za južnoeuropske države u vrijeme krize eurozone : Portugal, Italija, Grčka, Španjolska. Riječ je o državama koje nisu mogle refinancirati javni dug.

Sedma točka neravnoteže bili su pregovori EU sa SAD-om oko Transatlantskog trgovinskog i investicijskog partnerstva TTIP-a. Riječ je o jedinstvenom sporazumu¹¹⁸ koji je puno više od ugovora o slobodnoj trgovini jer, osim dogovora o carinama, podrazumijeva i usuglašavanje niza administrativnih i regulatornih pravila zbog jačanja globalne konkurentnosti. Pregovori su u 2019. godine prekinuti.

Osma točka neravnoteže je energetska sigurnost EU-a i pregovori s Rusijom. Europska komisija u odnosima s Rusijom nastupa kao jedinstveno tijelo, no ruska vlada i najmoćnije članice EU-a sklonije su dijalogu na bilateralnoj osnovi, čime se podriva jedinstvo Europske unije. Posljedica toga je da Moskva, gdje god je to moguće, koristi taktiku "podijeli i vladaj", čime ili pokušava oslabiti centar (Bruxelles) i okrenuti zemlje članice jednu protiv druge, ili potkopati koheziju EU-a u cjelini. Pritom se oslanja na euroskeptične stranke unutar država članica, što ima utjecaj na čitav niz politika, pa tako i na Zajedničku politiku migracija i azila EU-a.

Pojava migrantske krize je kod brojnih građana izazivala strah od islama i strah od nestanka europske civilizacije. Ono što su krizne točke pokazale jest da se društveni model, koji se dotad smatrao oglednim (model liberalne demokracije), ne može preslikati u posve različito povijesno i kulturološko okruženje. Ideologemi kao što su izvoz demokracije, borba za ljudska prava, borba protiv vjerskog fundamentalizma, borba protiv terorizma nemaju svugdje isto značenje i njihova su različita tumačenja izvor sukoba. Krizne su točke jasno pokazale razlike u partikularnim interesima pojedinih aktera, te izostanak svijesti o međusobnoj uzročno-posljedičnoj povezanosti različitih događaja čije se posljedice prelijevaju na čitav svijet.

Nakon što sam odredila kontekst pojave migrantske krize 2015. pristupila sam analizi programskih dokumenata njemačkih parlamentarnih stranaka koji se odnose na temu migracija i integracije stranaca, te sam analizirala pojavnost mitova o otvorenim vratima, islamizaciji, njemačkome strahu i istoku.

Slijedi analiza programskih dokumenata njemačkih stranaka abecednim redom u kojima utvrđujem prisutnost mitova u programskom sadržaju sljedećih stranaka: Alternativa za Njemačku (AfD); Savez 90/Zeleni (*Bündnis 90/Die Grünen*); Kršćansko-demokratska unija (CDU); Koršćansko-socijalna unija (CSU); Ljevica (*Die Linke*); Socijaldemokratska stranka Njemačke (SPD) i pokreti Pegida i Pokret identitaraca, IB (*Identitäre Bewegung*).

¹¹⁸ Opširnije na: https://en.wikipedia.org/wiki/Transatlantic_Trade_and_Investment_Partnership, pristupljeno: 17.2.2020.

Odlučila sam se za istraživanje političkih stranaka¹¹⁹ jer one nastaju kao dijelovi pluralističke cjeline i izražavaju posebne interese pojedinih dijelova društva, to znači da zastupaju jednu stranu u društvu, ali ujedno moraju biti sposobne predstavljati sve strane i vladati u ime općega dobra zajednice. Budući da sam u istraživanju uvrstila najznačajnije njemačke stranke od krajnje desnice do krajnje ljevice, smatram da one predstavljaju presjek njemačkoga društva. Odlučila sam se za stranke, a ne institucije, jer sam smatrala da institucije djeluju hegemonijski, u skladu s dominantnim stavovima stranke ili koalicije stranaka na vlasti, dok stranke općenito odražavaju širi dijapazon mogućih definicija zatečene društvene situacije, čije je postojanje osigurano pluralizmom.

U empirijskom sam istraživanju također analizirala programe stranaka i novinska glasila. Mediji se, kao i stranke, obraćaju određenoj publici, ideološki bliskom dijelu društva. Pri odabiru medija nastojala sam obuhvatiti presjek njemačkoga društva prema ideološkoj pripadnosti, te prema prostornoj podijeljenosti na istočni i zapadni dio Njemačke zbog njihovih društveno-političkih razlika u razdoblju od 1945. do 1990. godine.

Smatrala sam da ću na taj način dobiti rezultate kako mediji vide realizaciju dominantnih uvjerenja koje vidimo i u realizaciji stranačkih programa vezanih uz migracije.

Stranke i mediji su povezani s mitologizacijom na način da reagiraju na to kako pretpostavljaju da građani (čitatelji, glasači) percipiraju problem. Kad učestalim ponavljanjem neka izjava dosegne status mita, stranke prema raspoloženju građana i korištenim mitovima unose promjene u svoje stranačke programe. Pritom se oslanjaju na izvješća i komentare medija za koje pretpostavljaju da izražavaju volju građana. Mediji, stranke i građani su u stalnoj međusobnoj igri strukture i agencije, mikro i makro razine, kako to i Giddensova teorija strukturacije pokazuje.

¹¹⁹ Funkcija stranaka se uglavnom sastoji u sljedećem: prvo, na izborima nude svoje političke programe i kandidate, birače informiraju, educiraju i mobiliziraju da glasuju za određenu političku opciju, razvijaju lojalnost građana prema sebi, ali i prema demokratskome političkome poretku uopće. Drugo, političke stranke u neizbornim razdobljima provode regrutaciju i selekciju političke elite, rade na artikuliranju interesa svojega biračkoga tijela u određene programske sadržaje i javne politike, te u to uključuju i posebne interese pojedinih društvenih skupina i drugih aktera s kojima žele osvojiti vlast. Treće, stranke na vlasti odgovorne su za organizaciju i djelovanje zakonodavne i izvršne vlasti, ali i političke oporbe kao alternative postojećoj vlasti, oblikovanje i provedbu javnih politika, kontrolu javne uprave i čuvanje stabilnosti političkoga poretka. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=49237>, pristupljeno: 22.12.2020.

4.4 Programski sadržaji njemačkih stranaka na temu migracija korištenjem metode Laclau i Mouffe

4.4.1 Alternativa za Njemačku (AfD)

	Datum osnivanja: 6. veljače 2013. Središnjica: Berlin Politička orijentacija: krajnja desnica Ideologija: njemački nacionalizam, krajnje desni populizam, rasizam, euroskepticizam, protivi se multikulturalizmu i islamu u Njemačkoj
---	--

U analizi stavova stranke Alternativa za Njemačku analizirala sam poglavlje 7. iz Programa stranke pod nazivom *Kultura, jezik i identitet*, te priopćenja stranke vezano uz dvije teme: imigracija/azil (*Zuwanderung/Asyl*) i unutarnja sigurnost (*Innere Sicherheit*).

Alternativa za Njemačku (*Alternative für Deutschland*)¹²⁰ je njemačka konzervativna i euroskeptična stranka koja pripada krajnje desnom spektru. Počasni predsjednik stranke i jedan od utemeljitelja je Alexander Gauland. Ideološki se stranka oslanja na njemački nacionalizam, krajnje desni populizam, euroskepticizam, antifeminizam, direktnu demokraciju, negiranje klimatskih promjena, prekid suradnje s eurozonom, protivi se euru, imigraciji, širenju islamskog utjecaja i istospolnim brakovima.

Na saveznim izborima 2017. godine postaje po zastupljenosti u *Bundestagu* treća politička stranka i ujedno najjača oporbena stranka. Stranka je osobito popularna u istočnom dijelu Njemačke (u saveznim državama Brandenburg, Tiringija, Saska-Anhalt). Stranka uživa potporu i izvan istočnoga dijela, u saveznim državama Bavarskoj, Baden-Württembergu, Mecklenburg-Zapadnom Pomorju te u Saveznom glavnom gradu Berlinu.

Stranka od 2015. otvoreno nastupa s desnim populističkim pokretom Pegida. Dijelovi AfD-a iskazuju rasne, islamofobne, antisemitske i ksenofobne tendencije te ih se povezuje sa skupinama neonacista i pripadnicima Pokreta identitaraca¹²¹ (*Identitäre Bewegung*, skraćeno *Identitäre* ili *IB*) koji se zalaže za očuvanje njemačkog kulturnog i etničkog identiteta. Ovaj pokret tvrdi da je u Europi na djelu "zamjena stanovništva" pripadnicima imigrantskih skupina, osobito tijekom izbjegličke krize, i da toj pojavi treba stati na put.

¹²⁰ Opširnije: https://en.wikipedia.org/wiki/Alternative_for_Germany, pristupljeno 8.4.2020.

¹²¹ Opširnije: https://de.wikipedia.org/wiki/Identit%C3%A4re_Bewegung, pristupljeno 8.4.2020.

Stranka je izgradila popularnost na propitivanju tabua i koketiranju s rasizmom. Alexander Gauland, želi detabuizirati ulogu njemačkih vojnika u proteklim ratovima, te je izjavio da Nijemci moraju biti ponosni na svoje vojnike u oba svjetska rata. Frauke Petry¹²², predsjednica stranke AfD od 2015. do 2017. godine, zalagala se za ukidanje tabua nad pojmom *völkisch*, koji nosi rasnu konotaciju iz doba nacizma. Stranka pojam *völkisch* razumijeva u smislu etnokulturnog kontinuiteta, pa se iz toga razloga zalaže da načelo *ius sanguinis* ponovo postane jedino načelo na temelju kojega se dodjeljuje njemačko državljanstvo, tj. da se Zakon o državljanstvu vrati na stanje koje je prethodilo izmjenama i dopunama iz 2005. godine.

Ograničen pristup njemačkom državljanstvu, koje bi se trebalo dodjeljivati samo na temelju etničke pripadnosti, u skladu je s antiislamskom politikom koja je predstavljena u stranačkom programu¹²³ iz 2016/2017. godine. U skladu s proklamiranom politikom vezanom uz islam, na stranačkim se skupovima često koristi slogan: "Islam ne pripada Njemačkoj" i "Burke? Mi volimo bikinije".

Kao što je ranije rečeno, analizirala sam iz stranačkog programa poglavlje 7. (Kultura, jezik i identitet) jer ono sadrži temu migracija. Slijedi opis osnovnih stajališta izraženih u poglavlju 7. prema kojemu je kultura za stranku od primarne važnosti jer ona oblikuje identitete, te se tako važno pitanje "ne može prepustiti slobodnoj igri snaga". "Stoga treba razvijati svijest koja prepoznaje, njeguje i štiti vezu kulture i identiteta" (Program,7:46).

Prema AfD-u njemačka kultura potječe iz tri izvora: religijske tradicije kršćanstva, znanstvene i humanističke baštine renesanse i prosvjetiteljstva, te rimskoga prava. Ideologija multikulturalizma (Program, 7:46) je slijepa za povijest i postavlja u istu ravan uvezene kulturne trendove s autohtonom kulturom, degradirajući tako vrijednosni sustav autohtonoga društva.

Za njemačku kulturu, prema stranačkom programu, najveća opasnost prijeti od islama i islamske prakse. U opasnosti je njemački liberalno-demokratski ustavni poredak, te judeo-kršćanski i humanistički temelji njemačke kulture. Pravne odredbe šerijata nespojive su s njemačkim pravnim i vrijednosnim sustavima (Program, 7:48), iako postoji veći broj dobro integriranih muslimana u Njemačkoj. AfD zahtijeva da se zaustavi stvaranje paralelnih islamskih društava koja se oslanjaju na šerijatske zakone, jer bi se time povećala segregacija i mogućnost nastanka salafističkih skupina.

¹²² Vidjeti: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37274201>, pristupljeno 10.8.2020.

¹²³ Opširnije: <https://www.afd.de/grundsatzprogramm/>, pristupljeno 8.4.2020.

Također se zalaže za zabranu korištenje hidjaba i niqaba (Program, 7:49) u javnom prostoru. Hidjab je politički i vjerski simbol podređenosti muslimanskih žena, pa kao takav negira napore integracije i jednaka prava žena kao i nesmetan razvoj pojedinca.

Primjenom modela Laclau i Mouffe uočeno je da se čvorište migracije dominantno vezuje uz glavnog označitelja imigrante (muslimane), te mitove o otvorenim vratima, islamizaciji i njemačkome strahu. Glavni označitelj islamski ekstremisti i njemački džihadisti vezuje se uz čvorište ekstremizam i mit o islamizaciji. Dok se glavni označitelj etnički Nijemci vezuje uz čvorište migracije i mitove o islamizaciji i njemačkome strahu.

A) Mit o otvorenim vratima

Stranka u svom programu navodi svoje potpuno neslaganje s aktualnom imigracijskom politikom, te izravno krivi Saveznu vladu, inzistirajući na mitu da ona provodi politiku otvorenih vrata, da omogućuje prijem u Njemačku svima koji to žele. Pritom optužuju Vladu da vrlo neselektivno dijeli socijalnu pomoć imigrantima na štetu vlastitih građana. Zamjera Vladi nedovoljne kontrole na granicama, nedefinirane uvjete ostanka imigranata u Njemačkoj, kao i nedefinirano vremensko razdoblje na koje se izbjeglice primaju, te nepostojanje plana za njihovo zbrinjavanje.

Stalnim ponavljanjem ideje o otvorenim vratima kao prijetnji, AfD je jačao mit o otvorenim vratima. Neovisno o stvarnom stanju, mit je zaživio i podijelio društvo. Pritisak s desne strane političkoga spektra je bio toliki da je Savezna vlada bila primorana sve više pooštravati uvjete prijema stranaca u Njemačku, osobito iz muslimanskih zemalja.

Ukoliko se prate priopćenja stranke na temu imigracija/azil (Zuwanderung/Asyl), ukoliko promatramo čvorište migracije i glavnog označitelja imigrante u lancima ekvivalencije se uočavaju subjektne pozicije stručnjaka, demografa, čije se izjave citiraju kako bi se potkrijepli mitovi o otvorenim vratima i islamizaciji. Citiraju se predviđanja stručnjaka prema kojima se do 2050. godine očekuje udvostručenje stanovništva u Africi, uključujući i sve arapske zemlje, te bi njihov očekivani broj iznosio 2,4 milijarde.

S druge strane, europsko će se stanovništvo u istome razdoblju smanjiti za oko 50 milijuna, te će pasti na oko 540 milijuna, od čega će trećina biti starija od 60 godina. Zbog porasta stanovništva u Africi i velike razlike u bogatstvu nastavit će se jak pritisak migracija.

U apsolutnim brojevima¹²⁴ je trenutno oko 350 milijuna ljudi spremnih na migraciju, većinom mladića. Do 2050. godine njihov će se broj povećati na oko 950 milijuna.

AfD smatra da, sukladno navedenim predviđanjima, migracijski pokreti iz Afrike u Europu mogu destabilizirati europski kontinent, pa se sadašnja situacija čini neodrživom. Stranka također izražava stav da izbjeglice zloupotrebljavaju pravo na azil. Većinom je riječ o muškarcima koji se pretvaraju da su maloljetnici, a kasnije služe kao sidrišta za spajanje obitelji. U 2015. godini u Njemačkoj je registrirano 67 000 stranaca koji su klasificirani kao maloljetnici, a 2016. više od 50 000¹²⁵. Godišnji troškovi samo za ovu skupinu se procjenjuju između šest i deset milijardi eura.

Iz programa stranke i priopćenja stranke na temu imigracija/azil (Zuwanderung/Asyl) s obzirom na čvorište migracije i glavnog označitelja imigrante Alternativa za Njemačku ne priznaje politiku otvorenih vrata i postavlja sljedeće zahtjeve:

a) glavni označitelj imigranti

1. Obvezna provjera starosne dobi imigranata, onemogućavanje spajanja obitelji, samo punoljetne osobe mogu predati zahtjev za azil.
2. Granice se moraju odmah zatvoriti kako bi se prekinula neregulirana masovna imigracija uglavnom nekvalificiranih ljudi.
3. Stvoriti pravne i tehničke preduvjete kako bi sva prekogranična tijela mogla brzo utvrditi je li osoba već registrirana negdje drugdje pod drugim imenom.
4. AfD želi ukinuti pravo na državljanstvo po načelu mjesta rođenja.
5. Vratiti načelo podrijetla, kao što je to bilo prije 2000. godine.
6. Dvojno državljanstvo dopustiti samo u iznimnim i dobro utemeljenim slučajevima.

b) glavni označitelj etnički Nijemci

1. Zaštititi njemački socijalni sustav od zluporabe imigranata, jer visoka razina njemačkih socijalnih davanja privlači brojne doseljenike iz drugih zemalja EU-a kao i iz trećih zemalja.
2. Imigracija ne može riješiti probleme sustava socijalnog osiguranja koji su nastali u Njemačkoj zbog pada nataliteta koji će u budućnosti postati još izraženiji. Vrsta i opseg trenutne imigracije čak pogoršava ove probleme.
3. Njemačka mora sama odlučivati o tome tko se može doseliti, te može dopustiti samo kvalificiranu imigraciju kad se za to pokaže potreba.

¹²⁴ AfD, teme: Zuwanderung/Asyl, priopćenje: Afrika kann nicht in Europa gerettet werden. <https://www.afd.de/zuwanderung-asyl/>, pristupljeno: 6.4.2020.

¹²⁵ AfD, teme: Zuwanderung/Asyl, priopćenje: Die Kosten für unbegleitete minderjährige Ausländer explodieren. <https://www.afd.de/zuwanderung-asyl/>, pristupljeno: 6.4.2020.

Od navedenih zahtjeva, za ovo istraživanje je najrelevantniji zahtjev za povratkom na stari oblik državljanstva, prije 2000. godine, temeljen isključivo na načelu podrijetla. U pogledu njemačke politike migracija i azila, prijedlog da se pooštre kontrole na granicama ukazuje na činjenicu da se migrantsko pitanje sekuratizira te da se promatra kao potencijalni izvor nestabilnosti u njemačkome društvu.

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Zahtjevi AfD-a vezani uz imigrante i prethodni mit prelijevaju se i na mit o islamizaciji njemačkoga društva. S obzirom na priopćenja stranke na temu imigracija/azil (Zuwanderung/Asyl), vezano uz glavne označitelje: imigranti, islamski ekstremisti i njemački džihadisti, stranka se izričito protivi islamu¹²⁶ za kojega smatra da ne pripada Njemačkoj. Iako se u priopćenju stranke govori o tome kako mnogi muslimani žive u skladu s njemačkim zakonima i cijenjeni su članovi njemačkoga društva, iz priopćenja stranke proizlazi kao da su oni u manjini, te da su većina muslimana islamisti ili džihadisti s jedinstvenim planom i programom, a to je islamizacija Njemačke. Islam je za AfD religija koja se želi nametnuti kao glavna religija u njemačkome društvu, a njegova praksa nije kompatibilna sa slobodnim i demokratskim poretkom Njemačke. Ono što AfD želi jest spriječiti daljnje širenje izoliranih islamskih paralelnih društava u kojima muslimanski "mirovni suci" primjenjuju šerijatsko pravo i podrivaju primjenu zakona i sudsku praksu.

AfD također smatra da se racionalna religijska kritika ne bi smjela etiketirati kao "islamofobija" ili "rasizam". Cilj stranke jest spriječiti muslimane u njihovoj radikalizaciji do stupnja salafizma i terora. Trebalo bi spriječiti financiranje izgradnje i rada džamija od strane islamskih država ili stranih donatora.

Stranka predlaže da se propovijedi u njemačkim džamijama održavaju na njemačkom jeziku. Također se zalaže, prema francuskom uzoru, za zabranu nošenja burke i niqaba u javnim službama kao niti u školama. Zalaže se za opću zabranu potpunog pokrivanja u javnosti, čime bi integracija bila lakše provediva.

Zaključno bi se moglo reći, vezano uz tri glavna označitelja (imigranti, islamski ekstremisti, njemački džihadisti), da se stranka zalaže za islamsku vjersku praksu pod

¹²⁶ AfD, teme: Zuwanderung/Asyl, priopćenje: Der Islam gehötr niht zu Deutschland, pristupljeno: 6.4.2020.

kontrolom njemačke države, za strože kazne za one koji se ogriješe o Osnovni zakon (njemački ustav) i jednostavnije deportacije prekršitelja.

S obzirom na čvorište ekstremizam, te glavnog označitelja njemački desni ekstremisti, nakon nereda u Chemnitzu (2018.)¹²⁷ jedan od vodećih čelnika AfD-a, Georg Pazderski¹²⁸, izrazio je snažnu potporu uhićenju terorističke skupine iz Chemnitza¹²⁹ koja je planirala teroristički napad na Dan njemačkoga ujedinjenja. Pazderski je pozvao ministra unutarnjih poslova Seehofera da se na isti način bori protiv svih oblika ekstremizma, jer desničarski ekstremizam nije jedina prijetnja unutarnjoj sigurnosti Njemačke, već su to islamski ekstremizam, ali i lijevi što je osobito bilo vidljivo nakon nereda u Hamburgu na sastanku G20.

U Njemačkoj se broj lijevih ekstremista¹³⁰ procjenjuje na 28.500 od čega se 8.500 smatra nasilnima. U izvješću Europolu stoji da su osobe koje pripadaju organiziranim lijevim pokretima s jasnim političkim ciljem mnogo rjeđe sklone počinjenju izgređa nego osobe iz tzv. anarhističkog spektra. Stručnjaci lijevo ekstremne grupacije¹³¹ dijele na četiri glavne skupine: komunisti, oni koji slijede učenja Marxa i Lenjina, anarhisti te pripadnici tzv. autonomnih skupina koje se uglavnom povezuje s centrima poput "Crvene Flore" u Hamburgu¹³² ili "Slobodne države Christianije"¹³³ u Kopenhagenu. Ideološka pozadina svim grupacijama je odbacivanje "kapitalističkog sustava kao takvog". Za lijeve ekstremiste kapitalizam nije samo puko gospodarsko uređenje nego temelj hijerarhijskog građanskog sustava ugnjetavanja". Kapitalizam je, kako smatraju, osim toga odgovoran i za oblike socijalne nepravde poput manjka stambenog prostora, ali i za ratove, desni ekstremizam, rasizam i uništavanje okoliša.

¹²⁷ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/chemnitz-glasine-na-internetu-nasilje-na-ulici/a-45251661>, pristupljeno: 8.4.2020.

¹²⁸ AfD, teme: Innere Sicherheit, priopćenje Jede Form von Extremismus gleichermaßen intensiv bekämpfen, <https://www.afd.de/georg-pazderski-jede-form-von-extremismus-gleichermaßen-intensiv-bekämpfen/>, pristupljeno: 8.4.2020.

¹²⁹ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/sve-ve%C4%87a-opasnost-od-desnog-terorizma-u-njema%C4%8Dkoj/a-45729839>, pristupljeno: 8.4.2020.

¹³⁰ Opširnije: <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-stoji-iza-pojma-ekstremna-ljevica/a-39645147>, pristupljeno: 8.4.2020.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Opširnije: https://en.wikipedia.org/wiki/Rote_Flora, pristupljeno: 8.4.2020.

¹³³ Opširnije: <http://www.znanostblog.com/christiania-najveci-drustveni-eksperiment-na-svijetu/> pristupljeno: 8.4.2020.

C) Mit o njemačkom strahu (*German Angst*)

Uz čvorište ekstremizam usko su vezani označitelji islamski ekstremisti, njemački džihadisti i desni njemački ekstremisti, te mit o njemačkome strahu, prema kojem da će budućnost za Nijemce biti daleko lošija od sadašnjosti. Ono što građane posebno brine, kad su desni ekstremisti u pitanju, jest strah od gubitka demokracije, jer ih društveni antagonizam uzrokovan migrantskom krizom 2015. podsjeća na doba Weimarske Republike.

Ekstremno desna politička scena djelomice ublažava svoj utjecaj na destabilizaciju društva, skretanjem pozornosti na lijevu aktivističku scenu. Tako se Alice Weidel¹³⁴, istaknuta političarka AfD-a, u svom komentaru na stranačkim mrežnim stranicama osvrnula se na ljevičarske demonstracije u Hamburgu na sastanku G20. Weidel je istaknula kao je vladavina zakona ustuknula pred ekstremnim ljevičarima. Na trgovinama i automobilima je učinjena značajna materijalna šteta, a i više od 200 policajaca je bilo ozlijeđeno.

Pritom je nered usporedila s građanskim ratom i izravno optužila Vladu, Zelene i Ljevicu jer su godinama ne samo odbacivali problem lijevoga ekstremizma, nego su tolerirali i neizravno promicali sve radikalniju ljevičarsku scenu. Weidel je rekla kako je bolje i ne pomišljati što bi se dogodilo kad bi 640 aktualnih i potencijalno opasnih islamista i njihovih simpatizera došli do iste ideje i objavili rat njemačkoj državi.

Kancelarku Merkel je optužila da se, u želji da se prikaže u lijepom svjetlu na skupu G20, zapravo "preračunala i osramotila Njemačku u svijetu". Pokazalo se da nije u stanju jamčiti red, zakon i sigurnost čak niti u svojoj zemlji. Osim toga, sama kancelarka potiče ekstremizam otvaranjem granica što dovodi do opasnosti od terorizma i lijevoga ekstremizma.

Iz navedenoga proizlazi da AfD želi nametnuti hegemonijski diskurs vezano uz krajnje lijeve i islamističke i džihadističke rubove društva, te se želi predstaviti kao jedina njemačka stranka koja se u potpunosti zalaže za strogu provedbu zakona i reda, te poziva aktualnu vlast da jednako tretira sve oblike ekstremizma u Njemačkoj, bilo desnog, islamističkog ili lijevog.

AFD se zalaže za daljnje jačanje represivnoga aparata, za dodatno kadrovanje u policiji i sudstvu, nabavu opreme i naoružanja, te za bolje plaće policijskih djelatnika.

U programskim sadržajima na temu migracija i integracije stranaca nisam pronašla sadržaj koji bi se mogao povezati s mitom o istoku.

¹³⁴ AfD, teme: Innere Sicherheit, komentar: Alice Weidel: Extremismuskanzlerin Angela Merkel, 8. Juli 2017, pristupljeno: 12.4.2020.

Uz djelovanje stranke Alternativa za Njemačku povezuju s i pokreti poput Pegide i Identitaraca čije je djelovanje opisano u tekstu koji slijedi.

4.4.2 Pokret Pegida (Patriotski Europljani protiv islamizacije Zapada)

 <p>Moto: Došli smo da ostanemo, ostajemo da bismo pobijedili iiii pobijedit ćemo! (<i>Wir sind gekommen um zu bleiben, wir bleiben um zu siegen uuuuund wir werden siegen!</i>)</p>	<p>Datum osnivanja: 20. listopada 2014. Središnjica: Dresden Politička orijentacija: krajnja desnica Ideologija: njemački nacionalizam, krajnje desni populizam, rasizam, euroskepticizam, protivi se multikulturalizmu i islamu u Njemačkoj</p>
---	--

U njemačkom gradu Dresdenu 20. listopada 2014. godine održana je prva prosvjedna šetnja protiv islamizacije Njemačke i Europe u organizaciji ekstremističkog pokreta Pegida (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes*, tj. Patriotski Europljani protiv islamizacije Zapada), koji je uvelike promijenio atmosferu u njemačkom društvu i doveo do porasta ksenofobije.

Pegida je pokrenula svoje prosvjedne šetnje po uzoru na *Montagsdemonstrationen*¹³⁵, tj. demonstracije ponedjeljkom koje su se odvijale u zadnjim mjesecima DDR-a 1989. godine kad su se građani Istočne Njemačke okupljali ponedjeljkom na javnim prosvjedima koji su započeli 4. rujna 1989. godine u Leipzigu te su se uskoro proširili na Dresden, Halle, Magdeburg, Chemnitz, Rostock, Potsdam i druge gradove. Demonstracije ponedjeljkom značajno su doprinijele rušenju DDR-ova režima i mirnoj revoluciji koja je omogućila ujedinjenje Njemačke, a najpoznatiji im je slogan bio "*Wir sind das Volk!*", odnosno 'Mi smo narod!', kao znak komunističkoj vlasti da je izgubila podršku.

Četvrt stoljeća kasnije u Dresdenu su ponovo započela okupljanja uz isti slogan: "*Wir sind das Volk!*", ali ovaj put građani nisu tražili demokraciju i slobodu, nego su počeli artikulirati dominantno ksenofobne poruke. Prosvjedovalo se protiv islama, "medija koji lažu", "diktatorice Merkel", useljenika i azilanata, "kulturnog marksizma", političke korektnosti, ženskih i LGBT prava i raznih drugih postignuća liberalne demokracije. Javni govor je postajao sve brutalniji, često su se spominjali pojmovi poput veleizdaje, huškanje

¹³⁵ <https://www.bpb.de/politik/hintergrund-aktuell/190877/vor-25-jahren-montagsdemonstration-03-09-2014>, pristupljeno 15.4.2020.

protiv manjina je postalo prihvatljivim. Napadi desnih ekstremista na izbjegličke smještaje, imigrante, beskućnike i ostale nepoćudne elemente u društvu postajali su učestaliji.

Inicijator prvih prosvjeda bio je Lutz Bachmann¹³⁶, koji je poput nekih drugih članova Pokreta bio član marginalnih neonacističkih ili ekstremno nacionalističkih i rasističkih grupacija. Drezdovski prosvjedi su omogućili osobama poput Bachmanna da uđu *mainstream*.

Pokret je već krajem prosinca 2014. započeo sa izgradnjom svoje strukture i osnivanjem podružnica¹³⁷ u drugim njemačkim gradovima (primjerice, Legida u Leipzigu) i drugim europskim državama (Švedskoj, Danskoj, Norveškoj).

Pegidini prosvjedi se uglavnom organiziraju putem Facebooka i obilježeni su agresivnom retorikom koja često završava i otvorenim govorom mržnje. Brutalno vrijeđaju Angelu Merkel, napadaju novinare, izjednačavaju pedofiliju i homoseksualnost, huškaju protiv useljenika, osobito muslimana za koje smatraju da im je cilj uništiti Europu. Na prosvjedima Pegide sudjelovali su i istaknuti političari AfD-a, iako to stranka ponekad poriče, a ponekad i relativizira direktnu vezu s Pegidom. Međutim, istupi nekih istaknutih političarki AfD-a, poput onoga Frauke Petry i Beatrix von Storch¹³⁸, u kojem su navedene političarke zagovarale da se na granici treba pucati na izbjeglice, uključujući žene i djecu, u konačnici ne pridonose slici AfD-a prema kojoj se stranka uistinu distancira od Pegide ili IB-a.

Pegidin uspjeh se ogleda u tome što je uspjela okupiti ne samo ekstremno desni rub njemačke politike, već i dio konzervativnog građanstva zabrinutog zbog toga što u Njemačkoj živi sve više ljudi iz različitih kultura. Iako se Pegida nije uspjela značajnije proširiti i ojačati u zapadnim dijelovima Njemačke, ipak je uspjela dio javnog diskursa i politiku centra pomaknuti udesno. Također je uspjela oživjeti stavove, retoriku i uličnu agresiju kakva je pratila uspon Adolfa Hitlera na vlast u tridesetim godinama prošlog stoljeća. Ali najveći Pegidin uspjeh je što je liberalnu demokraciju, kao jednu od najvažnijih tekovina europske civilizacije, uspjela dovesti u pitanje i to u državi u kojoj je u povijesti ekstremizam doveo do masovnog krvoprolića.

U nastavku slijedi Pegidin program poznat kao Drezdenske teze¹³⁹.

1. Pegida se zalaže za zaštitu i očuvanje njemačkog identiteta i kršćansko-židovske zapadne kulture. Zahtijeva ugledni tretman njemačke umjetnosti, kulture, jezika i tradicije. Smatra da

¹³⁶ Vidjeti: https://en.wikipedia.org/wiki/Lutz_Bachmann, pristupljeno: 15.4.2020.

¹³⁷ Vidjeti: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pegida>, pristupljeno: 15.4.2020.

¹³⁸ Vidjeti: <https://www.dw.com/en/afd-deputy-backpedals-on-shooting-at-refugee-children/a-19015194>, pristupljeno 15.4.2020.

¹³⁹ Opširnije na: <https://pegidaoffiziell.wordpress.com/2015/02/16/zehn-thesen-in-dresden-angeschlagen-dafur-geht-pegida-auf-die-strasse/> ili <https://www.pegida.de/>, pristupljeno 15.4.2020.

je potrebno zaustaviti politički ili vjerski fanatizam, radikalizam, islamizaciju, rodnu ideologiju i ranu seksualizaciju.

2. Zahtijeva pažljivo postupanje s novcem poreznih obveznika, njegova zlouporaba bi trebala postati kazneno djelo, zalaže se za smanjenje poreza i carina ako to bude bilo moguće.

3. Provesti reformu obiteljske politike, obrazovnog i mirovinskog sustava u cilju poboljšanja demografskih trendova.

4. Po uzoru na Švicarsku, uvesti drugi stup demokracije (referendum) paralelno sa sustavom stranaka.

5. Ulagati veća materijalna sredstva za opremu i ljudstvo u tijelima izvršne, zakonodavne i sudbene vlasti. Obustaviti ograničavanja u zapošljavanju službenika za policiju, državno tužiteljstvo i sudove.

6. Normalizacija odnosa s Ruskom Federacijom.

7. Umjesto Europske unije trebala bi postojati Europska konfederacija snažnih, suverenih nacionalnih država. Propisi iz Bruxellesa nisu potrebni.

8. Za izradu i provedbu zakona o imigraciji koji bi uvažavao demografske, ekonomske i kulturne činitelje. Potrebno zajamčiti kvalitetnu imigraciju umjesto neregulirane masovne imigracije.

9. Regulirati postupak dobivanja azila:

- smjestiti tražitelje azila u odgovarajuće zatvorene kampove do okončanja postupka;

- odluka se mora donijeti u roku 3 mjeseca;

- moraju se stvoriti odgovarajući infrastrukturni i kadrovski kapaciteti;

- uvesti granične kontrole do daljnjega;

- kao razlog za dobivanje azila smatrati progon na temelju političkog uvjerenja, religije ili osobnih značajki, ili zbog rata ili iznenadne katastrofe;

- potpisati sporazume sa susjednim zemljama vezano za troškove i postupak repatrijacije.

10. Imigranti moraju poštivati Osnovni zakon, bez obzira na političke, etničke, kulturne ili vjerske aspekte dotične osobe.

Od zahtjeva iz Dresdenskih teza službena politika je usvojila točku koja se odnosi na reguliranje postupka za dobivanje azila. Pegidini zahtjevi vezani uz vanjsku politiku su vrlo zanimljivi, osobito u odnosu na Rusku Federaciju i EU u svjetlu stvaranja buduće energetske unije, gdje postoji mogućnost određenoga pritiska na Njemačku.

A) Mit o otvorenim vratima

Ukoliko se na Dresdenske teze primijeni model diskurzivne teorije Laclau i Mouffe, čvorište migracije se povezuje s glavnim označiteljem imigranti, u vezi kojega, sukladno lancima ekvivalencije, njemački zakon o imigraciji mora jamčiti kvalitetnu imigraciju umjesto neregulirane masovne imigracije, vodeći računa o demografskim, ekonomskim i kulturnim činiteljima koji su karakteristični za njemačko društvo. Da bi to zakon mogao ostvariti potrebno je uvesti strogo poštivanje provedbenih mehanizama.

U pogledu glavnog označitelja imigranti, u ulozi podnositelja zahtjeva za azilom, Pegidine zahtjeve je službena njemačka politika uvažila, a oni se odnose na: smještaj tražitelja azila u odgovarajuće zatvorene kampove dok se ne potvrde njihovi osobni podaci i stvarni razlog podnošenja zahtjeva; opravdani razlozi za dobivanje azila su progon osobe zbog političkog uvjerenja, religije, osobnih značajki, rata i iznenadne katastrofe; zahtjev mora biti riješen u roku od 3 mjeseca.

Pegida zahtijeva ponovno uvođenje graničnih kontrola, kao i dogovor sa susjednim zemljama u pogledu troškova repatrijacije, što je također službena njemačka politika primijenila.

Pegida također zahtijeva, vezano uz pitanje imigranata, osnaživanje represivnog aparata u vidu kadrovskih pojačanja u policiji, vojsci i sudstvu.

Po pitanju imigranata koji ostaju u Njemačkoj, zahtijeva njihovu potpunu integraciju u smislu potpune prilagodbe njemačkim zakonima i kulturi. U pogledu izbjeglica, zalaže se za pravedan ključ raspodjele unutar Njemačke, ali i EU.

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

S obzirom na čvorište ekstremizam i glavne označitelje islamske ekstremiste i njemačke džihadiste, Pegida se protivi stvaranja paralelnih društava (šerijatski zakoni, šerijatska policija). Protivi se političkom ili vjerskom fanatizmu, radikalizmu, islamizaciji, ali je i protiv političke korektnosti kad se govori o islamu.

C) Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

Pegida sebe vidi kao politički pokret koji se bavi aktualnim političkim i društvenim problemima njemačkoga društva u cilju pronalaženja odgovarajućih rješenja i njihove

implementacije. Klasični njemački strah o gubitku stečenih prava ogleda se u ekonomskom nazadovanju srednje i radničke klase. Građane zabrinjava rastući kriminal i sve veći broj stranaca i stvaranje paralelnih društava.

Sigurnosni rizik se sve više povećava, a globalni sukobi se pogoršavaju zbog neodgovorne domaće i vanjske politike.

Antagonistički diskurs Pegide nije samo usmjeren protiv islamista, već i ljevičara. Demonstracije u Hamburgu na sastanku G20 u organizaciji lijevih ekstremista, Pegida ocjenjuje kao lijevo organizirani teroristički napad na njemačku demokraciju. Trebalo je zapravo reći: "Laku noć, Njemačka!", ali Pegida ne bi bila Pegida da izdajnicima prepusti mjesto. Stoga je Peginin stav sljedeći: "Dakle, naša jedina šansa da okončamo ovo ludilo jest izaći na ulice, otvoriti usta i pokazati lice!"

Usko vezan uz rad stranke Aletnativa za Njemačku i pokreta Pegida jest i Identitetski pokret (Identitarci ili IB pokret) koji je osnovan 2012. i to isprva kao grupa na *Facebooku*. Okuplja uglavnom mlade koji sebe zovu "patriotima" i zalažu se za očuvanje "etničkog identiteta državotvornoga naroda". Danas se govori o "pokretu" koji u "državotvornom narodu" vidi samo etničke Nijemce, a ne građane njemačke države koji imaju njemačko državljanstvo. Za državotvorni narod kao "zajednicu porijekla, kulture i solidarnosti" ne može biti proglašen bilo tko, nego, kako to tvrde Identitarci, samo oni koji mogu dokazati "etnokulturni kontinuitet". Politički mainstream redovno svrstava Identitarce u desno ekstremne ili neonacističke grupe. Savezni ured njemačke Službe za zaštitu ustavnog poretka je 2016. ovaj pokret uvrstio na listu organizacija koje drži pod prismotrom¹⁴⁰.

Kako bi skinuli rasističku etiketu i distancirali se od tradicionalne krajnje desnice, IB koristi novi diskurs, predstavljajući se patriotima¹⁴¹ i zaštitnicima njemačke i europske kulturne tradicije. Njihova kampanja za "etnopluralizam" zapravo predstavlja zahtjev da različite etničke grupe žive odvojeno. Na ovaj način potiču segregaciju u cilju očuvanja "europskog identiteta". Oni žele da se muslimani osjećaju prinuđeno vratiti u svoje države podrijetla. IB je ksenofobiju brendirao u novom ruhu.

Slijedi popis ciljeva i aktivnosti Identitetskog pokreta (*Identitäre Bewegung*, skraćeno *Identitäre* ili *IB*):

1. Identitarci tvrde da nisu rasisti niti nacisti već samo patrioti, predstavljaju se kao mirotvorci.

¹⁴⁰ <https://www.dw.com/hr/ekstremna-desnica-spašava-europu-i-izbjeglice/a-39905276>, pristupljeno 15.4.2020.

¹⁴¹ <https://www.dw.com/bs/opasni-austrijski-desni%C4%8Darski-hipsteri/a-45272295>, pristupljeno 15.4.2020.

2. Identitetski pokret smatra da "državotvorni narod" čine samo etnički Nijemci (zajednica koja ima "etnokulturni kontinuitet"), a ne njemački državljani.
3. U Europi je na djelu "zamjena stanovništva" pripadnicima imigrantskih grupa i toj pojavi treba stati na kraj.
4. Identitarci su pokrenuli veliku akciju prikupljanja novca za "pomorsku misiju" kojom će "prepriječiti put brodovima nevladinih organizacija koje prevoze izbjeglice iz Afrike u Europu".
5. Identitarci će raskrinkati pravu djelatnost nevladinih organizacija koje "ne prezaju niti od suradnje s krijumčarskim bandama" pri "prijevozu tisuća ilegalnih Afrikanaca na europski kontinent".
6. Identitarci žele "pomoći libijskoj obalnoj straži" u spašavanju izbjegličkih života i njihovo kasnije vraćanje natrag u Afriku.
7. Njihova misija je "Obrana Europe i Njemačke" od doseljavanja muslimanskih imigranata, jer se boje da bi u budućnosti muslimani mogli potisnuti etničke Nijemce na status manjine u vlastitoj zemlji, pa upozoravaju na "multikulturalni kolaps".
8. Pojam "rasa" zamijenili su pojmom "identitet". Muslimani i imigranti iz turske ili arapske regije često se doživljavaju kao "okupatori", a njihova se kultura doživljava samo kao prijetnja Zapadu. Imigrante promatraju kroz sliku neprijatelja, govore o "velikoj razmjeni" čiji je cilj uništenje bijele rase. Bore se protiv "prisilne mješavine rasa".
9. IB smatra metapolitiku (kultura, jezik, parole, emocije) ključem političkog uspjeha, ne želi jačanje vojne sile, već metapolitiku na ulicama koja bi propagandnim kampanjama pokrenula emocije kod građana.
10. Pokretu su potrebni "ljudi koji promišljaju identitet" koji pišu zakone i utječu na medije.
11. U dokumentima IB-a nalaze se upute za šifriranu komunikaciju, za izradu transparenata, kao i pravila ponašanja u slučaju policijskih pretresa. Prvo pravilo za članove IB-a glasi: "Nikome se neće oprostiti ako izda nekoga iz naših redova. Mi smo klan i držimo se zajedno".

Iz analize medijskih tekstova u razdoblju od 2014. do 2018. godine u pet tiskovnih medija (Deutsche Welle, Berliner Morgenpost, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung i Freie Presse), o čemu govorim kasnije, pokazalo se da je političko djelovanje Alternative za Njemačku i pokreta Pegida i Identitaraca dovelo do promjene odnosa vlasti prema migrantskoj politici. To se ogleda u promjeni diskursa, od dobrodošlice do zatvaranja granica, pritom se koriste tropi vezani uz vodu (poplava, rijeka migranata), kao i uz granicu (bedemi, žice, ograde, zidovi).

Na razini praktične politike usvojeni su prijedlozi AfD-a vezani uz postupak azila, koji je u osnovi ubrzan, te su jasno definirane njegove faze. Također je postrožen i ubrzan postupak deportacije.

U pogledu zaštite njemačkih vrijednosti i njemačkog kulturnog nasljeđa, AfD kao i oba pokreta (Pegida i IB) zahtijevaju povratak Zakona o državljanstvu na razdoblje prije promjena iz 2000. godine, prema kojem bi se državljanstvo dodjeljivalo na temelju podrijetla, a ne mjesta rođenja. Njemačko državljanstvo mogu dobiti samo etnički Nijemci, tj. osobe koje mogu dokazati da imaju "etnokulturni kontinuitet" i da su dio "državotvornog naroda".

Ne koriste pojam rasa i ne žele se prikazati kao rasisti već kao patrioti, te pojam rasa zamjenjuju pojmom identitet. Ljude različitih kulturnih identiteta od njemačkoga smatraju okupatorima. Koriste sekuritizacijski diskurs da bi prikazali da je Njemačka u dramatičnoj situaciji, u ratnom stanju, i pod najezdom okupatora koji žele osvojiti njezin životni prostor i provesti miješanje rasa.

Njemačka nije samo na udaru vanjskog neprijatelja, već i unutarnjega, a to su sve lijevo-liberalne snage i parazitske nevladine organizacije. Stoga se ekstremno desni pokreti, poput Pegide i Identitaraca, oslanjaju na ljude, intelektualce "koji promišljaju identitet" i koji mogu utjecati na promjenu zakona i odnos medija prema toj temi. Pokreti od svojih članova i simpatizera traže klanovsku lojalnost, tajnovitost (šifriranu komunikaciju), te su u osnovi antisistemski.

AFD je parlamentarna stranka i u svojoj se službenoj retorici pokušava prikazati braniteljicom osnovnih njemačkih vrijednosti, a ne mrziteljicom Drugih, međutim povremena medijska "iskakanja" njezinih vodećih članova ukazuju na to da ne postoji bitna razlika između nje, Pegide i Identitaraca.

4.4.3 Bündnis 90/Die Grünen

	Datum osnivanja: 14. svibnja 1993. Sjedište: Berlin Politička orijentacija: lijevi centar Ideologija: zelena politika, proeuropska politika
---	--

Savez 90/Zeleni (*Bündnis 90/Die Grünen* ili *Grüne*) je njemačka politička stranka nastala 1993. godine spajanjem stranke Zelenih koja je formirana 1980. godine u Zapadnoj Njemačkoj i Saveza 90, osnovanog u Istočnoj Njemačkoj 1990. godine.

Sudjelovala je u vlasti sa SPD-om od 1998. do 2005. godine. Sada je dio oporbe. Savez 90/Zeleni se zalažu za ekologiju, socijalna pitanja i Europu.

U programskim sadržajima stranke analizirala sam sljedeće teme: migracije (*Einwanderung*), izbjegličku politiku (*Flüchtlingspolitik*), integraciju (*Integration*) i desni ekstremizam (*Rechtsextremismus*). Cilj analize je bio utvrditi potiču li analizirane teme mitove o otvorenim vratima, islamizaciji, njemačkome strahu i istoku, te ukoliko da, na koji način.

A) Mit o otvorenim vratima

Budući da se stranka zalaže za raznolikost u društvu, miran i uključiv suživot ne pokazuje protivljenje prema imigraciji. Ono što naglašava jest život u skladu s vrijednostima Osnovnoga zakona gdje prava i obveze jednako vrijede za sve. Također je važno očuvati tekovine otvorenoga društva, u kojem se svi ljudi mogu slobodno razvijati, bez obzira na podrijetlo, socijalni položaj, religiju, izgled ili seksualni identitet.

1. Stranka je izradila zakon o kontinuiranoj, ali kontroliranoj imigraciji. Njemačka imigracijska politika se treba temeljiti na potrebama tržišta rada, dok je prijem ugroženih i progonjenih obveza i temeljno ljudsko pravo. Stranka se zalaže za integraciju i raznoliko društvo, te za obuzdavanje ekstremno desnog nacionalizma i populizma, te vjerskog fundamentalizma.
2. Od posebnog je značenja djelovati na uzroke migracija, osigurati sigurne rute za izbjeglice, onemogućiti djelovanje kriminalnom miljeu, proširiti UN-ove programe smještaja u izbjegličke kampove, pružati pomoć trećim zemljama koje primaju izbjeglice, te omogućiti spajanje obitelji.
3. Stranka se zalaže za regulirane migracije i kontrolu europskih vanjskih granica.
4. Stranka brani pravo na azil, te se protivi "gornjoj granici" za ugrožene i progonjene. Imigracija i azil se ne smiju miješati.
5. Ukoliko imigranti dobiju pravo na boravak u Njemačkoj potrebno je osigurati uspješnu integraciju: kvalitetne integracijske programe i jezične tečajeve, pristup tržištu rada, pristupačno stanovanje, dobro ekipirane i opremljene škole, učinkovite agencije za borbu protiv diskriminacije.
6. Stranka predlaže izdavanje kartice talenata koja bi sadržavala popis kvalifikacija imigranta, njegova znanja i sposobnosti, kao i stručno iskustvo. Također predlažu osnivanje komisije za

imigraciju koja bi *Bundestag* na godišnjoj razini izvještavala o broju potrebne snage koju nije moguće popuniti iz domaćih resursa.

7. Stranka se zalaže za liberalniji zakon o državljanstvu, bržu i jednostavniju naturalizaciju. Svatko tko je rođen u Njemačkoj trebao bi dobiti njemačko državljanstvo ukoliko je u vrijeme njegova rođenja barem jedan od roditelja imao valjanu dozvolu boravka.

8. Stranka se zalaže da organizacije Novih Nijemaca (osobe imigrantskoga podrijetla) budu vidljivije, jer postoji potreba za međukulturalnim otvaranjem na svim područjima.

9. Ključno je uspostaviti funkcionalnu zajedničku izbjegličku politiku, osobito u odnosu na mehanizam distribucije. Zeleni odbacuju masovne kampove u EU, tranzitne zone i europske satelitske kampove u trećim zemljama.

Stranka je svojim programskim sadržajem na tragu vladajuće koalicije. Prihvaća migracije, ali pod određenim uvjetima. Konzervativna je po pitanju veće kontrole vanjskih granica EU. Nešto je liberalnija u međukulturalnoj suradnji, te je za veću vidljivost organizacija Novih Nijemaca (imigrantskih organizacija) s kojima treba uspostaviti funkcionalnu suradnju. Također se protivi masovnim kampovima za izbjeglice, tranzitnim zonama i satelitskim kampovima u trećim zemljama. Zalaže se za jednaka prava svih građana, neovisno o podrijetlu, ali zahtjeva poštivanje Osnovnoga zakona koji jednako vrijedi za sve.

B) Mit o islamizaciji

Iako je stranka svjesna postojanja mita o islamizaciji u dijelu njemačkoga društva koje izražava predrasude prema islamu i bojazan da bi s vremenom mogao postati dominantna religija u Njemačkoj, a islamska kultura dominantnom kulturom, stav stranke je da Njemačkoj ne prijete islamizacija. Stranka smatra da raznolikost obogaćuje društvo, te da u otvorenim društvima identitet osobe ne bi trebao biti razlogom za njezinu marginalizaciju ili isključivanje. Protivi se podjeli "mi" / "oni", kao i mržnji koja se širi društvenim mrežama jer to kod građana stvara strah i anksioznost. Sukladno stavu stranke, islam pripada Njemačkoj.

Stranka naglašava da je važno da svi njemački građani poštuju Osnovni zakon, te potrebu da se uravnoteži moć između "starih" i "novih" Nijemaca. Pritom se protivi dominaciji vodeće kulture (*Leitkultur*) kojom se ljudima želi propisati određeni način života.

C) Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

U odnosu na poznati njemački strah, stranka smatra da mu je moguće oduprijeti se većom otvorenošću i tolerancijom na društvene razlike. Potrebno je oduprijeti se stavovima i propagandi ekstremne desnice, poticati savjetovališta za pomoć žrtvama ekstremizma i osnivati organizacije koje se bore protiv njega. Prije svega, potrebno je očuvati njemačku demokraciju, jer je povijest puna gorkih primjera kad se to nije uspjelo. Trenutno stanje je zabrinjavajuće jer je na djelu krivotvorenje povijesti, poticanje na nasilje, negiranje jednakosti i dostojanstva svih ljudi, rasistički stereotipi i sl.

Potrebno je onemogućiti desne radikale u namjeri da etnički nacionalizam učine društveno prihvatljivim, kao i njihove pokušaje u suzbijanja dostignuća feminizma i širenju neprijateljstva prema LGBT zajednici. Također je potrebno zalagati se za uklanjanje svih oblika društvene neravnopravnosti, ne samo među spolovima, već i između etničkih Nijemaca i imigranata, ili između ljudi iz različitih društvenih slojeva.

U pogledu deradikalizacije društva, stranka se zalaže za prevenciju, jer desni ekstremisti djeluju tamo gdje su država i civilno društvo zakazali. Potrebno je ulagati u obrazovanje o ljudskim pravima, u medijsku pismenost i osvještavati o opasnostima rasizma.

Stranka se zalaže za strože zakone o nošenju oružja, za zakone protiv internetskog kriminala i mržnje, vrijeđanja drugih i poziva na nasilje. Pritom poziva policiju, pravosuđe i *Bundeswehr* (oružane snage) da štite demokraciju. Također poziva na osnaživanje civilnoga društva, jer tamo gdje je njegovo djelovanje slabije, ekstremisti uspješnije djeluju.

U programskim dokumentima nisam pronašla poveznicu s mitom o istoku.

4.4.4 Kršćansko-demokratska unija (Christlich-Demokratische Union, CDU)

	Datum osnivanja: 26. 6. 1945. Mjesto osnivanja: Berlin, Goslar Sjedište: Belin Politička orijentacija: desni centar
---	--

Kršćansko-demokratska unija¹⁴² je demokršćanska konzervativna politička stranka desnoga centra koja djeluje u 15 saveznih država, osim u Bavarskoj gdje djeluje njezina sestrinska stranka Kršćansko-socijalna unija (CSU). U *Bundestagu* stranke tvore zajedničku parlamentarnu frakciju, klub zastupnika Unije.

Osnovana je 1945. godine kao nasljednica predratne katoličke Centrističke stranke ("*Zentrumspartei*") i nadkonfesionalnog pokreta kojega su osnovali protestanti. Kršćansko-demokratskoj uniji su pristupili nekadašnji članovi Centrističke stranke, ali i liberali. Prvi predsjednik i ujedno prvi poslijeratni njemački kancelar bio je Konrad Adenauer. Stranka se zalaže za konzervativnu politiku u društvenim pitanjima, a u području gospodarstva zauzima se za socijalno tržišno gospodarstvo¹⁴³.

U programskim dokumentima analizirala sam teme: integracija, migracije i njemački povratnici (*Integration Zuwanderung und Aussiedler*). Prema modelu Laclau i Mouffe analizirala sam čvorišta: migracije i ekstremizam, te glavne označitelje: imigranti, islamski ekstremisti, njemački džihadisti, njemački desni ekstremisti i etnički Nijemci. Kao oblik reprezentacije uočila sam dva mita: mit o otvorenim vratima i mit o islamizaciji.

A) Mit o otvorenim vratima

CDU je svjestan prisutnosti mita o otvorenim vratima i njegovoj važnosti za društvenu stabilnost. Kako bi uspostavio društvenu ravnotežu, s obzirom na glavnog označitelja imigranti, CDU ističe da je svjestan da društvo želi stabilnost, sigurnost i predvidivost, osobito je to jasno u kontekstu loših iskustva iz vremena migrantske krize 2015. godine i problema s "distribucijom" imigranata i izbjeglica (sekundarna migracija). Stoga je CDU zauzeo stav da pravo na azil ne uključuje pravo izbora europske zemlje u kojoj će imigrant zatražiti azil, te zagovara povratak na Dublinska pravila prema kojima je prva država EU-a u koju je stupila osoba koja traži azil, ujedno i odgovorna za postupak zaprimanja zahtjeva za azil. Ukoliko takva država odbije navedeni postupak, pristupa se tranzitnom postupku, koji će se u slučaju ulaska u Njemačku, odvijati na njemačko-austrijskoj granici. Postupak će se provoditi u postojećim objektima u blizini granice ili u tranzitnom području

¹⁴² [https://hr.wikipedia.org/wiki/Kršćansko-demokratska_unija_\(Njemačka\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Kršćansko-demokratska_unija_(Njemačka)), pristupljeno 24.4.2020.

¹⁴³ Socijalno tržišno gospodarstvo (*Soziale Marktwirtschaft*) je gospodarski sustav koji spaja tržišno gospodarstvo (konkurentnost i slobodno poduzetništvo) sa socijalnom državom. Intervencije države usmjerene su na: uspostavljanje poštenog tržišnog natjecanja, održavanje ravnoteže između visoke stope gospodarskog rasta i niske stope inflacije, niske razine nezaposlenosti i dobrih uvjeta rada, socijalne skrbi i javnih službi. https://hr.wikipedia.org/wiki/Socijalno_tržišno_gospodarstvo, pristupljeno 24.4.2020.

zračne luke München. Nakon brze i zakonom utemeljene provjere utvrdit će se koja je država članica EU-a odgovorna za zaprimanje zahtjeva. Cilj je da se postupak odbijanja provede u navedenim objektima i u vremenskom okviru od 48 sati.

CDU smatra da je potrebno pomagati onim osobama kojima je zaštita potrebna. Ukoliko se utvrdi da za to nema osnova, potrebno je dosljedno provesti deportaciju takvih osoba. Ukoliko osobe izbjegavaju deportaciju moguće ih je staviti u pritvor koji se po potrebi može produžavati do 10 dana prije predviđenog napuštanja zemlje. Ukoliko osoba koja je dužna napustiti zemlju predstavlja prijetnju za javnu sigurnost, moći će se pratiti elektroničkom narukvicom. Također je potrebno uvesti mjere kojima će se lakše utvrditi identitet tražitelja azila, primjerice, praćenjem njihovih mobitela. Zato CDU podupire osnivanje AnKer¹⁴⁴ centara u kojima će se izbjeglice zadržavati, njihovi podatci obraditi i po potrebi će se takve osobe deportirati. U tom pogledu je potrebno proširiti popis sigurnih zemalja. CDU smatra da savezne pokrajine u kojima su SPD, Zeleni i Die Linke na vlasti ne provode dosljedno deportacije.

U pogledu klasične imigracije Njemačka treba odrediti broj i profil kvalificiranih radnika koji su joj potrebni. Integracija je nužna. Tko želi ostati u Njemačkoj mora naučiti njemački jezik i proći integracijske tečajeve.

Stranka se zalaže za poštivanje vodeće kulture (*Leitkultur*) jer je to preduvjet za dobar suživot. S vremenom je potrebno zabraniti burke i niqab u javnim tijelima, vrtićima, školama i sveučilištima, na sudu, jer to usporava proces integracije. Stari i Novi Nijemci trebaju stvarati zajedničku budućnost.

B) Mit o islamizaciji

U pogledu čvorišta ekstremizam i glavnog označitelja njemački desni ekstremisti i mita o islamizaciji, CDU je mišljenja da pritisak krajnje desnice ne može utjecati na promjenu općih vrijednosti koje su postavili kršćanski demokrati i koje su danas neupitne, a one su: zapadna orijentacija Njemačke, članstvo u NATO-u i Njemačka kao snažna kozmopolitska nacija. CDU smatra da je ovo najbolja Njemačka ikad, što pokazuje visoka stopa zaposlenosti, rast plaća i mirovina, njemački ugled u svijetu i veliki izdaci za istraživanje i obrazovanje.

¹⁴⁴ AnKer je akronim za dolazak, podjelu po općinama, odluku i povratak/deportaciju (**A**nkunft, **k**ommunale **V**erteilung, **E**ntscheidung und **R**ückführung) a označava centre za prihvatanje izbjeglica, bržu obradu zahtjeva za azil i brže protjerivanje onih kojima je zahtjev odbijen. Odluku o njihovom osnivanju donijeli su koalicijski partneri CDU, CSU i SPD 2018. godine. Zeleni i Ljevica su se usprotivili takvoj "nehumanoj izbjegličkoj politici". <https://www.fluechtlingsrat-bayern.de/themen/anker-zentren/>, pristupljeno 15.8.2020.

Njemački građani i ubuduće žele slobodno i sigurno živjeti. Ekstremizam i terorizam trebalo bi unaprijed spriječiti, a zločine treba brzo rasvijetliti.

Prema ciljevima CDU-a za godinu 2030., stranka se zalaže za individualnost, raznolikost i zajedništvo. Također se zalaže za partnerstvo između građana, države i civilnog društva. U gospodarstvu teži ekologiji i naprednim tehnologijama, a na vanjskopolitičkom planu zalaže se za Njemačku koja ima jak glas u Europi i svijetu i zajedno s pouzdanim partnerima preuzima odgovornost za svjetski mir, sigurnost i prosperitet.

4.4.5 Kršćansko-socijalna unija (Christlich-Soziale Union, CSU)

 <p>Moto: Živi i pusti druge da žive. (<i>Leben und leben lassen.</i>)</p>	<p>Datum osnivanja: 13.10.1945. Mjesto osnivanja: München, Würzburg Sjedište: München Politička orijentacija: desni centar Ideologija: katolički socijalni nauk, protestantska socijalna etika i konzervativizam</p>
---	--

Kršćansko-socijalna unija je regionalna, demokršćanska i konzervativna politička stranka koja djeluje u Bavarskoj. U *Bundestagu* zajedno sa sestrinskom strankom CDU tvori klub zastupnika. Slijedi katolički socijalni nauk (ljudsko dostojanstvo, opće dobro, raspodjela dobara) i nešto je konzervativnija od CDU-a.

Za CSU su obitelj i brak temelji društva, pa stoga zastupa stajalište o zaštiti tih vrijednosti u njemačkom Ustavu. Protivi se istospolnim brakovima. U unutarnjoj politici zastupa načelo jake države čija je zadaća zaštita prava i slobode svojih građana. U svom političkom programu stranke se zalaže za sljedeće vrijednosti:

1. Kršćansko-socijalna unija djeluje u duhu katoličkog socijalnog nauka, protestantske socijalne etike, humanizma, prosvjetiteljstva i konzervativnih uvjerenja.
2. CSU djeluje u duhu Osnovnoga zakona i Ustava Slobodne Države Bavarske.
3. Tri programska cilja stranke su: ljudi u fokusu, Bavarsku u srcu i budućnost na umu.
4. Svjesna je činjenice da u bavarskom i njemačkom društvu žive ljudi imigrantskoga podrijetla koji imaju različite ideje o vrijednostima, religiji, tradiciji i načinu života, što stvara dodatno trenje u društvu.

5. Stoga je potrebno postići društveni konsenzus: bezrezervno priznavanje našeg pravnog sustava i našeg slobodnog demokratskog uređenja, te pravila zajedničkog života, kao i jasno odbacivanje rasizma i antisemitizma u bilo kojem obliku.
6. Zalaže se za otvoreno i slobodno društvo.
7. U središtu je čovjek i njegov slobodan razvoj.
8. Odbija socijalističke ideologije. Zalaže se za slobodu čovjeka u živom i aktivnom građanskom društvu.
9. Štiti i promovira brak i obitelj.
10. Štiti neranjivo ljudsko dostojanstvo do kraja. Život i smrt ne smiju se komercijalizirati.
11. Zahtijeva toleranciju prema liberalnom načinu života. Slijedi bavarsko načelo "živi i pusti druge da žive".

Na temu imigranata i integracije stavovi stranke su sljedeći:

1. Raste zabrinutost za identitet zemlje.
2. Bavarska je kulturna država (*Kulturstaat*), poštuje svoj etno-kulturni kontinuitet.
2. CSU se zalaže za poštivanje vodeće kulture, što je preduvjet integracije.
3. Stranka stoji iza kršćanskih korijena.
4. Zavičajna ljubav i domoljublje idu zajedno. "Patriotizam znači: uvažavanje vlastite kulture zajedno s poštovanjem drugih kultura. Posvećenost njemačkoj naciji i Bavarskoj kao našem domu zdrav je i pozitivan patriotizam. Ovaj patriotizam jača našu zemlju. Mi strogo odbacujemo veličanje vlastite i umanjivanje drugih kultura".
5. Vodeća kultura uključuje: poštivanje vrijednosti i karaktera zemlje, poštivanje vjerskih sloboda, kulturne tradicije, toleriranje različitih načina života, komuniciranje na njemačkom.
6. Svatko tko živi s nama mora poštivati vodeću kulturu naše zemlje.
7. Integracija znači orijentaciju prema našoj ključnoj kulturi, a ne multikulturalizam.
8. Poštivanje njemačkih pravila, a ne pravila zemlje podrijetla. Nošenje burke ili niqaba ne uklapa se u naš kulturni prostor i naše razumijevanje uloge žene.
9. Integracija mora učiti toleranciji i zahtijevati lojalnost prema njemačkoj naciji.
10. Integracija imigrantima omogućuje da žive u otvorenom društvu, gdje postoji jednakost između muškarca i žene, tolerancija prema drugim načinima života, sloboda izražavanja, vjerovanja i religije. moraju se učiti i živjeti.
11. Ne dopuštamo da se etnički, vjerski ili politički sukobi drugih etničkih skupina vode na našem tlu.
12. Mora postojati gornja granica za prijem i integraciju. Imigracija mora biti kontrolirana i ograničena. Svaki oblik imigracije treba pravila.

13. Imamo dvostruku odgovornost: prema lokalnom stanovništvu i onima koji nam dolaze.
14. Uz prijem imigranata s obzirom na njihove kvalifikacije i potrebe njemačkoga tržišta rada potrebno je voditi računa o blizini kulturnoga kruga pri odabiru doseljenika.
15. Azil i zaštita izbjeglica su privremene i humanitarna naravi.

Kad je islam u pitanju stav stranke je sljedeći:

1. Stranka se zalaže za vjerske slobode, ali do određene granice.
2. Politički islam ne pripada Njemačkoj. "Tko ne slijedi naše vrijednosti i pravni sustav, tko odbacuje kršćansku tradiciju naše zemlje, tko ne prihvaća jednakost muškaraca i žena i tko ne prihvaća naše otvoreno društvo, nema mjesta u našem društvu".
3. Islam se mora uklopiti u njemački poredak. Ne može tražiti kulturnu dominaciju.
4. Stranka podržava razvoj europskog islama u duhu prosvjetiteljstva.

Analizom priopćenja stranke na temu migracije i ekstremizam, promatrala sam na koji su način čvorišta migracije i ekstremizam reprezentirani, te jesu li za njihovu reprezentaciju korišteni novi mitovi (otvorena vrata, islamizacija, njemački strah i istok).

Za pojačane migracije iz Bliskoga istoka i Afrike u Europu, Europska unija se pokazala nespremnom, što Nijemci osjećaju u svakodnevnom životu. Imigracija je promijenila stanovništvo u gradovima i čitavoj državi. Poznato i tradicionalno susreću se sa stranim i novim. Ljudi su sve zabrinutiji za budućnost. Strah od gubitka kontrole nad svakodnevicom, kao i percipirani gubitak kontrole institucija doveli su do rasta populističkih stranaka u Njemačkoj i Europi.

Prijedlog CSU-a za Europu kao važnog regionalnoga igrača jest da za Afriku, Bliski istok, južni i istočni Mediteran osigura strateški razvoj, kao što to Kina čini svojim projektom Novi put svile za Euroaziju. Time bi se milijunima ljudi osiguralo perspektivan život u njihovoj domovini. Za to je potrebno jedinstvo i odlučnost u Europi. Nažalost, ovo jedinstvo još ne postoji.

A) Mit o otvorenim vratima

CSU se, uvažavajući strah u društvu zbog dolaska velikog broja ljudi iz različitih kultura, zalaže za ograničenu imigraciju, potpunu zaštitu europskih vanjskih granica, zaprimanje zahtjeva za azilom na vanjskoj granici, onemogućavanje sekundarne migracije jer se ne može dopustiti "azil po narudžbi". Stoga je dogovoreno da se tražitelje azila deportira izravno iz tranzitnih zona u zemlje EU-a gdje su ranije podnijeli zahtjev za azilom. Pritom naglašava potrebu kvalitetne suradnje s Austrijom kako bi se spriječio ulazak u Njemačku

osobama koje nemaju pravo na azil. Stranka smatra da je ona jedina koja pouzdano osigurava red i sigurnost u zemlji i time osigurava povjerenje građana u institucije.

CSU smatra da zaštita vanjskih granica EU-a započinje u Africi, jer se tamo mogu spriječiti ilegalne migracije u Europu. Afričke države bi trebale svoje građane izvještavati o nemogućnosti ostanka u Europi. Također bi trebalo, u najkraćem roku, države poput Maroka, Alžira i Tunisa klasificirati kao sigurne zemlje porijekla.

Kad je riječ o Globalnom kompaktu o sigurnim, uređenim i regularnim migracijama, CSU je glasovao protiv njegova prihvatanja jer se u Kompaktu prenaplaćavaju pozitivni aspekti migracija, dok se ne razmatraju otvoreni problemi poput demografskog rasta afričkog i dijela azijskog stanovništva, ratova u Iraku, Libiji, Siriji, nefunkcionalnih društava i korumpiranih elita, lošeg upravljanja pristiglom razvojnom pomoći i sl. CSU smatra da se u Kompaktu ograničava sloboda tiska i sloboda izražavanja, jer se izvještavanje o migracijama često klasificira kao govor mržnje kojim se širi rasizam, diskriminacija, nasilje, ksenofobija i netolerancija. CSU to doživljava kao kontrolu javnoga diskursa, tim više što se države potpisnice Kompakta obvezuje na određenu vrstu komunikacije.

Na krajnje praktičnoj razini, CSU i CDU su postigli dogovor o gornjoj godišnjoj granici prijema imigranata koja iznosi maksimalno 200 000.

Kad je riječ o tražiteljima azila, oni će biti smješteni u središnje prihvatne centre gdje mogu ostati najduže godinu i pol od dolaska.

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

CSU, svjestan činjenice da je u Njemačkoj vrlo prisutan mit o islamizaciji, zagovara dijalog između muslimana koji već žive u Njemačkoj i etničkih Nijemaca. Prema mišljenju stranke, prirodno je da muslimani koji već žive u Njemačkoj, Njemačkoj i pripadaju, ali to ne znači da se Nijemci trebaju odreći svoje kršćanske tradicije i običaja.

Ono što izaziva zabrinutost je islamistički ekstremizam kojega bavarske sigurnosne službe shvaćaju ozbiljno. Stoga još od 2015. u Bavarskoj djeluju programi deradikalizacije salafista, te se također unaprjeđuju načini očuvanja cyber sigurnosti. Na problem salafizma i salafističkog cyber nasilja vlasti djeluju interakcijom represije i prevencije.

C) Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

Opasnost od islamističkog ekstremizma budi strahove kod njemačkih građana od podjela i tenzija u društvu, od napada na demokratske institucije, od ponovnog izbijanja antisemitskog nasilja. Međutim strah od Drugoga (imgranata) smatra se "majkom svih političkih problema" u Njemačkoj, jer prema mišljenju stranke, mnogi građani povezuju socijalne probleme s pitanjem migracije.

CSU tvrdi da nije "slijep na desno oko" i neće dopustiti desni ekstremizam, koji je od 2017. u porastu u odnosu na židovsku zajednicu, ali ukupno desničarsko nasilje je u padu, prema izvješću Ureda za zaštitu ustavnog poretka. Vlasti prate rad ekstremističkih skupina na Internetu i pokret štovatelja *Reicha*. Također se prati situacija na demonstracijama gdje simpatizeri AfD-a sudjeluju zajedno s NPD-om, nacionalističkim podzemljem i huliganskim skupinama.

Savezno ministarstvo unutarnjih poslova zabilježilo je nagli porast ekstremističkog nasilja ljevice. Primjerice, na samitu G20 u Hamburgu početkom lipnja 2017., preko 230 policajaca je ranjeno. Ukupni porast ekstremno lijevo motiviranog nasilja je u 2017. porastao za 37 posto.

Poziva se na dosljedan pristup u cijeloj Njemačkoj protiv lijevih autonomnih anarhističkih snaga. Prije svega to se odnosi na dijelove SPD-a, Zelenih i Die Linkea.

Slobodno i otvoreno društvo poput njemačkoga ne smije tolerirati radikalizaciju, neovisno o tome je li riječ o salafistima, lijevim ili desnim ekstremistima, mišljenje je stranke.

4.4.6 Ljevica (*Die Linke*)

	Datum osnivanja: 16.6.2007. Sjedište: Berlin Ideologija: demokratski socijalizam Politička orijentacija: krajnja ljevica
---	---

Analiza tema: Flucht und Migration i No AfD

U odnosu na čvorište migracije, Die Linke smatra da se potrebno boriti protiv njihovih uzroka, smanjiti siromaštvo i osigurati pravednu razvojnu pomoć .

Ukoliko do masovnih migracija dođe, potrebno je osigurati sigurne migracijske rute, osigurati pravo na azil temeljem Ženevske konvencije o izbjeglicama. Pitanje izbjeglištva

treba rješavati na globalnom nivou, a ne sklapati "prljave" ugovore s pojedinačnim zemljama, kao što je onaj s Turskom. Stranka se protivi masovnom smještaju izbjeglica u njemačke prihvatne centre, te se zalaže za decentralizaciju smještaja.

Stranka se zalaže za zaustavljanje deportacija, osobito kad su u pitanju ranjivije skupine, poput žena ili osoba koje se progoni zbog njihove spolne orijentacije. Potrebno je zaustaviti deportacije u ratna područja, u slučajevima kad bi se osoba nakon deportacije mogla naći u stanju egzistencijalne ugroze ili beskućništva ili u nemogućnosti da dobije odgovarajuću medicinsku skrb.

Stranka potiče socijalnu koheziju u imigracijskom društvu, želi solidarnost umjesto konkurencije i borbe za radno mjesto, smještaj i obrazovanje.

A) Mit o otvorenim vratima

Stranka je svjesna prisutnosti mita o otvorenim vratima u njemačkom društvu, no smatra da se njemačke građane nedovoljno upoznaje sa stvarnim uzrocima migrantske krize iz 2015. godine.

Stranka se, u odnosu na čvorište migracije, glavnog označitelja imigrante i mit o otvorenim vratima, zalaže za promjenu paradigme u u vanjskoj i sigurnosnoj politici na globalnoj razini, jer bi se jedino tako moglo učinkovito upravljati migracijskim valovima. Stav stranke je da je odmah potrebno okončati vojne intervencije s katastrofalnim posljedicama za stabilnost čitavih regija. Imigracije su globalni fenomen i posljedica su različitih kriza (ratova, nasilja i političkog progona, gladi i klimatskih katastrofa). Iz toga proizlazi da nitko ne bježi dragovoljno, nego pod utjecajem neke nevolje, ili u najboljem slučaju želje za boljim životom. Stoga stranka smatra da na prvom mjestu mora biti zaštita izbjeglica i njihova ljudskog dostojanstva, a to je moguće potpunom primjenom Ženevske konvencije o izbjeglicama i Europske konvencije o ljudskim pravima, kao i Konvencije UN-a o pravima djeteta.

Die Linke odbacuje sva ograničenja s obzirom na pravo na azil, jer je pravo na azil civilizacijsko postignuće i ne može biti ograničeno gornjom granicom ili kvotama. Stranka odbacuje sve propise o automatskom povratku u tranzitne zemlje ili "treće zemlje". U tom pogledu se stranka protivi Sporazumu između EU i Turske i svaka daljnja suradnja s diktaturama i nepravednim režimima s obzirom na "kontrolu migracija" mora odmah prestati. Financiranje troškova vezanih uz izbjeglice i azilante moguće je financirati i dijelom iz poreza na bogatstvo.

Die Linke se zalaže za sigurne migrantske rute, dekriminalizaciju spašavanja na moru i čovjeka dostojan prijem izbjeglica. Ono što su vodeći političari pokazali do sada, prema mišljenju stranke, jest neuspjeh, nečovječnost i neznanje kad je riječ o ljudima u potrebi. Čak u nekim slučajevima službena politika priječi spasioce u pomaganju unesrećenim ljudima kako bi zaštitili svoje položaje i umirili desnicu.

Prema mišljenju stranke Njemačka je useljeničko društvo, te bi stoga trebala omogućiti socijalnu, političku i kulturnu participaciju jednaku za sve članove društva, osobito u pogledu pravne i socijalne sigurnosti koja proizlazi iz radnoga odnosa. Pritom bi radni standardi trebali biti primjenjivi na sve osobe koji su u radnom odnosu, neovisno o tome imaju li imigrantsko podrijetlo ili ne.

Stranka poziva sve u borbu za bolji život većine stanovništva ulaganjem u dostupno stanovanje, škole i dnevne centre (posebno u socijalno ugroženim četvrtima) te u infrastrukturu općina. Iako u programu stranke ne stoji eksplicitno da stranka zagovara politiku otvorenih vrata, čini se da nije protiv nje, jer nigdje u svom programu ne postavlja ograničenja vezana uz imigrante, bilo uz gornju granicu njihova prijema ili uz integracijski potencijal.

B) Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

Stranka vezano uz čvorište ekstremizam i glavnog označitelja njemački desni ekstremisti, te uz mit o njemačkome strahu, posebno ističe problem prodora rasizma u politički mainstream. Građani su se, prema mišljenju stranke, brzo uspjeli priviknuti na retoriku koja poziva na mržnju i nasilje. Die Linke za takvo stanje izravno optužuje stranke i pokrete krajnje desnoga spektra poput AfD-a, Pegide, IB-a, nacionalsocijalističkog podzemlja, navijačkih skupina i sl. Rasizam se ne javlja samo u diskurzivnoj praksi već se materijalizira u palež prihvatnih centara za izbjeglice, fizičke napade na ljude druge boje kože. Sve to kod običnog njemačkog građanina izaziva strah od gubitka stabilnosti državnih institucija. Ono što Nijemce posebno plaši jest gubitak demokracije.

Međutim, prema mišljenju stranke, rasizam nije samo uperen protiv institucija, već se javlja i u njima. Zabilježeni su slučajevi politički motiviranog nasilja u policijskim snagama i *Bundeswehru*. Takvi su se slučajevi i ranije događali, ali nisu bili klasificirani kao politički motivirano nasilje. Kao antifašistička stranka, Die Linke je uključen u široki spektar organizacija civilnoga društva u borbi protiv antisemitizma i svakog oblika rasizma. Stranka

pozdravlja sve društvene pokrete koji se suprotstavljaju desnici, te se zalaže za poštivanje Osnovnoga zakona i ljudskog dostojanstva za sve.

Die Linke smatra da krajnje desna Alternativa za Njemačku (AfD) ne nudi rješenje za ekonomsku i financijsku krizu i različite probleme modernoga i pluralnoga društva. Umjesto toga, propagira antiegalitarističke i nazadne ideje, te potiče podjele u društvu. Sve češće koristi rasističke ideje i uličnu mobilizaciju za postizanje svojih ciljeva. Zajedničko djelovanje AfD-a, NPD-a (Nacionaldemokratska stranka Njemačke) i Pegide sve više radikalizira javnu raspravu o azilu, imigraciji, izbjegličkoj politici. Tome se, prema mišljenju stranke, treba suprotstaviti.

4.4.7 Socijaldemokratska stranka Njemačke, (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD)

	Datum osnivanja: 23. svibnja 1863. Sjedište: Berlin Ideologija: demokratski socijalizam Politička orijentacija: lijevi centar
--	--

Socijaldemokratska stranka Njemačke je najstarija politička stranka u Njemačkoj, osnovana je 23. svibnja 1863. godine. Pripada skupini socijaldemokratskih stranki lijevoga centra.

U vrijeme osnivanja 1863. godine njezina originalna platforma je bio demokratski socijalizam. Kako bi suzbio utjecaj stranke, tadašnji kancelar Otto von Bismarck donio niz reformi kojima je po prvi put u povijesti uveden moderni sustav mirovinskog i socijalnog osiguranja. Usprkos revolucionarnoj retorici, stranka je vremenom postala dio establišmenta te je podržala carsku vladu prilikom ulaska u Prvi svjetski rat. Nakon poraza Njemačke u ratu, čelnici SPD-a su prednjačili u aktivnostima svrgavanja monarhije i uspostavljanja Weimarske Republike. Stranka je odbacila demokratski socijalizam i zamijenila ga socijaldemokracijom, ali svoj program nije uspjela provesti zbog političko-gospodarske situacije toga doba (Versajski mirovni sporazum, velika gospodarska kriza), što je pogodovalo dolasku nacista na vlast koji su 1933. zabranili rad SPD-a.

SPD nastavlja s radom nakon Drugog svjetskog rata u zapadnom dijelu Njemačke, a u istočnome dijelu je osnovana Jedinstvena socijalistička partija Njemačke.

SPD ulazi u veliku koaliciju 1966. godine zajedno s demokršćanima, te zahvaljujući popularnosti kancelara Brandta, ostaje na vlasti do 1982. godine.

SPD je u drugoj polovici 1990-ih pod vodstvom Gerharda Schrödera odbacio socijaldemokratski program u korist ekonomski neoliberalnog Trećeg puta te je godine 1998. zajedno sa Zelenima preuzeo vlast od demokršćana. Njemačka je u to vrijeme zabilježila gospodarsku stagnaciju.

Godine 2005. raspisani su izvanredni izbori, prije kojih se lijeva frakcija stranke odvojila i zajedno s bivšim ljevičarima iz DDR-a i stvorila stranku Ljevica. Nakon izbora su SPD i CDU dogovorili stvaranje velike koalicije na čelu s Angelom Merkel (CDU).

A) Mit o otvorenim vratima

U pogledu čvorišta migracije i glavnog označitelja imigranti SPD izražava sljedeće stavove:

1. Europa se (2015.) suočila s velikim testom zbog humanitarne katastrofe koja se događa na Bliskom istoku i u mnogim afričkim državama. SPD poziva na solidarnost i odgovornost.
2. Ljudska obveza je pomoći ljudima koji bježe od rata, nasilja i političkog progona.
3. O pravu na azil se ne pregovara.
4. SPD se zalaže za kvote za prihvrat izbjeglica, kako bi se kasnije lakše provela integracija.
5. Time će se umanjiti strahovi u društvu ili mržnja prema strancima u potrebi, te će se na taj način lakše suprotstaviti populistima.
6. Migracije su izazov i prilika i ne bi ih se trebalo rješavati samo na nacionalnom nivou.
7. Potrebna je europska regulacija imigracije i azila koja se odnosi na sve zemlje EU.
8. U državama koja su ishodišta migracija potreban je angažman UN-a koji bi u zemljama koje graniče s kriznim područjima organizirao *cordon sanitaire*¹⁴⁵.
9. Od imigranata koji dođu u Njemačku ne može se očekivati da odmah poznaju njemačke zakone, običaje, kulturu, ono što se treba očekivati jest njihova spremnost da se s njima upoznaju.

¹⁴⁵ Cordon sanitaire (zdravstveni pojas) je sustav nadzornih točaka pomoću kojih se izolira neko područje gdje vlada zaraza ili epidemija, pa ljudi, životinje, namirnice, roba ne mogu iz njega izići bez određenih nadzornih mjera. U prenesenom značenju izraz se upotrebljavao u međunarodnoj politici od 1815., kada je niz zemalja duž francuskih granica trebalo poslužiti kao zaštita od mogućega novog prodora bonapartizma ili širenja ideja Francuske revolucije. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12472>, pristupljeno: 10.7.2020.

10. Također bi se trebali poticati projekti u kojima se imigrante obučava, kako bi oni, po povratku u svoje matične zemlje, mogli prenijeti takva iskustva, a sve u cilju poboljšanja životnih uvjeta.

11. Za migracije su odgovorni i sami Europljani (kolonijalizam, neregulirani kapitalizam, krivo usmjerena razvojna pomoć, uništavanje/zagađenje okoliša, ekonomski sporazumi, TTIP, CETA, isporuka oružja, siromaštvo, rat i progon)

Stranka je 2.7.2018. donijela zaključke vezane uz europsku politiku migracija i azila pod motom: Zajedno, a ne jedni protiv drugih. Zaključci su sadržani u pet točaka koje slijede.

1. Oni koji nemaju pravo na zaštitu moraju se vratiti u svoju matičnu zemlju ili u sigurnu treću zemlju. Potrebno je dosljedno primjenjivati brze i transparentne pravne postupke.

2. SPD se zalaže za zajednički europski sustav azila i podjelu odgovornosti, te za reformu tzv. Dublinskog postupka kako bi se postigla pravedna podjela obveza. Potrebno je smanjiti sekundarne migracije, što znači povratak tražitelja azila u državu u kojoj su se registrirali do okončanja postupka.

3. SPD se zalaže za bolju zaštitu zajedničkih vanjskih granica EU-a, jer je ona nužna kako bi se osiguralo slobodno kretanja unutar Europske unije, a to je moguće ukoliko se Frontex razvije u pravu graničnu policiju. Sve dok zaštita vanjskih granica EU-a nije učinkovita, kontrola unutarnjih granica je prihvatljiva. Stranka se zalaže za nadogradnju Središnjeg registra stranaca (*Ausländerzentralregister*, AZR) kako bi relevantna njemačka tijela imala pouzdane informacije.

4. Stranka se zalaže za proširivanje suradnje s UNHCR-om, IOM-om, zemljama podrijetla i tranzita kako bi se smanjio izbjeglički pritisak na Europsku uniju i olakšao povratak izbjeglica u zemlje podrijetla.

5. Stranka smatra da je potreban pragmatični humanizam kako bi se zadovoljile potrebe za kvalificiranom radnom snagom, a da se pritom ne naruši društvena ravnoteža. Stoga je Njemačkoj potreban zakon o imigraciji kojim bi se imigracija uskladila s potrebama njemačkog tržišta rada.

U nastavku slijedi tablični prikaz stavova analiziranih njemačkih stranaka s obzirom na sljedeća politička pitanja: državljanstvo, migracije, gornja godišnja granica prijema imigranata, kultura/integracija, islam, zaštita granica, azil, deportacije, manjinska prava i raspodjela društvenog bogatstva.

Tablica 1. Prikaz odnosa analiziranih njemačkih stranaka prema određenim političkim pitanjima

Stranaka/Političko pitanje	AfD	Bündnis 90/Grüne	CDU	CSU	Die Linke	SPD
državljanstvo	Ukinuti pravo državljanstva po mjestu rođenja, samo prema podrijetlu, dopustiti dvojno državljanstvo u iznimnim slučajevima	Zahtijevaju liberalniji zakon o državljanstvu				
migracije	Protivi se imigraciji, jer zloupotrebljava njemački socijalni sustav, protivi se multikulturalizmu	Raznolikost obogaćuje, uključiv suživot, kontinuirana i kontrolirana migracija, djelovati na uzroke migracija, osigurati sigurne rute i spriječiti ilegalne migracije	Sekundarna i ilegalna migracija su problem	Društveni konsenzus, protiv diskriminacije imigranata, zaštita tekovina otvorenog društva	Boriti se protiv uzroka migracija, pomoć UN-ovim programima	Pragmatični humanizam, migracije su izazov i prilika, suradnja s međunarodnim organizacijama i trećim državama
gornja godišnja granica prijema imigranata		Protiv gornje granice	180 000 do najviše 200 000	Do 200 000 osoba godišnje, iz bližeg kulturnog kruga	Protive se gornjoj granici	Kvote za prihvata i izbjeglica
kultura/integracija	Priznaje isključivo njemačku kulturu temeljenu na kršćanstvu, prosvjetiteljstvu i rimskom pravu	Oštro protiv vodeće kulture, zalažu se za izdavanje kartice talenata koja ukazuje na integracijski potencijal	Poštivanje vodeće kulture, stari i novi Nijemci trebaju graditi zajedničku budućnost	Vodeća kultura, kršćanstvo, lojalnost prema njem. državi	Njemačka je imigrantsko društvo temeljeno na solidarnosti	
islam	Islam ne pripada Njemačkoj	Svi jednako trebaju poštivati Osnovni zakon, zaštititi otvoreno društvo	Zapadna orijentacija, članstvo u NATO-u, izgradnja kozmopolitske nacije, zabrana nošenja burke i niqaba u javnom prostoru	Muslimani koji žive u Njemačkoj prirodno pripadaju Njemačkoj, ne dopustiti vjerske sukobe na njemačkom tlu, ne dopustiti politički islam, zalaže se za europski islam u duhu prosvjetiteljstva		
zaštita granica	Potpuno zatvaranje granica, protive se politici otvorenih vrata		Frontex na vanjskim granicama, unutarnje granične kontrole	zaštita vanjskih granica EU		Kontrola unutarnjih granica, razvoj Frontexa
azil, deportacije	Pravo na azil se zloupotrebljava, ubrzati deportacije	Prijem ugroženih je ljudsko pravo, protive se masovnim kampovima	Ubrzani postupak azila, osnivanje ANker centara, proširiti popis sigurnih zemalja	Privremene i humanitarne naravi, ubrzati postupak azila i deportacije (AnKer centri)	Odmah zaustaviti deportacije, Protive se prihvatnim centrima, pravo na azil je ljudsko pravo, ustanoviti zajednički europski sustav azila,	Ljudska obveza je omogućiti pravo na azil,

					brze i transparentne deportacije, reforma Dublinskog postupka
manjinska prva (žene, LGTB)	Protiv istospolnih brakova	Ravnopravnost spolova, zaštita LGBT		Protiv istospolnih brakova, protiv pobačaja	Zaštiti rodno motivirane migracije, LGBT, i druge manjine
Raspodjela društvenog bogatstva					Iz poreza na bogatstvo financirati programe UN-a za migracije

4.5 Medijski sadržaj iz njemačkih tiskovnih medija

4.5.1 Opis istraživanja

Analizirani njemački mediji: Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Berliner Morgenpost i Die Freie Presse

Vremenski okvir: 2014.-2018. godina

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2014.-2018.): 186

Broj obrađenih članaka prema izvorima (2014.-2018.):

DW: 87 (migracije: 39; ekstremizam: 48)

BMP: 69 (migracije: 25; ekstremizam: 44)

FAZ: 9 (migracije: 3; ekstremizam: 6)

Die Zeit: 15 (migracije: 7; ekstremizam: 8)

FP: 8 (migracije: 5; ekstremizam: 3)

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Čvorišta: migracije i ekstremizam

Glavni označitelji: imigranti, islamski ekstremisti, njemački džihadisti, konvertiti, njemački ekstremisti i etnički Nijemci.

Analizirani mitovi: mit o "otvorenim vratima"; mit o islamizaciji Njemačke; mit o njemačkome strahu (*German Angst*) i mit o istoku.

Tablica 2. Podjela članaka prema žanrovima i glasilima

Žanr/Glasilo	DW	BMP	Die Zeit	FAZ	Die Presse	Freie
vijesti	E: M:	E: 20 M: 7	E: 0 M: 1	E: M:	E: M:	
izvješća	E: 41 M: 28	E: 21 M: 15	E: 8 M: 4	E: 6 M: 3	E: 3 M: 5	

komentar	E: 4 M:7	E: 3 M: 0	E: M:	E: M:	E: M:
reportaža	E: 1 M: 1	E: 0 M: 1	E: M:	E: M:	E: M:
intervju	E: 2 M: 3	E: 0 M: 0	E: 0 M: 2	E: M:	E: M:

Legenda: E=ekstremizam; M=migracije

Cilj ovoga istraživanja bio je odgovoriti na sljedeća istraživačka pitanja: 1. kako je njemačko društvo odgovorilo na osjećaj ontološke nesigurnosti tijekom migrantskoga vala 2015. godine u sferi međuetničke komunikacije; 2. koji su dominantni mitovi proistekli iz te kritične situacije; 3. koji su smjer međuetničke komunikacije utvrđeni mitovi oblikovali (podršku ili obeshrabrivanje uvažavanja).

U empirijskom sam istraživanju najprije utvrdila najčešće korištene mitove koji su nastali kao posljedica migrantske krize 2015. godine, odnosno, izdvojila sam načine na koje su etnički Nijemci najčešće označavali imigranate iz dominantno muslimanskih zemalja. Riječ je o četiri osnovna mita: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemačkome strahu i mit o istoku. Tamo gdje je to bilo moguće, navedene novonastale mitove sam usporedila s ranije poznatim mitovima: mit o Sonderwegu, mit o Mitteleuropi, mit o nožu u leđa i mit o istoku. Namjera mi je bila utvrditi načine označavanja imigranata s obzirom na njihovu važnost za društvenu klimu, kao i za smjer njemačke migracijske politike.

Istraživanje medijskog sadržaja provodila sam na pet njemačkih tiskovnih medija: Deutsche Welle, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Berliner Morgenpost i Die Freie Presse. Donja tablica prikazuje kriterije koje sam koristila prilikom odabira navedenih medija: prema širini područja kojeg pokrivaju (globalno, nacionalno, regionalno); prema tome je li njihovo vlasništvo registrirano u zapadnoj ili istočnoj Njemačkoj, pod pretpostavkom da to implicira da se glasilo dominantno obraća istočnonjemačkoj ili zapadnonjemačkoj čitalačkoj publici; prema učestalosti izlaženja (tjedni, dnevni) i prema političkoj orijentaciji (liberalno-lijeva, konzervativna, desni centar, liberalni konzervativizam).

Tablica 3. Osnovni podaci o korištenim medijskim izvorima

Naziv	DW	Die Zeit	FAZ	BMP	Die Freie Presse
Vrsta	međunarodni njemački javni medijski servis na 30 svjetskih jezika	tjedne nacionalne novine,	dnevne nacionalne novine,	novine, dnevne regionalne	novine, dnevne regionalne novine,
Format		cijeli format	nordijski	cijeli format	nordijski
Sjedište	Bonn, Njemačka	Hamburg, Njemačka	Frankfurt am Main, Njemačka	Berlin, Njemačka	Chemnitz
Godina osnivanja	3. svibnja 1953.	21. veljače 1946.	1. studeni 1949.	1898. (122 godine na tržištu)	1. siječnja 1963.
Naklada	više od 150	505640 (tiskano)	230 312 (tiskano)	72 140 (4/2019)	213 845 (2019)

	milijuna korisnika diljem svijeta	izdanje, 2018); 47000 (digitalno izdanje, 2018	izdanje, 2019.); 50 000 (digitalno izdanje 2018.)			
Vlasnik	Njemačka vlada	Zeit-Verlag Gerd Bucerius GmbH & Co. (Holtzbrinck Publishing Group)	Fazit-Stiftung	Funke Mediengruppe	Chemnitzer Verlag, Medien Union GmbH, Ludwigshafen	
Glavni urednik	Peter Limbourg (od 2013.)	Giovanni Lorenzo (od 2004.)	di Werner D'Inka, Berthold Kohler, Jürgen Kaube, Gerald Braunberger	Christine Richter (od 2018.)	Torsten Kleditzsch (od 2009.)	
Politička orijentacija	aktualne Njemačke vlade	liberalno-lijeva	desni centar, liberalni konzervativizam	konzervativna	konzervativna	
Mrežne stranice	www.dw.de	www.zeit.de	www.faz.de	www.morgenpost.de	www.freiepresse.de	

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ=Frankfurter Allgemeine Zeitung ; BMP=Berliner Morgenpost;

Koristila sam javno dostupne arhive navedenih glasila. Odabir članaka sam provela na način da sam u tražilicu upisala pojmove migracije i ekstremizam (*Migration, Extremismus*), kao i vremenski raspon u kojem su analizirani članci nastali (1.1.2014. - 31.12.2018.). Pojmovi migracija i ekstremizam su, prema korištenom modelu istraživanja, čvorišta oko kojih se grupiraju svi ostali znakovi koji u odnosu na njih dobivaju značenje koje je djelomično fiksirano. Budući da je tema disertacije mitologizacija migrantskoga pitanja, smatrala sam da ću upisivanjem pojma migracije dobiti kao rezultat pretraživanja dovoljnu količinu različitih informacije za kvalitetnu analizu. Nakon provedene analize dijela članaka na temu migracija, uočila sam da se u njima često spominjao pojam ekstremizam kao najveći problem za njemačko društvo. Pritom se naglašavala opasnost od dva tipa ekstremizma: krajnje desnog ekstremizma njemačkih stranaka, pokreta i radikalnih organizacija, te njemačkog islamizma. Nakon toga sam u tražilicu upisala i pojam ekstremizam.

Dobivene članke sam najprije pročitala, a potom sam izvršila odabir onih koji su sadržavali najveću količinu relevantnih informacija vezano uz pojmove migracije i ekstremizam. Nakon toga sam članke prevela na hrvatski jezik i pristupila analizi. Samo sam u slučaju Deutsche Wellea koristila već prevedene članke, jer navedeni medijski servis svoje članke prevodi na 30 jezika, pa tako i na hrvatski. Za analizu sam koristila model diskurzivne teorije Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe kojeg sam detaljnije opisala u poglavlju Metodologija.

Model čine sljedeća četiri koraka:

1. Određivanje ključnih označitelja (*key signifiers*) koji ukazuju na način organizacije diskursa. Njih čine: čvorišne točke (*nodal points*) koje organiziraju diskurs, glavni označitelji (*master signifiers*) koji ukazuju na identitet i mitovi koji organiziraju društveni prostor.

2. Detektiranje lanaca ekvivalencije koji pokazuju na koji se način ključni označitelji pune značenjem.
3. Detektiranje pojmova koji se odnose na identitet: subjektne pozicije, pojedinačni i grupni, identiteti.
4. Detektiranje pojmova u analizi sukoba: antagonizam i hegemonija.

U prvom sam koraku, sukladno modelu, odredila ključne označitelje. Za čvorišta (*nodal points*) sam odabrala pojmove migracije i ekstremizam. Odabrana čvorišta su odredila tip analizirane domene (politički, nacionalni i sigurnosni diskurs).

Potom sam odredila koje ću glavne označitelje (*master signifiers*) analizirati, kako bih dobila relevantne informacije o pojedinim identitima. Imenovala sam šest glavnih označitelja: imigranti, islamski ekstremisti, njemački džihadisti, konvertiti, njemački ekstremisti i etnički Nijemci. Pod imigrantima smatram osobe koje su došle u Njemačku iz Afrike i Azije, a islamske su vjeroispovijesti (osoba koja se izjašnjava kao musliman/muslimanka). Islamski ekstremisti su osobe koje nisu njemački državljani, a privremeno žive na njezinu teritoriju ili su ilegalno ušle (infiltrirane) na teritorij Savezne Republike Njemačke te predstavljaju sigurnosnu prijetnju. Njemački džihadisti su osobe imigrantskoga podrijetla i građani su Savezne Republike Njemačke, vrlo često su rođeni ili su proveli većinu života u Njemačkoj. Konvertiti su etnički Nijemci koji su s kršćanstva prešli na islam. Njemački desni ekstremisti su članovi ili simpatizeri parlamentarnih i krajnje desnih stranaka i izvanparlamentarnih ekstremnih stranaka i pokreta. Etnički Nijemci su osobe koje se izjašnjavaju kao osobe njemačkog podrijetla.

Središnju pozornost u istraživanju posvetila sam mitovima budući da je, kako tvrdim, proces mitologizacije migrantskoga pitanja središnji organizacijski obrazac komunikacije o tom problemu. Mit sam promatrala kao pokušaj zašivanja dislociranih elemenata u novu strukturu (Rear, 2013:10) njihovom reartikulacijom, pa je proces u svojoj naravi hegemonijski jer funkcionira na razini interesa određene skupine. Dakle, mit dosiže stupanj društvenog imaginarija kad uspostavi hegemoniju nad jednom određenom vizijom društvenog poretka. Mitovi organiziraju totalitet (društveno polje), pune se različitim značenjem u različitim artikulacijama, ovisno o kontekstu u kojem nastaju.

U početnoj sam fazi detektirala mitove kojima su etnički Nijemci tijekom kritične situacije označavali Drugoga, a kojega u ovom radu predstavljaju doseljenici iz pretežito muslimanskih zemalja. To su sljedeći mitovi: mit o otvorenim vratima; mit o islamizaciji Njemačke; mit o njemačkome strahu (*German Angst*) i mit o istoku. Potom sam istražila postoje li poveznice novonastalih mitova uzrokovanih pojavom migrantske krize 2015. godine

s dominantnim povijesnim mitovima koji već postoje u njemačkom društvu. Riječ je o nekoliko mitova: mit o istoku, mit o posebnom putu (*Sonderweg*), mit o Mitteleuropi, mit o nožu u leđa (*Dolchstoß*).

Uočila sam da su novostvoreni mitovi dosegli privilegiranu poziciju njihovim stalnim ponavljanjem u medijima, gdje su dobili status prevladavajuće istine najčešće citiranjem izjava političara, stručnjaka i novinara komentatora.

Slijedi tablični prikaz prvoga koraka:

Tablica 4. Prikaz ključnih označitelja

Čvorišta (organiziraju diskurs)	glavni označitelji (organiziraju identitete)	Mitovi (organiziraju društveni prostor)
1. migracije 2. ekstremizam	1. imigranti; 2. islamski ekstremisti 3. njemački džihadisti 4. konvertiti 5. njemački desni ekstremisti 6. etnički Nijemci	1. mit o otvorenim vratima; 2. mit o islamizaciji; 3. mit o njemačkome strahu; 4. mit o istoku

U drugom sam koraku analizirala lance ekvivalencije koji su važni za oblikovanje identiteta. Lance sam analizirala na temelju subjektivnih pozicija govornika u analiziranim člancima. Subjektivne pozicije sam grupirala u 4 kategorije: predstavnici vlasti, oporba, stručnjaci i mediji (informacije i komentari). Odabir sam provela na temelju pojavnosti navedenih kategorija u tekstovima. Lanci ekvivalencije nisu samo važni za detekciju pojedinačnih i grupnih identiteta, već su važni i za detekciju mitova. Oni nastaju kad se pojedinačne subjektivne pozicije ulančavaju s drugim subjektivnim pozicijama u odnosu na neku suprotnost, organizirajući tako širi društveni identitet nasuprot isključenih. Pritom se koriste dvije logike: logika ekvivalencije i logika različitosti. Znakovi se kombiniraju u lance na osnovi ekvivalencije i suprotstavljaju se drugom prijetećem lancu koji predstavlja njihovu razliku (Dabirimehr i Fatmi, 2014:1285). U iznimnim okolnostima (rat, represija, totalitarni poredak) mogu nastati vrlo homogeni lanci ekvivalencije, ali u uobičajenim okolnostima lanci okupljaju vrlo različite subjekte pa su stoga i nestabilniji. Funkcija lanaca i logike ekvivalencije jest pojednostavljenje političkog prostora stvaranjem hegemonijske univerzalnosti koja se manifestira u obliku mita.

Tablica 5. Podjela istraživanih subjektivnih pozicija prema kategorijama unutar lanaca ekvivalencije

Subjektivne pozicije prema kategorijama	Podjela kategorija
Predstavnici vlasti	Članovi vlade Savezna razina političara Lokalna razina političara
Predstavnici oporbe	Lijeva/desna politička orijentacija Parlamentarna/izvanparlamentarna oporba

Stručnjaci	Psiholozi/sociolozi Politolozi Pravnici Islamolozi Stručnjaci za sigurnost
Mediji	Novinari i komentatori analiziranih medija

U trećem sam koraku analizirala što čini identitet promatranih skupina, s koje pozicije subjekti i društveni akteri pristupaju određenom identitetu, na koji se način on artikulira i pregovara.

U četvrtom sam koraku analizirala mjesta susreta dvaju suprotstavljenih identiteta, njihove antagonizme i pokušaje uspostavljanja hegemonije. Antagonizam u društvu nastaje kad se različiti identiteti međusobno isključuju, kad dva različita identiteta postavljaju suprotstavljene zahtjeve u odnosu na isti događaj ili aktivnost unutar zajedničke domene, te stoga neizbježno jedan drugoga blokiraju (Jørgensen & Phillips, 2002:47). Antagonizam nalazimo na mjestima gdje se diskursi sudaraju. Moguće ga je razriješiti hegemonijskom intervencijom (Jørgensen & Phillips, 2002:47) koja se oslanja na moć kojom jedan od identiteta rastače podređeni identitet na način da reartikulira njegove elemente (Jørgensen & Phillips, 2002:47) i fiksira značenje naturaliziranjem određenog diskursa na prethodno antagonističkom terenu. Tada se uspostavlja hegemonijska artikulacija značenja i identiteta koja pretpostavlja isključivanje prijeteće Drugosti. Dolazi do stabilizacije i privremenog zatvaranja diskurzivnog sustava.

Kako bi se uočile takve intervencije koristi se pojam dekonstrukcije kojeg je uveo Jacques Derrida. Laclau opisuje dekonstrukciju i hegemoniju kao dvije strane istog novčića (Laclau 1993b:281 u Jørgensen & Phillips, 2002:48). Po njemu je hegemonija kontingentna artikulacija elemenata, a dekonstrukcija pokazuje da su kod hegemonijske intervencije elementi mogli biti kombinirani i na drukčiji način. Diskurzivna analiza teži dekonstrukciji struktura koje uzimamo zdravo za gotovo, nastoji pokazati kako je dotična organizacija svijeta rezultat političkih procesa s društvenim posljedicama (Jørgensen & Phillips, 2002:48). Diskurs se privremeno zatvara jer fiksira značenje na određeni način, ali to ne znači da je značenje fiksirano za uvijek. Stoga, uvijek postoji mogućnost za borbu u odnosu na to kako struktura treba izgledati, koji će diskursi prevladati i na koji se način dodjeljuje značenje pojedinim znakovima (Jørgensen & Phillips, 2002:29).

Korištenje analize diskursa u novinskim člancima nije rijetka pojava, te su u relativno čestoj uporabi van Dijkov i Faircloughov model kritičke analize diskursa (Anitasari, 2018; Bardici, 2012; Carvalho, 2000; Faiz, 2014; Hassan, 2018; Lakić, 2009; O'Keeffe, 2006). Diskurzivni model Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe, sudeći prema dosad objavljenim

istraživanjima, nije u širokoj primjeni, no koristile su ga, primjerice, Đurin, 2017 i Vezovnik, 2009.

U ovoj se disertaciji, s obzirom na istraživačko pitanje, model Laclaua i Mouffeove pokazao korisnim jer je ukazao na načine kako se diskurzivnom borbom konstruira stvarnost, te kako pojedinci i skupine percipiraju vlastiti identitet, koje obrasce ponašanja koriste u tom procesu, te kako određeni fenomen dobiva značenje u hegemonijskom diskursu. Također, model je omogućio analizu načina na koje se struktura, u obliku diskursa, stvara i mijenja. To se postiglo praćenjem načina na koje se artikulacije neprestano reproduciraju, propituju ili transformiraju, te kako, na taj način nastala, partikularna društvena stvarnost djeluje samorazumljivo i prirodno (Jørgensen i Phillips, 2002:33).

Nakon što sam u medijskim tekstovima odabrala 4 najzastupljenija mita (mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemačkome strahu i mit o istoku) započela sam s njihovom analizom kronološkim redom, počevši od 2014. godine do zaključno 2018. godine. U analizi koja slijedi mitovi nisu prikazani prema pojedinim glasilima već skupno za određenu godinu, iako sam u ranijim fazama istraživanja svaki pojedini medij istraživala zasebno i prema određenoj godini unutar promatranog razdoblja.

4.5.2 Analiza za godinu 2014.

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2014): 35

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Analizirani mitovi: mit o otvorenim vratima i mit o islamizaciji

Analizom navedenih tiskovnih medija u 2014. godini uočila sam dva dominantna mita: mit o Njemačkoj kao poželjnoj useljeničkoj zemlji i mit o islamizaciji Njemačke. Mit o Njemačkoj kao poželjnoj useljeničkoj zemlji godine 2015. postao je dijelom širega mita o "otvorenim vratima" kojega sam analizirala do kraja promatranog razdoblja.

A) Mit o otvorenim vratima

U 2014. godini još nije bilo govora o politici "otvorenih vrata", no stalnim pritiskom na vanjske granice EU-a te promjenom situacije u državama koje su primale najveći dio izbjeglica (Turska i Libanon), u jesen 2015. ukazala se potreba za brzom reakcijom, te je kancelarka Merkel otvorila granice Njemačke za sirijske izbjeglice.

Mediji su već nekoliko godina prije pojave migrantske krize 2015. izvještavali o problemima s kojim su se susretale rubne države Europske unije (Grčka i Italija) zbog velikog broja imigranata koji su redovito pristizali na grčke i talijanske obale. Italija i Grčka, kao države na vanjskim granicama EU-a, bile su ujedno i prve države u koje su imigranti ulazili te su, sukladno Dublinskom postupku, bile obvezne obaviti njihovu registraciju i zaprimiti zahtjev za azil, a imigranti su u tim državama čekali na ishod njihova zahtjeva. Sve je to bilo preveliko opterećenje za proračun i kapacitete navedenih zemalja.

U njemačkim medijima se u 2014. godini također izvještavalo o izbjegličkoj krizi u Grčkoj i Italiji, te su se u njemačkom javnom prostoru mogle sve češće čuti rasprave o tome jesu li migracije poželjne za Njemačku ili ne, te ukoliko jesu, koja je gornja godišnja granica imigranata koju njemačko društvo može uspješno integrirati. Rasprave su pokrenule i pitanje identiteta (tko su Nijemci i što je to njemačko).

Dakle, u njemačkom medijskom prostoru se još 2014. godine izvještavalo o uzrocima migracija i pritisku na vanjske granice EU-a, te se već tada Afrika percipirala kao izvorišna regija budućih imigranata, zahvaljujući visokom demografskom rastu i rastućem siromaštvu.

Analizom je uočeno da se u manjem dijelu članaka (10% od ukupno obrađenih članaka za 2014. godinu) raspravljalo o odnosu Europe i Afrike kao međusobno povezanih, ali i često suprotstavljenih aktera. U članku tjednika *Die Zeit* iz 2014. godine, u intervjuu sa senegalskim predsjednikom, spominjala se odgovornost Europe za stanje u Africi, koja seže još od razdoblja Berlinske konferencije (1884.-1885.) i borbe europskih sila za kolonijalne posjede u Africi. Afrički predsjednici i danas zamjeraju Europi "jednosmjernu komunikaciju" i namjeru da europski model ponašanja i poslovanja nametnu Africi. Senegalski predsjednik je istaknuo kako demokracija u Africi nema isto značenje kao u Europi, jer demokratske procedure u Africi smanjuju učinkovitost, budući da pravila i transparentnost usporavaju provedbu.

Senegalski predsjednik je dodao da Afrika traži ravnopravan i partnerski odnos s Europom. Europa može pomoći Africi investicijama koje će pridonijeti razvoju afričke privrede i smanjenju siromaštva, a time i smanjenju migracija prema Europi. Oba kontinenta bi imala korist od partnerskoga odnosa: Europa ne bi bila pod tolikim pritiskom radikalizacije i terorizma, a Afrika ne bi bila suočena i odljevom najkvalitetnijih kadrova (*brain drain*).

Tjednik *Die Zeit* završava na kraju teksta hegemonijskim diskursom koji zagovara uspostavljanje funkcionalnog modela vladanja u Africi, s tim da on uključuje transparentnost i učinkovitost.

U ostatku analiziranih članaka tema je bila Savezna Republika Njemačka i njezine javne politike poput rada i mirovinskog sustava, socijalne i kulturne politike, te njihovo funkcioniranje pod pritiskom dolazaka većeg broja imigranata.

1. Politika rada i mirovinskog sustava: imigranti kao potreba (radna snaga)

S obzirom na čvorište migracije i glavnog označitelja imigranti uočavaju se dva antagonistička lanca, jedan govori o smanjenju nataliteta u njemačkom društvu i potrebi uvoza radne snage da bi se očuvao mirovinski sustav. Prema procjenama trebalo bi uvesti ukupno 32 milijuna mladih imigranata, većinom iz neeuropskih zemalja. Osim toga, Njemačka je druga po redu poželjna useljenička zemlja, po popularnosti je odmah iza Sjedinjenih Američkih Država.

Drugi lanac govori o tome da je, usprkos potrebi za imigrantskom radnom snagom, teško zamisliti da će njemačko društvo imati potrebnu toleranciju za masovnu imigraciju. Protestni pokreti poput Pegide pokazuju da to neće biti jednostavno.

2. Socijalna politika: imigranti kao trošak, paraziti i žrtve

- Imigranti koji dolaze iz ratom zahvaćenih područja i iz zemalja s disfunkcionalnim političkim modelima prikazuju se kao fiskalno opterećenje. Naslovi poput, *Berlin "kapitulira pod navalom izbjeglica"* prikazuju situaciju krajnje dramatično pritom koristeći ratnu retoriku. Imigranti su predstavljeni kao veliki teret za lokalni proračun, ali i za smještajne kapacitete kojih nema dovoljno.
- Njemačka je žrtva "socijalnog turizma" useljenika s juga Europe u lovu na izdašne novčane povlastice, ali i novih imigranata iz islamskih zemalja koji su uglavnom bez kvalifikacija.
- Imigranti su žrtve krutoga i neosjetljivoga sustava raspodjele među saveznim pokrajinama, moraju sukladno pravilima u određeni prihvatni centar, iako bi ih mogla prihvatiti njihova obitelj koja od ranije živi u Njemačkoj.
- Neke općine i njihove vlasti pokazuju osjetljivost na ljudske sudbine, te prihvaćaju izbjeglice iznad propisane kvote, osiguravaju im integracijske tečajeve, kao i psihološku pomoć potrebitima, sve u cilju bržeg i lakšeg pristupa tržištu rada.
- Predlaže se sustav bodovanja budućih imigranata na temelju profesionalnih kvalifikacija, dobi, zdravstvenoga stanja, jezičnih vještina i imovinskog stanja.

3. Sigurnosna politika: imigranti kao sigurnosna prijetnja

- Prihvatni centri su plodno tlo za sukobe koji se lako mogu preseliti na ulice. Na njemačkome tlu se potencijalno mogu voditi tuđi vjerski ratovi.

4. Zdravstvena politika: imigranti kao opterećenje

- Zdravstveni sustav je prenapregnut i ne može zbrinuti toliki broj imigranata u kratkom roku zbog nedostatka kapaciteta i zdravstvenih djelatnika.

5. Kultura (imigranti kao Drugi)

Građani su, za razliku od političara i gospodarstvenika, usmjereni na promjene koje uočavaju u svojoj neposrednoj okolini. A to su stranci, druga boja kože, drukčiji običaji, potpuno pokrivene žene, mladi kriminalci, sukobi i problemi.

U cilju sistematizacije rezultata tablica u nastavku prikazuje način označavanja imigranata u 2014. godini, antagonizme prisutne u njihovu označavanju s obzirom na to kako ih se promatra iz vizure određene javne politike, te hegemonijski diskurs koji je potom uslijedio.

Tablica 6. Prikaz punjenja značenjem glavnog označitelja imigranti u 2014. godini

Javne politike	Glavni označitelj: imigranti (2014. godina)	Antagonizam	Hegemonijski diskurs
Rad i mirovinski sustav	potreba (radna snaga	Usprkos potrebi za radnom snagom, njemačko društvo nema dostatnu toleranciju za masovnu imigraciju, osobito iz neeuropskih zemalja	poziv na "kulturu dobrodošlice" (2014. godina) kako bi se privukla kvalitetna radna snaga
Socijalna politika	trošak i paraziti; žrtve	Imigranti kao fiskalno opterećenje i paraziti koji koriste socijalne povlastice, ali i kao žrtve krutog i neosjetljivog sustava raspodjele	sustav bodovanja budućih imigranata na temelju profesionalnih kvalifikacija, dobi, zdravstvenoga stanja, jezičnih vještina i imovinskog stanja; onemogućiti iskorištavanje njemačkog socijalnog sustava; pravedan ključ raspodjele imigranata
Zdravstvo	opterećenje		
Sigurnost	sigurnosna prijetnja	Prihvat i pomoć izbjeglicama, ali i radikalizacija koja se može preseliti na ulice (tuđi vjerski ratovi)	Potrebno je spriječiti nekontrolirani protok izbjeglica kako se ne bi među građanima javili strahovi i dao zamah ekstremnim desnim organizacijama i pokretima
Kultura	imigranti kao Drugi	Razlika u viđenju migracija između političara i običnih građana koji promjene vide u svojoj neposrednoj okolini (stranci, druga boja kože, potpuno pokrivene žene)	Imigranti trebaju poštivati vrijednosti, kulturu i način života države u koju dolaze (vodeću kulturu, <i>Leitkultur</i> ; potrebno je osigurati kvalitetne integracijske tečajeve

Ono što je za 2014. godinu zanimljivo primijetiti jest činjenica da se kultura dobrodošlice spominje u okviru hegemonijskog diskursa gospodarstvenika i političara, što ukazuje da odluka kancelarke Merkel u jesen 2015. nije unilateralna i nije "ishitrena akcija neodgovornog skijaša koji je izazvao čitavu lavinu", kako je to tvrdio Wolfgang Schäuble ministar financija u vladi Angele Merkel. Također je važno napomenuti da se već tada ukazivalo na problem nekontroliranih migracija koji bi mogao izazvati strah kod građana i dati zamah ekstremnoj desnici.

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Analizirajući mit o islamizaciji pratila sam tri označitelja: islamske ekstremiste (strani državljani), njemačke džihadiste (njemački državljani imigrantskoga podrijetla) i konvertiti (njemački državljani bez imigracijske prošlosti). Sva tri označitelja se u diskursu političara, struke ili novinara opisuju kao sigurnosna prijetnja, a citirani govornici pripadaju isključivo dominantnoj skupini (etničkim Nijemcima).

Velika se pozornost u analiziranim medijima u 2014. godini pridavala njemačkim džihadistima, te su stručnjaci detaljno analizirali njihove biografije. Primjer je analiza biografije Dennisa Cusperta¹⁴⁶, poznatog po imenu Deso Dagg. Prije odlaska u rat u Siriju, gdje je i poginuo, bio je poznati njemački reper.

Glavnim označiteljima islamski ekstremisti, njemački džihadisti i konvertiti suprotstavljen je glavni označitelj njemački desni ekstremisti. Iako je ovdje riječ o označitelju koji pripada njemačkom etničkom korpusu, percipiran je kao remetilački faktor u njemačkom društvu i to kao opasnost za postojeći sustav (demokraciju i funkcioniranje njemačkih institucija). Ranije spomenuta tri označitelja, od kojih dva predstavljaju osobe s imigrantskom biografijom, a jedan od njih (konvertiti) čine etnički Nijemci, predstavljaju sigurnosnu i identitetsku prijetnju za njemačko društvo. Nezadovoljni tretmanom muslimana na nacionalnoj i globalnoj razini "uzimaju pravdu u svoje ruke", te su prijetnja zbog mogućih terorističkih napada i prijetnja za identitet njemačkoga društva zbog svoje ideologije,

¹⁴⁶ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/d%C5%BEihad-kao-fascinacija-mladih/a-17859398>, pristupljeno: 23.5.2020.

tendencije rasta njihove brojčane zastupljenosti u njemačkom društvu i potencijalnog budućeg političkog utjecaja.

U medijima su uz opis glavnog označitelja islamski ekstremisti vežu sljedeći lanci ekvivalencije: opisuje ih se kao jednako uspješne u ratu i propagandi zahvaljujući vrlo izdašnim izvorima financiranja. Okrutni su ratnici i svirepi su prema protivnicima ali i civilima. U odnosu na Al-Qaeda i talibane, njihova je brutalnost još veća.

Lanci ekvivalencije za glavnog označitelja njemački džihadisti:

Sigurnosni diskurs (stručnjaci za sigurnost):

1. Njemački državljani koji odlaze u rat u Siriju po povratku iz rata postaju ozbiljna prijetnja njemačkoj nacionalnoj sigurnosti zbog radikalizacije kojoj su bili podvrgnuti i vojnoga iskustva.
2. Kao uporište islamističke scene u Njemačkoj navodi se savezna pokrajina Sjeverna Rajna-Vestfalija, te se koriste brojevi kako bi se čitateljstvo uvjerilo u ispravnost argumenta. U pokrajini Sjeverna Rajna-Vestfalija djeluje 1800 pristaša jedne salafističke ekstremne organizacije od ukupno 6 000 koliko ih je u cijeloj Njemačkoj. Također se naglašava da 80% osoba koje žele otići u rat u Siriju ima njemačko državljanstvo.
3. Da bi istaknuli stupanj opasnosti za njemačko društvo stručnjaci za sigurnost koriste izraze poput: "bure baruta"; ekstremističke organizacije; nije pitanje hoće li, već kad će se dogoditi teroristički napad u Njemačkoj".
4. Kriminalisti, koji upozoravaju na veliku opasnost od radikalnih islamskih organizacija, istodobno pozivaju i na međusobno povjerenje i dijalog, kako se ne bi cjelokupna muslimanska zajednica osudila zbog manjega postotka problematičnih građana. Također upozoravaju da bi i političari trebali biti oprezni u davanju izjava jer dramatziranje pridonosi radikalizaciji, a društvena sumnja pojačava pritisak unutar radikalne scene.

Stručni diskurs (islamolozi)

1. Iz diskursa islamologa proizlazi da islamski kalifat privlači one ljude koji se nisu uspjeli uklopiti u njemačko društvo, koji žele negdje pripadati i imati životni cilj.
2. Uloga vjere u odluci da se pristupi radikalnoj organizaciji nije presudna, već potreba za priznavanjem.
3. Stručnjaci ističu unutarnju napetost u srži islamističkog pokreta: retrogradnu ideologiju i modernu propagandu uz korištenje modernih tehnologija.

Pojedinačni identiteti njemačkih džihadista:

1. Opasne i neuračunljive osobe koje prijete nasiljem, atentatima, terorističkim napadima, spremne su na najsvirepija djela, puni su bijesa i ogorčenja, obično dolaze iz disfunkcionalnih obitelji, nedostaje im očinska figura, imaju višak vremena, a manjak osobnih ciljeva.
2. Religiozniji su od svojih roditelja, izoliraju se od svoje dotadašnje okoline, u potpunosti mijenjaju dotadašnje ponašanje.
3. Nekadašnji gubitnici s margina društva osjećaju se pobjednicima. Mladi dobivaju osjećaj pripadnosti i misije. Sljedbenici salafista¹⁴⁷ su osobe koje slijepo prihvaćaju što im se "servira", među njima je mnogo žena u niqabu koje nose vrećice s natpisom "Islam.je.in". Na skupovima su odvojene od muškaraca.
4. Prema statistikama¹⁴⁸ svaki treći džihadist potječe iz skupine od 21 do 25 godina, oko 60 % njih je rođeno u Njemačkoj, turski državljani čine najveću grupu stranaca koja je napustila Njemačku, upada u oči da njih samo 26% ima svjedodžbu o završenom školovanju, 6% je završilo strukovno obrazovanje, a 2 % je s diplomom.

Grupni identitet njemačkih džihadista:

1. Sebe doživljavaju kao širitelje "radosne poruke" za sve prave ljude i vjernike, a one druge očekuje "život pun užasa".
2. Šire mržnju i uživaju u činjenici da ih se ljudi boje.
3. Žele nasilje učiniti opće prihvatljivim.
4. Na njemačkom tlu stvaraju paralelne institucije, svoju šerijatsku policiju¹⁴⁹, primjerice, u Wuppertalu. Njihova su uporišta Sjeverna Rajna-Vestfalija, Hessen, Hamburg i Berlin.
5. Često je riječ o tzv. ramazanskim muslimanima ili "prigodnim " vjernicima.

S obzirom na zahtjeve o strožim zakonskim odredbama za strance, glavni antagonizam se odvijao između pravne struke koja smatra da postojeća zakonska regulativa obuhvaća sve potencijalne situacije vezane uz strance, a politika je pod pritiskom populista, zahtijevala stroža pravila i brže deportacije.

¹⁴⁷ Salafisti su fundamentalistički muslimani koji teže Božjoj državi, oni šerijat, islamski pravni sustav stavljaju iznad Osnovnog zakona (Ustava Savezne Republike Njemačke). Prema informacijama Ureda za zaštitu ustavnog poretka njih je oko 6 000 u Njemačkoj (od gotovo 5 milijuna muslimana). Podijeljeni su u nekoliko skupina: puristi, političke skupine i terorističke džihadističke skupine. Puristi se bave pobožnim životom. Političke skupine, kojih je najviše, teže uz pomoć misionarskoga rada stvoriti uvjete za uspostavu Islamske države, ali bez primjene nasilja. Terorističke džihadističke skupine za oblik političke borbe koriste nasilje. <https://de.qantara.de/inhalt/salafisten-in-deutschland-bete-und-alles-wird-gut>, (31/7/2014), pristupljeno: 10.12.2020.

¹⁴⁸ <https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fpolitik%2Fdeutschland%2F2014-09%2Fdeutsche-islamisten-syrien-verfassungsschutz>, pristupljeno: 10.12.2019.

¹⁴⁹ <https://www.dw.com/hr/ekstremisti-s-ruba-društva/a-17931971>, pristupljeno: 10.12.2019.

Vlasti su koristile medije kako bi promovirale prihvatljivi način ponašanja i djelovanja u obliku sljedećeg hegemonijskog diskursa:

1. jezik mržnje je apsolutno neprihvatljiv, pa je u njemačkom društvu potrebno smanjiti utjecaj desnoga populizma i širenje zatrovane atmosfere;
2. Njemačka mora upravljati imigracijskim procesom prema svojim potrebama i interesima;
3. Od imigranata je potrebno zahtijevati da poštuju njemačke vrijednosti, njezinu kulturu i način života;
4. iako velika većina džamija i vjernika poštuje Osnovni zakon, jedan dio svojim ponašanjem izaziva strah kod njemačkih građana, kojega političari ne smiju zanemarivati;
5. protiv radikalizacije dijela muslimanskog stanovništva, uz represivne, potrebne su i preventivne mjere kako bi se provela deradikalizacija;
6. primjer za deradikalizaciju je savjetovništvo Hayat (hayat=život) u čiji su rad uključeni imami, nastavnici, policija, predstavnici vlasti, a telefonsko savjetovništvo se provodi na njemačkom, turskom, engleskom i arapskom jeziku;
7. hayat je izvozni proizvod budući da njemački stručnjaci prenose ovaj model u inozemstvo gdje obučavaju svoje inozemne kolege, jer međunarodna mreža za deradikalizaciju i džihadistička scena ne poznaju državne granice.

Tablica 7. Prikaz punjenja značenjem glavnog označitelja njemački džihadisti u 2014. godini.

Lanci ekvivalencije (njemački džihadisti)	Identitet (njemački džihadisti)	Antagonizam	Hegemonijski diskurs
<p>1. <u>sigurnosni diskurs:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • njemački državljani nakon povratka iz rata u Siriji postaju prijetnja nacionalnoj sigurnosti zbog radikalizacije i vojnoga iskustva; • Sjeverna Rajna-Vestfalija je uporište džihadističke scene. <p>2. <u>stručni diskurs:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • islamolozi upozoravaju da kalifat privlači neprilagođene pojedince, koji žele negdje pripadati i imati 	<p>1. <u>pojedinačni:</u></p> <p>Opasne i neuračunljive osobe koje prijete nasiljem, atentatima, terorističkim napadima, spremne su na najsvirepija djela, puni su bijesa i ogorčenja, obično dolaze iz disfunkcionalnih obitelji, nedostaje im očinska figura, imaju višak vremena, a manjak osobnih ciljeva, religiozniji su od svojih roditelja, izoliraju se od svoje dotadašnje okoline, u potpunosti mijenjaju dotadašnje ponašanje. Nekadašnji gubitnici s margina društva osjećaju se pobjednicima. Dobivaju osjećaj pripadnosti i misije.</p>	<p>1. <u>sigurnosni diskurs</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • džihadisti povratnici su "bure baruta", nije pitanje hoće li, već kad će provesti teroristički napad u Njemačkoj; • izgraditi povjerenje i dijalog, ne osuditi cijelu muslimansku zajednicu; • političari trebaju pažljivo birati riječi kad daju izjave. <p>2. <u>stručni diskurs:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • unutarinja napetost islamističkog 	<p>1. sigurnosni diskurs:</p> <ul style="list-style-type: none"> • smanjiti utjecaj desnoga populizma • upravljati migracijama prema vlastitim potrebama • imigranti trebaju poštivati njemačke vrijednosti, kulturu i način života; • političari ne smiju zagovarati strahove običnih njemačkih građana; • provoditi deradikalizaciju (primjer Hayat) • Hayat je odličan izvozni proizvod.

<ul style="list-style-type: none"> • životni cilj potreba za priznavanjem 	<p>2. <u>grupni</u>: Širitelji "radosne poruke" za sve prave ljude i vjernike, a one druge očekuje "život pun užasa". Uživaju u činjenici da ih se ljudi boje. Žele nasilje učiniti opće prihvatljivim. Na njemačkom tlu stvaraju paralelne institucije, npr. šerijatsku policiju. Često je riječ o tzv. ramazanskim muslimanima ili "prigodnim" vjernicima.</p>	<p>pokreta: retrogradna ideologija i moderne tehnologije;</p> <ul style="list-style-type: none"> • antagonizam između pravne struke koja smatra da je postojeća zakonska regulativa vezana uz strance odgovarajuća, a politika pod pritiskom populista, zahtijeva stroža pravila i brže deportacije. 	
--	--	---	--

Zaključujem da se vezano za glavnog označitelja njemački džihadisti najčešće koristi sigurnosni diskurs, ali on ne poziva na sukob, već dijalog s muslimanskom zajednicom u Njemačkoj, jer nema smisla da se cjelokupna muslimanska zajednica stigmatizira zbog manjeg njezinog dijela. Također se upozorava političare da budu oprezni u vezi sa svojim izjavama, jer dramtizacija problema dovodi do daljnje radikalizacije druge strane.

Kod opisa grupnoga identiteta njemačkih džihadista stručnjaci ističu da je riječ o osobama koje šire mržnju i uživaju u činjenici da ih se ljudi boje, te da žele nasilje učiniti opće prihvatljivim. Obično su to neprilagođene osobe koje žele neku vrstu priznanja.

U analizi članaka u 2014. godini kao suprotnost glavnom označitelju njemački džihadisti pojavljuje se glavni označitelj njemački desni ekstremisti koji je predstavljen pokretom PEGIDA čiji akronim znači: Patriotski Europljani protiv islamizacije Zapada. Zbog važnosti ovoga pokreta za oglednu analizu koristila sam članak o pokretu Pegida čija se analiza nalazi na kraju ovoga rada i označen je kao Prilog 1.

Na kraju analize medijskoga sadržaja slijedi popis tema koje su dominirale u pojedinim kvartalima 2014. godine:

Tablica 8. Prikaz tema za 2014. godinu prema glasilima

Kvartal	DW	Die Zeit	BMP	FAZ	Die Freie Presse
1/2014	Kultura, identitet, utjecaj socijalne sredine	Investiranje u Afriku, gospodarstvo, način života, odnos Europljana i	Smještaj, prijema	troškovi	

Afrikanaca					
2/2014	dobrodošlica i poštivanje vodeće kulture	i	utjecaj salafista na mlade u Njemačkoj	Isto kao i DW	Ekonomska opravdanost migracija
3/2014	Njemački džihadisti i njihove biografije, opasnost od terorističkih napada u Njemačkoj			Isto kao i DW	
4/2014	Pop džihadizam, potreba za radnom snagom			Deradikalizacija (Hayat), pritisak na socijalni i zdravstveni sustav zbog velikog broja izbjeglica, povratak njemačkih džihadista iz rata u Siriji u Njemačku	

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ= Frankfurter Allgemeine Zeitung; BMP=Berliner Morgenpost;

4.5.3 Analiza za godinu 2015.

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2015.): 41

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Detektirani mitovi: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji i mit o njemačkome strahu

A) Mit o otvorenim vratima

Mit o otvorenim vratima pretpostavlja dolazak nedefiniranog broja imigranata na neograničeno vrijeme. Njihov se dolazak često povezuje s pitanjem radne snage, što samo po sebi nije nova pojava u njemačkom društvu. Još od razdoblja završetka Drugog svjetskog rata pa do danas Njemačka je imala osobitu potrebu za radnom snagom, te je bila primorana "uvoziti" radnike iz južne i istočne Europe. Tadašnju se imigraciju smatralo privremenom, a takve se radnike označavalo pojmom "Gastarbeiter" ili gostujući radnik, te su im bila zajamčena sva prava koja su proizlazila iz radnoga odnosa, ali nisu im bila zajamčena politička prava.

U analiziranim medijskim tekstovima u 2015. godini prevladavala su dva suprotstavljena diskursa s obzirom na pitanje inozemne radne snage. S jedne je strane Njemačka prikazana kao žrtva "zavjere" globalnih sila koje su već ranije izvršile odabir

najkvalitetnije inozemne radne snage, a Njemačkoj su ostali niskokvalificirani radnici koji parazitiraju na njezinom socijalnom sustavu. Povijesnu paralelu s ulogom žrtve moguće je povući usporedbom s vremenom Drugoga Reicha kad je tadašnja njemačka politika prikazivala Njemačku kao žrtvu međunarodne zavjere, jer su kolonijalni posjedi bili već odavno podijeljeni, a Njemačka je dobila ostatke. S druge pak strane, "kultura dobrodošlice" koja se spominje u analiziranim člancima iz 2014. godine ukazuje na to da je dio političara migrantsku krizu shvatio i kao priliku za odabir kvalitetnih radnika za njemačko gospodarstvo, no ta se teza u jeseni 2015. godine, u analiziranim se člancima, počinje ozbiljnije propitivati.

U analiziranim člancima su se propitivali učinci dolaska stranih kvalificiranih radnika koje su obrazovale druge države (*brain gain*), a oni ukazuju i na neke nedostatke, prije svega u kontekstu spajanja obitelji, dolaska njihove proširene obitelji i uspješnosti njihove integracije. Ekonomski učinci ne moraju uvijek biti pozitivni, primjerice, dolazak stranih radnika može utjecati na smanjenje cijene rada, također u kontekstu novih tehnoloških promjena, poput robotizacije, postavlja se pitanje hoće li potrebe za radnom snagom biti jednake današnjima i što s onim stranim radnicima koji ostanu bez posla.

Antagonistički diskurs u analiziranim člancima odnosio se i na viđenje politike "otvorenih vrata" kancelarke Merkel. Ne samo da je otpor prema takvoj politici bio prisutan u Njemačkoj, već je on postojao i među europskim političarima koji su se bojali da se izbjeglički val više neće moći zaustaviti, a jedan dio njih je sustav kvota smatrao prisilom na suverene države.

Kancelarka Merkel je nailazila na otpor i u svojoj stranci i vladi, pa je tako Wolfgang Schäuble, ministar financija u saveznoj vladi, usporedio nekontrolirano useljavanje s "lavinom" koju bi mogao izazvati "jedan nepažljivi skijaš". Također su se u analiziranim člancima mogle pročitati i usporedbe s Rimskim Carstvom koje je propalo kad mu granice više nisu bile dobro čuvane.

S druge strane, dio medija i javnosti smatrao je kancelarkin postupak hrabrim i mudrim jer je, otvorivši granice, prisilila cijeli kontinent da se suoči s patnjama ljudi pred europskim vratima. Na početku politike otvorenih vrata, operativna politika nije uspjela zbrinuti na adekvatan način sve one koji su dolazili, jer su joj nedostajali kapaciteti, osobito su bili problematični smještaj i zdravstvena skrb. Kancelarka nije imala dovoljnu političku potporu, kao niti dovoljnu potporu medija kako bi uspjela djelovati na poznati njemački strah (*German Angst*). Stoga je, zbog svih navedenih čimbenika, uslijedio sekuritizacijski diskurs oko migrantskoga pitanja.

U hegemonijskom diskursu naglašavala se potreba učinkovitog upravljanja imigracijom u Njemačku, prije svega, doradom Zakona o doseljavanju i određivanjem gornje godišnje granice za prijem novih imigranata. Također se predlagala rasprava o tome treba li prije dozvole za useljavanje odrediti koji je tip doseljenika najprihvatljiviji za Njemačku, s obzirom na etničko i vjersko podrijetlo.

Iz tablice 9. vidljivo je da su u 2015. prevladavale dvije teme: komunalni problemi lokalnih zajednica, te susret Nijemaca s Drugima.

Tablica 9. Prikaz antagonizama i hegemonije vezane uz glavnog označitelja imigranti u 2015. godini

Javne politike	Glavni označitelj: imigranti (2015. godina)	Antagonizam	Hegemonijski diskurs
Rad i mirovinski sustav	Radna snaga	Potreba za inozemnom radom snagom vs. tenzije zbog prisutnosti stranaca; privremene (između 1945. i 1990.) vs. stalne migracije (od 1990. do danas); prava iz radnog odnosa vs. politička prava; <i>brain gain</i> vs. niskokvalificirana radna snaga.	Rasprava: jesu li imigracije dobre ili loše za Njemačku, te koja je vrsta stranaca poželjna; upravljati migracijama prema potrebama njemačkog tržišta rada; potencijalno smanjenje cijene rada u Njemačkoj; uzeti u obzir buduću automatizaciju proizvodnje s obzirom na broj radnika.
Socijalna politika	Izbjeglice za koje treba pronaći smještaj, osigurati zdravstvenu skrb i financirati njihov boravak	Njemačka kao "žrtva" zavjere jer su strani radnici niskokvalificirani i parazitiraju na njem. socijalnom sustavu	Onemogućiti iskorištavanje njemačkog socijalnog sustava.
Politika migracija i azila	Tražitelji azila, ekonomski imigranti	Otpor prema politici otvorenih vrata u vladajućoj koaliciji u Njemačkoj i u institucijama EU vs. dio medija koji hvali hrabrost i humanost kancelarke	Potreba dorade Zakona o doseljavanju, o kontroli migracija i određivanja gornje godišnje granice za prijem novih imigranata.
Sigurnost	Potencijalni teroristi	Kultura dobrodošlice vs. prosvjedi krajnje desnih pokreta	Uzeti u obzir poznati njemački strah German Angst).
Kultura	Drugi	<i>Brain gain</i> vs. spajanje obitelji i pitanje uspješne integracije	Pitanje je treba li prije dozvole ulaska odrediti najprihvatljiviji tip doseljenika (etnički i kulturno najbliži Nijemcima).

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Već su u 2014. godini mediji izvještavali o radikalizaciji dijela njemačkih građana muslimanskoga podrijetla od strane salafista, te su izvještavali o onima koji su odlazili u rat u Siriju na strani Islamske države, osobito ako su od ranije bili poznati njemačkoj javnosti, primjerice, kao njemački reper Deso Dogg. Naglašavanjem ove teme i isticanjem njemačkih džihadista kao prvorazredne sigurnosne prijetnje, polako se učvršćivao mit o islamizaciji.

U člancima se naglašavala uloga njemačkih sigurnosnih službi koje su pratile broj džihadista u Njemačkoj, pa se spominje broj od 670 osoba¹⁵⁰ koje su do lipnja 2015. otišle u Siriju. Njemačke obavještajne službe su izradile i psihološki profil takvih osoba.

Već sâm broj od 670 njemačkih džihadista u odnosu na ukupnu muslimansku zajednicu ukazuje da oni ne predstavljaju toliku opasnost za njemačko društvo kako su ih prikazivali analizirani članci. U analiziranim člancima se stvarao dojam da je pitanje trenutka kad će islam i muslimanski način života zavladati Njemačkom. Također su se spominjale i osobe njemačkoga podrijetla koje su prešle na islam i otišle u rat u Siriju, a njih je prema podacima Saveznog ureda za zaštitu ustavnog poretka bilo 54.

Kako bi potkrijepili navode o težini suživota, analizirani mediji su izvještavali o ranijim iskustvima susreta Nijemaca s turskom populacijom koja je doselila u Njemačku u 1960-im i 1970-im godinama. Kao medijski primjer koristio se slučaj berlinske općine Neuköln koja je 2014. godine imala oko 320 000 stanovnika, od toga 135 000 osoba stranoga podrijetla¹⁵¹. U toj su općini lokalnim vlastima stanovnici muslimanskog podrijetla postavljali zahtjeve kulturološke i religijske prirode (školska prehrana, poziv na molitvu s minareta i slično).

"Izvorno-njemačke građane" su takvi zahtjevi uznemiravali jer su reaktivirali neka već zatvorena religijska pitanja. Naime, u Njemačkoj se religija "upražnjava diskretno", zbog

¹⁵⁰ Uglavnom je riječ o muškarcima, ali među njima je i 21 posto žena, većina je prije odlaska živjela u većim gradovima. Njihova prosječna starost je 25,9 godina. U 80 slučajeva riječ je o mladim ljudima od 15 do 18 godina. U Njemačkoj je rođeno 409 boraca, a njih 399 ima njemačko državljanstvo, dok njih 160 ima dvojno državljanstvo. Trećina su roditelji. Od ukupnog broja njih 80 je pohađalo studij, iako ga većinom nisu završili, dok je njih 82 završilo višu školu. Čak 63 mladih je u Siriju ili Irak otišlo direktno "iz školskih klupa". Polovica osoba je već imala policijski dosje, najčešće zbog uvreda, krađa, droge i, u nekoliko slučajeva, seksualnih prijestupa. U 30 posto slučajeva internet je odigrao bitnu ulogu u procesu radikalizacije, ali prijateljske veze (37 posto) i kontakti u džamijama (33 posto) su, u tom smislu, bili još značajniji. "Zatvorska" poznanstva bila su presudna tek u devet slučajeva. Od 670 slučajeva obuhvaćenih istragom, 234 džihadista su se vratila u Njemačku, a 23 su već završila u zatvoru. <https://www.dw.com/hr/tko-su-njema%C4%8Dki-islamisti/a-18747517>, pristupljeno: 24.11.2019.

¹⁵¹ Prema iskazu nekadašnjeg predsjednika berlinske općine Neuköln Heinza Buschkowskog u članku *Islam i Nijemci - proces prilagodbe*, od 19.10.2015. na <https://www.dw.com/hr/islam-i-nijemci-proces-prilagodbe/a-18789385>, pristupljeno: 15.8.2018.

bolnih i katastrofalnih posljedica povijesnih vjerskih ratova za Njemačku, poput Tridesetogodišnjeg rata (1618.-1648.), ili vjerskih konflikata u doba njemačkog dualizma (odnos Pruske i Austrije, protestanata i katolika), te kasnije u razdoblju *Kulturkampf* (napetost između katolika i protestanata).

Stoga je za većinu njemačkih građana neopterećenost religijom vrlo ugodna, a vjerski simboli u javnom prostoru za njih su vrlo problematični. Tako je prema anketi iz 2015. godine instituta Alensbach ¹⁵², na pitanje pripada li islam Njemačkoj, dvije trećine ispitanih (63 posto) je odgovorilo sa "ne" dok je njih 22 posto odgovorilo da islam pripada Njemačkoj, a 15 posto ispitanika je ostalo neodlučno. Kako bi se što bolje pripremile za susret s islamom vlasti su angažirale različite stručnjake iz čijeg je diskursa proizašlo da je islam univerzalistička religija koja poštuje pluralizam vrijednosti i vjerskih uvjerenja, priznaje druge, ali i sam želi biti priznat. Stručnjaci smatraju da bi trebalo izbjeći getoizaciju muslimanskog stanovništva. Dosad je u Njemačkoj dominirao turski islam zbog 4 milijuna Turaka koji tamo žive, gdje djeluje oko 2400 džamija¹⁵³ koje su vezane uz turske organizacije. Situacija se mijenja dolaskom Sirijaca i Iračana, te postaje vidljivo da je muslimansko društvo lingvistički, etnički i religijski heterogeno.

Ono što danas u Njemačkoj, kad je religija u pitanju, predstavlja opasnost jest "lego-islam" ¹⁵⁴ koji proizvoljno kombinira dijelove Kurana kako bi širio svoju ideologiju. Uzroke nastanka islamske ideologije koja se poziva na islam a zagovara terorizam, u analiziranim se člancima objašnjavalo neuspjehom sekularnih režima da osiguraju napredak i pravdu za svoje građane, što je poslužilo kao vjetar u leđa islamističkim pokretima koji su povezali anti-imperijalističku retoriku s vjerskom i predstavili se kao alternativa. Konzervativna Saudijska Arabija, koja se uspjela nametnuti kao najvažnija arapska regionalna sila na Bliskom istoku zbog gotovo neiscrpnih rezervi nafte, počela je izvoziti u svijet svoje puritansko tumačenje islama. Saudijska verzija¹⁵⁵ islama vehabizam (ili salafizam) koju je u 18. stoljeću osnovao Muhammad ibn Abd al-Wahhab, danas je službena religija Kraljevine Saudijske Arabije. Propovijeda strogu segregaciju spolova, netoleranciju prema pripadnicima drugih vjera i na globalnoj razini terorizam. Vehabizam svoj najekstremniji izraz nalazi u ideologiji afganistanskih talibana, milicije Islamske države i Boko Harama u Nigeriji. Vehabizam i

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ <https://en.qantara.de/content/refugees-in-germany-mosques-a-gateway-to-integration>, pristupljeno: 15.8.2019.

¹⁵⁴ <https://www.dw.com/en/young-islamists-in-germany-have-very-scant-knowledge-of-koran/a-39644737>, pristupljeno: 15.8.2019.

¹⁵⁵ <https://en.qantara.de/content/terrorism-debate-the-distortion-of-islam>, pristupljeno: 19.1.2020.

zapadne intervencije poput onih u Iraku i Libiji, koje su rezultirale raspadom država Bliskog istoka, utjecale su na rast i uspon salafističkih terorističkih skupina.

Strah od islamskog terorizma uzrokovao je rast njemačkog desnog ekstremizma. Prilikom obrade čvorišta ekstremizam i glavnog označitelja njemački desni ekstremisti, u analiziranim su člancima prevladavala izvješća o rasistički motiviranim napadima ne samo na izbjeglice i imigrante, već i na neke, za njih, nepoželjne skupine u njemačkom društvu, kao što su beskućnici. Desni ekstremisti su, kako se navodilo u člancima, koristili slogane na svojim skupovima poput "Brod je pun", što je značilo da za izbjeglice u Njemačkoj više nema mjesta. U želji da se suprotstave djelovanju desnih ekstremista dio građana se organizirao u skupinu Gepida "Iznervirani stanovnici prosvjeduju protiv netolerancije drezdenskih autsajdera" (*Genervte Einwohner protestieren gegen Intoleranz Dresdner Außenseiter*), pod sloganom "Srce umjesto mržnje" (*Herz statt Hetze*). Dio građana se organizirao u skupinu "Pokaži lice!" koja je od ekstremnih desničara zahtijevala da ne skrivaju svoj identitet. Situacija između ova dva tabora se u 2015. snažno se zaoštrila, te su na meti desnih ekstremista našli i dragovoljci koji su pomagali izbjeglicama kao i lokalni političari.

Prema izvješćima analiziranih medija u napadima na izbjegličke centre i u podmetanju požara prednjačili su nogometni huligani pod krovnim udruženjem "Savez njemačkih huligana (hools)"(skraćeno "B.D.H."), a dio su skupine HoGeSa ("huligani protiv salafista").

Pritom se u člancima navodilo da desne ekstremističke organizacije poput NPD-a¹⁵⁶, Die Rechte¹⁵⁷ i PRO NRW¹⁵⁸ kontroliraju ili utječu na događaje pokreta Pegida. Posebnu pozornost medija izazivali su napadi na prihvatne izbjegličke centre¹⁵⁹, kao i podmetanje požara i sve to tijekom božićnih blagdana koji simboliziraju vrijeme mira i ljubavi prema bližnjemu.

¹⁵⁶ Nacionaldemokratska stranka Njemačke (*Nationaldemokratische Partei Deutschlands*, NPD) osnovana je 1964. kao nasljednica Njemačke stranke Reicha, a 2011. godine se ujedinila sa strankom Narodni savez (*Die Volksunion*). Stranka zastupa nacionalsocijalizam i revanšizam. Vidjeti na:

https://hr.wikipedia.org/wiki/Nacionaldemokratska_stranka_Njema%C4%8Dke, pristupljeno 15.7.2020.

¹⁵⁷ Desnica (*Die Rechte – Partei für Volksabstimmung, Souveränität und Heimatschutz*) je stranka koja se zalaže za referendum, suverenitet i domovinsku zaštitu. Osnovana je 2012. godine. Izražava krajnje desne i neonacističke stavove. Opširnije na: https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Rechte, pristupljeno 15.7.2020.

¹⁵⁸ Građanski pokret za Sjevernu Rajnu-Vestfaliju (*Die Bürgerbewegung pro Nordrhein-Westfalen*, skraćeno: pro NRW) je krajnje desna stranka koja djeluje s pozicije njemačkog nacionalizma, anti-imigrantske i anti-islamske politike, te se zalaže za regionalizam.

¹⁵⁹ Do sredine prosinca (2015.) zabilježeno je četiri puta više napada (850) na izbjegličke prihvatne centre u odnosu na prošlu godinu. U pokrajini Sjevernoj Vestfaliji i Porajnju je broj narastao za gotovo šest puta. Također raste broj napada na strance uzrokovanih mržnjom, u Njemačkoj se to događa svakoga dana (do početka listopada bilo je zabilježeno 389 takvih napada s 300 povrijeđenih). Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/broj-neonacisti%C4%8Dkih-%C5%B4ertava-udvostru%C4%8Den/a-18558089>, pristupljeno: 23.11.2019.

U analiziranim se medijima u 2015. godini spominjala činjenica da je ksenofobnih napada bilo i prije pojave migrantske krize, ali ih se nije kategoriziralo kao rasno motivirane zločine. Danas su policija i sudstvo senzibiliziraniji za prepoznavanje političke motivacije djela, osobito ako se motivacija temelji na slici neprijatelja.

U tom se kontekstu, u analiziranim člancima, pojava pokreta Pegida 2014. godine ne smatra bezazlenom. Pegidine etničke marševe podržavaju osobe homofobnih stavova o ljudima koji ne dijele njihovu kulturu¹⁶⁰. Pegida je sklona socijalnom darvinizmu i potrebi za rasnom čistoćom društva. Današnja mržnja je usmjerena prema muslimanima.

Zbog takve polarizacije u njemačkom društvu vladajuća je koalicija hegemonijskim diskursom nastojala umanjiti tenzije, te je bila primorana naći način kako obuzdati širenje ekstremizma i što učinkovitije provesti integraciju. Također je pokušavala umiriti Njemačke državljane muslimanskog podrijetla pokušavajući im objasniti da se rascjep u društvu ne događa na relaciji zapadna društva-muslimani, već na relaciji demokrati-teroristi. Pritom su se vlasti pozivale na članak 4. stavke 1. i 2. Osnovnog zakona¹⁶¹ kojima se jamče i štite osnovna prava građana, poput slobode vjere i savjesti i slobode vjeroispovijesti ili filozofskog vjerovanja. Stoga je u tablici 10. prikazan odnos Nijemaca prema religiji, ali i utjecaj "lego-islama" na mit o islamizaciji.

Tablica 10. Odnos Nijemaca prema religiji, te razlika između islama i "lego-islama"

Odnos prema religiji (općenito)	islam	"lego-islam"
<p>1. gl. označitelj: etnički Nijemci</p> <ul style="list-style-type: none"> • ne žele davati preveliku pozornost religiji; • žele da se ona upražnjava diskretno; • imaju teška povijesna iskustva iz Tridesetogodišnjeg rata 1648., kao i iz razdoblja njemačkoga dualizma i <i>Kulturkampf</i>. <p>2. gl. označitelj: njemački desni ekstremisti</p> <ul style="list-style-type: none"> • kršćanstvo je u Njemačkoj jedino prihvatljiva religija; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ islam je univerzalistička religija koja poštuje pluralizam vrijednosti i vjerskih uvjerenja, priznaje druge, ali i sam želi biti priznat; ✓ dosad je u Njemačkoj dominirao turski islam zbog 4 milijuna Turaka u Njemačkoj i oko 2400 džamija; danas se situacija mijenja dolaskom Iračana i Sirijaca; ✓ time postaje vidljiva heterogenost muslimana (lingvistički, etnički i 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ "lego-islam" je inačica koju koristi Islamska država koja proizvoljno koristi dijelove Kurana i kombinira ih kako bi stvorila vlastitu ideologiju; ➤ njegovu širenju je pogodovao neuspjeh sekularnih režima da osiguraju napredak i pravdu za svoje građane, pa su islamistički pokreti povezali anti-imperijalističku retoriku s vjerskom i predstavili se kao alternativa;

¹⁶⁰ Dostal, J. M. (2015). The Pegida Movement and German Political Culture: Is Right-Wing Populism Here to Stay? *The Political Quarterly*, 86(4), 523-531. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-55598-0>, pristupljeno: 20.4.2020.

¹⁶¹ Prema Osnovnom zakonu, za stjecanje statusa "javnopravnog tijela" nije potrebno mnogo: članak 140. Osnovnog zakona u vezi s člankom 137. stavkom 5. Weimarskog ustava propisuje da vjerske zajednice mogu steći takav status "ako njihov ustroj i broj njihovih članova nude jamstvo trajnosti. " U tom smislu, ne samo da je Katoličkoj i Protestantskoj crkvi zajamčen status "javnopravnog tijela", ista su prava dugo uživale, židovska zajednica u Berlinu i Jehovini svjedoci. Na ovaj popis uskoro bi se mogle dodati i muslimanske vjerske zajednice ukoliko to budu željele.

<ul style="list-style-type: none"> • zalažu se za rasnu čistoću i socijalni darvinizam. 	religijski).	<ul style="list-style-type: none"> ➤ danas ga čini saudijska verzija islama, vehabizam (salafizam); ➤ propovijeda strogu segregaciju spolova, netoleranciju prema pripadnicima drugih vjera i terorizam na globalnoj razini.
--	--------------	--

C) Mit o njemačkom strahu (*German Angst*)

Uz strah da bi se vjerski sukobi iz država podrijetla imigranta mogli prenijeti u njemačke džamije, te dolazak velikog broja stranaca iz drugačije kulture, uzrokovao je kod njemačkih građana pojavu straha od gubitka vlastita identiteta, ali i od gubitka uobičajenog načina života. Ono što je građane najviše plašilo, sudeći prema analiziranim člancima, bio je gubitak radnih prava, gubitak socijalnog položaja, gospodarska kriza, terorizam, promjene u njihovu okruženju. Sve se to jednim imenom naziva *German Angst*.

Mit o njemačkom strahu (*German Angst*)¹⁶² iz svog latentnog stanja sa svakom većom krizom (kritičnom situacijom) prelazi u svoj aktivni oblik. U jeku migrantske krize islam se prezentirao kao ključni problem, iako je u njegovoj pozadini strah od budućnosti. To su iskoristili pokreti poput Pegide, koji nemaju rješenja za globalne i nacionalne probleme, ali koriste učinkovitu taktiku imenovanja krivca. Pritom se oslanjaju na nezadovoljstvo građana i njihovo nepovjerenje prema službenoj politici i demokraciji, kao i podsvjesni rezervoar strahova.

Analizirani su članci pokazali da se, zbog dolaska kulturološki i moralno-kognitivno udaljenih skupina u odnosu na etničke Nijemce, kod dijela građana pojavila čežnja za etnički homogenom nacionalnom državom.

Iz navedenoga bi se moglo zaključiti da se kod tumačenja mita o otvorenim vratima isprepliću dvije dominantne razine tumačenja koje su u antagonističkom odnosu: njemačka potreba za inozemnom radom snagom i tenzije u društvenom polju uzrokovane kulturnom razlikom i strahom od budućih posljedica dodjele političkih prava imigrantima.

Politika otvorenih vrata nije naišla samo na otpor europskih populista, već i kod opreznih političara u institucijama EU koji su se bojali da se izbjeglički val više neće moći

¹⁶² Pojam „*German Angst*“ odnosi se na fenomen prema kojem su *Nijemci uvijek bili zabrinuti za budućnost koja neće biti pozitivna kao sadašnjost*. Te su brige, prema aktualnoj anketi, osobito izražene kod građana starijih od 55 godina. Njih 64 posto potvrđuju iskaz: "Sa strahom gledam u budućnost". U starosnoj kategoriji od 14 do 42 godine takav odgovor je zastupljen kod 42 posto ispitanika. U odnosu na 2013. godinu kada je ovakav odgovor dalo svega 19 posto sudionika, broj ljudi koji strepe povećao se među mlađim Nijemcima za više od dva puta. Vidjeti: <https://www.dw.com/hr/povratak-njema%C4%8Dkog-straha/a-18930400>, pristupljeno: 15.12.2020.

zaustaviti, a dio njih je sustav kvota smatrao prisilom na suverene države. Na njemačkome planu politika je doživjela brojne kritike te je došlo do promjene njezina smjera pred kraj 2015., kad se počinje uočavati sekuritizacijski diskurs i započinju konkretne mjere nadzora vanjskih granica EU-a, ali i unutarnjih granica država članica.

Slijedi popis tema za 2015. godinu prema kvartalima.

Tablica 11. Prikaz tema za 2015. godinu prema glasilima

Kvartal	DW	Die Zeit	BMP	FAZ	Die Presse	Freie
1/2015	"islamizacija" Njemačke, koja vrsta imigranata je prihvatljiva,		Novi migracijski model za Njemačku	Odnos crkve i države,		
2/2015				džamije mogu postati "javnopravna tijela"		
3/2015	Dublinska pravila, sustav kvota	Akcijski plan EU-Turska	političari NPD-a u izbjegličkom centru			
4/2015	Islam i Nijemci, muslimani ujedinite se, povratak njemačkog straha, mračna strana Njemačke		neonacističke demonstracije, rasistički napadi na tražitelje azila, napadi na izbjegličke centre i premještanje izbjeglica iz Berlina, desni ekstremizam sve agresivniji, promjene postupka u zaprimanju zahtjeva za azil, deradikalizacija i reintegracija			

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ= Frankfurter Allgemeine Zeitung; BMP=Berliner Morgenpost;

4.5.4 Analiza za godinu 2016.

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2016): 40

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Detektirani mitovi: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemačkome strahu i mit o istoku.

A) Mit o otvorenim vratima

Politika otvorenih vrata Angele Merkel naišla je na otpor u njezinoj stranci (CDU), u kabinetu, lokalnim samoupravama i među građanima. Koalicijski partner bavarski CSU postavio je niz zahtjeva: prednost ulaska kršćanskih izbjeglica u Njemačku; oštriji zakon o

useljavanju; postavljanje gornje granice prijema od 200 000 izbjeglica godišnje; tranzitne zone na granici i dosljedno vraćanje stranaca koji nemaju pravo na boravak; ukidanje dvojnog državljanstva; zabranu nošenja burke i niqaba u javnosti; ne žele viznu liberalizaciju za Tursku; podržavaju Sporazum između Turske i EU.

Na granici Austrije i Mađarske u slučaju ponovne eskalacije izbjegličke krize, završene su pripreme za postavljanje ograde dužine do 100 kilometara.

Rasistički motivirani napadi na izbjeglice i osobe imigrantskog podrijetla postajali su sve učestaliji. U analiziranim se člancima upućivalo na krivce za rast straha i neprijateljstva prema strancima, a to su, između ostalih, populistička stranka Alternativa za Njemačku i desno-ekstremna stranka NPD. Zahvaljujući činjenici da je u Njemačkoj 2016. živjelo 17,1 milijun ljudi s imigrantskim podrijetlom, gotovo dva milijuna više nego u 2014. godini, došlo je do povećanja broja napada na izbjegličke centre. Najčešće je bilo riječi o oštećenju imovine, ali i podmetanju požara. Većina počinitelja nisu uhvaćeni, pa oporba je kritizirala da je veliki broj desnih ekstremista i neonacista "izvan radara policije".

Kad su se identitetski opisivale osobe imigrantskog podrijetla, osobito djeca, spominjalo se kako nedovoljno poznaju njemački jezik i s roditeljima razgovaraju na njihovom materinjem jeziku, što implicira da u osnovi nisu prihvatila njemačku kulturu.

U javnom su se prostoru u 2016. godini mogla uočiti dva osnovna antagonistička diskursa (lanca ekvivalencije), jedan koji je poticao kulturu dobrodošlice i drugi koji ju je osporavao.

U prvom slučaju se govorilo o Njemačkoj koja je 2015. godine pokazala kulturu dobrodošlice, te se sama iznenadila "širinom svoga srca", no iznenadila je i ljude izvan Njemačke koji su se čudili "blesavim Nijemcima". Kultura dobrodošlice se u navedenim lancima povezivala s emocijama, no češći je slučaj bio njezina povezivanja s praktičnim životom. Naglašavala se potreba useljavanja strane radne snage kako bi se održala država blagostanja. Od njemačkog se društva očekivalo prihvaćanje raznolikosti te bi "germanist na Sveučilištu u Rostocku indijskoga podrijetla trebao biti sasvim prirodna stvar kao i svećenik u Bavarskoj porijeklom iz Afrike ili inženjer u Mercedesu porijeklom iz Bolivije".

U novinskim člancima u 2016. godini prvi put se spominjala poveznica između ksenofobije i biznisa. Društvene tenzije loše utječu na ulagača, a za to su odgovorni i sami političari koji svojim ponašanjem i izjavama utječu na pojavu nasilja

U suprotstavljenom se diskursu izražavalo protivljenje kulturi dobrodošlice, te je krajnja desnica zahtijevala odlazak "kancelarke izbjeglica".

Vladajuća koalicija je provela određene aktivnosti u cilju smanjenja ksenofobije u društvu, te je uspostavila hegemonijski diskurs u kojemu je izrazila pohvalu Nijemcima za hrabrost da priskoče ljudima u nevolji, no istodobno su vladajući poduzeli mjere kojima se ograničio ulazak izbjeglica i imigranata na način da je postrožen Zakon o azilu. Za imigrante koji ostaju u Njemačkoj, novim Zakonom o integraciji, jasno su definirana prava i obveze imigranata, omogućen im je lakši pristup obrazovanju i tržištu rada, te integracijskim tečajevima.

Također su poduzeti koraci za očuvanje javnoga reda i mira, pa je politički motivirani kriminal, kojeg pokreću "strane/vjerske" ideologije, stavljen pod veću kontrolu.

Zaključno bi se moglo reći da je u odnosu na mit o otvorenim vratima u 2016. godini postrožena zakonska regulativa koja se odnosi na useljavanje stranaca.

Kad se govori o ekstremno desnom nasilju u Njemačkoj i jačanju ksenofobije, za razliku od 2015. godine, ksenofobiju se povezuje s biznisom. Ističe se njezina štetnost za poslovnu stabilnost, budući da ksenofobija potiče društvenu nestabilnost, a to je štetno za biznis i odvraća strane ulagače.

U analiziranim se tekstovima također navodi da je za stabilnu atmosferu u društvu važno ono što se izgovara u javnom prostoru, osobito ako to dolazi od političara. Stoga oni moraju snositi punu odgovornost za izgovorenu riječ, jer ona može utjecati na pojavu nasilja, ali i na njemački poslovni uspjeh.

Smanjenju društvenih tenzija pridonijelo je i donošenje Zakona o integraciji u 2016. godini kojim su se definirala prava i obveze doseljenika.

U tablici koja slijedi prikazani su antagonizmi između pripadnika dijela vladajuće koalicije, oporbe i njemačkih desnih ekstremista s obzirom na čvorište migracije, te hegemonijski diskurs koji je nakon toga uslijedio.

Tablica 12. Odnos aktera prema čvorištu migracije, te s tim povezani antagonizmi i hegemonija (2016.godina)

Društveni akteri u odnosu na čvorište migracije i gl. označitelja imigrante	Antagonizam	Hegemonija
<p>1. CSU (kao dio vladajuće koalicije) zahtijeva:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ prednost ulaska kršćanskim izbjeglicama; ➤ gornja godišnja granica prijema imigranata od 200 000; ➤ dosljedne deportacije onih koji nemaju pravo na ostanak; ➤ tranzitne zone na granici; 	<p>1. Kultura dobrodošlice:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Njemačka je pokazala svoju humanu stranu i iznenadila "širinom svoga srca", no iznenadila je i ljude izvan Njemačke koji su se čudili "blesavim Nijemcima"; ✓ Njemačka ima izraženiju praktičnu stranu, jer je na taj način rješavala manjak 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ da bi izbjegli daljnje tenzije u društvu vladajuća koalicija je poduzela mjere za ograničavanje ulazaka izbjeglica i imigranata u Njemačku, ali istodobno izražava poštovanje prema njemačkim građanima koji su pokazali dovoljno hrabrosti da priskoče

<ul style="list-style-type: none"> ➤ zabrana nošenja burge i niqaba u njemačkim institucijama; ➤ ukidanje dvojnog državljanstva; ➤ protiv liberalizacije viznog režima za turske građane; ➤ za sporazum EU - Turska. <p>2. <u>desni ekstremisti:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • rasistički napadi na osobe imigrantskog podrijetla; • napadi na izbjegličke centre. <p>3. <u>oporba:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ desni ekstremisti i neonacisti su izvan radara policije. 	<p>radne snage, kako bi se održala država blagostanja;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ od njemačkog društva se očekuje prihvaćanje raznolikosti; ✓ ksenofobija je štetna za biznis i strana ulaganja, pa političari moraju paziti na svoje izjave. <p>2. kontrola migracija:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ stroga kontrola granica; ➤ odlazak "kancelarke izbjeglica". 	<p>ljudima u nevolji;</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ postrožen je Zakon o azilu; ➤ novim Zakonom o integraciji jasno su definirana prava i obveze imigranata, omogućen im je lakši pristup obrazovanju i tržištu rada, te integracijskim tečajevima; ➤ vladajući su poduzeli sve potrebne mjere očuvanje javnoga reda i mira; ➤ pod kontrolom je politički motivirani kriminal, kojeg pokreću "strane/vjerske" ideologije.
---	--	--

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Mit o islamizaciji obuhvaća glavne označitelje njemačke džihadiste i njemačke desne ekstremiste. Obje skupine su njemački državljani, ali im je etničko i religijsko podrijetlo različito.

U analiziranim se člancima navodi da salafističke skupine šire radikalnu, nasilnu političku ideologiju i utječu na mlade ljude, pretežito iz muslimanskih imigrantskih obitelji. Radikalizacija muslimana¹⁶³ u njemačkom društvu najčešće se provodi preko kontakata u određenim džamijama (48%), preko džihadističkih internetskih stranica (44%), tzv. seminara o islamu (27%), putem akcija podjele Kurana, kao što je projekt "čitaj!" (24%), a petinu osoba je radikalizirala sama obitelj. Stoga predstavnici vlasti pozivaju na deradikalizaciju društva, te ističu važnost utjecaja škola, džamija i muslimanskih udruženja.

Identitetski se potencijalni džihadisti opisuju kao mlađi muškarci, muslimani, uglavnom iz nižih socijalnih slojeva, psihički nestabilni, društveno marginalizirani, nemaju dobre odnose s obitelji ili su napustili školu, imaju krizu identiteta. Fascinirani su silom i inspirirani Svetim ratom, ubijaju nasumice. Njihov cilj je uzdrmati slobodna društva. U analiziranim člancima također stoji da je među njima određeni broj inženjera i studenata tehničkih znanosti, čime se objašnjava uspješno korištenje modernih tehnologija od strane džihadista. Neke se osobe priključuju džihadističkim organizacijama zbog potrebe da se

¹⁶³ Opširnije na: <https://www.dw.com/hr/islamisti-su-izazov-za-pravnu-dr%C5%BEavu/a-36881448>, pristupljeno: 15.2.2020.

ispravi nepravda jer su uvjereni da su muslimani žrtve međunarodne politike i da se netko mora izboriti za njihove interese.

S druge strane "desničarska urbana gerila" poziva na jednostavna rješenja mimo službenih institucija. U svojim lancima ekvivalencije koristi vojni registar, te problem izbjeglica i imigranata svodi na razinu opstanka njemačkoga društva i kulture. Stoga, sukladno analiziranim člancima, ekstremne skupine ne samo da djeluju kroz diskurzivnu praksu, već koriste i fizičke napade na imovinu i osobe koje pripadaju imigrantskoj zajednici, ali napadaju i političke neistomišljenike. U javnom prostoru koriste i nacističke simbole, a kao "pogonsko gorivo" služe im salafistički pokreti koji djeluju u Njemačkoj.

U lancima ekvivalencije njemačkih desnih ekstremista, u analiziranim člancima, uočava se njihova jaka usmjerenost na njemačke salafiste koje izjednačavaju s džihadistima. Za skupine poput Pegide, IB-a ili NPD-a svi su oni teroristi ili potencijalni teroristi, kao i izravna prijetnja njemačkoj kulturi i načinu života, što potvrđuju sljedeći lanci:

1. Neke muslimanske skupine poput salafista¹⁶⁴ svoje članove odvajaju od većinskoga društva, religiju doživljavaju kao jedino obilježje identiteta i od toga prave ideologiju vrlo problematičnih vrijednosti.
2. Salafisti vode kampanju protiv demokracije i vladavine zakona. Sve to djeluje poput otrova za integraciju.
3. Ortodokсни islam ne poštuje njemački pravni poredak, ili se bori protiv njega, pretendira na poziciju jedine važeće religije i nespojiv je s njemačkom kulturom.
4. AfD¹⁶⁵ i ostale ekstremno desne stranke predlažu ograničenja u prakticanju vjere, zabranu minareta, mujezina i potpunog pokrivanja žena.
5. AfD se zalaže za kontrolu osoba koje podučavaju u džamijama i kontrolu izvora financiranja.
6. Slogan AfD-a je: "Naša zemlja, naša kultura, naša odluka".

¹⁶⁴ Salafisti su fundamentalisti čiji je cilj uspostava teokracije. Oni priznaju samo šerijat, a ne ustav. Svi oblici ljudske koegzistencije rukovode se Kuranom i učenjima proroka Muhameda. Svi koji prate ova pravila bit će poslani u raj, a druge očekuje pakao. To ne znači da su svi salafisti teroristi, neki jednostavno žele voditi religiozni život bez upotrebe nasilja. Međutim svi koji su uvučeni u nasilje prethodno su bili u kontaktu sa salafistima. Salafizam koristi jednostavna pravila podjele na dobro i loše. <https://en.qantara.de/content/islamism-in-germany-jihad-in-the-schoolyard?nopaging=1>, pristupljeno: 15.2.2020.

¹⁶⁵ Birači i članovi AfD-a su heterogeni. Najčešće su to muškarci s plaćom iznad prosječne, pripadaju srednjem sloju, ali su pesimisti u pogledu gospodarske budućnosti, boje se gubitka statusa. Slogan Angele Merkel "uspjet ćemo" doživljavaju kao prijetnju. <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-09/afd-berlin-wahl-abgeordnete-abgeordnetenhaus-rechtspopulismus/komplettansicht>, pristupljeno: 15.2.2020.

7. "Mislite li da je lijepo da Afrikanac hoda po Njemačkoj na 12,5 celzijevih stupnjeva?", "Islam uistinu ne pripada Berlinu."
8. "Zaustavi veliku razmjenu!" ili "Ne želimo domove za tražitelja azila!" "Osvećujemo se crveno-zelenim antidemokratima!"
9. "Dexit" će u neposrednoj budućnosti biti jedno od najvažnijih pitanja.
10. Dio Nijemaca izbjeglice povezuje s vlakovima za Auschwitz, a ostali im iskazuju dobrodošlicu.
11. Članovi Njemačke obrambne lige (GDL)¹⁶⁶ na Facebooku citiraju pjesme padobranaca Wehrmachta, opravdavaju ubijanje talaca od strane SS-a, crnce nazivaju "Bimbo" i sanjaju o "njemačkoj osveti". Spominju križare i njemačke povijesne vojne redove.

U analiziranim člancima navedenim lancima krajnje desnice suprotstavljeni su lanci ekvivalencije krajnje ljevice (*Die Linke*) koja je optuživala AfD da truje društvenu klimu i širi "rasizam protiv muslimana", te snosi dio odgovornosti za porast nasilja. Imigranti nisu gosti u Njemačkoj, već su, prema mišljenju Ljevice, sugrađani i susjedi. Također, Ljevica je smatrala da za povećanje islamofobije i izborni uspjeh AfD-a ne treba kriviti kancelarku, već duboke rasističke osjećaje koji su prisutni u njemačkom društvu. Ono što osobito zabrinjava, prema mišljenju Ljevice, jest da je rasizam u njemačkom političkom prostoru postao sve prihvatljiviji.

Uspostavljeni hegemonijski diskurs bavio se isključivo glavnim označiteljem njemački džihadisti uz kojega je vezan i glavni označitelj islamski ekstremisti. U hegemonijskom diskursu su bili naznačeni osnovni pravci političkoga djelovanja u odnosu na islamizam. U analiziranim medijima hegemonijski diskurs je zagovarao da je na globalnom planu potrebno pobijediti Islamsku državu, a preživjele borce izvesti pred sud, kako bi se konačno uništio san o islamskom kalifatu. Slobodni demokratski svijet se ne smije ponašati bespomoćno, te mora pojačati pritisak na simpatizere islamskog fundamentalizma u vlastitim sredinama i zahtijevati od "svojih" muslimana da protjeraju iz džamije one koji šire mržnju i nesnošljivost.

Zadatak njemačkih vlasti je da prekinu pasivnu toleranciju radikalizacije i zaštite slobodu, njemački način života i demokraciju. Preduvjet za normalno funkcioniranje u pluralističkom društvu je poštivanje vodeće kulture (*Leitkultur*) i Osnovnoga zakona, jer su građanska prava iznad vjerskih. Kako bi se provela uspješna integracija, paralelna društva ne

¹⁶⁶ Krajnje desna organizacija s jakim antiislamskim stavovima. Predstavlja se kao zaštitnica jude-kršćanske tradicije i grčko-rimske civilizacije. Moto: organizacije je: "Maksimalan otpor, nema predaje". (njem. Maximaler Widerstand und keine Kapitulation). Vidjeti: https://de.wikipedia.org/wiki/German_Defence_League

smiju postojati. Vlasti će se više angažirati u kontroli migracija, te će sprječavati zlouporabu prava na azil.

Stoga zaključujem da su u 2016. godini s obzirom na mit o islamizaciji u antagonističkom odnosu bile dvije skupine: njemački džihadisti (pod utjecajem salafista) i njemački desni ekstremisti. Pritom se u analiziranim člancima nisu analizirali stavovi njemačkih džihadista, već samo njemačkih desnih ekstremista.

U stavovima njemačkih desnih ekstremista prevladavao je ratno-huškački diskurs, koji je prikazivao njemačko društvo i njemačku kulturu u stanju potpune ugroze i u opasnosti od nestanka. Opasnost za njemačko društvo dolazila je, prema njihovu mišljenju, od ortodoksnog islama koji ne poštuje njemački pravni poredak, ili se bori protiv njega, te pretendira na poziciju jedine važeće religije i kao takav nespojiv je s njemačkom kulturom. Smatrali su da je na etničkim Nijemcima da odluče na koji će način organizirati život u svojoj zemlji, a o tome je govorio i slogan AfD-a: "Naša zemlja, naša kultura, naša odluka", kojega su često koristili. Dolazak imigranata u Njemačku doživljavali su kao teoriju zavjere i namjeru da se izvrši zamjena stanovništva. Opravdavali su svoje napade na izbjegličke prihvatne centre kao način njihove osвете "crveno-zelenim antidemokratima". Okrivljavali su i Europsku uniju, te su smatrali da će "Dexit" u neposrednoj budućnosti biti jedno od najvažnijih pitanja.

Njihove aluzije na nacističko doba postajale su učestalije i smjelije. Vlakove s izbjeglicama povezivali su s vlakovima za Auschwitz. Na društvenim su mrežama citirali pjesme padobranaca *Wehrmachta*¹⁶⁷, opravdavajući ubijanje talaca od strane SS-a, također su spominjali "njemačku osvetu" i križare, te njemačke povijesne vojne redove.

Takav diskurs je izazvao reakciju krajnje ljevice. Die Linke je optuživala AfD da truje društvenu klimu, širi rasizam i potiče nasilje. A ono što je *Die Linke* smatrao najvećom opasnosti jest što je takav diskurs postajao društveno sve prihvatljiviji. I ovoga puta, kao i u vrijeme pred nastanak Weimarske Republike, njemački građani su se sve više počeli pomicati iz centra prema lijevom ili desnom rubu.

Tablica 13. Primjena modela Laclau i Mouffe na glavne označitelje njemački džihadisti i desni njemački ekstremisti i mitove: otvorena vrata i islamizacija (2016. godina)

Ključni označitelji	Lanci ekvivalencije	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
1. čvorišta: migracije, 2. glavni označitelji: Njemački džihadisti, njemački desni	a) <u>njemački džihadisti:</u> 1. pod utjecajem su salafista za koje je religija jedino	a) <u>njemački džihadisti:</u> 1. Mlađi muškarci, uglavnom iz nižih socijalnih slojeva,	a) <u>njemački džihadisti:</u> 1. Mediji pridaju veću pozornost salafistima i	1. Islamsku državu treba pobijediti; 2. Preživjele borce dovesti pred sud; 3. Slobodna društva moraju prevladati

¹⁶⁷ Naziv za njemačke oružane snage u doba nacizma, od 1935. do 1945.

ekstremisti,
3. mitovi:
mit o otvorenim
vratima i mit o
islamizaciji

obilježje identiteta i
koriste je kao
ideologiju;
2. islam pretendira
na poziciju jedine
važne religije u
Njemačkoj;
3. ne priznaju
demokraciju i
Osnovni zakon;

b) **njemački desni
ekstremisti:**

1. "Naša zemlja,
naša kultura, naša
odluka".
2. Islam uistinu ne
pripada Berlinu.
3. "Zaustavi veliku
razmjenu!".
4. "Ne želimo
domove za tražitelja
azila!"
5. Osvećujemo se
crveno-zelenim
antidemokratima!"
6. "Dexit" će u
neposrednoj
budućnosti biti
jedno od najvažnijih
pitanja.
7. predlažu zabranu
minareta, mujezina i
potpunog
pokrivanja žena;
8. zalažu se za
kontrolu osoba koje
podučavaju u
džamijama i
kontrolu izvora
financiranja;
9. opravdavaju
ubijanje talaca od
strane SS-a; crnce
nazivaju "Bimbo" i
sanjaju o
"njemačkoj osveti",
te spominju križare
i njemačke
povijesne vojne
redove.

psihički nestabilni,
društveno
marginalizirani,
nemaju dobre
odnose s obitelji ili
su napustili školu,
imaju krizu
identiteta;
2. Fascinirani su
silom islamizma i
inspirirani Svetim
ratom, ubijaju
nasumice.
3. Žrtve su
međunarodne
politike i da se
netko mora izboriti
za njihove interese.

b) **njemački desni
ekstremisti:**

1. Militantni
pojedinci koji
migracije prikazuju
kao ugrozu koja
dovodi u pitanje
opstanak njemačkog
društva i kulture;
2. koriste rasističku
interpretaciju, vojni
registar, ali i fizičke
napade na pojedince
i imovinu;
3. Salafistički
pokreti im služe kao
"gorivo";
4. Oslanjaju se na
podsvjesni
rezervoar strahova
kod pojedinaca i
skupina;

njemačkim
džihadistima od one
koja im objektivno
pripada;
2. U Njemačkoj
brojna muslimanska
udruženja poštuju
Osnovni zakon i
demokraciju;
3. Osnovnim
zakonom je
zajamčena "sloboda
vjere, savjesti,
vjerskog ili
ideološkog
opredjeljenja...";
4. Njihov cilj je
uzdrmati slobodna
društva

b) **njemački desni
ekstremisti:**

1. islam ne pripada
Njemačkoj;
2. koriste aluzije na
nacističko razdoblje
i izbjeglice
povezuju s
vlakovima za
Auschwitz, dok im
drugi iskazuju
dobrodošlicu;
3. Ljevica optužuje
AfD da truje
društvenu klimu i
širi "rasizam protiv
muslimana", te
snosi dio
odgovornosti za
porast nasilja;
4. Ljevica smatra da
"imigranti nisu gosti
u ovoj zemlji, nego
naši sugrađani i
susjedi".
5. Ljevica smatra da
za porast
islamofobije nije
kriva kancelarka,
već "duboki
rasistički osjećaji
prisutni u našem
društvu, gdje
rasizam postaje sve
prihvatljiviji".

svoju
bespomoćnost;
5. Pojačati pritisak
na scenu koja
simpatizira teror;
6. Muslimani
moraju prestati
simpatizirati one
koji propovijedaju
mržnju i moraju ih
prognati iz džamija;
7. Njemačke vlasti
trebaju prekinuti
pasivnu toleranciju
radikalizacije;
8. Zaštititi slobodu i
"naš" (njemački)
način života i
demokraciju;
9. Vodeća kultura je
preduvjet za sklad u
pluralističkom
društvu;
10. Državno pravo
iznad vjerskih
pravila;
11. Spriječiti
zloupotrebu prava na
azil;
12. Integracija i
paralelna društva su
nespojivi pojmovi;
13. Islam je dio
Njemačke.

C) Mit o njemačkome strahu (*German Angst*)

U 2016. godini u analiziranim člancima, vezano uz čvorišta migracije i ekstremizam, glavne označitelje etničke Nijemce i njemačke džihadiste i mit o njemačkome strahu, najdramatičniji događaj bio je teroristički napad u Münchenu od 22. srpnja¹⁶⁸, kad je 18-godišnji njemački Iranac usmrtio 9 osoba u trgovačkom centru Olympia i na kraju presudio samome sebi. U komentarima analiziranih medija, naglasak je bio na osjećajima s kojima su se u tom trenutku nosili stanovnici Münchena, a oni su bili: tuga zbog besmislenog čina, ponos zbog humanog postupanja stanovnika Münchena koji su u trenucima velike izbjegličke i humanitarne krize pokazali solidarnost i spremnost na pomoć. Stanovnici Münchena su također bili ponosni na svoje snage sigurnosti koje su u tim trenucima bile vrlo učinkovite i cijelo su vrijeme komunicirale s građanima na transparentan način.

U hegemonijskom diskursu analiziranih članaka isticao se o strah od terorizma, ali i strah zbog donošenja nekih političkih odluka, poput odluke o češćem korištenju referenduma, zahvaljujući bolnim iskustvima iz nacističke Njemačke. To se prije svega odnosi na ondašnju referendumsku odluku kojom su bile ujedinjene funkcije predsjednika i kancelara u jednoj osobi, Adolfu Hitleru, kojemu je plebiscitarnom potporom od 89,93% omogućena diktatura. Zato je poslijeratni njemački predsjednik Theodor Heuss¹⁶⁹, koji je bio na funkciji između 1949. i 1959. godine, takvu neposrednu demokraciju nazvao "nagradom za svakog demagoga".

Njemački političari, primjerice prvi poslijeratni kancelar Konrad Adenauer, smatrali su da skup preciznih zakona kojima se do u detalja reguliraju različita područja života može zaštititi njemačke građane od tipičnog njemačkog straha (strah od gubitka stečenih prava) i na taj način zaštititi njihovu svakodnevicu i uobičajeni način života, dakle njihovu ontološku sigurnost.

O specifičnoj vrsti straha, strahu od Drugoga, govori sljedeći mit.

¹⁶⁸ vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/komentar-pred-nasiljem-moramo-ostati-zajedno/a-19423705>, pristupljeno: 12.5.2019.

¹⁶⁹ Vidjeti na <https://www.dw.com/hr/nakon-velike-britanije-slijedi-i-dexit-referendum-u-njema%C4%8Dkoj/a-19373697>, pristupljeno: 12.11.2019.

D) Mit o istoku

Iako je nakon ujedinjenja Njemačke 1989. godine Berlinski zid bio fizički uklonjen, on je ostao u glavama mnogih stanovnika istočne Njemačke. U analiziranim člancima se govorilo o tome kako su nakon početne euforije zbog ujedinjenja, razlike u proživljenim iskustvima između zapada i istoka postajale sve izraženije. Mnoge su tvornice na istoku propale, ljudi su ostajali bez posla i jedna je čitava generacija bila izgubljena. Istočnonjemački građani su se osjećali "okupiranima" od strane zapada, jer se od njih očekivalo da izbrišu prošlost i u potpunosti prihvate zapadnjački način života.

Iako je 2016. godine od ujedinjenja Njemačke prošlo dovoljno vremena da stasa jedna nova generacija na istoku koja nije doživjela socijalizam i Berlinski zid, frustracije građana na istoku i dalje su postojale, jer je privredna situacija i dalje bila loša, nezaposlenost je i dalje rasla, a plaće i mirovine nisu bile izjednačene sa zapadnim dijelom Njemačke.

U istočnim saveznim pokrajinama, osobito Saskoj, zabilježen je rast ksenofobije u vrijeme i neposredno prije migrantske krize. Kao rezultat nagomilanih frustracija 2013. godine pojavila se stranka Alternativa za Njemačku, a godinu dana kasnije pokret Pegida. Prema analiziranim člancima, AfD ima potporu u osobito u nekadašnjim industrijskim dijelovima istočnih pokrajina, gdje je stanovništvo dramatično doživjelo promjene koje je donijelo ujedinjenje. Dio stanovnika se osjećao izigrano i napušteno od strane političara, te ne žele još i imigrante u svojoj blizini. Mnogi od njih misle da etablirane stranke vode politiku protiv interesa njemačkoga naroda. I pokret i stranka se smatraju odgovornima za rast desnoga ekstremizma.

U analiziranim člancima su se istočnonjemački građani identitetski opisivali na sljedeći način: ksenofobi, skloni homogenom društvu, nepovjerljivi prema demokraciji, osjećaju se žrtvama.

Dio istočnonjemačkih građana nije mogao prihvatiti retoriku vladajuće koalicije prema kojoj su islam, muslimani i njihove bogomolje dio Njemačke.

Iz gore navedenoga slijedi zaključak da je Berlinski zid i dalje ostao u glavama dijela istočnonjemačkih građana kod kojih je prevladavao osjećaj post-demokratske nemoći i izopćenosti. Međutim, u razdoblju od 1989. do 2016. godine ipak su se dogodile neke promjene u ponašanju istočnih Nijemaca koji su, primjerice, postali otvoreniji prema debati i sukobu mišljenja.

I dalje je jedan dio istočnih Nijemaca u 2016. godini, prema sadržaju analiziranih članaka, sebe doživljavao žrtvom, te je krivca nalazio u aktualnoj vlasti i lažljivim medijima (*Liügenpresse*), baš kako ih je imenovala i krajnja desnica.

Krajnja desnica se predstavila čuvarem kršćanske tradicije, pa je pokušavala diskreditirati i egzistencijalno ugroziti čitavu jednu vjersku zajednicu. Takav stav je pokrenuo čitav niz javnih rasprava o tome što uopće čini njemački identitet.

Iz perspektive središnje vlasti rastuća ksenofobija u istočnoj Njemačkoj, osim što narušava socijalni mir, odražava se i na gospodarstvo koje i dalje gubi utrku sa zapadom.

Medijski prikaz za 2016. godinu završavam popisom tema u analiziranim medijima.

Tablica 14. Prikaz tema za 2016. godinu prema glasilima

Kvartal	DW	Die Zeit	BMP	FAZ	Die Presse	Freie
1/2016	Što je njemački identitet; Njemačka klizi udesno, islamizacija Njemačke je opasna	Džihadizam u školskom dvorištu	Povećan broj napada na izbjegličke centre, djelovanje neonacističke mreže			
2/2016	Ksenofobi protiv gradnje džamija u Njemačkoj; potreban je novi zakon o useljavanju	CDU poziva na strože granične kontrole		IS je tehnološki vrlo napredan, arapski jezik koristi kao kod i nepropusni zid		
3/2016	Referendum o Dexitu; kraj IS-a; bespomoćni pred terorom; raste pritisak na Angelu Merkel; tko glasa za AfD	Skretanje udesno, jačanje islamofobije	Napetost između ekstremne desnice i mladih izbjeglica		Potrebna je brza integracija izbjeglica, frustracije i dosada mogu prerasti u nasilje	
4/2016	Prevenција ekstremizma; strah od globalizacije; Merkel protiv populizma; islamisti kao izazov za pravnu državu		Borba protiv radikalizacije mladih; palež i napadi na izbjegličke centre; porast ksenofobije; povećana aktivnost neonacista		Spriječiti napredovanje vjerskog i političkog ekstremizma	

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ= Frankfurter Allgemeine Zeitung; BMP=Berliner Morgenpost;

4.5.5 Analiza za godinu 2017.

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2017): 30

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Analizirani mitovi: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji (novi rasni mit), mit o njemačkom strahu (*German Angst*).

A) Mit o otvorenim vratima

Europska unija se od samih početaka migrantske krize 2015. godine borila s dva nepomirljiva cilja: humanitarnog (spašavanje ljudskih života) i sigurnosnog (zaustavljanja migracija da se izbjegnu politička previranja u vlastitim društvima). U 2017. godini, sudeći prema analiziranim člancima, Europska je unija razriješila navedenu dilemu i posvetila se zaštiti svojih granica.

Kad su se u analiziranim člancima spominjale izbjeglice i njihova želja da ostanu u Uniji, ili Njemačkoj, obično se isticala njihova neiskrena namjera, pa i u slučajevima njihova prelaska na kršćanstvo, što se ponekad i događalo.

U suprotstavljenim lancima se govorilo o ljudima kojima je život ugrožen ili bježe iz siromaštva. Također se u analiziranim člancima spominjala i uloga žrtve koju je preuzela Europska unija, dok su u stvarnosti za najveći broj izbjeglica skrbile zemlje u neposrednoj blizini ratnih zbivanja. Čak i u slučaju ekonomskih migracija, sudeći prema analiziranim člancima, 90 posto izbjeglica¹⁷⁰ ostajao je u susjedstvu jer za udaljenije ciljeve (poput Europe) jednostavno nisu imali novca. Etiopija, koja i sama slovi kao nestabilna zemlja, nalazi se na 5. mjestu liste država koje su primile najviše izbjeglica i to iz susjedne Somalije gdje od 1990. vlada građanski rat. Drugi rekorder po broju udomljenih izbjeglica je Uganda koja je primila veliki broj izbjeglica iz susjedne Demokratske Republike Kongo i Republike Južnog Sudana.

U Njemačkoj je 2017. zabilježen manji broj napada na izbjegličke centre, ali se i broj tražitelja azila također smanjio. Njemačka je povećala broj deportacija, jer je uvela pojam "sigurne zemlje podrijetla". Kancelarka Angela Merkel je u Tunisu dogovorila pravilo 30 + 5, što znači da su se tuniske vlasti obvezale u roku 30 dana odgovoriti na upite o provjeri identiteta i, ukoliko kandidat treba biti deportiran, izdati putovnicu u roku 5 dana, s tim da ona treba vrijediti tri mjeseca.

Hegemonijski diskurs u 2017. godini bio je usmjeren na promoviranje načina da se smanje migracije u Europsku uniju i smanji pritisak na Njemačku. Njemačka je uspjela ubrzati deportacije osoba kojima je odbijen zahtjev za azil, te im se do trenutka deportacije mogla ograničiti sloboda kretanja na određenu regiju unutar države.

¹⁷⁰ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/globalne-izbjegli%C4%8Dke-struje/a-41814153>, pristupljeno: 7.12.2019.

U analiziranim člancima se ukazivalo na potrebu ravnomjerne raspodjele izbjeglica unutar Europske unije, kao na potrebu usklađivanja migracijskih politika država članica. Također se govorilo o potrebi smanjenja broja novih dolazaka imigranata što se trebalo postići strožim nadzorom vanjskih granica, kao i promidžbenim kampanjama na izvorima migracija kojima se trebalo odvratiti sve one koji eventualno žele doći u EU. Također se pisalo i o otklanjanju uzroka migracija i potrebi zajedničkog djelovanja Europe i Afrike u smanjenju stope nezaposlenosti mladih u Africi, što bi dovelo i do smanjenja terorizma. Zaključeno je da Afrika mora smanjiti stopu korupcije i prestati igrati ulogu "vječnog prosjaka".

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

U analiziranom razdoblju, u člancima iz 2017. godine prvi put se pojavilo pitanje političkoga islama. Kod jednoga dijela njemačkih državljana muslimanskog podrijetla, prema analiziranim tekstovima, javljala se bojazan da bi se politički islam mogao proširiti i ugroziti njihov status kao manjine. Događaji poput onih iz novogodišnje noći 2016. godine u Kölnu pogodovali su slici širenja političkoga islama, a političari krajnje desnoga spektra često su ih koristili kako bi ih okarakterizirali kao pravilo, a ne kao izolirane incidente. Političari krajnje desnice su u svojim javnim istupima isticali da mržnju prema zapadnoj kulturi ne osjećaju samo izbjeglice već i neki njemački muslimani.

Njemačka krajnja desnica (stranka AfD i pokreti Pegida i Identitarci) se u svom diskursu predstavljala kao jedina zaštitnica njemačkog identiteta i kulture. Za nju nije samo politički islam problem, već i odnos prema nacističkom nasljeđu (kultura sjećanja i postavljanje spomenika holokaustu). U njezinim su se redovima sve češće mogli čuti revizionistički stavovi vezani uz nacističko razdoblje. U 2017. godini je pritisak javnosti bio dovoljno jak da čelnštvo AfD-a suspendira takve svoje članove, no oni su i dalje imali potporu dijela biračkoga tijela, najviše na istoku Njemačke.

Pokret Identitaraca¹⁷¹ (Identitetski pokret, IB) sebe predstavlja kao patriotski pokret, a svoje članove ne smatra nacistima ili rasistima. U svom diskursu Identitarci ne koriste pojam "rasa", već umjesto toga pojmove "identitet" i "kultura". Muslimane i imigrante iz turske ili arapske regije često doživljavaju kao "okupatore", smatrajući da je na djelu zavjera protiv Njemačke u vidu "zamjene stanovništva" pripadnicima imigrantskih skupina.

¹⁷¹ Identitetski pokret je u Njemačkoj osnovan 2012. najprije kao grupa na *Facebooku*.

Kako bi tome stali na put, Identitarci su se angažirali u misiji "Obrana Europe"¹⁷² čiji je cilj bio spriječiti doseljavanje muslimanskih imigranata, kako u budućnosti muslimani ne bi potisnuli etničke Nijemce na status manjine u vlastitoj zemlji.

Osim toga, Identitarci su se angažirali u prikupljanju novca za "pomorsku misiju" kako bi se "prepriječio put brodovima nevladinih organizacija koje prevoze izbjeglice iz Afrike u Europu". Njihova namjera je bila raskrinkati pravu djelatnost nevladinih organizacija koje "ne prezaju niti od suradnje s krijumčarskim bandama" pri "prijevozu tisuća ilegalnih Afrikanaca na europski kontinent". Također su izrazili želju da "pomognu libijskoj obalnoj straži" i "učine sve što je potrebno kako bi se spriječila smrtonosna ilegalna migracija u Europu", te da se spašeni izbjeglice vrate natrag u Afriku.

Sukladno analiziranim člancima, krajnja desnica svoj politički uspjeh može zahvaliti korištenju metapolitike (kultura, jezik, parole, emocije). Također i svom angažmanu u mobilizaciji stručnjaka među svojim simpatizerima, odnosno, "ljudima koji promišljaju identitet", čiji je društveni status takav da im omogućuje utjecaj na sastavljanje budućih zakona, kao i na komunikaciju s medijima.

U analiziranim se člancima pisalo i o pravilima ponašanja unutar IB pokreta. Od članova se, prije svega, očekuje lojalnost. Ako je netko uhićen, "prvo pravilo" je: "Nikome se neće oprostiti ako izda nekoga iz naših redova. Mi smo klan i držimo se zajedno". U člancima su se spominjali i dokumenti IB-a koji sadrže upute za šifriranu komunikaciju, kao i za izradu transparenata, te pravila ponašanja u slučaju pretresa kuće IB-ovih članova.

Kako se u analiziranim člancima navodilo, stavovi desnih ekstremista ne nalaze plodno tlo samo među istočnim Nijemcima, kako se u to u medijima ističe, već i u njemačkim tijelima progona (policiji i *Bundeswehru*).

Hegemonijski diskurs, prisutan u analiziranim člancima, ukazuje na opasnost od saudijsko-vehabijskog islama koji je odgovoran za porast netolerancije, fanatizma i terorizma, te mu je cilj proširiti se globalno. Stručnjaci, čije su se izjave citirale u navedenim medijima, ukazuju da je zapravo riječ o sukobu između sekularizma i fundamentalizma¹⁷³. Stoga smatraju da se ne bi trebalo dopustiti da salafizam i slične ideologije "puste korijenje u Europi, niti nasjesti tvrdnji da politički islam vjeruje u raznolikost i pluralizam".

¹⁷² Opširnije na: <https://www.dw.com/hr/ekstremna-desnica-spa%C5%A1ava-europu-i-izbjeglice/a-39905276>, pristupljeno: 20.12.2019.

¹⁷³ Stručnjaci smatraju da psihički stabilna osoba, iako radikalizirana, neće počinuti teroristički napad. Propaganda Islamske države cilja na pojedince koji se osjećaju izgubljeni i traže životnu svrhu. U tome joj pomaže tzv. lego-islam koji uzima određene isječke iz Kurana i slaže svoju vlastitu slagalicu. Pojedinci koji se pridružuju džihadu vrlo malo poznaju Kurana, ali se na njega pozivaju. Vidjeti na: <https://en.qantara.de/content/preventing-jihadism-the-psychology-of-radicalisation-lego-islam>, pristupljeno: 23.12.2019.

Iz navedenoga proizlazi da su, u analiziranim člancima, na pojavu političkoga islama (saudijsko-vehabijski ili lego-islam) zabilježene reakcije dviju skupina aktera: njemački državljani muslimanskog podrijetla i pripadnici krajnje desnice (članovi i simpatizeri stranke AfD i IB pokreta). Ono što se kod njemačke krajnje desnice uočava jest homogenizacija članova i simpatizera, korištenje metakulture (korištenje jezika u parolama i transparentima, ciljanje na emocije). Pojam rasa zamijenjen je pojmom identitet. Krajnja desnica prikazuje situaciju u njemačkom društvu kao opsadno stanje, koristi militantni rječnik, huškačke parole, govori o zamjeni stanovništva, okupaciji teritorija, te o opasnosti da će Nijemci u vlastitoj zemlji postati manjima. Imenuju svoje izravne neprijatelje: imigrante, lijevo liberalne snage u društvu i organizacije civilnoga društva. Pozivaju na stručnjake među svojim simpatizerima da napišu odgovarajuće zakone, te sve one koji mogu izvršiti značajan utjecaj preko medija. Pozivaju na bratstvo među svojim članovima kako bi zaštitili pokret i ciljeve za koje se zalažu.

Međutim, uočava se da u analiziranim člancima akter njemački državljani muslimanskog podrijetla nije zauzimao značajniji medijski prostor. Spominjao se samo uvodno i u kontekstu straha od stigmatizacije i poistovjećivanja s radikalnim salafistima i džihadistima. O stavu ovoga aktera u odnosu na pitanje potencijalne islamizacije Njemačke nije bilo niti spomena.

C) Mit o njemačkom strahu (*German Angst*)

Prethodno opisani zahtjevi izazivaju strahove kod dijela stanovništva, ali poznati njemački strah (*German Angst*) ima više lica. Najčešće je vezan uz strah od gubitka stečenih privilegija, ali i od osвете, primjerice potomaka Židova stradalih u Drugom svjetskom ratu ili strah da postoji neki skriveni plan protiv Njemačke. Da bi umirili vlastitu nelagodu i anksioznost dio ljudi se priklanja populistima koji nude jednostavna rješenja. U Njemačkoj se glavni antagonizam odvija na relaciji radikalni islamisti i radikalno desni njemački ekstremisti. Etno-nacionalistička ideologija ulazi u *mainstream* preko stranke AfD, koja se zalaže da pojam etnički (*völkisch*) dobije pozitivnu konotaciju. Ono što osobito zabrinjava kod rasističkog diskursa jest da se građani vrlo lako naviknu na svakodnevne prijetnje i nasilje.

Veći broj analiziranih članaka iz 2017. godine sadržavao je analizu stanja u njemačkom *Bundeswehru* (Oružane snage) u kojima je uočeno da kod dijela pripadnika postoje simpatije za nacističko razdoblje i etno-nacionalističku ideologiju. Osnovno

objašnjenje za takve tendencije jest činjenica da je ukinuta opća obveza služenja vojnog roka, pa nakon toga Oružanim snagama češće pristupaju mladi ljudi ekstremno desne političke orijentacije. U člancima se također navodi da se u vojarnama, sukladno nalogu o "tradiciji" iz 1982., dozvoljava držanje nacističkih eksponata, ali pod uvjetom da se oni dovedu u "povijesni kontekst". U vojarna je moguće naći nacističke simbole (kacige iz nacističkog razdoblja, fotografije vojnika, vojarnu nazvane imenima nacističkih časnika), pa i posebne prostorije u kojima su izloženi predmeti koji podsjećaju na nacističko razdoblje. Također se u člancima ističe da se nalogom o "tradiciji" iz 1982. ne dopušta revizija nacističkog razdoblja.

Bivši pripadnici i časnici *Bundeswehra* (ekstremno desne orijentacije) vrlo su aktivni u širenju propagande, bilo kao vlasnici izdavačkih kuća, organizatori kružaka s piscima i publicistima, ili kao vlasnici kampova za vojnu obuku.

Hegemonijski diskurs prezentiran u analiziranim člancima odnosio se na ulogu emocija, osobito straha, u procesu isključivanja Drugoga, a one proizlaze iz svjesnih ili podsvjesnih, kolektivnih ili individualnih trauma. Stoga članci naglašavaju nemjerljivu ulogu politike u adresiranju takvih strahova.

U tablici 15. prikazani su antagonistički i hegemonijski lanci ekvivalencije prema analiziranim mitovima, a u tablici 16. teme u 2017. godini u analiziranim glasilima.

Tablica 15. Prikaz ključnih označitelja, antagonizama i hegemonije za 2017. godinu

Mitovi	Čvorišta/gl. označitelji	Antagonizmi	Hegemonija
Otvorena vrata	1. Migracije; 2. imigranti; EU; Afrika	<u>Imigranti</u> : žrtve vs. prevaranti; <u>EU</u> : humanost vs. sigurnost; uloga žrtve, a 90% izbjeglica zbog nedostatka novca ostaje u izbjeglištvu u susjedstvu; <u>Afrika</u> uloga prosjaka, a želi ravnopravan odnos s Europom.	Prijem na temelju imigrantskog potencijala; manje zahtjeva za azil; više deportacija; rezultat: manje napada na izbjegličke centre.
Islamizacija	1. Migracije, ekstremizam; 2. njemački muslimani; njemački desni ekstremisti	Politički islam (lego-islam) vs. islam kao univerzalistička religija; Metapolitika vs. oružana sila; militantni rječnik, huškačka retorika vs. humanitarne aktivnosti na Mediteranu.	Njemački desni ekstremisti se smatraju zaštitnicima njem. kulture i identiteta; žele reviziju nacističkog razdoblja; pružaju pomoć u vraćanju imigranata u njihove države podrijetla.
Njemački strah	1. Ekstremizam; 2. njemački desni ekstremisti;	Komplicirani problemi vs. jednostavna rješenja (traženje krivca); rasistički diskurs i nasilje vs. tolerancija; Nalog o "tradiciji" vs. revizija nacizma	Bundeswehr je magnet za ljudi ekstremno desne političke orijentacije; ne odražava presjek njemačkog društva jer je ukinuto služenje općeg vojnog roka.

Tablica 16. Prikaz tema za 2017. godinu prema glasilima

Kvartal	DW	Die Zeit	BMP	FAZ	Die Presse	Freie
1/2017	Protiv političkog islama, Europa: u strahu su velike oči, kraj njemačke kulture dobrodošlice	Ekstremizam u Bundeswhweru	Kolektivna deportacija u Tunis, Identitetski pokret i njegovi programski dokumenti			
2/2017	AfD-normalna stranka?, san o desnoj revoluciji	Tri osumnjičena u Bundeswhweru	Ekstremizam u Bundeswhweru, smajnjuju se napadi na izbjeglice	Islamistička ideologija je uspješna jer ljude privlače ekstremi		
3/2017	Žive veze američkih i njemačkih neonacista, dileme europske migracijske politike	Opada broj odobrenih zahtjeva za azil za Afganistance	Napadi na tražitelje azila	Legu-islam		
4/2017	Ekstremna desnica spašava Europu, globalne izbjegličke struje					

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ= Frankfurter Allgemeine Zeitung; BMP=Berliner Morgenpost;

4.5.6 Analiza za godinu 2018.

Pojmovi upisani u tražilicu: migracija i ekstremizam

Ukupni broj obrađenih članaka (2018.): 40

Model analize: Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe

Analizirani mitovi: mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemčkom strahu, mit o istoku.

A) Mit o otvorenim vratima

U analiziranim medijima u 2018. godini jedna od glavnih tema o kojoj se pisalo vezano uz migracije je bila tema Globalnog kompakta¹⁷⁴ UN-a o sigurnim, uređenim i zakonitim migracijama (poznat kao Marakeški sporazum). Kompakt se zalaže za borbu protiv trgovine ljudima, iskorištavanja jeftine radne snage i diskriminacije, osobito u azijskim i afričkom državama koje zbrinjavaju najveći broj izbjeglica.

U raspravama o Globalnom kompaktu, sukladno analiziranom medijskom sadržaju, u njemačkom, ali i drugim europskim parlamentima, prevladavao je skepticizam. Uglavnom se osporavala uloga Kompakta u potencijalnom rješavanju uzroka migracija, a krajnja desnica je smatrala da se njime podriiva nacionalni suverenitet.

Njemačka krajnja desnica je u analiziranim člancima predstavljala Globalni kompakt kao dokument koji pogoduje daljnjoj "poplavi" stranaca koji se vrlo sporo integriraju, a i pitanje je žele li se neki od njih uopće integrirati. Kao suprotstavljeni diskurs, u analiziranim

¹⁷⁴ vidjeti na: <http://www.mvep.hr/hr/ostalo/globalni-kompakt-o-sigurnim-uredenim-i-regularnim-migracijama/pristupljeno:10.1.2020>.

člancima pojavio se diskurs o gradu Offenbachu u njemačkoj saveznoj državi Hessen koji je primjer dobre integracijske prakse. Offenbach, u kojem živi 37 % stranaca, vrlo je uspješan u provedbi integracije u obrazovanju, tržištu rada, politici stanovanja i stvaranju funkcionalnih društvenih mreža. Gradske četvrti su organizirale programe brzog upoznavanja njemačkog načina života za izbjeglice iz Sirije, Iraka ili Afganistana.

U okviru hegemonijskog diskursa, Marakeški sporazum se ocjenjuje pozitivno, kao odgovarajući instrument za smanjenje ilegalne migracije i kompromisno rješenje za države podrijetla, tranzita i odredišta imigranata. Suverenitet nacionalnih država i njihovo pravo na neovisno oblikovanje migracijskih politika nije ugroženo. Kompaktom se omogućuje odgovarajuća suradnja između agencija za zapošljavanje u cilju sprječavanja ropstva, iskorištavanja i prisilnog rada.

U analiziranim člancima je krajnja desnica i dalje nastavila s napadima na vladajuću koaliciju imputirajući joj da provodi politiku otvorenih vrata, usprkos činjenici da je uspostavljen konsenzus o dopuštenoj gornjoj godišnjoj granici prijema imigranata od 185.000 osoba, što odgovara imigraciji u posljednjoj "normalnoj" godini, a to je 2014. Navedena brojka jamči da njemački prihvatni kapaciteti i integracijski programi neće biti ugroženi, kao niti politička stabilnost zemlje.

U pogledu imigracija, u analiziranom tisku se također izvještavalo o pogrešnoj percepciji njemačkih građana da Njemačka nosi najveći izbjeglički pritisak, što nije točno. Ukazivalo se na potrebu ispravnog izvještavanja građana da od 65 milijuna ljudi raseljenih širom svijeta, najveći je teret nose države u susjedstvu kriznih žarišta, a u slučaju Europske unije, to su Grčka i Italija zbog Dublinskog postupka kojega treba mijenjati.

Iste se godine u analiziranim medijima pisalo i o Akcijskom plan za integraciju u njemačko društvo koji je podijeljen u pet faza:

- a) u matičnim zemljama imigranata započeti s jezičnim tečajevima i obrazovnim programima;
- b) ustanoviti sustav priznavanja diploma;
- c) kad imigranti stignu u Njemačku omogućiti jednostavniji pristup tržištu rada, te njihovoj bržoj integraciji u lokalno okruženje;
- d) omogućiti brže zapošljavanje stručnjacima na temelju postignuća u njihovim matičnim zemljama;
- e) omogućiti brže zapošljavanje na temelju postignuća iz drugih sfera života poput sporta i kulture.

Slijedi sažeti prikaz glavnih tema vezanih uz čvorište migracije u 2018. godini.

Tablica 17. Prikaz odabranih tema u 2018. korištenjem modela Laclau i Mouffe

Teme	Ključni označitelji	Antagonizmi	Hegemonija
Globalni kompakt	Čvorište: migracije Glavni označitelj: imigranti Mit o otvorenim vratima	Globalni kompakt ugrožava suverenitet država vs. zajamčeno pravo svake suverene države na svoju migracijsku politiku; zagovara otvorene granice i omogućuje poplavu stranaca vs. želi spriječiti ilegalne migracije.	Sporazum se ocjenjuje pozitivno, kao instrument za smanjenje ilegalnih migracija i diskriminacije, u cilju sprječavanja ropstva, iskorištavanja i prisilnoga rada.
Zbrinjavanje izbjeglica	Čvorište: migracije; Glavni označitelji: imigranti; Mit o otvorenim vratima	Eurocentrična perspektiva prijema izbjeglica vs. realnost prema kojoj afričke i azijske zemlje primaju najviše izbjeglica	Godišnji prijem izbjeglica doveden na razinu od 185.000 što odgovara imigraciji u 2014.godini
Akcijski plan za integraciju	Čvorište: migracije; Glavni označitelji: imigranti; Mit o otvorenim vratima		Plan integracije: a) u matičnim zemljama imigranata započeti s jezičnim tečajevima b) ustanoviti sustav priznavanja diploma; c) jednostavniji pristup tržištu rada d) brže zapošljavanje stručnjacima na temelju postignuća u njihovim matičnim zemljama e) kao i na temelju postignuća u sportu, kulturi i dr.

B) Mit o islamizaciji (novi rasni mit)

Rasistički napadi nisu samo obilježje današnjice i migrantske krize, oni su se događali i ranije. Tako se prije 25 godina dogodio podmetnuti požar u kući turske obitelji u kojemu je poginulo pet žena. Tadašnji kancelar Helmut Kohl (CDU) nije bio na sprovodu, a njegov glasnogovornik ga je ispričao rekavši da je kancelar imao važne obveze, te kako nije potreban "turizam sućuti".

Međutim, dvadesetak godina kasnije odnos politike prema imigrantskim zajednicama se promijenio. Preživjela članica obitelji je na komemoraciju 2018. godine pozvala njemačku kancelarku i turskog ministra vanjskih poslova. Želja joj je bila pomiriti ta dva svijeta. Ona odbacuje mržnju, oprostila je i vjeruje u zajedništvo. Još 1996. odlučila je postati njemačka državljanica jer živi u Njemačkoj i želi biti Njemica.

No, neki mlađi članovi njezine obitelji ne žele oprostiti. Oni podupiru turske nacionaliste i njihov slogan: "Jedna zastava, jedan jezik, jedan narod." Više od 60%

njemačkih Turaka glasuje za turskoga predsjednika Erdoğana koji ne dopušta demokratske slobode u svojoj državi, a istodobno ti isti Turci takve slobode uživaju u Njemačkoj.

Odgovor za popularnost Erdoğana kod dijela njemačkih Turaka leži u činjenici da oni u njemu vide moćnoga čovjeka koji s Europljanima razgovara na ravnopravnoj osnovi i daje samopouzdanje svojim sunarodnjacima u inozemstvu. Turčin u Njemačkoj nije više samo "mali" radnik ili imigrant kojega se gleda s visoka.

Njemačka politika u svom hegemonijskom diskursu, osim uobičajenih tema ograničavanja useljavanja i borbe protiv islamista, postaje sve svjesnija potrebe postojećih imigrantskih zajednica u Njemačkoj za priznanjem i dostojanstvom. Vlasti su se u 2018. godini pokazale spremnijima uvažiti postojanje hibridnih identiteta.

U pogledu sigurnosnog aspekta, službena njemačka politika se angažirala oko procesa deradikalizacije salafista. No nisu svi salafisti prijatni za nacionalnu sigurnost, prema statistikama organizacije Hayat, od ukupnog broja, 10 posto salafista je spremno na nasilna djela. Najveći broj ekstremnih pripadnika islamske vjere živi u saveznoj pokrajini Sjeverno Porajnje i Vestfalija. Od 2016. godine salafistima je zabranjeno javno istupanje, deradikalizacija je posebno usmjerena na žene i djecu iz salafističkih krugova.

Iz analiziranih članaka za 2018. godinu zaključujem sljedeće:

1. za islamizam u Njemačkoj dobrim su dijelom odgovorni političari koji su dugi niz godina zanemarivali postojanje imigrantskih zajednica čije su članove doživljavali kao građane drugoga reda;
2. zanemarivali su osjećaje ljutnje i bijesa prisutnih kod dijela pripadnika takvih zajednica, koji se okrenuo, primjerice, turskom predsjedniku Erdoğanu, ili salafističkim skupinama;
3. prema mišljenju frustriranih pripadnika imigrantskih zajednica, osjećaj dostojanstva daju im ljudi poput Erdoğana, ili salafisti;
4. jedan dio građana imigrantskoga podrijetla se asimilirao u novu sredinu, dok je kod drugoga još izraženija potreba pripadnosti državi podrijetla;
4. s obzirom na rasistički napad na tursku obitelj prije 25 godina i danas, uočava se napredak od ondašnjega stava ureda kancelara Kohla da nije potreban "turizam sućuti", pa do komemoracije istoga događaja 2018. godine kojoj su prisustvovali njemačka kancelarka i turski ministar vanjskih poslova;
5. još danas nije riješen prijevor među političkim strankama o tome pripada li islam Njemačkoj;
6. u međuvremenu Vlada ulaže velike napore u programe deradikalizacije.

C) Mit o njemačkom strahu (*German Angst*)

U analiziranim je glasilima za 2018. godinu tema migracija i dalje bila vrlo prisutna što su komentirali i političari iz vladajuće koalicije tvrdeći da je riječ o temi srednjega značenja kojoj je dano središnje mjesto u izvještavanju. Migrantsku politiku umjetno guraju u prvi plan stranke poput AfD-a, a novinari namjerno ili nenamjerno podržavaju ekstremno desne snage, jer obje grupe (novinari i populističari) pokušavaju na jednostavan način objasniti kompleksne odnose, te naglašavaju konflikte, personalizirane i emocionalno nabijene priče.

Ono što primarno izaziva strah kod Nijemaca jest porast siromaštva. Tema migracija nije sama po sebi glavna briga prosječnih Nijemaca, ali je se može dobro povezati s drugim temama kao što su mirovine ili visoke stanarine.

Uz problem migracija, ono što dio njemačkih građana plaši jest porast desnog ekstremizma i antisemitizma. Specifičnost današnjeg antisemitizma jest da on ne potječe samo od Nijemaca, već i od brojnih muslimanskih doseljenika u Njemačku.

Službena politika naglašava potrebu poštivanja Osnovnog zakona i jednaka prava i obveze za sve građane.

D) Mit o istoku

U 2018. godini neki su istočnonjemački gradovi, poput Cottbusa, bili poprištem sukoba imigranata i domaćeg stanovništva. Za dio istočnonjemačkih građana jedino rješenje je da imigranti napuste Njemačku. Analizirani njemački mediji su u 2018. godini pisali o istoku kao o "slučaju". Istočne pokrajine su bile prikazane kao Drugi, tj. mračni dio Njemačke u kojemu "caruje" ksenofobija.

Analizom lanaca ekvivalencije građana, političara i stručnjaka uočene su pukotine koje razaraju društveno tkivo, a to je osjećaj nemoći kod istočnonjemačkih građana koji su smatrali da ih je službena politika izigrala, a "njihova" kancelarka sasvim zanemarila. Njihovo dostojanstvo je bilo poljuljano ponašanjem zapadnih Nijemaca koji su ih smatrali manje vrijednima.

U analiziranim novinskim člancima su najčešće bili intervjuirani umirovljenici koji su navodili razloge zašto se dio stanovništva okrenuo AfD-u (iznevjerene nade i očekivanja, povrijeđeni ponos i osjećaj nemoći). Članci su analizirali kontekst u kojemu su neredi nastali. Primjerice, grad Cottbus je nekad bio "radnički raj", a sad tvornice ne rade, nema dovoljno radnih mjesta za ovdašnje žitelje, a kamo li za imigrante. Istočnonjemački građani su

zamjerali Vladi što nije dala priliku istočnonjemačkom gospodarstvu, tvornice su prebrzo rasprodane i uništene. Dodatni problem je bio i taj što se od samoga ujedinjenja inzistiralo na potpunoj prilagodbi zapadnom načinu života. Intervjuirani su smatrali da je bilo pogrešno u potpunosti negirati sve što je Istočna Njemačka ostvarila. Kao primjer dobre prakse na Istoku navodio se položaj žena za koje je bilo uobičajeno da imaju karijeru. Ono što se prije ujedinjenja očekivalo, a to je izjednačavanje plaća i mirovina, nije se dogodilo.

Među intervjuiranim su bile i mlađe osobe imigrantskog podrijetla koje svakodnevno doživljavaju prijetnje, no nalaze opravdanje za takvo ponašanje, jer svi teško žive. Žele se integrirati i žele dijalog s domaćim stanovništvom, no svi pokušaji vlasti u tom smjeru propadaju, jer istočnonjemački građani smatraju da Vlada više brine o izbjeglicama i imigrantima nego o svojim građanima.

Zbog iznevjerenih nada jedan se dio istočnih Nijemaca okrenuo protiv *establishmenta* i podržava krajnje desne skupine, pa čak i neonaciste. Jedno od njihovih uporišta je i grad Cottbus. Revizija nacističke prošlosti, sudeći po medijskim izvješćima, nije rijedak slučaj. U novinskim člancima se govorilo kako su u istočnonjemačkim školama nacistički simboli vrlo česti (na zidovima učionica, odjevnim predmetima, Hitlerov pozdrav na školskim putovanjima, rasističke psovke tijekom odmora). Jedan dio nastavnika je zbog toga uznemiren, kao i vlasti koje su pokrenule programe "deradikalizacije" nastavnika, pod nazivom "snažni učitelji - snažni učenici" u devet strukovnih škola. Dio nastavnika je napustio program zbog neprijateljstva svojih kolega, neugodnosti od strane učenika, tj. zbog nedostatka podrške u vlastitoj školi.

U 2018. godini tjednima su se održavali skupovi u Chemnitzu u Saskoj i Köthenu u Saskoj-Anhaltu. Povod za neredu bila je smrt jednoga mladića koji je odjednom postao "ikona" desne ekstremističke scene. Daniel H., žrtva ubojstva, zbog kojeg su navodno pokrenute demonstracije, nije odgovarao idealu mučenika ekstremne desnice. Odrastao je u Chemnitzu i radio je kao čistač zgrada. Majka mu je bila Njemica, a otac Kubanac. Na Facebooku je pratio grupu "Nezainteresiran za naciste". Njegova smrt je iskorištena kao povod za demonstracije.

Na demonstracijama su se sukobili desni ekstremisti i huligani koji su pozdravljali Hitlerovim pozdravom i nosili transparente s parolama "Njemačka Nijemcima", a na drugoj strani su se našli sindikati, stranke (SPD, Die Linke, Zeleni), organizacije i ljevičarski autonomni pokreti s transparentima "Srce umjesto mržnje".

Prema analiziranim člancima stav desnih ekstremista je bio da je "legitimno" da narod izađe na ulice ako država nije u stanju zaštititi vlastite građane. Narod se mora zaštititi od

"ubojitog" migrantskoga vala i spriječiti ga. Jer će migranti zabiti nož u leđa domaćem stanovništvu.

Liberalno lijeve grupacije su smatrale da je opasno uskraćivanje prava drugoj osobi na postojanje, te da prijezir prema političkom poretku ne vodi konstruktivnom rješenju. Lijevo liberalne snage su smatrale da je CSU suodgovoran za pojavu nereda jer je dao "vjetar u leđa" AfD-u. Stoga su pokrenuli inicijativu "#izađimo van - Zajedno protiv politike straha!"

Iz brojnih izvješća i komentara o demonstracijama u Chemnitzu izdvajam sljedeće lance ekvivalencije koji predstavljaju hegemonijski diskurs:

1. Neredi u Chemnitzu su otvorili pitanje opasnosti za njemačku demokraciju zbog sve žešće polarizacije koja se odvija na ulici i na Internetu.
2. Neredi su ukazali na problem povratka nacističkih simbola, širenja mržnje i fizičkih napada na vidljive manjine.
3. Demonstracije su otkrile pukotine u sustavu, "curenje" informacije iz policijskog i pravosudnog sustava.

U donjoj tablici su prikazane reakcije različitih označitelja na migrantsko pitanje, prema modelu Laclau i Mouffe.

Tablica 18. Polarizacija u istočnonjemačkim saveznm državama u odnosu na migrantsko pitanje

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
<p>1. čvorišta: migracije, ekstremizam;</p> <p>2. glavni označitelji: etnički Nijemci, njemački desni ekstremisti, imigranti;</p> <p>3. mitovi: mit o istoku</p>	<p>1. <u>etnički Nijemci</u> (istočnonjemački građani): Žrtve koje osjećaju nemoć, službena politika ih je izigrala, a "njihova" kancelarka zanemarila, izgubili su dostojanstvo, zapadni Nijemci ih smatraju manje vrijednima.</p> <p>2. <u>njemački desni ekstremisti</u>: Borci za očuvanje njemačke kulture i digniteta, te se zalažu za reviziju nacističke prošlosti (u školskim učionicama je moguće naći nacističke simboli, učenici koriste Hitlerov pozdrav i rasističke psovke,</p> <p>3. <u>imigranti</u>: Iako svakodnevno doživljavaju prijetnje, imaju razumijevanja jer svi teško žive. Žele dijalog s domaćim</p>	<p>1. U vrijeme DDR-a Istok je bio "radnički raj", a sad je industrija uništena, građani osiromašeni, nema radnih mjesta za domaće a kamo li za strance. Zapad nije dao priliku Istoku jer je smatrao da je sve na Istoku bilo loše.</p> <p>2. Program deradikalizacije nastavnika pod motom "snažni učitelji - snažni učenici". Dio nastavnika je napustio program zbog neprijateljstva svojih kolega i neugodnosti od strane učenika.</p> <p>3. Demonstracije u Saskoj i Saskoj-Anhaltu, transparenti "Njemačka Nijemcima", a na drugoj strani sindikati, stranke (SPD, Die Linke, Zeleni), s transparentima "Srce umjesto mržnje".</p> <p>4. Desni ekstremisti smatraju da se narod</p>	<p>Migracije su tema srednjega značenja koju krajnja desnica stavlja u fokus kao najveći društveni problem.</p> <p>1. Neredi u Chemnitzu su otvorili pitanje opasnosti za njemačku demokraciju zbog sve žešće polarizacije koja se odvija na ulici i na Internetu.</p> <p>2. Problem je povratak nacističkih simbola i napadi na vidljive manjine, te širenje mržnje.</p> <p>3. Demonstracije su otkrile pukotine u sustavu, "curenje" informacije iz policijskog i pravosudnog sustava.</p>

	stanovništvom, ali svi pokušaji vlasti u tom smjeru propadaju. Svjesni su percepcije građana na Istoku da Vlada više brine o izbjeglicama nego o vlastitim građanima.	mora zaštititi od "ubojitog" migrantskoga vala i migranata koji će zabiti nož u leđa Njemačkoj. 5. Liberalno lijeve grupacije su pokrenule inicijativu "#izađimo van - Zajedno protiv politike straha!" Bore se protiv uskraćivanja prava drugoj osobi na postojanje. Smatraju da je CSU dala "vjetar u leđa" AfD-u.	
--	---	---	--

Iz gore navedenoga vidljivo je da je mit o istoku ukazao na razlike u načinu života i političkom iskustvu između istoka i zapada Njemačke. Zapad ima dominantnu ulogu u tom odnosu, te od istočnoga iskustva ništa nije prihvatio, smatrajući da je sve što se tamo bilo loše. Nakon ujedinjenja je uslijedila bolna prilagodba na zapadni način života, uništavanje istočnonjemačke privrede i brojni individualni i kolektivni lomovi. Percepcija istoka, sudeći prema analiziranim medijima je da je zapad dugi niz godina istok doživljavao kao strano tijelo.

I danas trideset godina nakon ujedinjenja i nakon što je stasala generacija koja ne pamti Zid, niti DDR, istočna Njemačka je mjesto frustracija i mjesto gdje se zapadna Njemačka susreće sa svojom sjenom. U istočnonjemačkim pokrajinama prevladava osjećaj napuštenosti, otuđenosti, drugosti, iznevjerenih nada. Jedan dio duboko zakopanih strahova izbio je na površinu nakon što ih je adresirala stranka AfD i pokret Pegida. Istočnonjemačke su pokrajine preuzele ulogu žrtve, nož u leđa im je zabila savezna politika, a sada će i imigranti. Stoga moraju uzeti stvari u svoje ruke.

Tablica 19. Prikaz tema za 2018. godinu prema glasilima

Tromjesečje	DW	Die Zeit	BMP	FAZ	Die Presse	Freie
1/2018	Domoljublje (ni)je zločin.		Kriminalitet vezan uz izbjeglice; izgradnja modularnog smještaja za izbjeglice; angažman lokalne zajednice u izbjegličkim pitanjima.			
2/2018	Njemački Turci između dva marš u Europi.	Broj muslimana u Njemačkoj	Pogreške u sustavu azila; koordinacija planova vezanih za integracije.	Antisemitizam: desni je neprihvatljiv, a lijevi napada izraelsku VP. Muslimani kao antisemiti.		
3/2018	Samoanaliza novinara na temu AfD-a, izvještava li		Demonstracije u Chemnitzu, u deportacije	Osnovni zakon je neutralan prema religiji	Demonstracije u Chemnitzu, protiv politike straha.	

	se o onome što je doista važno.	Bavarskoj.	
4/2018	Salafisti u Njemačkoj; Angela Merkel i istočni Nijemci; Globalni sporazum o migraciji-ko ga je pročitao?	Marakeški sporazum; većina izbjeglica bez dokumenata, zaštita vanjskih granica, potrebna je moderna europska politika azila; tehnička pomoć tijelima koja se bave pitanjima azila.	Protiv neodgovorne politike podjela: protiv masovnog ugrožavanja stečenih prava.

Legenda: DW=Deutsche Welle; FAZ= Frankfurter Allgemeine Zeitung; BMP=Berliner Morgenpost;

5. ZAKLJUČAK

Analiza Savezne Republike Njemačke u razdoblju od 2014. do 2018. godine pokazala je da su u procesu mitologizacije korišteni programi temeljeni na klasičnim pravilima stvaranja mitološke svijesti, poput eshatološkog zastrašivanja građana i stvaranja "državnih neprijatelja". U razdobljima društvenih kriza, poput migrantske krize 2015. godine, ta pitanja postaju posebno osjetljiva, jer građani očekuju brzu stabilizaciju društvenih prilika, pa su i stoga toliko prijemčivi na brza rješenja, jednostavne odgovore na jednostavna pitanja i dualistički, crno/bijeli pogled na svijet. Korištena politička mitologija u promatranom razdoblju oslanjala se na prisutnost duboko pohranjenih trauma u pojedinačnoj podsvijesti, koje su imale za posljedicu emotivno ranjivo stanovništvo usmjeriti putem nacionalizma, etničkih predrasuda i mržnje prema Drugima.

Provedeno empirijsko istraživanje o mitologizaciji migrantskoga pitanja u Saveznoj Republici Njemačkoj u razdoblju od 2014. do 2018. godine, u okviru analiziranoga materijala, potvrdilo je osnovnu hipotezu prema kojoj je kritična situacija (migrantska kriza 2015. godine) dovela do pojave ontološke nesigurnosti u njemačkome društvu i utjecala na tijek njemačke migracijske politike. Istraživanjem se utvrdilo koji su to mitovi stoje na putu međusobnom uvažavanju i radu na zajedničkoj dobrobiti između etničkih Nijemaca i imigranata koji potječu iz dominantno muslimanskih zemalja. U vidu znanstvenoga doprinosa istraživanje je ponudilo sljedeće odgovore.

1. Primjenjivost Giddensove teorije strukturacije i pojma ontološka sigurnost

U studiji Savezne Republike Njemačke empirijsko je istraživanje potvrdilo primjenjivost slijeda *kritična situacija - ontološka nesigurnost - mitologizacija*.

Promatrano iz širega konteksta do kritične situacije u Njemačkoj (ulazak preko milijun izbjeglica/imigranata u 2015. godini) došlo je zbog:

- višegodišnjeg pritiska izbjeglica/imigranata na vanjske granice Europske unije;

- problema nastalih zbog primjene Dublinske uredbe o pravilima traženja i dodjele azila, što je uzrokovalo pritisak na rubne države EU-a (Italiju i Grčku);
- neslaganja država članica u pogledu primjene dogovorenih kvota za prijem izbjeglica/imigranata na njihovom teritoriju (protivile su se planu proporcionalne relokacije), u čemu su prednjačile države Višegradske skupine (Poljska, Češka, Slovačka i Mađarska).

Promatrano iz užega konteksta:

- na razini *događaja*, riječ je o zatvaranju kolodvora Keleti u Budimpešti, kao posljedice pritiska na takozvanu "balkansku rutu", gdje je samo dana 1.9.2015. godine oko 3 000 izbjeglica bilo zaustavljeno, jer su ih mađarske vlasti, u skladu s pravilima Europske unije, spriječile da odatle krenu u Njemačku i druge zemlje zapadne Europe. Njemačka savezna vlada je na navedeni događaj *odgovorila* politikom otvorenih vrata, što je rezultiralo ukupnim ulaskom od preko milijun izbjeglica/imigranata u Saveznu Republiku Njemačku u 2015. godini.
- brojčano neograničeni i vremenski nedefinirani ulazak izbjeglica/imigranata na teritorij Njemačke izazvao je *kritičnu situaciju* koja je kod dijela građana izazvala stanje *ontološke nesigurnosti* uzrokovane strahom od gubitka poznatog načina života i susreta s Drugim, te je takvo stanje rezultiralo, između ostaloga, *mitologizacijom* (proizvodnjom mitova kao specifičnim načinom označavanja Drugoga).

Iz gore navedenoga slijedi shematski prikaz nastanka mitova u analiziranom razdoblju (2014.-2018. godina):

DOGAĐAJ → ODGOVOR → KRITIČNA SITUACIJA → ONTOLOŠKA NESIGURNOST
→ MITOLOGIZACIJA.

Kritična situacija je uzrokovala cijepanja društvenoga tkiva, te je dio etničkih Nijemaca muslimane, koji su pred vihorom rata bježali u Njemačku, doživljavao kao strano tijelo, uljeza, ili pak kao ugrozu koju treba isključiti iz društva. Kod drugoga dijela građana postojala je svijest o ljudskoj patnji i potrebi da se ljudima u ugrozi pruži pomoć. U situaciji takve društvene podijeljenosti zadaća političara je bila održati stupanj ontološke nesigurnosti u granicama koje bi omogućile održavanje stabilnosti društveno-političkoga sustava i njegovih institucija, u čemu su i uspjeli, kako je pokazao daljnji razvoj događaja.

Međutim, susret s Drugim, pretpostavlja susret s ljudima iz različitog kulturnog kruga i različitog pogleda na svijet koji se u pravilu doživljava inferiornijim, pa stoga takav susret često završava optužbama zbog "krivog" načina života. Dodatni je problem što svako

društvo arbitrarnom odlukom vlastiti pogled na svijet smatra superiornim. U kontekstu ove disertacije, na taj je način moguće objasniti činjenicu da hegemonijski diskurs inzistira na poštovanju vodeće njemačke kulture (*Leitkultur*) koja je suprotstavljena muslimanskoj kulturi i načinu života.

Strah od nestanka vlastite kulture ili strah od simboličke smrti njemačkoga naroda kao nositelja njemačke kulture, doveo je do homogenizacije pripadnika krajnje desnice, te je utjecao na jačanje nacionalizma, rasizma i na kraju rezultirao proizvodnjom mitova. U tom kontekstu se pokazalo da su Giddensova teorija strukturacije i pojam ontološke sigurnosti u potpunosti primjenjivi na analiziranu situaciju u Saveznoj Republici Njemačkoj. Krična situacija je potaknula stanje ontološke nesigurnosti i pitanja o vlastitom identitetu, te se manifestirala u obliku ekstremizma, ksenofobije, vjerskog fundamentalizma, proizvodnje mitova. Osnovne postavke teorije, dualnost strukture/agencije i mikro/makro razine, empirijsko je istraživanje potvrdilo. Naime, u analiziranom se materijalu pokazalo da je pritisak dijelova društva na službenu politiku utjecao na promjenu smjera njemačke migracijske politike. Iz početne politike prihvata imigranta, pod pritiskom dijela njemačkih građana, njemačka migracijska politika prelazi u politiku zatvaranja, čime dolazi do sekuritizacije migrantskoga pitanja, koja se manifestira u vidu pojačane kontrola vanjskih granica, ograničenog broj ulazaka tražitelja azila, brzih deportacije, uspostavljanja sustava sigurne treće zemlje i sl.

2. Njemački mitovi u povijesno-političkom kontekstu

Postavljanjem teme mitologizacije u povijesno-politički kontekst Savezne Republike Njemačke uočena je određena linija kontinuiteta između povijesnih mitova iz razdoblja nastanka njemačke nacionalne države i mitova proizvedenih nakon migrantske krize 2015. godine.

Usporedbom povijesnih mitova (mit o posebnome putu, mit o Mitteleuropi, mit o nožu u leđa i mit o istoku / granici) s novonastalim mitovima (mit o otvorenim vratima, mit o islamizaciji, mit o njemačkome strahu i novi mit o istoku) uočeno je da je su i jedni i drugi nastajali u doba kriza i duboke društvene podijeljenosti. Obje vrste mitova, stari i novi, imali su za cilj "zašiti poderano društveno tkivo" i uvjeriti članove zajednice kako je sustav vrijednosti kojega oni zagovaraju poželjan i potreban za dobrobit nacije, pa time i legitiman. Mitovima se u društvu stvarala slika zajedništva i solidarnosti na razini cijeloga društva, iako je zapravo odražavala zajedništvo na razini određene društvene skupine ili skupina, dok je mitski jezik pokazatelj političke promjene.

Većina analiziranih povijesnih njemačkih mitova nastala je u vremenu koje je prethodilo stvaranju njemačke nacionalne države. Mit o posebnome putu (*Sonderweg*) označava "treći put" ili "treći europski identitet", koji je specifičan za njemački način vladavine, a dobrim je dijelom i rezultat njemačkog geografskog položaja u sredini Europe (*Mittellage*). Zbog razvijenosti zemalja njemačkog govornog područja i demografske ekspanzije njihova stanovništva, kod susjeda je, još od razdoblja ranoga srednjega vijeka, postojala bojazan od njemačkog teritorijalnog širenja. Stoga su, tijekom povijesti, moćni politički akteri iz njemačkoga susjedstva nastojali različitim sredstvima ograničiti njemačku moć.

Specifičnost njemačkog posebnog puta u predindustrijskom dobu:

- jaka i efikasna državna administracija (*Beamtenum*) koja je nastala u doba pijetizma i školovala se u okviru ondašnjih pukovnija, usvojivši vrline koje je u vojsci promicala politička elita, a koje su se kasnije prenosile u vidu tradicije na cijelo društvo;
- interesi vojske su bili izjednačeni s interesima države;
- najveći politički utjecaj imali su konzervativni i militaristički elementi u društvu, prije svega, junkeri (veleposjednička, militaristički nastrojena aristokracija);
- autoritarna i efikasna država (*Obrigkeitsstaat*) smatra se pionirskom državom blagostanja;
- reforme je inicirala politička elita;
- jaka lokalna razina vlasti kojoj je dana autonomija u načinu provođenja reforma u praksi, vrlo je učinkovito služila građanima;
- zbog jakih konzervativnih elemenata u društvu nisu se mogle razviti liberalne tradicije i parlamentarizam;
- građanstvo je imalo velika očekivanja od države.

Specifičnost njemačkog posebnog puta u industrijskom dobu:

- sukob preživjelih pred-modernih institucija (iz rigidnog carskog sustava) i uspješne kapitalističke industrijalizacije;
- gospodarsku modernizaciju nije pratila modernizacija političkog sustava, jer je na neko vrijeme blokiran parlamentarizam i razvoj liberalno-demokratskih tradicija.

Iako u analiziranom medijskom materijalu nije bilo izravnog spomena pojma *Sonderweg*, ipak je bilo moguće pomoću diskurzivne analize pronaći poveznice s idejom koju predstavlja. U medijskim tekstovima se često pisalo o njemačkom modelu socijalne države i države blagostanja, u pozitivnom, ali i negativnom kontekstu. U analiziranom se razdoblju, u

pozitivnom kontekstu, Njemačka doživljavala kao vrlo poželjna destinacija za brojne useljenike, te se isticao njezin položaj na ljestvici popularnosti, odmah iza Sjedinjenih Američkih Država koje su najpoželjnija useljenička država. U negativnom smislu isticala se zlouporaba njemačkog socijalnog sustava i izdašnih socijalnih povlastica od strane useljenika, što, kako je rečeno, pogoduje razvoju "socijalnog turizma". Protom se sintagma "socijalni turizam" vezivala uz imigrante iz južnih europskih zemalja, koji su prikazani kao problem, ali ne i za muslimanske imigrante.

Metanarativ o posebnom putu (*Sonderweg*) usko je vezan uz mit o *Mittleuropi* koji predstavlja njemačku inačicu Monroeove doktrine prema kojoj se od europskih sila očekivalo da priznaju njemačku hegemoniju nad prostorom srednje, istočne i jugoistočne Europe kao zamjenu za prekomorske kolonijalne posjede. Mit se razvio pojavom istoimene knjige 1915. godine u kojoj je izložen plan uspostavljanja ekonomske i kulturne hegemonije na navedenom prostoru, a uključivao je aneksiju teritorija, naseljavanje njemačkih kolonista, protjerivanje ne-njemačkog stanovništva s anektiranih dijelova i eventualnu germanizaciju marionetskih država koje bi poslužile kao tampon zona između Njemačke i Rusije.

Ideologija *Mittleurope* se temeljila na socijalnom darvinizmu i borbi "rasa" za opstankom. Prema toj je ideologiji, njemačkom narodu, zbog njegovog civilizacijskog uspona, pripadala uloga političkog, ekonomskog i kulturnog hegemon na prostoru srednje i istočne Europe.

Ideologija *Mittleurope* je spojila nacionalizam, *Kultur* i idealizam u kulturni nacionalizam koji je u godinama koje su uslijedile, osobito nakon poraza u Prvom svjetskom ratu, doveo do fanatizma i agresije, pogubnih za europski kontinent, ali i šire. Rasistička učenja koja su se pojavila u 19. stoljeću i ideje Gobineaua i Paul de Lagardea, prema kojima njemačku dušu, koju čini Njemačka seoskih običaja, uništavaju materijalizam, industrijalizacija i liberalni individualizam. Tako su se s vremenom i jačanjem kulturnog nacionalizma i rasizma romantičarske ideje prerasle u ideologeme, a teza o superiornosti njemačkog naroda postala je dio ideologije. Ono što je predstavljalo ozbiljan problem jest da su njemačke vlasti i konzervativna elita rasnu ideologiju sve do kraja Drugoga svjetskoga rata prihvaćale kao hegemonijsku.

U analiziranom materijalu nisam pronašla izravnu vezu, niti aluzije na *Mittelteuropa plan* ili na mesijansku ulogu Njemačke. No, ukoliko bih pokušala odgovoriti na pitanje žele li njemački građani jaku Njemačku ili jaku Europsku uniju, na temelju analiziranih medijskih tekstova, rekla bih da ipak žele jaku Njemačku, jer se migracije u europskom kontekstu spominju samo kad je u pitanju pravedna raspodjela izbjeglica i potreba za uspostavljanjem

jedinstvene politike migracija i azila, a ostale migracijske teme vezane su isključivo za Njemačku. Iz analiziranih tekstova proizlazi da Nijemci žele stabilnu državu i dobar život na kakvog su od ranije navikli.

Poveznicu s mitom o nožu u leđa (*Dolchstoß*) pronašla sam u analiziranim tekstovima u diskursu u kojem se traži krivac za veliki migrantski val. Pitanje odgovornosti i krivnje najčešće se moglo čuti na krajnje desnom političkom spektru. Kao što se nakon poraza u Prvom svjetskom ratu tražio krivac među socijaldemokratima, komunistima, sindikalnim dužnosnicima, a osobito liberalima i Židovima, koje se okrivljavalo da promiču kapitalizam, industrijalizaciju, liberalne vrijednosti, slična se situacija odvijala i u analiziranom razdoblju kad su za migrantsku krizu njemački desni ekstremisti prozivali gotovo identične krivice. Samo što se odnos prema Židovima promijenio, jer su njih, prema analiziranom materijalu, najčešće napadali muslimanski ekstremisti, dok su njemački desni ekstremisti sukobe Židova i muslimana koristili kako bi istaknuli opasnost od "vođenja tuđih ratova na njemačkome tlu".

Elementi noža u leđa vidljivi su u novom rasnom mitu, ili u mitu o islamizaciji u kojem se muslimanske imigrante smatra remetilačkim faktorom koji će na kraju zabiti nož u leđa svojim "dobročiniteljima", na način da će njegova kultura nadvladati domicilnu kulturu. Pitanje širenja njemačke kulture prisutno je u jednom od povijesnih mitova, mitu o istoku ili mitu o granici koji je poslužio kako opravdanje za njemački prodor na istok, sve u cilju njegove "de-balkanizacije" pod utjecajem Nijemaca kao nositelja kulture (*Kulturträger*). Iako je dio njemačkih nacionalista pokušavao prikazati *Ostsiedlung* kao kulturni projekt, o projektu širenja njemačke kulture na istok i "civiliziranju prostora i naroda", počelo se govoriti tek u 18. stoljeću, dok su se u 19. stoljeću na to nadovezale nacionalističke, pa i rasističke ideje o širenju njemačkoga Carstva i dominaciji njemačke kulture.

Mit o istoku ili mit o granici zbog svoje mesijanske komponente podsjeća na američku ideju o sudbinskoj ulozi Amerike na cjelokupnom sjevernoameričkim kontinentom (*Manifest Destiny*). Za njemačke nacionaliste je ideja granice bila iznimno važna, jer je valjalo sačuvati "čistoću" njemačkoga naroda od stranih utjecaja. U tome su važnu ulogu odigrala udruženja poput Pangermanske lige i Njemačke lige za istočne marke koja su osnovana na samom kraju 19. stoljeća, te su promicala snažnu germanizaciju pograničnih teritorija. U duhu socijalnog darvinizma udruženja su isticale važnost ujedinjenja cjelokupnog njemačkog naroda u Njemačkoj i inozemstvu, kako bi bio spreman za "sukob civilizacija i rasa". Pritom su u svojoj propagandi koristila izraze poput "poplava" Slavena, "tvrđava", "brana/ustava", "predstraža", kako bi ukazali na vrijednost reda koji vlada na Zapadu u odnosu na prijeteći kaos Istoka.

Zanimljivo je da sam nakon provedenoga empirijskog istraživanja uočila sličan imaginarij (metafore o vodi, brane, zidovi, tvrđave) u mitu o otvorenim vratima i mitu o islamizaciji. Slaveni su u slučaju novoga rasnoga mita zamijenjeni izbjeglicama i imigrantima iz muslimanskih zemalja. Oni su predstavljeni kao ugroza, onaj Drugi kojega je potrebno prilagoditi svojoj slici, pa je u tom kontekstu riječ "*Kultur*" korištena kao obilježje pripadnosti njemačkom etničkom korpusu.

3. Mitovi nastali nakon migrantske krize 2015. godine i promjena njihova fokusa tijekom analiziranog razdoblja

Analizirajući transformaciju mitova koji su nastali kao posljedica migrantske krize iz 2015. godine (mit o otvorenim vratima, islamizaciji, njemačkome strahu i istoku), tijekom istraživnog razdoblja, uočila sam sljedeću promjenu fokusa kod svakog pojedinog mita:

1. kod mita o otvorenim vratima uočava se postupna promjena smjera od kulture dobrodošlice koju su u 2014. godini zagovarali gospodarstvenici, do primjene politike otvorenih vrata na samom početku jeseni 2015. godine, pa do postupnog uspostavljanja strogih kontrola na granicama i ograničenog prijema imigranata, već sredinom rujna 2015. godine. Iako je mit o otvorenim vratima u javnom prostoru i analiziranom razdoblju bio korišten jednakim intenzitetom, u stvarnosti se politika otvorenih vrata vrlo brzo transformirala u politiku strogih i kontroliranih ulazaka u zemlju. Iz toga proizlazi da je Njemačka na kraju promatranog razdoblja preuzela kontrolu nad svojom migracijskom politikom, a na razini Unije djelovala je u smjeru "pomicanje vanjskih granica Unije" prema zemljama izvorištima migracija u cilju odvratanja masovnih migracija prema Europskoj uniji.
2. Promjena fokusa kod mita o islamizaciji tekla je od straha od terorizma i društvene polarizacije u 2014. godini, pa do propitivanje uloge religije u njemačkom društvu u 2015. godini pod prijetnjom ortodoksnog islama da zauzme poziciju dominantne religije, te jačanja krajnje desnice koja zahtijeva reviziju nacističkog razdoblja. U 2016. godini prvi put se spominje Dexit, krajnja desnica u svom diskursu koristi aluzije na vlakove za Auschwitz kad govori o vlakovima s izbjeglicama. Krajnja ljevica je zabrinuta što rasistički diskurs postaje društveno sve prihvatljiviji. U 2017. godini javlja se novi akter u analiziranom materijalu, "obični" njemački državljani muslimanskog podrijetla koji se boje za svoj položaj uzornih useljenika. Društvenu polarizaciju službena politika u 2017. godini nije uspjela zauzdati. U 2018. godini propituje se uloga njemačke politike u odnosu na imigrante u proteklih nekoliko desetljeća. Imigranti žele vidljivost, dostojanstvo i glas jednakopravnih bića. Njemačke političke stranke i dalje nisu postigle konsenzus pripada li islam Njemačkoj.

3. U 2014. godini u analiziranim člancima nije bilo spomena mita o njemačkome strahu, u 2015. godini mit se vezuje uz strah od siromaštva i političke polarizacije, u 2016. fokus je na strahu od islamskog terorizma i društvene polarizacije. U 2017. godini fokus je bio na odnosu politike prema kolektivnom traumama, a 2018. na ulozi medija u širenju straha.

4. Mit o istoku se u analiziranim tekstovima spominje u 2016. i 2018. godini. U 2016. fokus je bio na analizi uzroka potpore istočnonjemačkih građana krajnjoj desnici, dok je u 2018. fokus bio na odnosu zapadnog i istočnog dijela Njemačke nakon ujedinjenja i percepcija istočnih Nijemaca kao Drugih.

U nastavku slijedi sažeti i kronološki prikaz tema za svaki pojedinačni mit.

A) *Mit o otvorenim vratima*

U 2014. u analiziranim tekstovima nije bilo spomena mita o otvorenim vratima, no ipak su se već tada mogli uočiti neki elementi koji će kasnije postati dijelom toga mita, a oni su sljedeći:

1. gospodarstvenici zagovaraju kulturu dobrodošlice, jer je Njemačkoj potrebna inozemna radna snaga;
2. predlagalo se uspostavljanje sustava bodovanja imigranata kojim bi se utvrdio njihov integracijski potencijal na temelju njihovih profesionalnih kvalifikacija, dobi, zdravstvenog stanja, jezičnih vještina i imovinskog statusa;
3. temeljni preduvjet za ostanak imigranata u Njemačkoj je njihovo prihvaćanje vodeće kulture *Leitkultur* i njemačkog načina života;
4. Njemačka treba upravljati migracijama prema svojim potrebama i ne dopustiti nekontrolirane migracije;
5. raspravljalo se o godišnjoj gornjoj granici prijema imigranata u Njemačku;
6. u Njemačkoj postoji svijest o pritisku imigranata na južne granice Europske unije (Italija, Grčka), te se u tom kontekstu raspravlja o mogućim izmjenama Dublinskog postupka.

U jesen 2015. godine, zbog stanja u Mađarskoj i na "balkanskoj ruti", Njemačka otvara za sirijske izbjeglice svoju granicu s Austrijom. Tada se u analiziranim medijima počela koristiti sintagma "politika otvorenih vrata", koja je kontinuiranim ponavljanjem prerasla u mit o otvorenim vratima.

Politika otvorenih vrata, kako stoji u analiziranim tekstovima, trajala je samo 14 dana zbog:

1. nepoštivanja dogovorenog sustava kvota za prijem izbjeglica/imigranata u Europsku uniju;

2. rasta desnog populizma i građanskog nezadovoljstva u Njemačkoj koje je rezultiralo zahtjevom za izmjenama Zakona o azilu, u listopadu 2015. godine;
3. nepovjerenja njemačkih građana prema političarima i državnim tijelima;
4. problema sa smještajem, zdravstvenom skrbi, organizacijom integracijskih tečajeva za izbjeglice/imigrante (manji prijemni kapaciteti od potrebe u 2015. godini).

Nakon toga (sredina rujna 2015.) uslijedile su postupne restrikcije u vidu:

1. strogih kontrola vanjskih granica;
2. ograničenja prijema izbjeglica/imigranata;
3. kraćeg postupka obrade zahtjeva za azilom;
4. brže deportacije osoba koje nemaju pravo na azil;

U 2016. godini, u analiziranom materijalu uočila sam zahtjeve da se postroži zakon o useljavanju. Nastavljeno je sa strogim mjerama na granicama pri ulasku izbjeglica/imigranata, uspostavljene su tranzitne zone uz granicu, omogućene su brže deportacije.

Ono što je bilo novo u odnosu na prethodne dvije godine je sljedeće:

1. bavarski CSU je zahtijevao prednost prijema za kršćanske izbjeglice;
2. CSU je predložio godišnju gornju granicu za prijem imigranata od 200 000 osoba;
3. spominje se štetnost desnog ekstremizma za buduća ulaganja;
4. proziva se političare na odgovornost za izgovorenu riječ, jer zbog toga Njemačka može pretrpjeti i ekonomsku štetu.

U 2017. godini, analizirani tekstovi su pokazali prevagu sigurnosnog aspekta nad humanitarnim, čime je razriješen rascjep koji je postojao od početaka migrantske krize 2015. godine.

Prevaga sigurnosnog aspekta ogledala se u:

1. pojačanom nadzoru vanjskih granica;
2. bržim i jednostavnijim deportacijama;
3. proširenju popisa "sigurnih zemalja podrijetla";
4. dogovorima s trećim zemljama u sprječavanju migracija prema Europi.

U 2018. godini, u odnosu na politiku otvorenih vrata, sudeći prema analiziranim medijima, njemačka politika je uspostavila hegemonijski diskurs koji se sastoji u sljedećem:

1. Njemačka upravlja migracijama sukladno njezinim potrebama za radnom snagom jer je uspostavljen dogovor o godišnjoj gornjoj granici prijema imigranata od 185.000;
2. usvojen je Akcijski plan za integraciju podijeljen u pet faza (u matičnim državama budućih imigranata započeti s jezičnim tečajevima i obrazovnim programima, uspostaviti sustav

priznavanja diploma, jednostavniji pristup tržištu rada, brže zapošljavanje stručnjaka ili zapošljavanje na temelju postignuća u sportu ili kulturi);

3. njemačka javnost mora biti svjesna činjeničnog stanja, a to je sa nije najveći izbjeglički teret u svijetu na Njemačkoj, već na dominantno državama globalnoga juga koje su u neposrednom susjedstvu državama izvorištima migracija (otklon od dotadašnje uloge žrtve).

B) *Mit o islamizaciji Njemačke* (novi rasni mit)

Stari rasni mit, koji potječe iz 19. stoljeća, u svome je središtu imao borbu rasa za opstankom u kojoj najsposobniji pobjeđuju, a to su bili Nijemci. U novom rasnom mitu, više se ne govori o arijskoj rasi i germanima, već se u središte stavlja obrana njemačke vodeće kulture (*Leitkultur*) i Nijemaca kao nositelja takve kulture (*Kulturträger*).

U tom kontekstu, često ponavljane teze o "našem načinu života", "judeo-kršćanskoj tradiciji" s vremenom su prerasle u mit o islamizaciji, prema kojemu muslimani prijete opstanku njemačkoga naroda i njemačke kulture na prostoru njihove domovine. Muslimani se doživljavaju kao homogena skupina koja promiče vjerski fundamentalizam, ugrožava demokraciju i njemački način života. Pritom se ne uzima u obzir različitost njihovih jezika, kultura, te različitost njihovih socijalnih i povijesnih iskustava.

Budući da se uz dolazak izbjeglica/imigranata muslimanskog podrijetla često vezuje teza o zamjeni stanovništva, prema kojoj migracije i migrantska kriza predstavljaju jedan od načina njezina provođenja, jedan dio građana smatra se da su Nijemci ugroženi i samom činjenicom da imigranti imaju višu stopu rađanja, ali i zbog mjere spajanja obitelji koja također pogoduje povećavanju njihova broja. Za dio njemačkih građana jedino je rješenje čišćenje društva (poput rasne higijene u starom rasnom mitu) od elemenata koji ga zatamnjuju na način da se takvim elementima zapriječi dolazak, ili ih se protjera, a dopusti ostanak samo onima s najvišim integracijskim potencijalom.

U 2014. godini u analiziranom medijskom sadržaju upozoravalo se na:

1. opasnost od islamskoga terora i islamskih ekstremista zbog indoktrinacije njemačkih građana muslimanskog podrijetla, jer se jedan dio njih priključio borbama Islamske države u ratu u Siriji;
2. njemačke džihadiste koji su ozbiljna sigurnosna prijetnja za Njemačku nakon njihova povratka iz rata, zbog potencijalnih terorističkih napada i činjenice da su prošli vojnu obuku u ratnim uvjetima;

3. potrebu za uravnoteženim izjavama političara da se ne stigmatizira cijela muslimanska zajednica u Njemačkoj, jer to potiče daljnju radikalizaciju društva, stoga je potreban konstruktivan dijalog;
4. potrebu da muslimani poštuju Osnovni zakon i njemačku kulturu;
5. rast krajnje desnice u Njemačkoj, što se također percipira kao remetilački faktor i opasnost za postojeći sustav (demokraciju i funkcioniranje njemačkih institucija);
6. zajedničke crte islamista, njemačkih džihadista i njemačkih desnih ekstremista, kao branitelja etničke ili vjerske skupine kojoj pripadaju i funkcioniranja po načelu prijatelj/neprijatelj.

U analiziranim medijskim tekstovima u 2014. godini naglašavala se potreba osiguravanja društvene ravnoteže, na način da se kod etničkih Nijemaca smanji osjećaj ugroženosti i potreba za ulogom žrtve, a kod muslimana osjećaj nepoštivanja njihova dostojanstva i njihovo prikazivanje kao neprijatelja kojemu je cilj islamizacija Njemačke.

U 2015. godini se u analiziranim medijima raspravljalo o tome što za njemačko društvo znači susret s Drugima (izbjeglicama/imigrantima iz dominantno muslimanskih zemalja), pa su se u tom kontekstu otvarale ove teme:

1. strah od promjene uloge religije u njemačkom društvu;
2. strah da bi se vjerski sukobi iz država podrijetla imigranta mogli prenijeti u njemačke džamije;
3. strah od terorističkih napada;
4. njemačke sigurnosne službe izradile su psihološki profil njemačkih džihadista;
5. njemačka krajnja desnica širi mit o islamizaciji i teze o zamjeni stanovništva, te se u tom smislu zalaže za zabranu ulaska izbjeglica/imigranata u Njemačku;
6. njemačka krajnja desnica postavlja zahtjev za revizijom nacističkog razdoblja;
7. na meti desnih ekstremista su volonteri i lokalni političari drukčijeg svjetonazora;
7. polarizacija društva (skupovi protivnika krajnje desnice pod motom "Srce umjesto mržnje");

Iz analiziranih članaka je bilo vidljivo da službena politika u 2015. nije uspjela neutralizirati društvene tenzije i uspostaviti hegemonijski diskurs.

U 2016. godini u analiziranim se člancima nastavlja s prikazima društvenih tenzija u njemačkom društvu između skupina koje se govori islamizaciji njemačkog društva i dijelova njemačkog društva koje smatraju da se narativ o islamizaciji koristi kako bi se potencirala anksioznost u društvu.

1. njemački desni ekstremisti govore o opsadnom stanju u Njemačkoj zbog dolaska izbjeglica/imigranata, a za njemačko društvo i kulturu tvrde da je na rubu opstanka;
2. krajnja desnica vidi krivca u ortodoksnom islamu koji ne poštuje njemački pravni poredak, ili se aktivno bori protiv njega, te pretendira na poziciju jedine važeće religije u Njemačkoj;
3. na skupovima krajnja desnica koristi slogane "Naša zemlja, naša kultura, naša odluka", te poziva na borbu protiv međunarodne zavjere i pokušaja zamjene stanovništva;
4. napade na izbjegličke centre krajnja desnica opisuje kao osvetu "crveno-zelenim antidemokratima".

Ono što se u analiziranim člancima u 2016. godini razlikuje od prethodne dvije godine jest da se prvi puta spominje tema "Dexita" (izlazak Njemačke iz Europske unije). A vezano uz zahtjev za revizijom nacističke prošlosti iz 2015. godine, krajnja desnica je otišla i korak dalje uspoređujući vlakove s izbjeglicama s nekadašnjim vlakovima u kojima se Židove prevozilo u Auschwitz.

Na takav diskurs reagirala je krajnja ljevica (stranka *Die Linke*), koja se protivila diskursu o islamizaciji, iskazivala je stav da imigranti nisu gosti već sugrađani, a ono što ju je posebno zabrinjavalo što je rasistički diskurs postao društveno sve prihvatljiviji.

U 2017. godini u analiziranim člancima se pojavila još jedna skupina aktera, "obični" njemački državljani muslimanskog podrijetla koji su protivnici političkoga islama ili "lego-islama". Zabrinuti za položaj svoje zajednice i svoje stečene pozicije "uzornih useljenika" u svojim javnim istupima izražavali su strah zbog daljnje polarizacije društva i slike o islamizacije društva koju širi krajnja desnica.

U analiziranim tekstovima za 2017. godinu uočene su sljedeće tendencije:

1. nastavak društvene polarizacije;
2. velika medijska usmjerenost na krajnju desnicu, analiza njezina ustroja (homogenizacija članova prema načelu bratstva, šifrirana komunikacija među članstvom, pravila postupanja u slučaju policijskog pretresa, korištenje metakulture tj. jezika u parolama koji cilja na emocije, militantni rječnik, huškačke parole);
3. osnovne teze krajnje desnice vezano uz islamizaciju su: zamjena stanovništva, okupacija teritorija, opasnost da će Nijemci u vlastitoj zemlji postati manjina;
4. njihovi izravni neprijatelji: imigranti, lijevo liberalne snage i organizacije civilnoga društva;
5. pozivaju stručnjake među svojim simpatizerima da im pomognu svojim stručnim znanjima, osobito u području izmjene zakonodavstva ili društvenoga utjecaja preko medija.

U 2018. godini u analiziranim medijima su se vladajući političari pozivali na odgovornost jer su desetljećima sustavno zanemarivali imigrantske zajednice i njihove

članove koji su uglavnom bili svedeni na građane drugoga reda. Istraživanja novinara i komunikacija s imigrantskim zajednicama u Njemačkoj pokazala su, kako stoji u navedenim medijima, da imigrantima najteže pada društvena isključenost koju doživljavaju kao napad na njihovo dostojanstvo. To može dovesti do nagomilanih frustracija koje pojedinac kanalizira na različite načine, pa i terorističkim djelima. Iz analiziranih medijskih tekstova se pokazalo da imigranti traže vidljivost, dostojanstvo i glas jednakopravnih bića.

Prema analiziranim člancima, u dijelu njemačkoga društva vladalo je uvjerenje da osnovna ugroza za opstanak njemačke kulture dolazi upravo od ortodoksnog islama koji pretendira na poziciju jedine važeće religije.

Islam i narativ o islamizaciji bile su teme u analiziranim medijima, o čemu i dalje vladaju prijepori. Tako se stranke unutar iste koalicije i u 2018. godini nisu mogle složiti oko toga pripada li islam Njemačkoj.

C) *Mit o njemačkome strahu (German Angst)*

Poznati slogan na demonstracijama u Zapadnoj Njemačkoj iz 1980-ih godina: "Nećemo dopustiti da nam budućnost bude uništena", najjasnije odražava smisao pojma *German Angst*. Pojam obuhvaća strah od gubitka političke, socijalne, pa čak i ekološke stabilnosti, potom strah od osvete preživjelih žrtava holokausta i bivših zatočenika koji su radili za vrijeme Drugoga svjetskoga rata u njemačkim tvornicama i imali status robova, strah od subverzivnih komunista, strah od simpatizera terorističkih ćelija koje su djelovale 1970-ih u Saveznoj Republici Njemačkoj, strah od gostujućih radnika, kasnije strah od muslimana, a danas od izbjeglica. Jednom riječi, strah od potencijalnog gubitka dotad stečenih prava i uobičajenog načina života.

Njegovoj ponovnoj aktualizaciji pogodovala je činjenica da je u Njemačku u 2015. godini ušlo preko milijun stranaca iz društveno, politički, gospodarski, etički, kulturološko-kognitivno različitih sredina. Pojam dobiva status mita njegovim kontinuiranim ponavljanjem u tisku u situacijama kad je trebalo protumačiti najrazličitije emocije straha kod "izvorno njemačkih građana" i njihova nepovjerenja prema službenoj politici. Činjenicu postojanja rezervoara podsvjesnih strahova u njemačkom društvu vješto su iskoristili krajnje desni pokreti naglašavanjem uloge žrtve i korištenjem slike svijeta koji je u vječnom ratu na život i smrt.

U 2014. godini u analiziranom medijskom sadržaju nije bilo spomena mita o njemačkome strahu, dok se on spominje u analiziranim člancima u 2015. godini kad se strah ponovo pojavio, a s njim i težnja za očuvanjem etnički homogene nacionalne države.

Analizom članaka iz 2015. godine vezano uz mit o njemačkome strahu uočila sam dva osnovna uzroka ontološke nesigurnosti njemačkih građana: strah od siromaštva (pitanje mirovina, visokih stanarina) i strah od političke nestabilnosti uzrokovane ekstremizmom. Oba straha imaju poveznicu s migracijama.

U 2016. godini u navedenim su se medijima najčešće spominjale teme sigurnosti građana, vezano uz potencijalne terorističke napade i djelovanje simpatizera Islamske države. Ono što je, sudeći prema analiziranim člancima, Nijemce najviše zabrinjavalo bio je strah od političke polarizacije i društvene nestabilnosti, kao i pitanje češćeg korištenja referenduma, čemu većina njemačkih građana nije bila sklona zbog povijesnih paralela s nacističkom Njemačkom.

U 2017. godini u analiziranom medijskom materijalu upozoravalo se na opasnost manipulacije emocijama u političkom životu, što je i dovelo do isključivanja Drugoga, a vješto su je koristili krajnje desni pokreti. U analiziranim se člancima savjetovalo političare budu vrlo pažljivi u odnosu prema kolektivnim traumama i da ne potiču traumatizirane građane na ulogu žrtve.

U 2018. godini u analiziranim tekstovima, kao i protekle godine, prevladavale su teme izazivanja straha i manipulacije kolektivnim traumama, u čemu je posebno vješta krajnja desnica. No u analiziranim člancima su intervjuirani stručnjaci upozoravali i na ulogu medija u širenju straha u društvu, zbog potenciranja teme migracija, iako je riječ o temi srednjega značaja. Krajnja desnica na temi migracija dobiva političke teme, a mediji senzacionalizam. Zajedničko im je da na jednostavan način pokušavaju objasniti kompleksne društvene fenomene i odnose, najčešće naglašavajući konflikte, personalizirane i emocionalno nabijene priče.

Prema analiziranim člancima prosječne Nijemce je brinuo pad standarda, niže mirovine ili visoke stanarine, teme koje se mogu povezati s migracijama. Građane je također plašila društvena polarizacija uzrokovana desnim ekstremizmom, njemačkim džihadizmom, "islamskim" antisemitizmom.

D) *Mit o istoku*

Za razliku od starog mitu o istoku ili mita o granici kad su *Drugi* bili Slaveni, za novi mit o istoku to su istočni Nijemci, kao *Drugi* koji živi unutar njemačkih granica.

Naime, nakon ujedinjenja dviju njemačkih država (3.10.1990.) u njemačkom javnom prostoru su u čestoj uporabi bile riječi "Ossie" i "Wessie" koje su označavale istočne i zapadne Nijemce. Socijalne, kulturne i ekonomske razlike između istočne i zapadne Njemačke otežavale su integraciju dvaju društava. Kod istočnonjemačkih građana javljao se osjećaj inferiornosti, post-demokratske nemoći i izopćenosti za što su optuživali vlast i medije. Zamjerali su zapadnim savezним pokrajinama što su dugo godina istok doživljavale kao strano tijelo, te su istočnim Nijemcima zamjerali da im je "Berlinski zid i dalje u glavi".

U analiziranom materijalu u 2014. i 2015. godini nisu pronađene poveznice s mitom o istoku.

U 2016. godini u navedenim medijima analizirali su se razlozi veće potpore krajnje desnim strankama i pokretima u istočnim pokrajinama. Također se analiziralo nepovjerenje istočnih Nijemaca u državne institucije koje su optuživali za loše upravljanje državom i spregu s lažljivim medijima (*Lügenpresse*). Tražili su krivca i jedan dio istočnonjemačkih građana našao ga je u vidu izbjeglica, stranaca, političara lijevo-zelenih stranaka, tiska, Europske unije. To se događalo, prema analiziranim tekstovima, zbog prevladavajućeg osjećaja napuštenosti, otuđenosti, osjećaja drugosti, iznevjerenih nada. Stoga se jedan dio istočnonjemačkih građana okrenuo krajnje desnim strankama i pokretima (AfD, Pegida, IB).

U analiziranom materijalu za 2017. godinu nisu pronađene poveznice s mitom o istoku.

U analiziranim tekstovima u 2018. godini mit o istoku se dovodio u vezu s razlikama u načinu života i političkom iskustvu istočnih i zapadnih Nijemaca. Zapad je, od vremena ponovnog njemačkog ujedinjenja, imao dominantnu ulogu u tom odnosu, odbacivši sve što je dolazilo s istoka. Za istočne Nijemce je nakon ujedinjenja uslijedila bolna prilagodba na zapadni način života. Najviše ih je boljela činjenica da ih je Zapad dugo godina smatrao stranim tijelom. Istočna Njemačka se opisivala kao mjesto frustracija gdje se zapadna Njemačka susreće sa svojom sjenom. U medijskim tekstovima iz 2018. godine objašnjavaju se razlozi uspjeha stranke AfD i pokreta Pegida. Krajnja desnica je znala kako manipulirati osjećajima istočnonjemačkih građana i potencirati ili usaditi im osjećaj žrtve i napuštenosti od strane vladajućih elita i "njihove" kancelarke, koje su doživljavali kao nekoga tko ih je izdao i zabio im nož u leđa. Za takvo stanje su našli krivca, a to su bili imigranti za koje su smatrali

da im oduzimaju radna mjesta i potencijalne vladine subvencije. Zbog nepovjerenja prema državnim institucijama dio istočnih Nijemaca se okrenuo krajnjoj desnici koja je nudila rješenje, a to je da se Njemačka "očisti" od stranaca.

4. Specifičnost pitanja migracija i državljanstva u Saveznoj Republici Njemačkoj

Specifičnost najnovijeg migracijskog ciklusa, osobito nakon migrantskoga vala iz 2015. godine, čini međusobni odnos tri faktora: *rat - gospodarstvo - kultura*. Iako su pojedinačno faktori rata i gospodarstva imali važnu ulogu u ranijim migracijskim ciklusima, novina je njihovo međusobno djelovanje u kombinaciji s trećim faktorom (kulturom), koji, prema provedenom istraživanju, predstavlja glavnu točku prijepora u kontekstu migracija u Saveznu Republiku Njemačku nakon dolaska velikoga broja imigranata iz dominantno muslimanskih zemalja Azije i Afrike, što je reaktiviralo pitanje njemačkog identiteta.

Pitanje pripadnosti njemačkoj naciji automatski otvara pitanje njemačkoga državljanstva koje je, samo po sebi, njemačka specifičnost. Njemački tip državljanstva je, za razliku od francuskog i anglo-saksonskog, pretpostavljao visok stupanj isključivanja onih koji nisu mogli dokazati pripadnost njemačkoj etničkoj zajednici. Međutim, nakon 2004. godine i promjenom zakonske regulative koncept njemačkoga državljanstva se približio francuskom i anglo-saksonskom modelu, te danas predstavlja kombinaciju tri načela: *ius sanguinis*, *ius soli* i *ius matrimonii* (prema podrijetlu; rođenju ili prirođenju/naturalizaciji; ženidbi/udaji).

Sve do 2000-ih godina njemačko se državljanstvo temeljilo na načelu podrijetla (*ius sanguinis*), odnosno, na etno-kulturnom kontinuitetu. Razlog dugovječnosti načela *ius sanguinis* u njemačkom zakonodavstvu proizlazi iz specifičnog povijesnog i političkog iskustvu njemačke nacionalne države koja je relativno kasno uspostavljena (1871.), pa je osnovni zadatak političkih elita bila zaštita njezine opstojnosti. Istodobno su Francuska i Velika Britanija gradile svoja kolonijalna carstva, te je njihov zadatak, kao metropole, bio ujediniti različite narode u jednu cjelinu, a to su činile putem svoga jezika i kulture.

Za razliku od Francuske i Velike Britanije, Njemačka je svoju kulturu i jezik koristila kao branu od utjecaja stranih elemenata kako bi očuvala homogenost nacije. Za Njemačku je čak bio i problem ujediniti se s Austrijom (velikonjemačko rješenje), zbog straha da bi prevaga katolicizma i višenacionalni sastav ondašnje Austro-Ugarske Monarhije mogao predstavljati remetilački faktor za novostvorenu njemačku državu.

Iz navedenoga slijedi zaključak da su povijesne i političke okolnosti utjecale na njemačku politiku isključivanja svih onih koji nisu mogli dokazati svoj etno-kulturni kontinuitet. Važnost faktora kulture, koja služi kao svojevrsna zadnja crta obrane etniciteta,

potvrdilo je i empirijsko istraživanje prema kojemu identitetska pitanja čine glavni prijevor u današnjem njemačkom društvu.

U analiziranom razdoblju (2014. - 2018.) empirijsko je istraživanje pokazalo da su njemačke vlasti na kraju promatranog razdoblja uspjele dovesti u određeni balans faktore *rata - gospodarstva - kulture*. Postignut je dogovor o godišnjoj gornjoj granici prijema imigranata u Saveznu Republiku Njemačku koja iznosi 185 000 osoba. U listopadu 2015. godine donesene su izmjene Zakona o azilu i proširen je popis "sigurnih zemalja", te su uvedene dvije kategorije izbjeglica: onih koji dolaze iz sigurnih zemalja i onih za koje postoje opravdani razlozi da im se odobri azil. U 2016. godini političke stranke postavljaju zahtjeve da se postroži zakon o useljavanju. Te iste godine se donose mjere kojima se pojačavaju kontrole na granicama, uspostavljaju se tranzitne zone (prihvatni centri na granici), ubrzava se rješavanje zahtjeva za azilom, te se omogućuje brža deportacija osoba kojima azil nije odobren. U 2018. godini usvojen je Akcijski plan za integraciju prema kojemu se olakšava ulazak u Njemačku osobama s visokim integracijskim potencijalom, a integracija takvih osoba započinje u njihovim zemljama podrijetla gdje se za njih organiziraju integracijski tečajevi.

5. Sekuritizacija njemačke migracijske politike i Zajedničke politike migracija i azila Europske unije

Ovo je istraživanje pokazalo da je već od kraja 2015. u analiziranom sadržaju došlo do češće pojave sekuritizacijskog diskursa u kontekstu imigranata ili migracijske politike. Premještanje sekuritizacije migrantskoga pitanja iz domene diskursa u domenu praktične politike dovelo je do ograničenja prijema imigranata, strogih graničnih kontrola, bržeg rješavanja zahtjeva za dobivanjem azila i brzih deportacija u slučaju negativnog rješenja, proširenja popisa sigurnih zemalja, suradnje s partnerskim državama na teritoriju Afrike ili Bliskog istoka. Studija je također pokazala da su njemačke institucije izdržale pritisak kritične situacije. Međutim, ipak ostaje činjenica da su u jednom trenutku bile ozbiljno poljuljane i gotovo da su bile dovedene u pitanje demokratske tekovine koje su se gradile desetljećima.

Sukladno teoriji strukturacije, koja pretpostavlja međudjelovanje mikro i makro razine u društvu, vlast nije uspjela spriječiti ksenofobnu reakciju jednoga dijela njemačkih građana, te je zbog bojazni da ontološku (ne)sigurnost neće moći držati u prihvatljivim granicama, poduzela korake u smjeru smanjivanja propusnosti njemačkih granica ili njihovog privremenog zatvaranja.

Zajednička politika migracija i azila pretrpjela je nakon izbijanja migrantske krize svojevrsan poraz. Prije svega zbog kraha sustava kvota za prijem izbjeglica i gotovo

unilateralnih odluka država članica koje su se odlučile na jaku kontrolu svojih vanjskih granica, u nekim slučajevima na njihovo zatvaranje i postavljanje žica i zaštitnih ograda kako bi spriječile nekontrolirani priljev izbjeglica. Nakon početnoga kaosa i zatvaranja vanjskih granica država članica Europske unije, empirijskim istraživanjem uočene su tendencije "pomicanja europskih vanjskih granica izvan europskog teritorija", bliže izvoru potencijalnih migracija kako bi se zaustavio njihov daljnji prodor u Europu. Europska unija je potpisala ugovore s nizom država klijenata (Turska, Maroko, Libija) o osnivanju izbjegličkih kampova na njihovu teritoriju i imigrantskih ureda u kojima bi se provodio odabir kandidata za useljavanje u Europsku uniju.

Migrantska kriza iz 2015. godine osvjetlila je problem migracija kao globalno pitanje koje bi se trebalo rješavati na globalnoj razini. Pokušaj u tom smjeru dogodio se pred sam kraj analiziranoga razdoblja (10.12.2018.) kad je Opća skupština Ujedinjenih naroda prihvatila Globalni kompakt o migracijama, s ciljem stvaranja jedinstvenog međunarodnog okvira kojim bi se na sustavan način uredila suradnja među državama članicama vezano uz pitanja "sigurnih, urednih i regularnih" migracija, te spriječilo krijumčarenje i trgovina ljudima. Migrantima bi, prema Kompaktu, trebalo osigurati osnovna ljudska prava, koja ne proizlaze iz nečijeg državljanstva, već iz prava koje im pripada kao ljudskim bićima.

Budući da pitanje migracija ostaje u nadležnosti nacionalnih država, ovome se pitanju i dalje ne pristupa globalno.

6. Izazovi migracija u odnosu na moguće nove oblike državljanstva

Današnja zapadnoeuropska društva svjedoče susretima različitih identiteta, pa se u tom kontekstu susreću s pitanjem kako razriješiti dilemu između potrebe za fiksnim identitetima i otvorenim i fluidnim oblikom državljanstva (Robins, 2014:263) koje se danas nameće zbog sve veće kompleksnosti (različitosti). Nacionalna država, koja je vezana za ideale kulturne nepromjenjivosti (fiksности), koherentnosti, integriteta, kontinuiteta (Robins, 2014:264), poriče ili čak briše svaku naznaku društvene raznolikosti i kompleksnosti.

Međutim, dolazak velikog broja imigranata u 2015. godinu u Europsku uniju i osobito Njemačku, ukazao je da složenost i raznolikost identiteta na njemačkom i europskom tlu više nije moguće poricati. Stoga, autori poput Robinsa (u 2014:264) predlažu mobilnost u razmišljanju pri razumijevanju takve složenosti, a to bi značilo razumijevanje nerazumljivog, neočekivanog i čudnoga. Mentalni prostor, prostor kognitivne i imaginativne pokretljivosti pruža fleksibilnost perspektive. Inicijative uma ovise o sposobnosti uspoređivanja, povezivanja, prevođenja, razlikovanja, pa i diskriminacije (Robins, 2014:267).

Iz svega navedenoga nameće se potreba za promišljanjem novih oblika državljanstva, u tom smislu neki autori poput Bauböcka (u 2008: 2) predlažu dioničko državljanstvo, kao novi oblik državljanstva koji bi obuhvatio više preklapajućih identiteta. Načelo dionika odnosi se na pojedince koji imaju trajni interes za članstvo i političko sudjelovanje u životu određene političke zajednice i imaju izravan utjecaj na njezinu organizaciju i upravljanje. To znači da bi pravo na državljanstvo trebalo biti prošireno na sve osobe čija je osobna sudbina dugoročno vezana za sudbinu određene države.

Potencijalne promjene u budućoj organizaciji različitih političkih prostora pretpostavljaju i promjene u zakonu o državljanstvu, što je preduvjet su za stvaranje prekograničnih političkih zajednica. U tom kontekstu Balibar (u 2004:6) govori o preklapanju prostora i kao primjer navodi tri preklopne regije: euro-atlantsku, euro-mediteransku i euro-azijsku. Pojam preklopne regije podrazumijeva susret suprotnosti, ali i nastanak hibridnih identiteta.

Osim modela preklopnih regija, u literaturi se spominju i neki drugi mogući modeli organizacije političke zajednice: zajednice po modelu "sukob civilizacija" koja je ustrojena na temelju religijske pripadnosti; zajednica po modelu globalne mreže koja implicira stalnu promjenu struktura od teritorijalizacije do de-teritorijalizacije, čime se granice u potpunosti ne ukidaju, ali se mijenja ideja suverenosti; suvremeni i dinamični model centar-periferija koji uključuje i koncept polu-periferije koja može biti centralna regija u padu ili periferija u usponu.

Nove okolnosti zahtijevaju nova rješenja, sve u cilju da se omogući suživot ljudi iz različitih kulturnih sredina u zajedničkom društvu. Empirijsko istraživanje ukazuje na još uvijek snažan utjecaj njemačke nacionalne države u očuvanju jedinstva. Iako se njemačko državljanstvo stječe na temelju tri načela: *ius sanguinis*, *ius soli* i *ius matrimonii*, u analiziranom se materijalu uočava mentalna i emocionalna vezanost za načelo podrijetla (*ius sanguinis*) i potrebu očuvanja etno-kulturnog kontinuiteta, što je vidljivo i u političkim rješenjima, osobito u pitanjima integracije i poštivanja vodeće njemačke kulture i načina života.

Proces imigracije u Njemačku, osobito nakon migrantske krize 2015. godine, nagovještava potrebu za promjenom tipa državljanstva koji bi uključivao pluralnost etniciteta i višestruko državljanstvo, ali njemačka nacionalna država još uvijek uspješno odolijeva takvoj potrebi.

7. Primjenjivost diskurzivne teorije Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe

U analizi materijala model Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe pokazao se primjenjivim jer je omogućio razumijevanje načina na koji se diskurzivnom borbom konstruira stvarnost, te kako određeni fenomen u hegemonijskom diskursu dobiva značenje. Hegemonijske borbe omogućuju uspostavljanje dominantnog političkog i moralno-intelektualnog narativa zahvaljujući kontingencijskoj naravi znakova, gdje društvo postaje otvoreno diskurzivno polje u kojem se putem dogovora, pregovora ili sukoba odvija borba za značenje.

Procesi u nadgradnji koji utječu na promjenu svijesti u demokratskim sustavima, kakav je njemački, ne koriste nasilje, već djeluju na promjenu svijesti proizvodnjom značenja koje je ključni instrument za stabilizaciju odnosa moći. Uspostavljeni društveni dogovor nakon borbe antagonističkih diskursa prikazuje se kao prirodan i zdravorazumski, te se uopće ne dovodi u pitanje, ali on zapravo maskira stvarne interese ljudi budući da se temelji na ideologiji društvene skupine koja ima najveću moć. Međutim, kako u društvu postoji određeni stupanj autonomije i međusobne društvene interakcije između struktura i agenata, moguć je pritisak odozdo, iz društvene baze, kako je to pokazalo i ovo empirijsko istraživanje. Utjecaj konzervativnih društvenih snaga na izabranu vlast doveo je do promjene smjera migracijske politike u Saveznoj Republici Njemačkoj.

Model se pokazao korisnim za lingvističku analizu teksta. U analizi materijala koristila sam sva četiri stupnja predviđena modelom i oni su se pokazali primjenjivima. Međutim, kako teorija Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe ne pravi razliku između diskurzivne i ne-diskurzivne (materijalne) društvene prakse, uzroke društvenog fenomena kritične situacije (migrantska kriza 2015. godine) nisam uspjela opisati modelom, niti pomoću ključnih točaka, kao niti pomoću lanaca ekvivalencije, već sam to učinila primjenom teorije strukturacije britanskoga sociologa Anthony Giddensa.

Empirijsko istraživanje je pokazalo koje su diskurzivne prakse sastavni dio nastanka političkih trendova, ali je isto tako pokazalo da su diskurzivne prakse i pod utjecajem socijetalnih sila koje nemaju isključivo diskurzivni karakter (npr. struktura političkog sustava, otpornost institucija, struktura medija i sl.).

Diskurzivna teorija Laclau i Mouffe je pokazala ograničenja u tumačenju metalingvističko-kognitivnih aspekata, primjerice kod interpretacije duha nacije, neizrečenih trauma i podsvjesnog materijala koji nije posredovan jezikom, već se odražava u našim nesvjesnim reakcijama.

Ova disertacija je u najširem smislu pokazala da usprkos činjenici da se mobilost povećala, ona nije nužno utjecala na promjenu ljudske svijesti u smjeru humanosti i solidarnosti, već je kod jednoga dijela ljudi čak i potaknula osjećaj anksioznosti u susretu s Drugim. Kod drugoga dijela ljudi je povećala svijest o potrebi za ljudskim pravima i socijalnom pravdom.

Međutim, zajednički problemi čovječanstva zahtijevaju globalni odgovor i solidarnost. Mobilnost, prijetće klimatske promjene, epidemije, krize financijskih tržišta i kršenje ljudskih prava, dovode do potrebe političke participacije i izvan granica nacionalnih država, čime se potencijalno otvara kozmopolitska arena za čije su funkcioniranje potrebna jasna pravila s kojima bi se trebali usuglasiti svi uključeni akteri. Zasad se to čini teško provedivim zbog partikularnih interesa brojnih uključenih aktera, a upravo brojnost aktera, njihova različita povijesna i politička iskustva, promjenjivost postojećih faktora, kao i pojava novih, otvara prostor za daljnja istraživanja.

6. POPIS LITERATURE:

PRIMARNI IZVORI

Berliner Morgenpost (2014.)

1. Wegner, K. (31.01.2014). Was tut man im Amt des Beauftragten für Großstädte? *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/printarchiv/politik/article124403115/Armutsmigration-kostet-uns-Geld.html> [Pristupljeno: 15.6.2019].
2. Abel, A. (24.03.2014). Mehr Flüchtlinge in Berlin - Ausgaben verdoppeln sich. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin-aktuell/article126108639/Mehr-Fluechtlinge-in-Berlin-Ausgaben-verdoppeln-sich.html> [Pristupljeno: 15.6.2019].
3. Wisdorff, F. (27.03.2014). Die Last des Namens. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/printarchiv/wirtschaft/article126242097/Die-Last-des-Namens.html> [Pristupljeno: 15.6.2019].
4. Nietfeld, K. (03.06.2014). Migranten leben fast ausschließlich in Berlin und im Westen. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na <https://www.morgenpost.de/berlin/article128669612/Migranten-leben-fast-ausschliesslich-in-Berlin-und-im-Westen.html> [Pristupljeno: 29.6.2019].
5. Anker, J. & Kraetzer, U. (22.07.2014). Der Antisemitismus ist erschreckend. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article130458019/Verfassungsschueter-warnen-vor-wachsendem-Antisemitismus.html> [Pristupljeno: 15.6.2019].
6. Abel, A. (06.08.2014). Zahl der Flüchtlinge in Berlin steigt rasant an. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article130945855/Zahl-der-Fluechtlinge-in-Berlin-steigt-asant-an.html> [Pristupljeno: 16.6.2019].
7. Nauhaus, C. (04.09.2014). Wir stehen für eine bunte Gesellschaft. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/printarchiv/berlin/article131888751/Wir-stehen-fuer-eine-bunte-Gesellschaft.html>. [Pristupljeno: 16.6.2019].
8. Kraetzer, U. (05.09.2014). Kapitulation vor dem Flüchtlingsstrom. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/printarchiv/seite3/article131925137/Kapitulation-vor-dem-9-Fluechtlingsstrom.html> [Pristupljeno: 16.6.2019].

9. Kraetzer, U. (11.09.2014). Deutsche Kämpfer für den IS-Terror: Jung, männlich und kriminell. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/printarchiv/titelseite/article132123412/Deutsche-Kaempfer-fuer-den-IS-Terror-Jung-maennlich-und-kriminell.html> [Pristupljeno: 16.6.2019].

10. Peters, F. (05.10.2014). Wir können auch anders. *Berliner Morgenpost*, [online].

Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/printarchiv/brandenburg/article132921714/Wir-koennen-auch-anders.html> [Pristupljeno: 16.6.2019].

11. Anker, J., Fahrun, J. & Kraetzer U. (27.11.2014). Aufnahmestopp für Flüchtlinge . *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/berlin/article134929006/Berlin-beendet-Aufnahmestopp-fuer-Fluechtlinge.html> [Pristupljeno: 17.6.2019].

12. Siems, D. (15.10.2014). Europa wird für Auffanglager. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/printarchiv/politik/article133284748/Europa-wird-zum-Auffanglager.html> [Pristupljeno: 17.6.2019].

Berliner Morgenpost (2015.)

1. Peters, F. (06.01.2015). Ein Riss geht durch die Gesellschaft. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/printarchiv/seite3/article136048438/Ein-Riss-geht-durch-die-Gesellschaft.html> [Pristupljeno: 17.6.2019].

2. Dpa. (28.09.2015). NPD-Politiker besuchen Flüchtlingsheim. Preuzeto: *Handelsblatt*.

Dostupno na: <https://www.handelsblatt.com/dpa/politik-mpd-politiker-besuchen-fluechtlingsheim/12377350.html?ticket=ST-5746600-R75yPzErNiSuCsR5AGac-ap5> [Pristupljeno: 17.6.2019].

3. Dpa. (17.10.2015). Flüchtlingszug nach Berlin wegen Neonazi-Demo umgeleitet. *Berliner Morgenpost*, [online].

Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article206301783/Fluechtlingszug-nach-Berlin-wegen-Neonazi-Demo-umgeleitet.html> [Pristupljeno: 29.6.2019].

4. Dpa. (31.10.2015). Fußball-Hooligans sind auch gegen Flüchtlinge aktiv. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.bild.de/regional/berlin/fussballhooligans-sind-auch-gegen-fluechtlinge-43220888.bild.html> [Pristupljeno: 17.6.2019].

5. Dpa. (02.11.2015). Wieder rassistische Krawalle und Angriffe auf Asylbewerber. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.handelsblatt.com/dpa/politik-wieder-rassistische-krawalle-und-angriffe-auf-asylbewerber/12532216.html> [Pristupljeno: 18.6.2019].
6. Starke, K. (03.11.2015), Gemeinsam gegen rechte Gewalt. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article206510687/Gemeinsam-gegen-rechte-Gewalt.html> [Pristupljeno: 18.6.2019].
7. Dpa. (03.11.2015). Kritik aus Brandenburg an Czajas Flüchtlingsforderung. Preuzeto: *Focus* [online]. Dostupno na https://www.focus.de/regional/brandenburg/landtag-kritik-aus-brandenburg-an-czajas-fluechtlingsforderung_id_5059527.html [Pristupljeno: 18.6.2019].
8. Dpa. (09.11.2015). Kritik an Pegida-Demos am Jahrestag der Pogromnacht. Preuzeto: *Nordkurier* [online]. Dostupno na: <https://www.nordkurier.de/nachrichten/ticker/kritik-an-pegida-demos-am-jahrestag-der-pogromnacht-0918630111.html> [Pristupljeno: 18.6.2019].
9. Dpa. (16.11.2015). Pegida bekommt durch Terror in Paris keinen stärkeren Zulauf. Preuzeto: *Die Glocke*, [online]. Dostupno na: <https://www.die-glocke.de/blickindiewelt/brennpunkte/Pegida-bekommt-durch-Terror-in-Paris-keinen-staerkeren-Zulauf-31d4a0cb-ece4-4ab3-b1b8-fed86b60bd72-ds> [Pristupljeno: 18.6.2019].
10. Dpa. (23.11.2015). Kameramann bei Pegida-Demo angegriffen - weniger Teilnehmer. Preuzeto: *Westphälische Rundschau*, [online]. Dostupno na: <https://www.wr.de/politik/kameramann-bei-pegida-demo-angegriffen-weniger-teilnehmer-id11316265.html> [Pristupljeno: 19.6.2019].
11. Dpa. (03.12.2015). Thomas de Maiziere Länder akzeptieren Einzelfallprüfung für syrische Migranten. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article206750727/Laender-akzeptieren-Einzelfallpruefung-fuer-syrische-Migranten.html> [Pristupljeno: 19.6.2019].
12. Dpa. (22.12.2015). Rechtsextremisten immer aggressiver gegen Flüchtlinge. Preuzeto: *Berlin.de*[online]. Službena mrežna stranica grada Berlina. Dostupno na: <https://www.berlin.de/aktuelles/berlin/4239583-958092-rechtsextremisten-immer-aggressiver-gege.html> [Pristupljeno: 19.6.2019].
13. Dpa. (02.12.2015). Regierung sieht rechtsextremen Einfluss auf Pegida-Ableger. Preuzeto: *Frankfurter Neue Presse* [online]. Dostupno na: <https://www.fnp.de/politik/regierung-sieht-rechtsextremen-einfluss-pegida-ableger-10782999.html> [Pristupljeno: 19.6.2019].

14. Carstensen, J. (15.12.2015). Woidke: Erlaubnis für NPD-Demo vor Staatskanzlei war richtig. Preuzeto: *Focus*. [online].

Dostupno na: https://www.focus.de/regional/potsdam/demonstrationen-woidke-erlaubnis-fuer-mpd-demo-vor-staatskanzlei-war-richtig_id_5156263.html [Pristupljeno: 19.6.2019].

15. Dpa. (28.12.2015). Vermummte werfen Scheiben von Flüchtlingswohnungen ein. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/brandenburg/article206865535/Vermummte-werfen-Scheiben-von-Fluechtlingswohnungen-ein.html> [Pristupljeno: 19.6.2019].

16. Dpa. (29.12.2015). Mehr Angriffe auf Flüchtlingsunterkünfte. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article206869995/Mehr-Angriffe-auf-Fluechtlingsunterkuenfte.html> [Pristupljeno: 20.6.2019].

Berliner Morgenpost (2016.)

1. Dpa. (03.02.2016). Mehr Angriffe auf Flüchtlingsheime: 57 Übergriffe in 2015. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/regional/berlin/extremismus-mehr-angriffe-auf-fluechtlingsheime-57-uebergrieffe-in-2015_id_5259142.html [Pristupljeno: 20.6.2019].

2. Dpa/ Settnik, B. (05.03.2016). Generalbundesanwalt ermittelt vorerst nicht. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/regional/potsdam/migration-naue-generalbundesanwalt-ermittelt-vorerst-nicht_id_5336365.html [Pristupljeno: 20.6.2019].

3. Dpa. (15.09.2016). Gewalt zwischen Rechten und Flüchtlingen. Preuzeto: *Deutschlandfunk. de* [online]. Dostupno na: https://www.deutschlandfunk.de/bautzen-gewalt-zwischen-rechten-und-fluechtlingen.2852.de.html?dram:article_id=365925 [Pristupljeno: 20.6.2019].

4. Dpa. (18.09.2016). Rechtsextreme und junge Flüchtlinge halten sich nach den Krawallen in Bautzen zwar zurück. Doch die Atmosphäre bleibt angespannt. Preuzeto: *Hamburger Abendblatt. de* [online].

Dostupno na: <https://www.abendblatt.de/politik/article208257691/Lage-bei-Aufmaerschen-in-Bautzen-erneut-angespannt.html> [Pristupljeno: 20.6.2019].

5. Dpa. (26.09.2016). Fremdenfeindliche Gewalt bleibt hoch. Preuzeto: *Focus*, [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/politik/deutschland/extremismus-fremdenfeindliche-gewalt-bleibt-hoch_id_5985614.html [Pristupljeno: 21.6.2019].

6. Dpa. (14.10.2016). Gauck: Mehr gegen Radikalisierung Jugendlicher tun. Preuzeto: *Berlin.de, Das offizielle Hauptstadtportal* [online]. Dostupno na:

<https://www.berlin.de/aktuelles/berlin/4604214-958092-gauck-mehr-gegen-radikalisierung-jugendl.html> [Pristupljeno: 21.6.2019].

7. Dpa. (02.11.2016). Erneut Konfrontation zwischen Rechten und Asylbewerbern. Preuzeto: *Abendzeitung*, [online]. Dostupno na:

<https://www.abendzeitung-muenchen.de/inhalt.deutschland-erneut-konfrontation-zwischen-rechten-und-asylbewerbern.d810704e-94dc-4dfc-a3ec-3751118233ed.html> [Pristupljeno: 21.6.2019].

8. Dpa. (20.11.2016). Brandanschlag in Nauen: Neonazi-Truppe vor Gericht. Preuzeto: *Berliner Zeitung*, [online]. Dostupno na:

<https://www.berliner-zeitung.de/mensch-metropole/brandanschlag-in-nauen-neonazi-truppe-vor-gericht-li.28017> [Pristupljeno: 21.6.2019].

9. Unger, C. (09.12.2016). Aydan Özoguz warnt vor einer „rauen Stimmung“ gegen Migranten. Preuzeto: *WAZ.de* [online]. Dostupno na: <https://www.waz.de/politik/oezoguz-warnt-vor-einer-rauen-stimmung-gegen-migranten-id208934699.html> [Pristupljeno: 22.6.2019].

10. Dpa. (28.12.2016). Bis kurz vor Jahresende 921 Übergriffe auf Asylunterkünfte. Preuzeto: *Die Welt*, [online]. Dostupno na:

https://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article160673312/Bis-kurz-vor-Jahresende-921-Uebergriffe-auf-Asylunterkuenfte.html [Pristupljeno: 22.6.2019].

Berliner Morgenpost (2017.)

1. Dpa. (08.03.2017). Sammelabschiebung nach Tunesien: Terrorverdächtiger dabei.

Preuzeto: *Focus.de* [online]. Dostupno

na: https://www.focus.de/regional/sachsen/fluechtlinge-tunesier-abgeschoben-auch-terrorverdaechtigen-aus-berlin_id_6758389.html [Pristupljeno: 22.6.2019].

2. Dinger, A. & Unger, C. (20.03.2017). Die „Identitäre Bewegung“ ist jung, hip – und rechtsradikal. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:

<https://www.morgenpost.de/politik/article209990645/Die-Identitaere-Bewegung-ist-jung-hip-und-rechtsradikal.html> [Pristupljeno: 22.6.2019].

3. Dpa. (09.05.2017). Weiterer Bundeswehrsoldat festgenommen. Preuzeto: *Westfalenpost*.

[online]. Dostupno na: <https://www.wp.de/politik/weitere-festnahme-im-fall-franco-a-id210511259.html> [Pristupljeno: 22.6.2019].

4. Dpa. (03.06.2017). Weniger Straftaten gegen Flüchtlinge. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/berlin/article210789791/Weniger-Straftaten-gegen-Fluechtlinge.html?service=amp> [Pristupljeno: 22.6.2019].
5. Dpa. (04.08.2017). 624 Übergriffe auf Asylbewerber im ersten Halbjahr 2017. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/politik/deutschland/migration-624-uebergriffe-auf-asylbewerber-im-ersten-halbjahr-2017_id_7437064.html [Pristupljeno: 23.06.2019].
6. Dpa. (26.10.2017). Zahl der Angriffe auf Asylunterkünfte bleibt rückläufig. Preuzeto: Idowa (Isar, Donau, Wald) [online]. Dostupno na: <https://www.idowa.de/inhalt.bericht-zahl-der-angriffe-auf-asylunterkuenfte-bleibt-ruecklaeufig.eb513eaa-2535-4f49-bddf-0f1a6d792ded.html> [Pristupljeno: 23.6.2019].

Berliner Morgenpost (2018.)

1. Nießler, E. (04.01.2018). Kriminalität durch Flüchtlinge ist auch Folge verfehlter Politik. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/meinung/article213010191/Migranten-Kriminalitaet-ist-auch-Folge-verfehlter-Politik.html> [Pristupljeno: 23.6.2019].
2. Sanches, M. (17.01.2018). Deutschland muss Asylpolitik noch lange auf der Agenda haben. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article213135219/Deutschland-muss-Asylpolitik-noch-lange-auf-der-Agenda-haben.html> [Pristupljeno: 23.6.2019].
3. Dpa. (14.02.2018). "MUF 2.0": Neue Generation von Flüchtlingsdörfern geplant. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/regional/berlin/migration-weitere-modulare-fluechtlingsdoerfer-in-berlin-geplant_id_8462494.html [Pristupljeno: 23.6.2019].
4. Unger, C. (27.03.2018). Den Kommunen muss bei den Flüchtlingen geholfen werden. Preuzeto: *Hamburger Abendblatt. de* [online]. Dostupno na: <https://www.abendblatt.de/politik/article213855755/Den-Kommunen-muss-bei-den-Fluechtlingen-geholfen-werden.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].
5. Hartmann, F. (28.05.2018). Anne Will diskutiert mit ihren Gästen über Fehler im Asylsystem. Die Idee der Ankerzentren sorgt für Kopfschütteln – außer bei der AfD. Preuzeto: *Hamburger Abendblatt. de* [online]. Dostupno na: <https://www.abendblatt.de/kultur-live/tv-und-medien/article214409803/Ankerzentren-bei-Anne-Will-Wir-brauchen-keine-Lager.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].

6. Martus, T. (13.06.2018). Bundesregierung will zielgenauere Angebote für alle Gruppen von Zuwanderern. *Berliner Morgenpost*, [online].
Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/wirtschaft/article214564715/Ein-neuer-Plan-fuer-Integration.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].
7. Unger, C. (18.06.2018). Asylpolitik darf nicht an der deutschen Grenze enden. *Berliner Morgenpost*, [online].
Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article214620053/Asylpolitik-darf-nicht-an-der-deutschen-Grenze-enden.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].
8. *Berliner Morgenpost*, [online]. (03.07.2018). Was sind Transitzentren an der Grenze?
Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article214748971/Transitzentren-an-der-Grenze-was-will-die-Union.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].
9. Martus, T. (16.07.2018). Wie lief die lange geplante Abschiebung von Sami-A.? *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:
<https://www.morgenpost.de/politik/article214863255/Wie-lief-die-lange-geplante-Abschiebung-von-Sami-A.html> [Pristupljeno: 24.6.2019].
10. Kammholz , K. (29.07.2018). Die Ankerzentren in Bayern haben nichts mit neuer Asylpolitik zu tun. Der Innenminister verfolgt nur ein Ziel:den CSU-Sieg in Bayern. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:
<https://www.morgenpost.de/politik/article214959667/Die-neuen-Ankerzentren-in-Bayern-sind-nur-eine-Worthuelse.html> [Pristupljeno: 25.6.2019].
11. Jessen, J., Kittel, S., Rüdiger, J. & Unger, C. (01.09.2018). Tausende demonstrieren in Chemnitz, darunter viele Neonazis. Auslöser ist der Tod von Daniel H. Spurensuche an einem erschütterten Ort. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na:
<https://www.morgenpost.de/politik/article215230553/Chemnitz-Im-Zentrum-einer-erschuetterten-Republik.html> [Pristupljeno: 25.6.2019].
12. Dpa. (23.09.2018). Steinmeier und Schäuble warnen vor Vorurteilen und Verrohung. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na:
https://www.focus.de/politik/deutschland/migration-schaeuble-keine-hoffnung-auf-viele-abschiebungen-wecken_id_9641186.html [Pristupljeno: 25.6.2019].
13. Dpa. (19.10.2018). Experte: Pegida hat Diskurs nach rechts verschoben. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na:https://www.focus.de/politik/deutschland/extremismus-experte-pegida-hat-diskurs-nach-rechts-verschoben_id_9782618.html [Pristupljeno: 25.6.2019].

14. Dpa. (04.11.2018). Anfrage der Linkspartei. Preuzeto: *Focus. de* [online]. Dostupno na: https://www.focus.de/politik/deutschland/migration-bericht-58-prozent-volljaehriger-asylbewerber-ohne-dokumente_id_9849103.html [Pristupljeno: 25.6.2019].
15. *Berliner Morgenpost*, [online]. (10.11.2018). Kretschmann will Fluechtlinge in die Pampa schicken. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article215765271/Kretschmann-will-Fluechtlinge-in-die-Pampa-schicken.html> [Pristupljeno: 25.6.2019].
16. Braune, T. (26.11.2018). Koalitionsexperte einigen sich auf UN Migrationspakt. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article215881165/Koalitionsexperten-einigen-sich-auf-UN-Migrationspakt.html> [Pristupljeno: 26.6.2019].
17. Dpa. (09.12.2018). Deutschland wirbt für UN -Migrationspakt. *Abendzeitung München*, [online]. Dostupno na: <https://www.abendzeitung-muenchen.de/inhalt.merkel-reist-nach-marokko-deutschland-wirbt-fuer-un-migrationspakt.e24c44fa-4cf4-4a14-8d2f-7473b601d4c0.html> [Pristupljeno: 26.6.2019].
18. Unger, C. (17.12.2018). Zuwanderung: Europa hat keine moderne Asylpolitik gefunden. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article216038573/Zuwanderung-Europa-hat-keine-moderne-Asylpolitik-gefunden.html> [Pristupljeno: 26.6.2019].
19. Unger, C. (18.12.2018). Das Bundesamt für Migration und Flüchtlinge war 2015 und 2016 überfordert. Jetzt stellt es sich neu auf – mit viel technischer Hilfe. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article216038109/Bamf-nach-Ueberforderung-bei-Fluechtlingskrise-neu-aufgestellt.html> [Pristupljeno: 26.6.2019].
20. Kerl, C. (21.12.2018). EU-Flüchtlingskommissar Avramopoulos fordert die vollständige Rückkehr zum Schengen-System. Die Situation habe sich deutlich entspannt. *Berliner Morgenpost*, [online]. Dostupno na: <https://www.morgenpost.de/politik/article216062951/EU-Kommission-verlangt-Ende-der-Kontrollen-an-Binnengrenzen.html> [Pristupljeno: 26.6.2019].

Deutsche Welle (2014.)

1. Zelić, M. (21.05.2014). "Tko bi to pomislio: doseljenici vole Njemačku!" *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-bi-to-pomislio-doseljenici-vole-njema%C4%8Dku/a-17650903> [Pristupljeno: 27.06.2019].

2. Pöhle, S. / Dragojević, D. (29.06.2014). Tko terorizira Afriku i Bliski istok? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-terorizira-afriku-i-bliski-istok/a-17742512> [Pristupljeno: 27.06.2019].
3. Sollich, R. (05.08.2014). Tko će zaustaviti "Islamsku državu?" *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-%C4%87e-zaustaviti-islamsku-dr%C5%BEavu/a-17831982> [Pristupljeno: 27.06.2019].
4. Steudel, N. (10.08.2014). Džihadisti prijete Njemačkoj. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/d%C5%BEihadisti-prijete-njema%C4%8Dkoj/a-17841857> [Pristupljeno: 27.06.2019].
5. Bleiker, C. / Ilić, Z. (13.08.2014). Treba li Njemačka strože zakone protiv islamista? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/treba-li-njema%C4%8Dka-stro%C5%BEe-zakone-protiv-islamista/a-17847642> [Pristupljeno: 27.06.2019].
6. Steudel, N. / Šestić, B. (18.08.2014). Džihad kao fascinacija mladih. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/d%C5%BEihad-kao-fascinacija-mladih/a-17859398> [Pristupljeno: 28.06.2019].
7. Jansen, K. / Zrilić, I. (31.08.2014). Obitelj protiv džihada. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/obitelj-protiv-d%C5%BEihada/a-17889077> [Pristupljeno: 28.06.2019].
8. Seiffert, J./ Martinović, M. (14.09.2014). Islamisti u Njemačkoj: apstraktna ili stvarna opasnost? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/islamisti-u-njema%C4%8Dkoj-apstraktna-ili-stvarna-opasnost/a-17920871> [Pristupljeno: 28.06.2019].
9. Knipp, K. (19.09.2014). Ekstremisti s ruba društva. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/ekstremisti-s-ruba-dru%C5%BEtva/a-17931971> [Pristupljeno: 28.06.2019].
10. Steudel, N. / Martinović, M. (12.12.2014). "PEGIDA" i njemačka politika. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/pegida-i-njema%C4%8Dka-politika/a-18123839> [Pristupljeno: 28.06.2019].
11. Grunau, A. (28.12.2014). Raspodjela izbjeglica u Njemačkoj - "lutrija s okrutnim posljedicama". *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/raspodjela-izbjeglica-u-njema%C4%8Dkoj-lutrija-s-okrutnim-posljedicama/a-18151422> [Pristupljeno: 28.06.2019].

Deutsche Welle (2015.)

1. Steiner, F. (22.01.2015). Komentar: Katolička islamizacija Njemačke? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-katoli%C4%8Dka-islamizacija-njema%C4%8Dke/a-18208901> [Pristupljeno: 29.06.2019].
2. Hasselbach, C. (04.03.2015). Komentar: Koje doseljenike želimo? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-koje-doseljenike-%C5%BEelimo/a-18293085> [Pristupljeno: 29.06.2019].
3. Marx, B. (30.05.2015). Poruka mladim izbjeglicama: "Dobrodošli u Njemačku". *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/dobrodo%C5%A1li-u-njema%C4%8Dku/a-18485062> [Pristupljeno: 29.06.2019].
4. Allmeling, A. (16.06.2015). Njemačka i njezini procesi protiv terorista. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/procesi-protiv-terorista-u-njema%C4%8Dkoj/a-18518070> [Pristupljeno: 29.06.2019].
5. Pabst, S. (02.07.2015). Broj neonacističkih žrtava udvostručen. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/broj-neonacisti%C4%8Dkih-%C5%BErtava-udvostru%C4%8Den/a-18558089> [Pristupljeno: 29.06.2019].
6. Hille, P. (31.07.2015). "Migracija bilježi uspone i padove". *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/migracija-bilje%C5%BEi-uspone-i-padove/a-18618832> [Pristupljeno: 30.6.2019].
7. Riegert, B. (20.08.2015). Komentar: Tko zapravo želi pravedniju raspodjelu izbjeglica? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-tko-zapravo-%C5%BEeli-pravedniju-raspodjelu-izbjeglica/a-18658503> [Pristupljeno: 30.6.2019].
8. Riegert, B. (29.08.2015). Tvrdava Europa: migrantska politika u krizi. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tvr%C4%91ava-europa-migrantska-politika-u-krizi/a-18679052> [Pristupljeno: 30.6.2019].
9. Pöhle, S./ Hodali, D. (30.08.2015). Migrant, izbjeglica ili azilant? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/migrant-izbjeglica-ili-azilant/a-18679943> [Pristupljeno: 30.6.2019].
10. Scholz, K., A. (11.09.2015). Komentar: Njemačka će uspjeti! *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-njema%C4%8Dka-%C4%87e-uspjeti/a-18708443> [Pristupljeno: 01.07.2019].
11. D. Walter, D., J. (27.09.2015). Njemačka migracijska povijest. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/njema%C4%8Dka-migracijska-povijest/a-18740001> [Pristupljeno: 01.07.2019].

12. Breitenbach-Ulrich, D. (29.09.2015). Tko su njemački islamisti? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-su-njema%C4%8Dki-islamisti/a-18747517> [Pristupljeno: 01.07.2019].
13. Knipp, K. (19.10.2015). Islam i Nijemci - proces prilagodbe. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/islam-i-nijemci-proces-prilagodbe/a-18789385> [Pristupljeno: 01.07.2019].
14. Prange, A. (17.11.2015). Muslimani svih zemalja, ujedinite se! *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/muslimani-svih-zemalja-ujedinite-se/a-18853827> [Pristupljeno: 01.07.2019].
15. Dpa. (20.12.2015). Povratak njemačkog straha. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/povratak-njema%C4%8Dkog-straha/a-18930400> [Pristupljeno: 02.07.2019].
16. *Deutsche Welle*, [online]. (28.12.2015). Budi se i "mračna strana" Njemačke. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/budi-se-i-mra%C4%8Dna-strana-njema%C4%8Dke/a-18944238> [Pristupljeno: 02.07.2019].
17. Hasselbach, C. (30.12.2015). Angela Merkel, EU i izbjeglice. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/angela-merkel-eu-i-izbjeglice/a-18950783> [Pristupljeno: 02.07.2019].

Deutsche Welle (2016.)

1. Wagener, V. (04.01.2016). Njemačka klizi udesno. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/njema%C4%8Dka-klizi-udesno/a-18956334> [Pristupljeno: 24.07.2019].
2. Maas, S. (11.01.2016). Što je to "njemačko"? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-je-to-njema%C4%8Dko/a-18969887> [Pristupljeno: 03.07.2019].
3. Bojić, S. (19.04.2016). Islamizacija Njemačke je opasna. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/islamizacija-njema%C4%8Dke-je-opasna/a-19196466> [Pristupljeno: 03.07.2019].
4. Conrad, N. (19.05.2016). Komentar: Ksenofobi protiv džamija. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-ksenofobi-protiv-d%C5%BEamija/a-19267455> [Pristupljeno: 03.07.2019].

5. Kudascheff, A. (01.06.2016). Komentar: Njemačkoj treba zakon o useljavanju. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/njema%C4%8Dkoj-treba-zakon-o-useljavanju/a-19298096> [Pristupljeno: 03.07.2019].
6. Breitenbach-Ulrich, D. (03.07.2016). Nakon Velike Britanije slijedi i "Dexit" - referendum u Njemačkoj? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/nakon-velike-britanije-slijedi-i-dexit-referendum-u-njema%C4%8Dkoj/a-19373697> [Pristupljeno: 04.07.2019].
7. Niebergal, N. (07.07.2016). Kraj "Islamske države"? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/kraj-islamske-dr%C5%BEave/a-19382179> [Pristupljeno: 04.07.2019].
8. Dick, W. (15.07.2016). Zašto baš Francuska? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-ba%C5%A1-francuska/a-19402854> [Pristupljeno: 04.07.2019].
9. Kudascheff, A. (16.07.2016). Komentar: Bespomoćni pred terorom. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/bespomo%C4%87ni-pred-terorom/a-19404664> [Pristupljeno: 04.07.2019].
10. Strack, C. (24.07.2016). Komentar: Pred nasiljem moramo ostati zajedno. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-pred-nasiljem-moramo-ostati-zajedno/a-19423705> [Pristupljeno: 04.07.2019].
11. Scholz, K., A. (26.07.2016). Raste pritisak na Angelu Merkel. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/raste-pritisak-na-angelu-merkel/a-19427705> [Pristupljeno: 04.07.2019].
12. Maas, S. / Richter, C. (27.07.2016). Tko i zašto glasa za AfD? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-i-za%C5%A1to-glasa-za-afd/a-19429225> [Pristupljeno: 04.07.2019].
13. Becker, A. (23.08.2016). Troškovi migracije u Njemačku? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tro%C5%A1kovi-migracije-u-njema%C4%8Dku/a-19494644> [Pristupljeno: 05.07.2019].
14. Engel, D. (31.08.2016). Komentar: Uspjet ćemo! *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/uspjet-%C4%87emo/a-19515572> [Pristupljeno: 05.07.2019].
15. Hasselbach, C. (15.09.2016). Što je zajedničko francuskoj i njemačkoj desnici? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-je-zajedni%C4%8Dko-francuskoj-i-njema%C4%8Dkoj-desnici/a-19550382> [Pristupljeno: 05.07.2019].

16. Hein, M., von. (03.11.2016). Prevencija ekstremizma je generacijska zadaća. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/prevencija-ekstremizma-je-generacijska-zada%C4%87a/a-36236474> [Pristupljeno: 05.07.2019].
17. Kaschel, H. (02.12.2016). Strah od globalizma - voda na mlin populista. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/strah-od-globalizma-voda-na-mlin-populista/a-36605673> [Pristupljeno: 05.07.2019].
18. Scholz, K., A. (06.12.2016). Kongres CDU-a: Merkel protiv populizma. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/kongres-cdu-a-merkel-protiv-populizma/a-36647124> [Pristupljeno: 06.07.2019].
19. Knipp, K. (22.12.2016). Islamisti su izazov za pravnu državu. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/islamisti-su-izazov-za-pravnu-dr%C5%BEavu/a-36881448> [Pristupljeno: 06.07.2019].

Deutsche Welle (2017.)

1. Shams, S. (02.01.2017). Komentar: Ne smijemo popuštati političkom islamu! *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.hkv.hr/vijesti/inozemni-tisak/25693-shamil-shams-ne-smijemo-popustati-politickom-islam.html> [Pristupljeno: 06.07.2019].
2. Kinkartz, S. (22.01.2017). Europski desni populistu u gostima kod njemačkih domaćina. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/europski-desni-populisti-u-gostima-kod-njema%C4%8Dkih-doma%C4%87ina/a-37229385> [Pristupljeno: 06.07.2019].
3. Strasburger, S. (28.01.2017). Moja Europa: U strahu su velike oči. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/moja-europa-u-strahu-su-velike-o%C4%8Di/a-37313281> [Pristupljeno: 06.07.2019].
4. *Deutsche Welle*, [online]. (10.02.2017). Kraj njemačke kulture dobrodošlice? Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/kraj-njema%C4%8Dke-kulture-dobrodo%C5%A1lice/a-37491551> [Pristupljeno: 06.07.2019].
5. *Deutsche Welle*, [online]. (04.05.2017). Tko je odgovoran za ekstremizam u Bundeswehru? Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-je-odgovoran-za-ekstremizam-u-bundeswehru/a-38687530> [Pristupljeno: 07.07.2019].
6. Kern, V. (12.05.2017). Njemačke vojarne kao okupljališta ekstremnih desničara? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/njema%C4%8Dke-kasarne-kao-okupljali%C5%A1te-ekstremnih-desni%C4%8Dara/a-38799134> [Pristupljeno: 07.07.2019].

7. Knipp, K. (18.05.2017). AfD - sasvim normalna stranka? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/afd-sasvim-normalna-stranka/a-38875761> [Pristupljeno: 07.07.2019].
8. Pabst, S. (13.06.2017). Krštenje kao zaštita protiv protjerivanja? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/kr%C5%A1tenjem-protiv-protjerivanja/a-39167895> [Pristupljeno: 07.07.2019].
9. Pfeifer, H. (22.06.2017). San o desnoj revoluciji u Njemačkoj. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/san-o-desnoj-revoluciji-u-njema%C4%8Dkoj/a-39354477> [Pristupljeno: 04.07.2019].
10. Veser, R. (09.07.2017). Dileme europske migracijske politike. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/dileme-europske-migracijske-politike/a-39616537> [Pristupljeno: 07.07.2019].
11. Gopalakrishnan, M., S. (31.07.2017). Ekstremna desnica spašava Europu - i izbjeglice. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/ekstremna-desnica-spa%C5%A1ava-europu-i-izbjeglice/a-39905276> [Pristupljeno: 08.07.2019].
12. Kern, V. (16.08.2017). Žive veze američkih i njemačkih neonacista. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/%C5%BEive-veze-ameri%C4%8Dkih-i-njema%C4%8Dkih-neonacista/a-40102662> [Pristupljeno: 08.07.2019].
13. *Deutsche Welle*, [online]. (04.09.2017). Dvije godine od otvaranja njemačkih granica za izbjeglice. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/dvije-godine-od-otvaranja-njema%C4%8Dkih-granica-za-izbjeglice/a-40344874> [Pristupljeno: 08.07.2019].
14. Wesel, B. (29.11.2017). Novo partnerstvo EU-a i Afrike. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/novo-partnerstvo-eu-a-i-afrike/a-41573950> [Pristupljeno: 08.07.2019].
15. Höppner, S. (18.12.2017). Globalne izbjegličke struje. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/globalne-izbjegli%C4%8Dke-struje/a-41814153> [Pristupljeno: 08.07.2019].

Deutsche Welle (2018.)

1. Brady, K. (27.01.2018). Domoljublje (ni)je zločin. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/domoljublje-nije-zlo%C4%8Din/a-42320677> [Pristupljeno: 09.07.2019].

2. Fuchs, R. (16.03.2018). Potpirivanje stare rasprave: Je li islam dio Njemačke ili ne? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/bs/potpirivanje-stare-rasprave-je-li-islam-dio-njema%C4%8Dke-ili-ne/a-43010838> [Pristupljeno: 09.07.2019].
3. *Deutsche Welle*, [online]. (06.04.2018). Tek privid solidarnosti nacionalista Europe. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tek-privid-solidarnosti-nacionalista-europe/a-43265218> [Pristupljeno: 09.07.2019].
4. *Deutsche Welle*, [online]. (26.5.2018). Moja Europa: Erdogan i njemački Turci između dva identiteta. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/moja-europa-erdogan-i-njema%C4%8Dki-turci-izme%C4%91u-dva-identiteta/a-43938706> [Pristupljeno: 09.07.2019].
5. Prange, A. (08.06.2018). Integracija "Made in Germany". *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://forbes.com.cm/hr/integracija-made-in-germany/a-44111506> [Pristupljeno: 09.07.2019].
6. Riegert, B. (19.06.2018). Populistički marš kroz Europu. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/populisti%C4%8Dki-mar%C5%A1-kroz-europu/a-44279126> [Pristupljeno: 09.07.2019].
7. Chase, J. (26.07.2018). #AfD: Zapostavljaju li novinari ono što je zaista važno? Samoanaliza. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/afd-zapostavljaju-li-novinari-ono-%C5%A1to-je-zaista-va%C5%BE-no-samoanaliza/a-44834894> [Pristupljeno: 10.07.2019].
8. Hasselbach, C. (12.09.2018). "Desna strana" Europske unije. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/desna-strana-europske-unije/a-45446179> [Pristupljeno: 10.07.2019].
9. Felden, E. & Hein, M., von. (22.10.2018). Nevidljivi i opasni: selefije u Njemačkoj. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/nevidljivi-i-opasni-selefije-u-njema%C4%8Dkoj/a-45972357> [Pristupljeno: 10.07.2019].
10. Jung-Grimm, A. (06.11.2018). Kritike Marakeškog sporazuma i u Njemačkoj. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/kritike-marake%C5%A1kog-sporazuma-i-u-njema%C4%8Dkoj/a-46168142> [Pristupljeno: 10.07.2019].
11. Thurau, J. (09.11.2018). Komentar: Što je smiješno u bijedi izbjeglica? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/komentar-%C5%A1to-je-smije%C5%A1no-u-bijedi-izbjeglica/a-46223800> [Pristupljeno: 10.07.2019].
12. Scholz, K., A. (16.11.2018). Propala ljubav - Angela Merkel i istočni Nijemci. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/propala-ljubav-angela-merkel-i-isto%C4%8Dni-nijemci/a-46314955> [Pristupljeno: 10.07.2019].

13. Ehl, D. (10.12.2018). Tko je uopće pročitao Globalni sporazum o migraciji? *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/tko-je-uop%C4%87e-pro%C4%8Ditao-globalni-sporazum-o-migraciji/a-46664776> [Pristupljeno: 10.07.2019].
14. Pieper, O. (26.12.2018). Traume malih izbjeglica na vanjskim granicama EU-a. *Deutsche Welle*, [online]. Dostupno na: <https://www.dw.com/hr/traume-malih-izbjeglica-na-vanjskim-granicama-eu-a/a-46860417> [Pristupljeno: 10.07.2019].

Die Zeit

1. Grefe, C. & Ladurner, U. (02.04.2014). Macky Sall: "Investiert in Afrika und wir teilen den Profit". *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2014-04/macky-sall-senegal> [Pristupljeno: 11.07.2019].
2. Schenk, A. (31.07. 2014). Bete – und alles wird gut. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://de.qantara.de/inhalt/salafisten-in-deutschland-bete-und-alles-wird-gut> [Pristupljeno: 11.07.2019].
3. Kraetzer, U. (11.09.2014). Deutsche Kämpfer für den IS-Terror: Jung, männlich und krimiminell. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2Fpolitik%2Fdeutschland%2F2014-09%2Fdeutsche-islamisten-syrien-verfassungsschutz>. [Pristupljeno: 11.07.2019].
4. Dpa. (29.11.2015). Flüchtlingskrise: EU einigt sich mit Türkei auf Milliardenhilfen. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/2015-11/europaeische-union-gipfel-tuerkei-zusammenarbeit-fluechtlinge> [Pristupljeno:11.07.2019].
5. Dpa. (21.06.2016). Flüchtlinge: CSU fordert nach Axtangriff strengere Grenzkontrollen . *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-07/joachim-herrmann-csu-fluechtlinge> [Pristupljeno:12.07.2019].
6. Dpa. (08.09.2016). Flüchtlingspolitik: CSU erhält Beifall von AfD-Vize. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/ausland/2016-09/fluechtlingskrise-csu-einwanderung-beschaenkung> [Pristupljeno: 12.07.2019].
7. Biermann, K., Faigle, P., Geisler, A., Polke-Majewski, K. & Steffen, T. (19.09.2016). AfD Berlin: Offen nach Rechtsaußen. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-09/afd-berlin-wahl-abgeordnete-abgeordnetenhaus-rechtspopulismus/komplettansicht> [Pristupljeno:12.07.2019].

8. Dpa. (30.04.2017). Bundeswehr: "Hierarchien, Waffen, Uniform – das zieht manche an". *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2017-04/bundeswehr-rechtsextremismus-soldat-terrorverdaechtig> [Pristupljeno: 12.07.2019].
9. *Die Zeit*, [online]. (30. 04. 2017). Ursula von der Leyen: "Die Bundeswehr hat ein Haltungsproblem". Dostupno na: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2017-04/ursula-von-der-leyen-bundeswehr-kritik-haltungsproblem-soldat-terrorverdacht> [Pristupljeno: 12.07.2019].
10. Brauns, B., Geisler, A., & Polke-Majewski, K. (10.05.2017). Bundeswehr: Drei Verdächtige und ein rechtes Dunkelfeld. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2017-05/bundeswehr-rechtsextremismus-franco-a-faq> [Pristupljeno: 12.07.2019].
11. Dpa. (18.06.2017). Flüchtlinge: Afghanen werden seltener als Asylberechtigte anerkannt. *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-07/afghanistan-asylbewerber-erkennung-quoten-abschiebung> [Pristupljeno: 12.07.2019].
12. Cwiertnia, L. & Rudzio, K. (18.04.2018). Islamdebatte: Wie viele Muslime leben in Deutschland? *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/2018/17/islamdebatte-muslime-statistik-deutschland-kritik> [Pristupljeno: 12.07.2019].
13. Otto, J. (30.10.2018). Rechtsextremismus: "Auch ein kleiner Nazi kann ein guter Facharbeiter sein". *Die Zeit*, [online]. Dostupno na: <https://www.zeit.de/2018/45/rechtsextremismus-jugendliche-sachsen-schulen-projekt> [Pristupljeno: 12.07.2019].

Frankfurter Allgemeine Zeitung

1. FAZ, [online]. (29.12.2014). Ifo-Chef Sinn : "Migration ist ein Verlustgeschäft". Dostupno na: <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/ifo-chef-sinn-migration-ist-verlustgeschaeft-fuer-deutschland-13344263.html> [Pristupljeno: 13.07.2019].
2. Müller, R. (23.03.2016). Nach den Anschlägen in Brüssel : Wertegemeinschaft gegen den Terror. FAZ, [online]. Dostupno na: <https://www.faz.net/aktuell/politik/nach-den-anschlaegen-in-bruessel-wertegemeinschaft-gegen-den-terror-14140438.html> [Pristupljeno: 13.07.2019].
3. D'Inka, W. (14.05.2018). Der Hass hat viele Quellen. FAZ, [online]. Dostupno na: <https://www.faz.net/aktuell/rhein-main/frankfurt/kommentar-zu-kippa-tag-der-hass-hat-viele-quellen-15588536.html> [Pristupljeno: 13.07.2019].

Freie Presse

1. Dpa. (04.12.2015). Innenminister ärgern sich über lange Asylverfahren. Freie Presse, [online]. Dostupno na: <https://www.freiepresse.de/nachrichten/deutschland/innenminister-aergern-sich-ueber-lange-asylverfahren-artikel9374718> [Pristupljeno: 14.07.2019].
2. Freie Presse, [online]. (23.02.2016). CSU verschiebt Verfassungsklage gegen Merkels Flüchtlingspolitik. Preuzeto: welt.de. Dostupno na: https://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article152580242/CSU-verschiebt-Verfassungsklage-gegen-Merkels-Fluechtlingspolitik.html [Pristupljeno: 14.07.2019].
3. Freie Presse, [online]. (07.04.2016). Gauck fordert schnelle Integration. Preuzeto: Nordkurier.de [online]. Dostupno na: <https://www.nordkurier.de/nachrichten/ticker/gauck-fordert-schnelle-integration-0721778604.html> [Pristupljeno: 14.07.2019].
4. Dpa. (23.03.2018). Seehofer verspricht "null Toleranz" bei Extremisten. Preuzeto: Die Welt, [online]. Dostupno na: https://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article174823257/Seehofer-verspricht-null-Toleranz-bei-Extremisten.html [Pristupljeno: 14.07.2019].
5. Freie Presse, [online]. (22.07.2018). "Ausgehetzt": Zehntausende demonstrieren gegen CSU-Politik. Preuzeto: welt.de [online]. Dostupno na: http://www.welt.de/newsticker/dpa_nt/infoline_nt/brennpunkte_nt/article179798170/Ausgehetzt-Zehntausende-demonstrieren-gegen-CSU-Politik.html [Pristupljeno: 14.07.2019].
6. Bergmann, M. (20.09.2018). Der kuriose Kampf gegen Rechtsextremismus im sächsischen Schwarzenberg. Freie Presse, [online]. Dostupno na: <https://jungle.world/artikel/2018/38/zu-politisch-fuers-erzgebirge> [Pristupljeno: 14.07.2019].

QUANTARA:

1. El-Mafaalani, A. (17.02.2014). Finally growing up. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.qantara.de/content/integration-in-germany-finally-growing-up> [Pristupljeno: 15.07.2019].
2. Karimian, S. (26.03.2014). Attitudes to immigration in Germany. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.qantara.de/content/attitudes-to-immigration-in-germany-clear-differences-of-opinion> [Pristupljeno: 15.07.2019].
3. Kişi, M. (10.04.2014). Young Muslims in Germany: Forget, but don't forget. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.qantara.de/content/young-muslims-in-germany-forget-but-dont-forget> [Pristupljeno: 15.07.2019].

4. Marx, B. (22.09.2014). "No" to hatred and injustice. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/the-german-muslim-communitys-protest-against-extremism-no-to-hatred-and-injustice> [Pristupljeno: 15.07.2019].
5. Mende, C. (06.01.2015). Study on attitudes in "Post-migrant Germany": Do you love Germany? *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/study-on-attitudes-in-post-migrant-germany-do-you-love-germany> [Pristupljeno: 16.07.2019].
6. Mende, C. (10.03.2015). Jihad as a form of youth protest. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/interview-with-the-islam-scholar-lamya-kaddor-jihad-as-a-form-of-youth-protest> [Pristupljeno: 16.07.2019].
7. Nassehi, A. (09.12.2015). The refugee debate: What makes us German? *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/the-refugee-debate-what-makes-us-german> [Pristupljeno: 16.07.2019].
8. Zickgraf, A. (29.12.2015). How German textbooks present Islam and immigration. "Diversity is part of everyday life". *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/how-german-textbooks-present-islam-and-immigration-diversity-is-part-of-everyday-life> [Pristupljeno: 16.07.2019].
9. Nouripour, O. (15.06.2016). Germany's refugee debate: Integration is a two-way street. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/germanys-refugee-debate-integration-is-a-two-way-street> [Pristupljeno: 17.07.2019].
10. Kaddor, L. (21.09.2016). Integration in Germany: What is required of us. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/integration-in-germany-what-is-required-of-us> [Pristupljeno: 17.07.2019].
11. Bock, A. (07.04.2017). What it means to be German: Recognise the potential. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/what-it-means-to-be-german-recognise-the-potential> [Pristupljeno: 18.07.2019].
12. Topçu, C. (07.07.2017). Interview with German Turkish author Deniz Utlu: Beyond a binary identity. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/interview-with-german-turkish-author-deniz-utlu-beyond-a-binary-identity> [Pristupljeno: 18.07.2019].
13. Mende, C. (01.06.2018). Interview with the sociologist Farhad Khosrokhavar: Radicalisation in the suburbs. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/interview-with-the-sociologist-farhad-khosrokhavar-radicalisation-in-the-suburbs> [Pristupljeno: 19.07.2019].

14. Mende, C. (03.08.2018). The association "Deutsch Plus": Working for diversity in Germany. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/the-association-deutsch-plus-working-for-diversity-in-germany> [Pristupljeno: 19.07.2019].

15. Oberndörfer, D. (14.09.2018). The issue of immigration: German monoculture is a thing of the past. *Quantara.de* [online]. Dostupno na: <https://en.quantara.de/content/the-issue-of-immigration-german-monoculture-is-a-thing-of-the-past> [Pristupljeno: 19.07.2019].

SEKUNDARNI IZVORI:

Knjiga:

A

Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the origin spread of nationalism*. London and New York: Verso.

Arendt, H. (1951). *The origins of totalitarianism*. Berlin: Schocken Books.

B

Barracough, G. (1984). *The Origins of Modern Germany*. New York, London: W.W. Northon & Company.

Barrett, M. (1991). *The Politics of Truth*. Cambridge: Polity.

Barthes, R. (1972). *Mythologies*. New York: The Noonday Press, Farrar, Straus & Giroux.

Barthes, R. (1979). *Književnost, mitologija, semiologija*. Beograd: Nolit.

Barthes R. (2009). *Mitologije*. Zagreb: Pelago.

Bauman, Z. (1998). *Europe of Strangers*. Oxford: University of Oxford, Transnational Communities Programme.

Bauman, Z. (2004). *Europe: An unfinished adventure*. Cambridge: Polity.

Bauman, Z. (2004). *Identity: Conversations with Benedetto Vecchi*, Cambridge, UK: Polity Press.

Bauman, Z. (2009). *Postmoderna etika*. Zagreb: Agram.

Bauman, Z. (2011). *Tekuća modernost*. Zagreb: Pelago.

Bauman, Z. (2016). *No More Walls In Europe: Tear Them Down! A Chronicle of Crisis 2011-2016*. London: Social Europe Edition.

Baylis, J., Smith, S. & Owens, P. (2011). *The Globalization of World Politics: An introduction to international relations*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press.

Beck, U. (1986). *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt am Main: SuhrkampVerlag AG.

Becker, E. (1971). *The Birth and Death of Meaning: An interdisciplinary perspective on the problem of man*. 2nd ed. New York: The Free Press.

Becker, E. (1973). *The Denial of Death*. New York: Simon and Schuster.

Becker, E. (1975). *Escape from Evil*. New York: The Free Press.

Benhabib, S. (2004). *The rights of Others: aliens, residents and citizens*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bhabha, H. (1992). *The Location Of Culture*, 2nd ed. London: Routledge.

Blanuša, N. (2011). *Teorija zavjera i hrvatska politička zbilja 1980.-2007*. Zagreb: Plejada.

Bohon, S., A. & Conley, M. (2015). *Immigration and Population*. Cambridge: Polity Press.

Brockmann, S. & Trommler, F. (eds.) (1996). *Revisiting Zero Hour 1945: The Emergence of Postwar German Culture*. American Institute for Contemporary German Studies.

Brower, D., R. (2006). *The World in the Twentieth Century: From Empires to Nations*. 6th ed., New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Brubaker, R. (1992). *Citizenship and nationhood in France and Germany*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Butler, J., Laclau, E. & Žižek, S. (2007). *Kontingencija, hegemonija, univerzalnost*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

C

Calvocoressi, P. (2003). *Svjetska politika nakon1945*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Cassirer, E. (1972). *Mit o državi*. Beograd: Nolit.

Chandler, D. (2007). *Semiotics: the basics*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Campbell, J. (2004). *Pathways to Bliss: Mythology and personal transformation*. Novato (CA): New World Library.

D

Danesi, M., (2004). *Messages, Signs, and Meanings: A Basic Textbook in Semiotics and Communication Theory*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.

Dainotto, R., M. (2007). *Europe: in theory*. Durham and London: Duke University Press.

Delanty, G. & Rumford, C. (2005). *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. London: Routledge.

Diez, Medrano, J. (2003). *Framing Europe: Attitudes in Germany, Spain and the UK*. Princeton N.J.: Princeton University Press.

Dirlmeier, U. et.al. (1999). *Povijest Njemačke*. Zagreb: Barbat.

Dukovski, D. (2005). *Povijest Srednje i Jugoistočne Europe 19. i 20. stoljeća*, I. dio. Zagreb: Alinea.

E

Eco, U. (1973). *Kultura, informacija, komunikacija*. Beograd: Nolit.

Eliade, M. (2004). *Aspekti mita*. Zagreb: Demetra.

F

Fazi, T. (2014): *The Battle for Europe: How an elite hijacked a continent and how we can take it back*. London: Pluto Press.

Freud, S. (1921/1991). Group psychology and the analysis of the ego. U: *Civilization, Society and Religion, Vol. 12 Selected Works*, New Ed edition 1991. Harmondsworth: Penguin.

Freud, S. (2002). *Civilization and Its Discontents*. London: Penguin Classics.

Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London: Tavistock Publications Ltd.

Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications Ltd.

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: the birth of the prison*. New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1981). *The History of Sexuality, Volume 1*. Harmondsworth: Penguin.

Foucault, M. (1984). Nietzsche, genealogy, history. U: P. Rabinow, ed., *The Foucault Reader*. Hamondsworth: Penguin.

Foucault, M. (1987). *The Use of Pleasure*, Hamondsworth: Penguin.

Foucault, M. (1988). *The Care of the Self*, Hamondsworth: Penguin.

Fox, J. (2001). *Chomsky i globalizacija*. Zagreb: Jesenski i Turk.

G

Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self Identity: Self and Society in the late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Gellner, E. (1994). *Encounters with nationalism*. Oxford: Backwell.

Genovese, M., A. & Steckenrider, J., S. (eds.) (2013). *Women as Political Leaders: Studies in Gender and Governing*. New York & Hove: Routledge.

Gering, K. (ed.) (2001). *Fremde Körper: Zur Konstruktion des Anderen in Europäischer Diskursen*, Berlin: Dahlem University Press.

Giddens, A. (1994). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.

Giddens, A. (2007). *Europe in the Global Age*. Cambridge: Polity Press.

Gillespie, M. & Toynbee, J. (eds.) (2006). *Analysing Media Texts*. Maidenhead: Open University Press.

Gilroy, P. (1994). *The Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. London: Verso.

Girardet, R. (2000). *Politički mitovi i mitologije*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Goldin, J., Cameron, G. & Balarjan, M. (2011). *Exceptional people: How migration shaped our world and will define our future*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Gottschalk, P. & Greenberg, G. (2007). *Islamophobia: Making Muslims the Enemy*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Gramsci, A. (1999). *Selection from the Prison Notebooks*. London: The Eclectic Book Company Ltd.

Griffin, E., Ledbetter, A. & Sparks, G. (2015). *A First Look at Communication Theory*, 9th ed. New York: McGraw-Hill Education, pp. 426-437.

Gutmann, A. & Taylor, C. eds. (1994). *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press.

H

Haas, H., Castles, S. i Miller, M. J. (2019). *The Age of Migration*. International Population Movements in the Modern World. 6th. ed. Basingstoke: Macmillan Publishers Ltd.

Heath, S. (1981). *Questions of Cinema*. Basingstoke: Macmillan.

Habermas, J. (1994). Struggles for recognition in the democratic constitutional state. U: A. Gutmann (ed.) *Multiculturalism, Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press, str. 107-148.

Habermas, J. (2002). *The Post-national constellation*. Cambridge: Polity.

Hall, S. (1990). Cultural identity and diaspora. U: J. Rutherford, ed., *Identity*. London: Lawrence & Wishart.

Hall, S. (1992). The question of cultural identity. U: S. Hall, D. Held & T. McGrew, eds., *Modernity and its Failures*. Cambridge: Polity Press.

Hall, S. & Gieben B., eds., (1992). *Formations of Modernity*. Milton Keynes (UK):The Open University.

Hall, S. (1995). Fantasy, identity, politics. U: E. Carter, J. Donald & J. Squites, eds., *Cultural Remix: Theories of Politics and the Popular*. London: Lawrence & Wishart.

Hall, S. (1995). New Cultures for Old. U: D. Massey, & P. Jess, eds., *A Place in the World*. Oxford: Oxford University Press.

Hall, S. (1996). When was the post-colonial?. U: L. Curti & I. Chambers, eds., *The Post-Colonial in Question*. London: Routledge.

Hall, S. (1996). Introduction: Who Needs 'Identity. U: S. Hall & P. Gay, du., eds., *Questions of Cultural Identity*. London: Sage, str. 1–17.

Hall, S. (1996). *Critical Dialogues in Cultural Studies*. U: D. Morley, & K., H. Chen, eds., London: Routledge.

Hall, S., Held, D., Hubert, D. & Thompson, K. (eds.) (1996). *Modernity: An Introduction to Modern Societies*. Oxford: Blackwell Publications.

Hall, S. (ed.), (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publication Ltd.

Hall, S. (1999). Encoding/Decoding. U: S. During, ed. *The Cultural Studies Reader*, 1st. ed. London and New York: Routledge, str. 507-517.

Hannerz, U. (1992). *Cultural Complexity: Studies in the social organization of meaning*. New York: University Press of California, Columbia and Princeton.

Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*. Cambridge MA & Oxford UK: Blackwell.

Heater, D. (2004). *A Brief History of Citizenship*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Heywood, A. (2012). *Political Ideologies: An Introduction*. Hampshire (UK): Pelgrave Macmillan.

Hirst, P. (1979). *On Law and Ideology*. Basingstoke: Macmillan.

I

Innerarity, D. (2016). *Governance in the new global disorder: Politics for a post-sovereign society*. New York: Columbia University Press.

J

Jansen, Y., Celikates, R. & Bloois, J.de, eds. (2015). *The irregularization of migration in contemporary Europe: Detention, deportation, drowning*. London: Rowman & Littlefield International Ltd.

Jaraus, K., H. & Geyer, M. (2003). *Shattered Past: Reconstructing German Histories*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Johnson, P. (2007). *Moderna vremena. Povijest svijeta od 1920-ih do 2000*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Jørgesen, M. & Phillips, L. J., (2012). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.

K

Kardum, L. (2009), *Suton stare Europe: Europska diplomacija i Prvi svjetski rat*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.

Kissinger, H. (2000). *Diplomacija*. Zagreb: Golden marketing.

Koser, K. (2007) *International migration: A short history*, Oxford: Oxford University Press.

Kornelius, S. (2013). *Angela Merkel: The chancellor and her world*, Hamburg: Hoffmann and Campe Verlag.

Krajina, Z. i Blanuša, N. (ur.). (2016). *Why the Balkans, Why Now, Who Cares?* London: Rowman & Littlefield.

Kraus, P., A. (2008). *A Union Diversity: Language, identity and polity building in Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.

Kristeva, J. (1991). *Strangers to ourselves*. New York, Oxford: Columbia University Press.

Krossa, A. S., ed. (2011) *Europe in a global context*, Basingstoke, Hapshire: Pelgrave Macmillan.

L

Lacan, J. (1977). *The Four Fundamental Concepts of Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.

Laclau, E & Mouffe, C. (1985). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.

Laclau, E. (1988). Metaphor and social antagonisms. U: C. Nelson & Grossberg, L. eds. *Marxism and the interpretation of culture*. Urbana: University of Illinois.

Laclau, E. (1990). *New Reflections on the Revolution of Our Time*. London: Verso.

- Laclau, E. ed. (1994). *The making of political identities*. London/New York: Verso.
- Laclau, E. (2000). Foreword. U: D. Howarth, A., J. Norval & Y. Stavrakakis, eds. *Discourse theory and political analysis: identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University Press.
- Laing, R., D. (2010). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*. London: Penguin.
- Langenbacher, E. ed. (2015) *The Merkel Republic: an appraisal*. Oxford: Berghahn Books.
- Langguth, G. (2006). *Angela Merkel*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Laplanche, J. & Pontalis, J., B. (1992). *Rječnik psihoanalize*. Zagreb: August Cesarec.
- Laquer, W. (2008). *Posljednji dani Europe: Epitaf za jedan stari kontinent*. Zagreb: Prometej.
- Le Bon, G. (2009). *Psychology of Crowds*. Southampton: Sparkling Books Ltd.
- Le Rider, J. (1998). *Mitteleuropa*. Zagreb: Barbat.
- Lever, P. (2018): *Kako Berlin vlada Europom*. Zagreb: Profil.
- Liulevicius, V., G. (2009). *The German Myth of the East: 1800 to the Present*. Oxford: Oxford University Press.
- Longhi, V. (2013). *The immigrant war: A global movement against discrimination and exploitation*. Bristol: The Policy Press.
- Lytard, J., F. (1984). *The Postmodern Condition*. Manchester: Manchester University Press.
- M**
- Matijašević, Ž. (2006). *Strukturiranje nesvjesnog: Freud i Lacan*. Zagreb: AGM.
- Mazower, M. (2004): *Mračni kontinent*. Zagreb: Prometej.
- Milardović, A. (2013). *Stranac i društvo: Fenomenologija stranca i ksenofobija*. Zagreb: Panliber.
- Morley, D. (2000). *Home territories: Media, mobility and identity*. London: Routledge.
- Morley, D. & Robins, K. (1995). *Spaces of identity: Global media, Electronic landscapes and Cultural boundaries*. London: Routledge.
- Mouffe, C. ed. (1996). *Deconstruction and pragmatism*. London/New York, Routledge.
- Münkler, H. (2018). *Die Deutschen und ihre Mythen*. 5. Ausgabe. Hamburg: Rowohlt Tschenbuch Verlag.
- Murray, D. (2018). *Čudna smrt Europe: Imigracija, identitet, islam*. Zagreb: Egmont d.o.o.

O

Osborne, P. (1995). *The Politics of Time*. London: Verso.

P

Parekh, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism, Cultural Diversity and Political Theory*. New York: Pelgrave.

Persson, H., A., Petersson, B. & Stokholm B., C. (eds.) (2015). *Playing Second Fiddle? Contending Visions of Europe's Future Development*. Malmö: Universus Academic Press, str. 9-26.

Pieterse, J.N. (1995). *Unpacking the West: How european is Europe*. U: Pieterse, J.N. i Parekh, B. (ur.) *The decolonization of imagination. Culture, knowledge and power*. London and New Jersey: Zed Books Ltd.

Preis, L. (2008). *Rethinking Transnationalism*. London and New York: Routledge.

R

Risse, T. (2010). *A Community of Europeans: Transnational identities and public spheres*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

S

Sassatelli, M. (2009). *Becoming Europeans: Cultural identity and cultural policies*, London: Pelgrave Macmillan.

Shoshan, N. (2016). *The management of hate: nation, affect and governance of right-wing extremism in Germany*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.

Shulze, H. (1996). *Germany: A new history*. München: C.H. Beck Verlagsbuchhandlung.

Sim, S. (1997). Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. U: N. Parker & S. Sim eds. *The AZ guide to modern social and political theorists*. London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.

Simms, B. (2013). *Europe: The Struggle for Supremacy from 1453 to the Present*. New York: Basic Books.

Seitz, J., L. & Hite, K., A. (2012): *Global Issues: An Introduction*. 5th ed. Chichester: Wiley-Blackwell.

Smith, A., D. (2003). *Nacionalizam i modernost*. Zagreb: FPZG Sveučilišta u Zagrebu.

Smith, A., M. (1999). *Laclau and Mouffe: The radical democratic imaginary*. London/New York: Routledge.

Š

Škiljan, D. (1980). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.

Škiljan, D. (1988). *Jezična politika*. Zagreb: Naprijed.

Škiljan, D. (1998). *Javni jezik*. Beograd: XX vek.

T

Taylor, C. (1994). The Politics of Recognition. U Gutmann, A. ed. *Multiculturalism, Examining the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press, str. 25-74.

Todorova, M. (2009). *Imagining the Balkans*. Oxford: Oxford University Press.

Tomanić Trivundža, I. (2013). National Identity, Press Photography and the Temporal Depth of News. U: I. Tomanić Trivundža, N. Carpentier, H. Nieminen et. al. *Past, future and change: Contemporary analysis of evolving media scapes*. Ljubljana: Faculty of Social Science.

Torring, Jacob (1999) *New theories of discourse. Laclau, Mouffe and Žižek*. Oxford: Blackwell.

Tudor, H. (1972). *Political myth*. London: Pall Mall Press Ltd.

V

Vascik, G., S. & Sadler, M., R. eds. (2016). *The Stab-in-the-Back: Myth and the Fall of the Weimar Republic*. London and New York: Bloomsbury Publishing Plc.

Voloshinov, V., N. (1973). *Marxism and the Philosophy of Language*. New York and London: Seminar Press.

Vezovnik, A. (2009). *Diskurz*. Knjižna zbirka Psihologija vsakdanjega življenja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

Z

Zimmermann, K., F. ed. (2005). *European migration: What do we know?* Oxford: Oxford University Press.

Ž

Žmegač, V. (2006). *Od Bacha do Bauhauasa: Povijest njemačke kulture*. Zagreb: Matica hrvatska.

W

Watson, P. (2010). *The German Genius*. London: Simon & Schuster UK Ltd.

Wehler, H., U. (2005). *Nacionalizam, povijest, oblici posljedice*. Zagreb: Jesenski i Turk.

Wilmer, F. (2002). The Social construction of Myth. U: D. Jović, *Rat i mit*. Zagreb: Fraktura.

Wolff, L. (1994). *Inventing Eastern Europe: The Map of civilization on the mind of the Enlightenment*. Redwood City (CA): Stanford University Press.

Y

Yin, R. (1994). *Case Study Research - Design and Methods*. Thousand Oaks London New Delhi: SAGE Publication.

Stručni i znanstveni članci na mrežnim stranicama:

A

Anitasari, D. (2018). Critical Discourse Analysis: Mass Media. Dostupno na: <https://osf.io/preprints/inarxiv/a23y6/> [Pristupljeno: 5.8. 2020].

Arndt, K. (2016). Transitions of a Myth? The Idea of a Language-Defined *Kulturnation* in Germany. Los Angeles (UCLA). *New German Review: A Journal of Germanic Studies*, 27 (1). Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/38h3c5hs> [Pristupljeno: 19.1.2019].

B

Balibar, E. (2013). Out of the interregnum. *openDemocracy*, 16 May. Dostupno na: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/out-of-interregnum/> [Pristupljeno: 15.2.2019].

Balibar, E. (2004). Europe as Borderland. The Alexander von Humboldt Lecture. U: *Human Geography*. University of Nijmegen. Dostupno na: <http://gpm.ruhosting.nl/avh/Europe%20as%20Borderland.pdf> [Pristupljeno: 25.7.2019].

Bardici, M.V. (2012). A Discourse Analysis of Media Representation of Social Media for Social Change - The Case of Egyptian Revolution and Political Change. Master Thesis, University of Malmö. Dostupno na: <https://muep.mau.se/handle/2043/14121> [Pristupljeno: 17.8. 2020].

Bauböck, R. (2008). Stakeholder Citizenship: An Idea whose Time has come. *Transatlantic Council on Migration*, MigrationPolicy Institute. Dostupno na <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/Baubock-FINAL%5B1%5D.pdf> [Pristupljeno: 16.7.2016].

Bauman, Z. (1998). Europe of strangers. U: A. Rogers, (ed.), Working Paper Series. *Transnational Communities Programme*, WPTC 98-3. Dostupno na: www.transcomm.ox.ac.uk [Pristupljeno: 3.9.2018].

Bideleux, R. (2015). The "Orientalization" and "de-Orientalization" of East Central Europe and the Balkan Peninsula. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, 23:1, 9-44. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1080/0965156X.2015.1068581> [Pristupljeno: 2.7.2020].

Brah, A. (1992). Difference, diversity and differentiation. *International Review of Sociology*, 2(2), str. 53-71.

Dostupno na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03906701.1991.9971087> [Pristupljeno: 23.11.2019].

Brown, B. & Cousins, M. (1980). The linguistic fault. *Economy and Society*, 9(3). Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03085148008538597> [Pristupljeno: 25.10.2019].

C

Caraus, T. (2014). Jacques Derrida and the 'Europe of hope'. *openDemocracy*, 23 June. Dostupno na: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/jacques-derrida-and-europe-of-hope/> [Pristupljeno: 1.8.2017].

Cebotari, V. (2016). Civic, ethnic, hybrid and atomised identities in Central and Eastern Europe. *Identities*, 23(6), str. 648-666, DOI: 10.1080/1070289X.2015.1059338.

Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/279873370_Civic_ethnic_hybrid_and_atomised_identities_in_Central_and_Eastern_Europe [Pristupljeno: 12.6.2018].

Carvalho, A. (2000). Discourse Analysis and media texts: a critical reading of analytical tools. *CECS Centro de Estudos de Comunicação e Sociedade*, str. 1-40. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/288984827_Discourse_analysis_and_media_texts_a_critical_reading_of_analytical_tools [Pristupljeno: 25.7. 2020].

Č

Čolović, I. (2013). Balkanist Discourse and its Critics. *Hungarian Review*, 4 (2). Dostupno na: http://hungarianreview.com/article/balkanist_discourse_and_its_critics [Pristupljeno: 30.5.2016].

D

Dabirimehr, A. i Fatmi, T., M. (2014). Laclau and Mouffe's Theory of Discourse. *Journal of Novel Applied Sciences*, 3(11), str. 1283-1287. Dostupno na: <http://jnasci.org/wp-content/uploads/2014/12/1283-1287.pdf> [Pristupljeno: 15.5.2019].

Denisiyk, S., G. i Neprytska, T., I. (2015). Instrumental influence of political myths on the formation of the political and cultural space. *Świat Idei i Polityki*, svezak 14, str. 81-93.

Dostupno na:

<http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13104/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Pristupljeno: 22.3.2019].

Dostal, J. M. (2015). The Pegida Movement and German Political Culture: Is Right-Wing Populism Here to Stay? *The Political Quarterly*, 86(4), 523-531. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-55598-0>.

Đ

Đurin, S. (2017). O poststrukturalističkoj teoriji diskursa kroz raspravu o uvođenju pojma "brak". *Stud. ethnol. Croat.*, vol. 29, str. 331 - 356. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/191697> [Pristupljeno: 20.6. 2020].

Dž

Džinić, I. (2015.). Filozofija i politički mitovi: Izazovi koncepta Ernsta Cassirera. *Obnovljeni život*, 70 (4), str. 487–498. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/156790> [Pristupljeno: 27.11.2018].

E

Everett, A. (2016). The Genesis of the Sonderweg. *International Social Science Review*, 91 (2), članak 1. Dostupno na: <http://digitalcommons.northgeorgia.edu/issr/vol91/iss2/1> [Pristupljeno: 19.12.2018].

F

Faiz, S. A. (2014). Mass media discourse: A Critical Analysis Research Agenda. *Pertanika Journal, Soc. Sci. & Hum.* 22 (S): 1-16. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/283656462_Mass_media_discourse_A_critical_analysis_research_agenda [Pristupljeno: 17.7. 2020].

G

Gesley, J. (2017). Germany: The Development of Migration and Citizenship Law in Post-war Germany. *The Law Library of Congress*. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/help/migration-citizenship/migration-citizenship-law-postwar-germany.pdf> [Pristupljeno: 19.1.2019].

Genova, De., N. (2015). In the Land of the Setting Sun. *Journal für kritische Migrations und Grenzregimforschung* 1(2). Dostupno na: https://kclpure.kcl.ac.uk/portal/files/55702893/15.de_genova_pegida_islamization_patriotic_europeanism.pdf [Pristupljeno: 24.3.2018].

Gilbert, J. (2017). The Crisis of Cosmopolitanism. Dostupno na: <https://www.stuarthallfoundation.org/resource/the-crisis-of-cosmopolitanism/>. [Pristupljeno: 21.10.2019].

Grabow, K. (2016). Pegida and the Alternative für Deutschland: two sides of the same coin? *European View*, 15, str. 173-181. Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12290-016-0419-1>. [Pristupljeno: 14.8.2018].

H

Hall, S. (1985). Signification, representation and ideology. Althusser and the post-structuralist debates. *Critical Studies in Mass Communication*, 2(2). Dostupno na: https://pages.mtu.edu/~jdslack/readings/CSReadings/Hall_Signification_Representation_Ideology.pdf. [Pristupljeno: 15.10.2018].

Hall, S. (2001). Kome treba identitet?, *Reč. Časopis za književnost i kulturu i društvena pitanja*, 64/10. Dostupno na: <https://www.fabrikaknjiga.co.rs/rec/64/215.pdf> [Pristupljeno: 23.11.2017].

Halmi, A., Belušić, R. i Ogresta, J. (2004). Socijalnokonstruktivistički pristup analizi medijskog diskursa. *Medijska istraživanja*, (god. 10, br. 2), str. 35-50. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=36230 [Pristupljeno: 25.10.2019].

Hannam, K., Sheller, M. i Urry, J. (2006). Editorial: Mobilities, Immobilities and Moorings. *Mobilities*, 1 (1), str. 1-22. Dostupno na: DOI: 10.1080/17450100500489189. [Pristupljeno: 21.11.2020].

Hassan, A. (2018). Language, Media, and Ideology: Critical Discourse Analysis of Pakistani News Bulliten Headlines and Its Impact on Viewers. *SAGE Open*, str. 1-15. Dostupno na: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2158244018792612> [Pristupljeno: 27.6. 2020].

Hemel, U. (2012). Religion Migration and Human Dignity. *Fair Observer*. Dostupno na: <https://www.fairobserver.com/region/europe/religion-migration-and-human-dignity/> [Pristupljeno: 15.10.2017].

Hindy, L. (6.9.2018). Germany's Syrian Refugee Integration Experiment. *The Century Foundation*. Dostupno na: <https://tcf.org/content/report/germanys-syrian-refugee-integration-experiment/> [Pristupljeno: 15.1.2019].

J

Jansen, C. (2011). The Formation of German Nationalism, 1740–1850. U: H. Wasler Smith, ed. *The Oxford Handbook of Modern German History*, DOI:10.1093/oxfordhb/9780199237395.013.0011. Dostupno na: https://www.academia.edu/37245013/The_Formation_of_German_nationalism_1750_1850_ [Pristupljeno: 10.7.2019].

K

Karnitschnig, M. (12.10.2015). Germany's identity crisis: As refugees keep coming, Germans ask "Who are we?" *politico.eu* [online]. Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/german-identity-threat-refugees-migration-merkel/> [Pristupljeno: 15.7. 2016].

Kocka, J. (1988). German History before Hitler: The Debate about the German Sonderweg. *Journal of Contemporary History*, 23 (1), pp. 3-16. Dostupno na: https://www.uio.no/studier/emner/hf/iakh/HIS2351/h11/undervisningsmateriale/HIS2351_Kocka_HistoryBefore%20Hitler.pdf. [Pristupljeno: 15.6.2019].

Kovač, T. (2009). Islam kao paradigma suvremenom europskom društvu i kršćanskoj misli. *Nova prisutnost* 7 (2), str. 207-220. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/4278>. [Pristupljeno: 19.6.2019].

Krajina, Z. (2009). "Mapping" the "Other" in Television News on International Affairs: BBC's 'Pre-Accession' Coverage of EU Membership Candidate Croatia. *Politička misao*, 46 (5), str. 140-170. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=84569[Pristupljeno: 19.6.2017].

Kremer, A. (2016). Transitions of a Myth? The Idea of a Language-Defined Kulturation in Germany. *New German Review: A Journal of Germanic Studies*. Los Angeles: UCLA, 27(1). Dostupno na: <https://escholarship.org/uc/item/38h3c5hs>. [Pristupljeno: 10.1.2019].

Koludrović, B. (2011). Kome treba identitet. *Drugost: časopis za kulturne studije*, 3/2011. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77689> [Pristupljeno: 15.1.2020].

L

Lakić, I. (2009). Modeli analize diskursa novinskih članaka. *Riječ*, 2/2009, str. 91-108. Dostupno na <http://see-articles.ceon.rs/data/pdf/0354-6039/2009/0354-60390902091L.pdf> [Pristupljeno: 22.5. 2020].

Luketić, K. (2008). Bijeg s Balkana. *Zarez*, 7. veljače. Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/bijeg-s-balkana> [Pristupljeno: 30.5.2016].

La Baume, M., de. (27.8. 2017). Angela Merkel defends open border migration policy. *Politico.eu*. [online]. Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-defends-open-border-migration-refugee-policy-germany/> [Pristupljeno: 27.7.2019].

M

Maslov, G. (2009). Laclau i Mouffe o (ne)mogućnosti društva. *Filozofska istraživanja*, 29 (1), str. 179–190. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/41076> [Pristupljeno: 10.5. 2019].

Massey, D. (1991). A Global Sense of Place. *Marxism Today*, June 1991, str. 24-29. Dostupno na: http://banmarchive.org.uk/collections/mt/pdf/91_06_24.pdf [Pristupljeno: 17.5. 2021].

Mudde, C. (2004). The populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, vol. 39 (4), str. 541-563. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x> Dostupno na: <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/populist-zeitgeist/2CD34F8B25C4FFF4F322316833DB94B7> [Pristupljeno: 17.6. 2019].

N

Nedeljković, S. (2006). Mit, religija i nacionalni identitet: Mitologizacija u Srbiji u periodu nacionalne krize. *Etnoantropološki problemi*. N.S. 1/2006.

O

O'Keeffe, A. (2006). Media and Discourse Analysis. U: A. O'Keeffe. *Investigating Media Discourse*. London: Routledge, str. 441-454.

Dostupno na: <https://dspace.mic.ul.ie/bitstream/handle/10395/1681/O%20?sequence=2> [Pristupljeno: 17.7. 2020].

Oppong, S., H. (2013). Religion and Identity. *American International Journal of Contemporary Research*, svezak 3, br. 6.

Dostupno na: https://www.ajcernet.com/journals/Vol_3_No_6_June_2013/2.pdf [Pristupljeno: 10.10. 2017].

P

Pavelić, A. & Čačić-Kumpes, J. (2015). Islam, islamofobija i Zapad: suprotstavljeni pogledi i društvena stvarnost. *Migracijske i etničke teme*, godina 31 (3), str. 407–427. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/154757> [Pristupljeno:19.7.2019].

Peitsch, H. (2002). Is *Kultur*nation a Synonym for National Identity? *Studies in 20th Century Literature*, 26 (2), <https://doi.org/10.4148/2334-4415.1541>. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/271108874_Is_Kultur_nation_a_Synonym_for_National_Identity [Pristupljeno:10.10.2018].

Prickett, D. (2001). Locating the German Nation: Interview with Dr. Stephen Brockmann. Cincinnati: *Focus on German Studies*, Volume 8. Dostupno na: <https://drc.libraries.uc.edu/handle/2374.UC/1940> [Pristupljeno:19.5. 2019].

Portes, A. (1997). *Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities*. Dostupno na: http://maxweber.hunter.cuny.edu/eres/docs/eres/SOC217_PIMENTEL/portes.pdf [Pristupljeno: 21.3. 2020].

Pyszczynski, T., Greenberg, J. & Solomon, S. (1999). Dual-Process Model of Defence Against Conscious and Unconscious Death-Related Thoughts: An Extension of Terror Management Theory. The American Psychological Association: *Psychological Review*,106 (4), str. 835-845. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/12741496_A_Dual-Process_Model_of_Defense_Against_Conscious_and_Unconscious_Death-Related_Thoughts_An_Extension_of_Terror_Management_Theory [Pristupljeno:19.5. 2019].

R

Robins, K. (2014). Europe and its Complexity. What Would Like to Be Said? *Cultural Politics*, 10 (3), str. 261-274. Duke University Press. Dostupno na: DOI: 10.1215/17432197-2795657 [Pristupljeno:19.11. 2020].

S

Sassatelli, M. (2002). Imagined Europe: The shaping of a European cultural identity through EU cultural Policy. *European Journal of Social Theory*, 5 (4), str. 435-51. Dostupno na: https://www.academia.edu/3140828/Imagined_Europe_The_Shaping_of_a_European_Cultural_Identity_Through_EU_Cultural_Policy [Pristupljeno:19.3.2019].

Schümer, D. (2013). Giorgio Agamben, *Zarez*, 11. lipnja. Dostupno na: <http://www.zarez.hr/clanci/giorgio-agamben> [Pristupljeno: 19.1.2017].

Schwemmer, C. (2018). Social Media Strategies of Right-Wing Movements - The Radicalization of Pegida. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/312372019> [Pristupljeno: 19.1.2019].

Š

Škorić, M., Kišjuhas, A. i Škorić, J. (2016). Poverenje i ontološka sigurnost u mrežama društveno marginalizovanih populacija. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga XLI-2*. [Pristupljeno: 19.8.2018].

T

Tharn, M. i Boehnke, L. (2015). The value-based Nationalism of Pegida. *Journal for Derdicalization*, ljeto/15, br. 3.

Dostupno na: <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/viewFile/21/21>. [Pristupljeno: 12.7.2016].

Todorova, M. (1996). Konstrukcija zapadnog diskursa o Balkanu, *Etnološka tribina* 19, str. 25-41. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=120088. [Pristupljeno: 2.6.2016].

Tomanić Trivundža, I. (2004). Delo's Orientalist Gaze: Framing the Images of the Iraq War. *Medijska istraživanja* (god. 10, br. 2), str. 83-98. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr> [Pristupljeno: 2.4.2021].

Tomić-Koludrović, I. i Knežević, S. (2004). Konstrukcija identiteta u mikro-makro kontekstu. *Acta Iader*, 1/2004, str. 109-126. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/190044>. [Pristupljeno: 12.5.2019].

Torfig, Jacob. (2005). Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges. U: D. Howarth & J. Torfig, *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*. New York: Palgrave, 1-32. Dostupno na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-52986-8_3. [Pristupljeno: 19.12.2019].

Z

Ziegler, T., D. (2018). The Populist Hoax - Getting the Far Right and Post-Fascism Wrong. Dostupno na: <https://www.socialeurope.eu/the-populist-hoax-getting-the-far-right-and-post-fascism-wrong>. [Pristupljeno: 19.12.2018].

Zlatar, J. (2008). Anthony Giddens: Refleksivna projekcija osobnosti. *Revija za sociologiju*, vol. 39, br.3, str. 161-182. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/31617> [Pristupljeno: 10.10.2017].

W

Walton, S. i Boon, B. (2014). Engaging with a Laclau & Mouffe informed discourse analysis: a proposed framework. *Qualitative Research in Organizations and Management*, Vol. 9 No. 4, pp. 351-370. <https://doi.org/10.1108/QROM-10-2012-1106> Dostupno na: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/QROM-10-2012-1106/full/html> [Pristupljeno: 19.12.2019].

Izvješća i dokumenti:

Berry, M., Garcia-Blanco, I. i Moore, K. (2015). *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*. Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies. Dostupno na: <https://www.unhcr.org/56bb369c9.pdf> [Pristupljeno: 15.6.1.2018].

Gesley, J. (2017). *Germany: The Development of Migration and Citizenship Law in Post-war Germany*. The Law Library of Congress. Dostupno na: <https://www.loc.gov/law/help/migration-citizenship/migration-citizenship-law-postwar-germany.pdf> [Pristupljeno: 19.1.2019].

Hailbronner, K. & Farahat, A. (2015). *Country Report on Citizenship Law: Germany*. EUDO Citizenship Observatory. Dostupno na: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/34478/EUDO_CIT_2015_02-Germany.pdf [Pristupljeno: 15.4.2019].

Social Europe Report (2015). *Understanding Pegida in Context*. Dostupno na: <https://www.socialeurope.eu/wp-content/uploads/2015/03/Pegida-eBook.pdf>

POPIS ILUSTRACIJA I DODATAKA

Slika 1. Barthesov model označavanja

izvor: <https://www.slideshare.net/jfgreen71/barthes-20758967>

Slika 2. Hallov model kodiranja/dekodiranja

Izvor: https://www.google.com/search?q=hall,+stuart:+coding/decoding+pdf&client=firefox-b d&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=ihaaWISsq0Q-pM%253A%252CkSJ7GTGwTsURM%252C_&vet=1&usg=AI4_kRgOb44P29uk9pV0KYqDBJpSQZQDA&sa=X&ved=2ahUKEwjrhIuRoPnpAhWH16YKHaaGDSYQ9QEwBHoECAoQBQ&biw=1600&bih=739#imgrc=iJJltZWj1RusnM&imgdii=8dpnCM2WAtlYnM

Tablica 1. Prikaz odnosa analiziranih njemačkih stranaka prema određenim političkim pitanjima

Tablica 2. Podjela članaka prema žanrovima i glasilima

Tablica 3. Osnovni podaci o korištenim medijskim izvorima

Tablica 4. Prikaz ključnih označitelja

Tablica 5. Podjela istraživanih subjektivnih pozicija prema kategorijama unutar lanaca ekvivalencije

Tablica 6. Prikaz punjenja značenjem glavnog označitelja imigranti u 2014. godini

Tablica 7. Prikaz punjenja značenjem glavnog označitelja njemački džihadisti u 2014. godini

Tablica 8. Prikaz tema za 2014. godinu prema glasilima

Tablica 9. Prikaz antagonizama i hegemonije vezane uz glavnog označitelja imigranti u 2015. godini

Tablica 10. Odnos Nijemaca prema religiji, te razlika između islama i "lego-islama"

Tablica 11. Prikaz tema za 2015. godinu prema glasilima

Tablica 12. Odnos aktera prema čvorištu migracije, te s tim povezani antagonizmi i hegemonija (2016.godina)

Tablica 13. Primjena modela Laclau i Mouffe na glavne označitelje njemački džihadisti i desni njemački ekstremisti i mitove: otvorena vrata i islamizacija (2016. godina)

Tablica 14. Prikaz tema za 2016. godinu prema glasilima

Tablica 15. Prikaz ključnih označitelja, antagonizama i hegemonije za 2017. godinu

Tablica 16. Prikaz tema za 2017. godinu prema glasilima

Tablica 17. Prikaz odabranih tema u 2018. korištenjem modela Laclau i Mouffe

Tablica 18. Polarizacija u istočnonjemačkim saveznim državama u odnosu na migrantsko pitanje

Tablica 19. Prikaz tema za 2018. godinu prema glasilima

Tablica 20. Primjer analize članka za 2014. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Tablica 21. Primjer analize članka za 2015. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Tablica 22. Primjer analize članka za 2016. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Tablica 23. Primjer analize članka za 2017. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Tablica 24. Primjer analize članka za 2018. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Prilog 1. "Pegida" i njemačka politika

Prilog 2. Tvrđava Europa: migracijska politika u krizi

Prilog 3. Što je njemačko?

Prilog 4. Njemačke vojarne kao okupljališta ekstremnih desničara

Prilog 5. Propala ljubav - Angela Merkel i istočni Nijemci

POPIS KRATICA I AKRONIMA

AfD = Alternative für Deutschland /hrv. Alternativa za Njemačku

AnKer = **An**kunft, **k**ommunale **V**erteilung, **E**ntscheidung und **R**ückführung /hrv. dolazak, podjela po općinama, odluka i povratak/deportacija

APO = Außerparlamentarische Opposition /hrv. izvanparlamentarna oporba

AZR = Ausländerzentralregister /hrv. Središnji registar stranaca

BAMF = Bundesamt für die Anerkennung ausländische Flüchtlinge /hrv. Savezni ured za tražitelje azila

B.D.H. = Bündnis Deutscher Hools = Savez njemačkih huligana

BRD / SRNJ = Bundesrepublik Deutschland /hrv. Savezna Republika Njemačka

CDU = Christlich-Demokratische Union / hrv. Kršćansko-demokratska unija

CETA = Comprehensive Economic and Trade Agreement /hrv. Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum između Kanade i EU

CSCCE/KESS = Conference on Security and Co-operation in Europe /hrv. Konferencija za europsku sigurnost i suradnju

CSU = Christlich-Soziale Union /hrv. Kršćansko-socijalna unija

DDR = Deutsche Demokratische Republik /hrv. Demokratska Republika Njemačka

Die Rechte =Partei für Volksabstimmung, Souveränität und Heimatschutz /hrv. Stranka za referendum, suverenitet i domovinsku sigurnost

DM = Deutsche Mark /hrv. njemačka marka

DW = Deutsche Welle

EC/EZ = European Community /hrv. Europska zajednica

ECB = European Central Bank /hrv. Europska središnja banka

ECSC/EZUČ = European Coal and Steel Community /hrv. Europska zajednica za ugljen i čelik

EEC/EEZ = European Economic Community /hrv. Europska ekonomska zajednica

FPD = Freie Demokratische Partei /hrv. Slobodna demokratska stranka

EU = European Union / hrv. Europska unija

Euratom = European Atomic Energy Community/ hrv. Europska zajednica za atomsku energiju

G-20 = Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors /hrv. Skupina od dvadeset ministara financija i guvernera središnjih banaka

GDL = German Defence League (njem. Deutsche Verteidigungsliga) /hrv. Njemačka obrambena liga

Gepida = Genervte Einwohner protestieren gegen Intoleranz Dresdner Außenseiter /hrv. Iznervirani stanovnici prosvjeduju protiv netolerancije drezdenskih autsajdera

HoGeSa = Hooligans gegen Salafisten /hrv. Huligani protiv salafista

IB = Identitäre Bewegung / hrv. Pokret identitaraca

IOM = The International Organization for Migration /hrv. Međunarodna organizacija za migracije

NATO = North Atlantic Treaty Organisation / hrv. Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora ili Sjevernoatlantski savez

NPD = Nationaldemokratische Partei Deutschlands /hrv. Nacionaldemokratska stranka Njemačke

Pegida = Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes /hrv. Domoljubni Europljani protiv islamizacije Zapadnoga svijeta

PIGS = kratica za: Portugal, Italiju, Grčku i Španjolsku

PRO NRW = *Die Bürgerbewegung pro Nordrhein-Westfalen* /hrv. Građanski pokret za Sjevernu Rajnu-Vestfaliju

RuStAG = Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz /hrv. Njemački zakon o državljanstvu

SALT = Strategic Arms Limitation Talks /hrv. Pregovori o ograničavanju strategijskoga naoružanja

SPD = Sozialdemokratische Partei Deutschlands /hrv. Socijaldemokratska stranka Njemačke

SSSR = Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

TTIP = Transatlantic Trade and Investment Partnership /hrv. Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo

UNHCR = Office of the United Nations High Commissioner for Refugees /hrv. Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice

WFP = The United Nations World Food Programme /hrv. Svjetski program za hranu

Česti pojmovi korišteni u njemačkom izvorniku:

Aufklärung = njemački tip prosvjetiteljstva

Aussiedler (nakon 1992. Spätaussiedler) = stanovnici bivšeg Sovjetskog Saveza njemačkoga podrijetla

Bildung = obrazovanje

Bundestag = savezni parlament Savezne Republike Njemačke

Bundeswehr = Oružane snage Savezne Republike Njemačke

Dolchstoß = nož u leđa

Drang nach Osten = njemački prodor na Bliski istok

German Angst = njemački strah

Kulturkampf = kulturna borba (antikatolička politika)

Kulturnation = kulturna ili etnička nacija

Lebensraum = životni prostor

Leitkultur = vodeća kultura

Lügenpresse = lažljivi mediji

Mauer im Kopf = zid u glavi

Mitteleuropa = Srednja Europa (u zemljopisnom, geopolitičkom i ideološkom smislu)

Mittellage = središnji položaj (Njemačka u srcu Europe)

Ossie = od ujedinjenja Njemačke neslužbeni naziv za stanovnike istočne Njemačke

Ostalgie = nostalgija istočnih Nijemaca

Ostpolitik = istočna politika (približavanje dvije njemačkih država u doba hladnog rata)

Ostsiedlung = preseljenje na istok (uglavnom na današnji poljski i baltički teritorij)

Reich = carstvo

Sonderweg = poseban razvojni put Njemačke

Staatsnation = državna ili građanska nacija

Übersiedler = Nijemac iz DDR-a koji je emigrirao u SRNJ

Volksgeist = duh naroda

Wessie = od ujedinjenja Njemačke neslužbeni naziv za stanovnike zapadne Njemačke

PRILOG 1

"PEGIDA" i njemačka politika

Kao ogledni primjer analize za 2014. godinu poslužio je članak kojeg je objavio Deutsche Welle pod naslovom "PEGIDA" i njemačka politika¹⁷⁵. Članak sam analizirala koristeći dva tipa diskurzivne analize: Teuna van Dijka¹⁷⁶ i Ernesta Laclaua i Chantal Mouffe. Model Teuna van Dijka preuzela sam iz knjige "Analysing Media Texts", kako ga je koristio sam autor prilikom analize članka "Britain Invaded by an Army of Illegals" koji je izašao u tabloidu *The Sun*, 1989. godine, u rubrici *Sun news special*. Članak se bavi imigracijom u kontekstu novoga rasizma koji se ne oslanja na nasilje, već na diskurs. Rasizam postoji u najrazličitijim društvenim skupinama, pa i među obojenima u odnosu na bijelce, no njima nedostaje moć da bi njihov rasizam bio vidljiv. Članak predstavlja dobar primjer analize odnosa jezika i društvene moći, dok model Laclaua i Mouffe pokazuje kako se takav odnos odvija, pa ih stoga i uspoređujem.

Primjer analize prema van Dijku:

1. Naslov: "PEGIDA" i njemačka politika
2. Podnaslovi: Briga zbog krivog razvoja politike; PEGIDA: fenomen samo u istočnim pokrajinama; Radikalima "oduzeti" teme.
3. Duljina članka (broj stranica): 1,5 stranica, 69 redova
4. Vrsta članka (žanr): izvješće
5. Autor: Nastassja Steudel/ Marina Martinović
6. Datum: 12.12.2014.
7. Glava: Njihov naziv se sastoji od samo šest slova, a ipak se u cijeloj Njemačkoj o njima govori. Političari nisu jedinstveni po pitanju PEGIDA-e. Dok jedni pozivaju na dijalog, drugi govore o "drskosti".
8. Broj fotografija i mjesto na kojem se nalaze u članku: 4 fotografije. Ispod glave članka nalazi se fotografija s Pegidinog skupa na kojoj se vide transparenti na kojima piše: "Nenasilno i ujedinjeno protiv vjerskih ratova na njemačkom tlu", "Protiv religijskog fanatizma", "Za budućnost naše djece". potom slijedi slika političara CDU-a čije stavove

¹⁷⁵ Vidjeti na: <https://www.dw.com/bs/pegida-i-njema%C4%8Dka-politika/a-18123839>

¹⁷⁶ Vidjeti u: Gillespie, M. & Toynbee, J. (eds.) (2006). *Analysing Media Texts*. Maidenhead: Open University Press, str. 130-138.

članak prenosi (Wolfgang Bosbach). Treća po redu je slika transparenta Dügide koji ukazuje na opasnost od radikalnih islamista koji ne priznaju njemačku pravnu državu i četvrta slika je slika Pegidinog skupa u Dresdenu na kojemu je nekoliko tisuća ljudi.

9. Retorika: nema hiperbola, riječi koje se često ponavljaju su: nesigurnost, radikali, krivi politički smjer, istočne pokrajine; u većem dijelu članka se koristi sekuritizacijski registar; u članku se češće koristi aktiv, kao i treće lice.

10. Topikalizacija: na prvom mjestu u naslovu je Pegida, ona je i tema članka.

11. Leksikalizacija: migracije se vezuju uz islamizaciju i vjerske ratove, te nestabilnost u njemačkom društvu.

12. Korištenje međugrupnih označitelja ("mi", "/oni"): polarizacija imigranti/etnički Nijemci i istočne/zapadne savezne pokrajine.

Interpretacija:

1. U članku se analizira pojava novog fenomena na njemačkoj političkoj sceni koji se pojavio u listopadu 2014. godine u Dresdenu u istočnoj pokrajini Saskoj. Riječ je o pokretu čiji akronim PEGIDA¹⁷⁷. U članku se postavlja pitanje kako se političke stranke i vladajuća koalicija trebaju postaviti prema tom fenomenu, te u kojem smjeru ide njemačka migracijska politika.

2. Situacija se objašnjava dominantno iz ugla CDU-ovog političara Wolfganga Bosbacha koji artikulira stavove većine članstva CDU-a. Zanimljivo je da se stavovi članova CDU-a koji su ujedno obnašatelji najviše izvršne vlasti (ministri u vladi kancelarke Merkel) dijametralno razlikuju od stavova članstva stranke. Antagonizam u stranci je nastao zbog pitanja treba li uspostaviti dijalog s Pegidom ili se distancirati. Članovi vlade i ujedno članovi CDU-a su protiv dijaloga s nacionalistima, populistima i radikalima. Po njima islamizacija u Njemačkoj ne postoji.

Članstvo CDU-a i pokrajinski premijeri iz redova te stranke smatraju da je dijalog potreban, te da je potrebno pozabaviti se strahom građana koji nije neutemeljen. Veliki broj pridošlica iz različitih kultura izaziva strah kod domaćeg stanovništva zbog mogućnosti gubitka dosadašnjeg načina života. Stoga je potrebno poduzeti mjere kako bi se građane smirilo i kako bi se radikalima oduzele teme.

¹⁷⁷ Prve demonstracije u organizaciji Pegide započele su krajem listopada 2014. godine, kao šetnje Dresdenom u tišini. Sudionici su nosili transparente s porukama protiv tuđih vjerskih ratova na njemačkom tlu (sukobi među različitim muslimanskim skupinama). U početku ih je bilo 200, a kasnije i 10 000. Sintagma o vjerskim ratovima na njemačkom tlu povezuje se s Tridesetogodišnjim ratom koji je završio Vestfalskim mirom 1648. Nakon Tridesetogodišnjega rata njemačko je stanovništvo bilo prepolovljeno. Danas je religija u Njemačkoj privatna stvar, no sadašnjom pojavom novih doseljenika ponovo se propituje uloga religije u njemačkom društvu.

SPD smatra da s Pegidom ne treba ulaziti ni u kakav dijalog, jer je riječ o nacionalistima i desnim populistima koji nisu nikakvi patrioti, jer iskorištavaju podsvjesni bazen strahova i šire svoje parole mržnje prema ciljanim skupinama (strancima, političarima, medijima).

Građani su uplašeni jer im nije jasan smjer njemačke migracijske politike, osjećaju strah od mogućnosti gubitka vlastite kulture i načina života, zahtijevaju preciznije zakone za tražitelje azila, osjećaju da ih je politika izdala.

Wolfgang Bosbach (CDU) koji sudjeluje u razgovoru s novinarkom ističe da je dijalog s Pegidom nužan jer je važno saslušati zabrinute građane, budući da nisu svi desno orijentirani građani radikali. Naravno, ukoliko je riječ o porukama "stranci van" to nije prihvatljivo. Ali građane već duže vrijeme brine smjer njemačke politike.

Bosbach ističe razliku između istoka i zapada zemlje. Pegida je nastala na istoku¹⁷⁸, započela je svoje šetnje u Dresdenu, ali se proširila i na zapad, mada su tamošnji skupovi slabije posjećeni. Ukoliko bi se usporedile dvije savezne pokrajine Saska (istok) i Porajnje (zapad), na istoku su skupovi daleko posjećeniji iako tamo živi zanemariv broj stranaca, dok samo u Düsseldorfu živi više muslimana nego u cijeloj Saskoj. Istočne savezne pokrajine su se s ljudima iz drugih kultura počele susretati nakon ujedinjenja Njemačke. Istok je u očima zapada onaj Drugi, koji nije sasvim ravnopravan na što upućuje patronizirajući stav govornika kad govore o istoku.

Dvije krajnje desne stranke (NPD i AfD) podržavaju Pegidu, smatraju širenje islamističkih ideja opasnim za Njemačku, te pozivaju na protjerivanje stranaca, jer, "onaj tko ne voli Njemačku treba otići".

Relevantan je Pegidin transparent na jednom od skupova na kojem stoji: "Nenasilno i ujedinjeno protiv vjerskih ratova na njemačkom tlu". Prosvjednici izražavaju nezadovoljstvo zbog jačanja religijskog fundamentalizma u zemlji koja je u prošlosti doživjela teška stradanja (uništenje teritorija i gubitak trećine stanovništva u Tridesetogodišnjem ratu 1618.-1648., koji je okončan Vestfalskim mirom, kao i kasnijeg razdoblja *Kulturkampf*, sukoba između katolika i protestanata, koji nije rezultirao ratom, ali je doveo do destabilizacije zemlje.

¹⁷⁸ Kod objašnjavanja fenomena Pegide, uz mit o islamizaciji javlja se i mit o istoku. Pegida je uspješna u Saskoj koja ima mali udio stranaca (2,2%), dok je u Düsseldorfu (Dügida) daleko manje popularna. Istočni Nijemci se osjećaju ostavljenima od strane politike. Njihov se život nakon ujedinjenja promijenio, nestala je industrija a time i radna mjesta. Osim toga, istočna Njemačka nema iskustvo suživota sa strancima u mjeri u kojoj to ima zapadna Njemačka koja je imala doticaj s Gastarbeiterima i ratnim izbjeglicama koje su u valovima dolazile u Njemačku. Građani u istočnome dijelu nisu toliko vezani uz etablirane stranke, kao što je to slučaj u zapadnome dijelu, nemaju dovoljno povjerenja u demokraciju i u otvoreni razgovor o problemima.

Nijemci su stoga uspostavili svojevrsnu "religijsku neutralnost" (pripadnost religiji je privatna stvar, kao što je privatna stvar plaćanje tzv. crkvenog poreza).

Otvorenu mržnju prema muslimanima i strancima izražavaju pripadnici nekih nogometnih navijačkih skupina kao što je HoGeSa (Huligani protiv salafista), ili skupine poput „Nacionalsocijalističkog podzemlja“ (NSU).

3. Članak je nastao kao reakcija na pojavu novog desnog pokreta Pegida u Dresdenu, u Saskoj. Pokret svakoga ponedjeljka provodi šetnje po istočnonjemačkim gradovima, ali se uspio proširiti i na zapad Njemačke.

4. Neki se izrazi češće ponavljaju: nesigurnost, radikali, krivi politički smjer, istočne pokrajine. Ukazuju na sekuritizaciju teme. Inzistira se na imigracijama kao problemu jer s migracijama se u njemačko društvo uvode nove kulture koje mogu vrlo retrogradno djelovati na dotad stečena prava. O migracijama se ne govori kao o kao bogatstvu susreta, prihvaćanju različitosti, zbližavanju ljudi, empatiji, solidarnosti, inovacijama.

5. Obrasci koji se ponavljaju su: političari ne adresiraju strahove građana na ispravan način. Migracijska politika ide u krivom smjeru, problem su istočne pokrajine.

6. Ne spominju se imigranti kao prilika.

Primjer analize prema Laclau i Mouffe:

Tablica 20. Primjer analize članka za 2014. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
<p>1. čvorišta: migracije, ekstremizam</p> <p>2. glavni označitelji: imigranti, njemački desni ekstremisti, etnički Nijemci</p> <p>3. mitovi: mit o islamizaciji i mit o njemačkome strahu</p>	<p>1. <u>Imigranti</u> su prijatna jer uvode nove običaje koji mogu vrlo retrogradno djelovati na dotad stečena prava u državi primateljici. Izazivaju strah kod domaćeg stanovništva.</p> <p>2. <u>Njemački desni ekstremisti</u> su borci protiv vjerskih ratova na njemačkome tlu, borci protiv religijskog fundamentalizma.</p> <p>3. <u>Etnički Nijemci</u> su zbunjeni smjerom njemačke migracijske politike, traže preciznije zakone o azilu, osjećaju da ih je politika izdala, uplašeni su, ne žele povratak na vjerske podjele.</p>	<p>1. <u>CDU</u> (političari)</p> <p>a) članovi Vlade: protiv dijaloga s nacionalistima, populistima i radikalima; islamizacija u Njemačkoj ne postoji.</p> <p>b) pokrajinski čelnici i članovi stranke: dijalog potreban, strah građana nije neutemeljen, jer se boje da će izgubiti dotad stečena prava.</p> <p>2. <u>SPD</u>: s Pegidom ne ulaziti ni u kakv dijalog, nisu patrioti, već koriste podsvjesne strahova i šire mržnju prema strancima, političarima, medijima;</p> <p>3. <u>AfD, NPD</u>: podržavaju Pegidu, širenje islamističkih ideja je opasno za Njemačku; pozivaju na protjerivanje stranaca jer "onaj tko ne voli Njemačku treba otići".</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ oduzeti radikalima teme; ✓ nisu svi desno orijentirani građani radikali; ✓ poruka "stranci van" je neprihvatljiva; ✓ građane brine smjer njemačke migracijske politike; ✓ problem je percepcija istočnih pokrajina; ✓ religijska neutralnost; ✓ političari bi trebali na ispravan način adresirati strahove građana.

		<p>4. <u>Pegida</u>: protive se jačanju religijskog fundamentalizma i mogućim vjerskom ratovima na tlu Njemačke; protive se dolasku ljudi iz različitih kultura.</p> <p>5. <u>HoGeSa, NSU</u>: Otvorena mržnja prema muslimanima i strancima.</p>
--	--	---

PRILOG 2

Tvrđava Europa: migrantska politika u krizi

1. Naslov: Tvrđava Europa: migrantska politika u krizi¹⁷⁹
2. Podnaslovi: Dogradnja utvrde napreduje; Nemiri unutar dvorca; Ponovo uspostavljanje malih tvrđava i međusobnih granica?
3. Duljina članka (broj stranica): 3
4. Vrsta članka (žanr): komentar
5. Autor: Bernd Riegert, DW
6. Datum: 29.08.2015.
7. Glava: Cilj Europske unije nije prijem većeg broja izbjeglica, nego bolja zaštita granica. Solidarnost unutar Unije brzo dolazi do vlastitih granica.
8. Broj fotografija i mjesto na kojem se nalaze u članku: Prva fotografija se nalazi ispod glave, tekst uz fotografiju glasi: *Još više žičanih ograda?* Prikazana su dvojica mladih muškaraca kako se provlače ispod žičane ograde. Druga fotografija se nalazi ispod podnaslova: *Dogradnja utvrde napreduje*, a na slici su Angela Merkel i Werner Faymann za govornicom na Konferenciji o zapadnom Balkanu u Beču. Tekst ispod slike glasi: *Nemoć politike*. Treća fotografija se nalazi ispod podnaslova: *Ponovo uspostavljanje malih tvrđava i međusobnih granica*. Na slici se vidi muškarac snimljen od pojasa prema stopalima s koferom. Snimljen je na nekom europskom odmorištu, a u daljini se uočavaju dva muška lika, jedan s kapuljačom, siluete i lica su im zamagljena. Ispod slike se nalazi tekst: *Izbjeglice neće odustati*.
9. Retorika (korištene riječi): tvrđava, žičane ograde, bedemi, rupe u bedemima će se uspješno zatvoriti, ilegalne migracije. Ministri unutarnjih poslova država članica se koncentriraju na bolju zaštitu granica, obranu od ilegalnog ulaska u zemlju bilo vodenim ili kopnenim putem,

¹⁷⁹ vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/tvr%C4%91ava-europa-migrantska-politika-u-krizi/a-18679052>.

a prije svega u zračnim lukama. Utvrda Europa se nadograđuje. I to već gotovo 20 godina. U članku se koristi sekuritizacijski registar. EU se prikazuje kao da je u ratnom stanju. Kad se govori o sekuritizacijskim mjerama koristi se pasiv, a aktiv se više koristi kad se govori o odgovornosti političara prema svom glasačkom tijelu.

10. Topikalizacija: u naslovu je Europa prikazana kao tvrđava što utječe na njezinu migrantsku politiku.

11. Leksikalizacija: EU se vezuje uz bedeme, tvrđave, žičane ograde. To je u suprotnosti s njezinom temeljnom misijom o slobodi kretanja i poštovanju i zaštiti ljudskoga života i temeljnih sloboda čovjeka. Riječ imigrant se vezuje uz pojam ilegalni, što opisuje opće raspoloženje u društvu prema imigrantima.

12. Korištenje međugrupnih označitelja ("mi"/"oni"): Međugrupni označitelji se javljaju kod opisa ciljeva organizacija za pomoć izbjeglicama i ministara unutarnjih poslova država članica EU; sljedeća opreka se javlja između država članica koje provode dogovorene mjere zaštite od ilegalnih ulazaka imigranata na prostor EU i država koje potkopavaju takvo djelovanje, a to su Grčka, Italija i Mađarska.

Interpretacija:

1. U članku se govori o promjeni političke klime u Europi u odnosu na početnu dobrodošlicu imigranata. Europa se zatvara, ponovno se uspostavlja kontrola na granicama, jača sustav zaštite, počevši od postavljanja žičanih ograda do korištenja naprednih tehnologija za stvaranje baze biometrijskih podataka i učinkovitije kontrole ulazaka u prostor EU-a. Također su osnovane nove europske agencije (Frontex, i EASO) sa zadatkom učinkovitog čuvanja granica. Da bi se Europska unija učinkovito obranila od ulaska ilegalnih imigranata potrebna je suradnja među državama članicama, no nažalost među njima se uočavaju disonantni tonovi. Neka države, poput Italije, Grčka i Mađarske, potkopavaju dogovoreni način djelovanja. S druge strane, navedene države okrivljavaju istočnoeuropske države zbog nepoštivanja kvota za prijem imigranata.

Osnovni prijepor se javlja između država članica koje primaju veliki broj izbjeglica i onih koje se tome opiru. Stoga su sve glasnjiji zahtjevi za promjenom Dublinskih pravila¹⁸⁰.

¹⁸⁰ Prema Dublinskom postupku za pitanje prava na azil odgovorna je ona članica EU u koju je podnositelj prvu ušao prilikom ulaska u EU. U slučaju da ta država slovi kao sigurna zemlja, podnositelj zahtijeva za azil se mora vratiti u tu zemlju i tamo podnijeti zahtjev za azilom. Prema njemačkom zakonu sve članice EU, kao i Švicarska i Norveška koje su dijelom Europskog gospodarskog prostora, slove kao sigurne zemlje. Prema odluci Saveznog ustavnog suda SRNJ, Grčka se više ne smatra sigurnom zemljom zbog teške situacije s izbjeglicama. Zato njemačke vlasti više izbjeglice ne protjeruju u Grčku. Vidjeti: Sven Pöhle i Diena Hodali: Migrant, izbjeglica ili azilant? *Deutsche Welle*, 30. kolovoza 2015.

Njemačka je u međuvremenu uvela koncept "sigurne treće države"¹⁸¹ prema kojemu nije obvezna prihvatiti izbjeglice iz takvih država ili ih može lakše deportirati ukoliko se već nalaze u Njemačkoj. Problem se pogoršao nakon pada libijskoga režima, jer je Libija imala ugovor s EU o prekidanju izbjegličke rute iz Afrike, što je iz europskog ugla bilo funkcionalno. U pripremi su slični razgovori s Turskom.

Istraživači koji se bave migracijama, kao i UNHCR predviđaju još veći pritisak imigranata na EU zbog globalnih problema koji uzrokuju migracije, ali i nekih konkretnih poput rata u Siriji, diktature u Eritreji, siromaštva u brojnim državama Afrike, nepostojanja perspektive na Kosovu.

U članku se postavlja pitanje budućnosti useljeničke politike. Zajedničko je svim državama članicama da žele primiti što manji broj izbjeglica, zbog destabilizacije reda i mira u vlastitim državama. Unutar Europske unije za očekivati je sukobe među državama članicama, zatvaranje nacionalnih granica i manjak solidarnosti. Schengen bi mogao doći pod upitnik, te bi pitanje migracija moglo "postati politički eksploziv za EU".

2. Situaciju objašnjava novinar iz gledišta službene politike i struke.
3. Širi kontekst teme kojom se članak bavi jest migranska kriza 2015. i politika otvorenih vrata. Politiku dobrodošlice je zamijenila politika žičanih ograda i zidova.
4. Češće se pojavljuju pojmovi poput tvrđave, bedema, granice, migracijske politike, ilegalnog useljavanja.
5. Teško je izdvojiti pozitivne od negativnih riječi jer je cijeli članak intoniran na način da podržava sekuritizaciju migrantske politike u cilju očuvanja stabilnosti i reda unutar granica EU-a.
6. Obrasci koji se ponavljaju su zatvaranje granica, povratak nacionalnog suvereniteta i nestanak solidarnosti unutar Unije, ali i prema ljudima izvan nje.

Primjer analize istoga članka prema Laclau i Mouffe:

Tablica 21. Primjer analize članka za 2015. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
1. Čvorišta: migracije 2. glavni označitelji: imigranti 3. mitovi: mit o otvorenim vratima	Imigranti su prijatnija i ugroza, članice EU-a ne pokazuju više solidarnost prema imigrantima, zbog njih zatvaraju granice i razmatraju povratak nacionalnog suvereniteta.	Europska unija je podijeljena oko humanog pristupa prema izbjeglicama i imigrantima i potrebe za zaštitom vlastitih granica; antagonizam između	✓ Europa ponovno uspostavlja kontrole na granicama; ✓ sustav zaštite od žičanih ograda do naprednih

¹⁸¹ "Sigurne treće države" su države koje ne provode politički progon svojih građana i ne prakticiraju neljudsko ili ponižavajuće ponašanje. <https://www.dw.com/hr/migrant-izbjeglica-ili-azilant/a-18679943>, pristupljeno: 5.8.2019.

		<p>organizacija za pomoć izbjeglicama i tijela vlasti;</p> <p>nedostatak solidarnosti kod jednog dijela članica (Grčka, Italija, Mađarska) i država članica koje provode dogovorene mjere zaštite od ilegalnih ulazaka imigranata na prostor EU.</p>	<p>tehnologija za stvaranje baze biometrijskih podataka;</p> <p>✓ osnivanje novih europskih agencija (Frontex, i EASO)</p> <p>✓ zahtjevi za promjenom Dublinskih pravila.</p>
--	--	--	---

PRILOG 3

Što je to njemačko?

1. Naslov: Što je to "njemačko"?¹⁸²
 2. Podnaslovi: Red i rad; Gotovo sve iz uvoza; Mi smo nemiran narod; Ako će to nestati...
 3. Duljina članka (broj stranica): 4
 4. Vrsta članka (žanr): priča dana
 5. Autor: Stefan Maas, Deutschlandfunk
 6. Datum: 11.01.2016.
 7. Glava: Nakon incidenta u Kölnu opet se često ponavlja kako došljaci u ovu zemlju trebaju "uvažiti naše vrijednosti". Ali što su to "njemačke vrijednosti"? I kako pripadnike drugih kultura uvjeriti da ih prihvate?
 8. Broj fotografija i mjesto na kojem se nalaze u članku: 5 fotografija
- Prva se fotografija nalazi ispod glave teksta. Prikazuje kancelarku Angelu Merkel s kostimiranom osnovnoškolskom djecom koja su dio pjevačkoga zbora. Druga fotografija se nalazi iznad prvoga podnaslova i prikazuje tanjur s kobasicama i prilogom. Ispod fotografije piše: "Kaže se kako Francuzi rade da bi jeli, a Nijemci tek jedu da bi mogli raditi. Možda i u toj predrasudi ima zrnce istine." Treća se fotografija nalazi ispred drugog podnaslova i prikazuje unutrašnjost crkve sa sarkofagom. Ispod fotografije stoji: "U karolinško doba 'Nijemac' je značio tek lokalnog pučana." Četvrta fotografija se nalazi ispred podnaslova "Mi smo nemiran narod". Prikazuje cestovnog radnika s gomilom bačenih prometnih znakova ispod koje se nalazi tekst: "Ta potraga za vlastitim smislom se može ograničiti tek mnoštvom birokracije i propisa". Peta fotografija se nalazi ispred zadnjega podnaslova i prikazuje

¹⁸² Opširnije na: <https://www.dw.com/hr/%C5%A1to-je-to-njema%C4%8Dko/a-18969887>.

dvojicu radnika u pogonu za proizvodnju automobila. Rade na automobilu marke audi. Ispod fotografije piše: "Ipak, taj nemirni duh je i razlog tolikih izuma i težnje za sve boljim".

9. Retorika: najčešće ponavljane riječi su: njemački, njemačko, vrijednosti, narodni jezik, njemačka kultura. Pojmovi koji se vežu uz pridjev njemačko su: zajedništvo, točnost (*Pünchlichkeit*), osjećaj topline ugone, pripadnosti i duševnoga mira (*Gemütlichkeit*), pouzdanost, spremnost na rad i marljivost, tipično njemačka hrana odrezak (*Schnitzel*), njemački kosani odresci (*Frikadellen* - ili *Frikas*).

10. Topikalizacija: sam naslov sadrži osnovnu temu. U glavi članka stoji objašnjenje za izbor teme. Nakon dolaska velikog broja izbjeglica iz drugih kultura i nereda diljem Njemačke zbog njihova prisustva ili njihova djelovanja, kao što je slučaj incidenata u Kölnu, nametnulo se pitanje što je to njemačko i koje su njemački vrijednosti.

11. Leksikalizacija: u središtu članka je pridjev "njemačko" a znači narodni, pritom se ne misli na današnje značenje riječi njemački, nego se odnosi na pripadnost nekoj lokalnoj zajednici (npr. riječ narodni se u Bavarskoj odnosi na bavarski). *Deutsch* potječe od riječi iz karolinškoga doba *theodisc* što je tada značilo "na jeziku pučana". *Deutschen* su ljudi koji govore tim narodnim jezikom.

12. Korištenje međugrupnih označitelja ("mi", "oni") pojavljuje se u odlomku "Gotovo sve iz uvoza" u kojem se spominju došljaci polaznici integracijskih tečajeva na kojima bi se trebali upoznati s političkim sustavom Njemačke kao i vjerskim sastavom i osnovnim setom vrijednosti. Njemačke vrijednosti se temelje na kršćanskoj tradiciji, latinskom jeziku, te vrijednosti iz antike kao što su: sloboda, ravnopravnost ili humanost, ljudsko dostojanstvo. Kao dobar primjer integracije je slučaj novinarka koja je imigrantica druge generacije Talijana koja objedinjuje "talijansku kreativnost i njemački smisao za organizaciju".

Interpretacija:

1. Što se u članku događa?

U članku novinar anketira sudionike o tome što je za njih njemačko. Neki od članova pjevačkog zbora iz jednog malog njemačkog gradića smatraju da je to njemačko zajedništvo, ono što ljude drži zajedno. Drugi članovi naglašavaju da je to njemačka točnost (*Pünchlichkeit*). Treći smatra da je to osjećaj topline, ljubaznosti, udobnosti, duševnoga mira i osjećaja pripadnosti što se jednim imenom zove *Gemütlichkeit*. To je osjećaj zbog kojega se članovi ovoga zbora susreću.

Potom novinar u jednoj gostionici u Porajnju pita konobaricu što je to njemačko, a ona odgovara da je to pouzdanost, spremnost na rad i marljivost. Jedan od gostiju kaže da je njemačko domovina i osjećaj pripadnosti.

Njemačko je smatra novinar tipično njemačko jelo koje nalazi na jelovniku u spomenutoj gostionici: odrezak (*Schnitzel*) i pečeno pile. Na šanku ispod staklenog zvona: tipični njemački kosani odresci (u tom dijelu Njemačke se zovu *Frikadellen* - ili *Frikas*. Ali to su i *Bulette*, *Fleischpflanzerl*, *Klopse*... Ima čak pedesetak različitih naziva za kosani odrezak).

2. Iz čijeg se gledišta objašnjava situacija? Situacija se objašnjava iz pozicije običnih njemačkih građana bez imigrantske prošlosti.

3. Kontekst: Tekst je nastao u situaciji kad Nijemci, u susretu s ljudima koji pripadaju različitom moralnom, estetskom i kognitivnom krugu i s kojima dijele isti društveni prostor, postavljaju pitanja o njemačkome identitetu, tj. o tome što je uopće njemačko.

4. Kozistentnost: tekst je kolaž različitih stavova koji ne slijede istu liniju argumentacije.

5. Učestalost: ponavljaju se pojmovi koji označavaju njemački identitet (vrijednosti do kojih je Nijemcima stalo i navike).

6. Intenzitet komentara: Pozitivni komentari se odnose na njemačke osobine poput reda, rada, točnosti, dobrih organizacijskih sposobnosti. Njemačka je zemlja kreativnih ljudi koji razmišljaju drugačije, ona je zemlja ideja, patenata, izumitelja. Nijemci su ljudi koji u vječnom procesu potrage za novim idejama uvijek iznova izmišljaju sebe i svijet oko sebe. U vječnoj su potrazi za smislom. Njemačka više nije što je nekad bila, jer teži za harmonijom i tolerancijom, te od tuda potječe kultura dobrodošlice. Sami Nijemci moraju shvatiti da su se promijenili.

Negativni komentari su da Njemačka nema neki čvrsti identitet koji je određuje što je posljedica brojnih povijesnih lomova i podjela. Nema taj čvrsti zaštitni sloj koji joj nudi sigurnost u vlastito postojanje, kao što je to, primjerice, "američki san". Njemačka ima svoj nespokoj, svoj nemir, svoje strahove koje nastoji obuzdati brojnim propisima i zakonima koji jamče pouzdanost i predvidivost.

7. Koji se obrasci ponavljaju?

Ponavljaju se obrasci vezani uz njemački sustav vrijednosti: točnost, marljivost, spremnost da se prihvate svakoga posla, te uz njemački način života: okrenutost tradiciji i kolotečini koja se ogleda u tipično njemačkoj hrani (njemačkom pivu, njemačkom kupusu, njemačkim kobasicama, kruhu od integriranog brašna, kosanom odresku *Frikadelle*) i njemačkim proizvodima poput njemačke marke automobila.

Primjer analize članka prema Laclau i Mouffe:

Tablica 22. Primjer analize članka za 2016. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
<p>1. čvorišta: migracije 2. glavni označitelji: imigranti, etnički Nijemci 3. mitovi: mit o otvorenim vratima</p>	<p>1. <u>imigranti</u>: došljaci koji trebaju uvažiti njemačke vrijednosti i kulturu, također bi trebali upoznati njemački politički sustav i vjerski. 2. <u>etnički Nijemci</u>: jedu da bi mogli raditi, a ne uživati u jelu, nemiran narod koji birokracijom i propisima ograničava potragu za smislom, nemiran duh je i razlog tolikih izuma; uz Nijemce i njemačko vezuje se: zajedništvo, točnost (<i>Pünchlichkeit</i>), osjećaj topline i ugone, pripadnosti i duševnoga mira (<i>Gemütlichkeit</i>), pouzdanost, spremnost na rad i marljivost. Njemačke vrijednosti se temelje na kršćanskoj tradiciji, latinskom jeziku i vrijednostima iz antike, poput slobode, ravnopravnosti, humanosti i poštivanja ljudskog dostojanstva.</p>	<p>Nakon početne dobrodošlice velikom broju izbjeglica iz drugih kultura, uslijedili su neredi zbog njihove prisutnosti. Neki od imigranata i izbjeglica poticali su svojim ponašanjem (incidenti u Kölnu) jačanje straha kod dijela građana, ali i nasilno djelovanje desnih ekstremista. U javnom prostoru se su sve češće postavljala pitanja koje su to specifično njemačke vrijednosti.</p>	<p>Sami Nijemci moraju shvatiti da su se promijenili, jer sve više teže harmoniji i toleranciji. Njemačka je zemlja kreativnih ljudi, ideja, patenata, izumitelja. Njemačka nema, zbog povijesnih lomova i diskontinuiteta, čvrsti identitet koji bi joj poslužio kao zaštitni sloj, primjerice kao "američki san". Njemačka ima svoj nespokoj, nemir i strahove, koje pokušava obuzdati brojnim propisima i zakonima koji jamče pouzdanost i predvidivost.</p>

PRILOG 4

Njemačke vojarne kao okupljališta ekstremnih desničara?

1. Naslov: Njemačke vojarne kao okupljališta ekstremnih desničara?¹⁸³
2. Podnaslovi: Nula tolerancije prema ekstremistima; Bundeswehr - ogledalo društva?; Sporni simboli Hitlerove vojske.
3. Duljina članka (broj stranica): 2,5 stranica
4. Vrsta članka (žanr): izvješće
5. Autor: Vera Kern
6. Datum: 12.05.2017.

¹⁸³ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/njema%C4%8Dke-vojarne-kao-okupljali%C5%A1ta-ekstremnih-desni%C4%8Dara/a-38802021>.

7. Glava: Najprije Franco A. a potom i Max T. Obojica uhićenih časnika Bundeswehra osumnjičena su za terorizam. Zašto neonaciste privlače njemačke oružane snage?

8. Broj fotografija i mjesto na kojem se nalaze u članku: 2

Prva se fotografija nalazi odmah ispod glave teksta. Na njoj je prikazano rame osobe u uniformi na kojoj je našivena njemačka zastava. Druga se fotografija nalazi iznad podnaslova Sporni simboli Hitlerove vojske, a na slici je prikazan vod, vojnici su slikani s leđa, a kod nekih se uočavaju stisnute šake. Ispod fotografije piše: "Bundeswehr ima dosta toga što privlači ekstremne desničare: oružje, hijerarhija, strogoća".

9. Retorika: često korištene riječi su *Bundeswehr*, desničari, skandal, ekstremizam, nacistički simboli. Članak je analitički i kritičan. Većinom je pisan u aktivu i trećem licu.

10. Topikalizacija: u naslovu stoje 2 pojma o kojima članak govori: njemačke vojarne i krajnje desni ekstremisti.

11. Leksikalizacija: Pojam ekstremizam koji dominira člankom vezuje se uz nacističke simbole iz doba *Wehrmachta*. Pojam oružane snage se povezuje s oružjem, ratom, oštrim tonovima i hijerarhijom, te s desnim ekstremistima kojima sve nabrojeno odgovara. Koriste se i pojmovi nulte tolerancije, skandalozne pojave.

12. Korištenje međugrupnih označitelja ("mi"/ "oni"). Polarizacija u članku se odvija unutar pretpostavljeno slične etno-kulturne skupine u Oružanim snagama SRNJ. S jedne strane su desni ekstremisti za koje je Bundeswehr magnet zbog rigidne atmosfere i hijerarhije, mogućnosti korištenja oružja, osjećaja moći, mogućnosti veličanja njemačke vojne sile u doba nacizma. S druge strane su vojnici i časnici (radna skupina Damstädter Signal) koji se kritički odnose prema skandaloznim pojavama unutar Bundeswehra. Politika nulte tolerancije prema ekstremistima provodi se već godinama u Bundeswehru, no problem je što neonacisti ne istupaju javno sa svojim stavovima, ne pozdravljaju Hitlerovim pozdravom, niti stavljaju kukasti križ na zid sobe ili na uniformu.

Interpretacija:

1. Što se u članku događa?

U članku se govori o pojavi desnog ekstremizma u Bundeswehru. Jedna skupina vojnika je planirala terorističke napade i ubojstva političara. Bundeswehr provodi politiku nulte tolerancije za ekstremizam. Problem je što neonacisti ne pokazuju otvoreno svoje stavove, Časnici su opterećeni birokratskim poslovima i nemaju vremena bolje se upoznati sa stavovima svojih vojnika. Vojni rok više nije obvezan, pa se za vojnu službu prijavljuje profil osoba kojima više odgovara hijerarhija i autoritarni pristup. Fascinira ih sila i oružje, a neke od njih i razdoblje Wehrmachta i njegova postignuća koja u potpunosti opravdavaju.

Potrebno je preispitati i uredbu iz 1982. godine kojom se regulira pod kojim se uvjetima mogu prikupljati različite memorabilije iz razdoblja Wehrmachta. Moguće ih je prezentirati u okviru "povijesne klasifikacije", što ne znači da je moguća relativizacija spomenutoga razdoblja. Mnogi umjereni vojnici gotovo da i nisu primjećivali navedene simbole.

Polarizacija društva prema rubovima: desni i lijevi ekstremizam, te islamizam, dijelom se ogleda u Bundeswehru. To se odnosi na desni ekstremizam. Uzroci tome su strukturne prirode, te se tom problemu posvetila i ministrica obrane najavivši zakonske promjene u odnosu prema "tradiciji", te veći nadzor sustava.

2. Iz čijeg se gledišta objašnjava situacija?

Situacija se objašnjava iz pozicije *mainstream* politike i skupina unutar *Bundeswehra* kojima su pojave veličanja neonacizma skandalozne. Nije predstavljena strana simpatizera neonacizma unutar njemačke vojske.

3. Kontekst: Članak je nastao u kontekstu uočene radikalizacije njemačkoga društva čije su se tendencije pojavile i u Oružanim snagama,

5. Konzistentnost: u tekstu se poštuje konzistentnost.

6. Učestalost: češće se ojavljaju izrazi koji ukazuju na neravnoteži u društvu i trend radikalizacije koji se pojavio i u Oružanim snagama (neonacisti, Wehrmacht, povijesni kontekst, rubne tendencije u društvu).

7. Intenzitet komentara: analitički način prezentacij, kritičko propitivanje. Od pozitivnih izraza dominira "nulta tolerancija prema ekstremizmu", a od negativnih "nacistički simboli u vojarnama bez dovođenja u povijesni kontekst".

8. Koji se obrasci ponavljaju?

Bundeswehr nije skrovište niti utočište za ekstremne desničare, te nije leglo desničarskog teorizma.

9. Ono što je izostavljeno, a može se zaključiti između redova jest da postoji prešutno toleriranje i opravdanje za Wehrmacht, ne postoji njegovo jasno i nedvosmileno ograđivanje od njega. Ipak dio vojnika i časnika, iako ne ispoljavaju ekstremne stavove, pokazuju određene pozitivne stavove vezane uz Wehrmacht. Koliko će to biti rasprostranjeno s obzirom na budući sastav njemačkih oružanih snaga i eventualni budući njemački vojni angažman, ostaje za vidjeti.

Primjer analize prema Laclau i Mouffe:

Tablica 23. Primjer analize članka za 2017. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
<p>1. Čvorišta: migracije, ekstremizam</p> <p>2. glavni označitelji: njemački desni ekstremisti, etnički Nijemci</p> <p>3. mitovi: mit o njemačkome strahu</p>	<p>1. Desni ekstremisti u Bundeswheru: Neonacisti ne istupaju javno sa svojim stavovima, fascinira ih sila i oružje, a neke od njih i razdoblje Wehrmachta koje u potpunosti opravdavaju.</p> <p>Dio vojnika je spreman na terorističke napade i ubojstva političara. Tome pogoduje prešutno toleriranje nacizma i izostanak nedvosmislene ograde od njega.</p> <p>2. etnički Nijemci (vojnici u Bundeswheru): Dio vojnika i časnika, iako nisu ekstremisti, ali pokazuju određene pozitivne stavove vezane uz Wehrmacht.</p>	<p>U Oružanim snagama SRNJ odvija se polarizacija između desnih ekstremista za koje je Bundeswhr magnet, zbog discipline, hijerarhije, korištenja oružja, osjećaja moći, mogućnosti veličanja njemačke vojne sile u doba nacizma.</p> <p>Na suptnoj strani je radna skupina Damstädter Signal, koja se kritički odnose prema skandaloznim pojavam unutar Bundeswehra.</p>	<p>Politika nulte tolerancije prema ekstremistima provodi se već godinama u Bundeswehru, no problem je što neonacisti ne istupaju javno sa svojim stavovima.</p> <p>Vojni rok više nije obvezan, pa se za vojnu službu prijavljuje profil osoba kojima više odgovara hijerarhija i autoritarni pristup.</p> <p>Nije moguća relativizacija i revizija nacističkoga razdoblja.</p> <p>Potrebne su zakonske promjene u odnosu prema "tradiciji", te veći nadzor sustava.</p> <p>Radikalizacija u društvu preslikava se i u Oružane snage.</p>

PRILOG 5

Propala ljubav - Angela Merkel i istočni Nijemci

1. Naslov: Propala ljubav - Angela Merkel i istočni Nijemci¹⁸⁴
2. Podnaslovi: Propala ljubav - Angela Merkel i istočni Nijemci; Iznevjerena očekivanja; "Merkel mora otići!"; Izbori 2019: AfD ispred CDU-a?
3. Duljina članka (broj stranica): 3,5 stranice
4. Vrsta članka (žanr): izvješće
5. Autor: Kay-Alexander Scholz
6. Datum: 16.11.2018.

¹⁸⁴ Vidjeti na: <https://www.dw.com/hr/propala-ljubav-angela-merkel-i-isto%C4%8Dni-nijemci/a-46314955>.

7. Glava: Kancelarka odlazi u Chemnitz. Tamo gdje je ljetos kratko vladalo izvanredno stanje. Nimalo lak posjet. Jer odnos istočnih Nijemaca i kancelarke, koja je također s "istoka", sve je samo ne idiličan.

8. Broj fotografija i mjesto na kojem se nalaze u članku: 3 fotografije

Prva se nalazi ispod glave teksta i prikazuje glavu Angele Merkel kako se probija kroz žičanu ogradu a iznad nje je crveno nebo. Na slici tiskanim slovima piše: Merkel mora otići. Druga se fotografija nalazi ispod podnaslova Iznevjerena očekivanja, a prikazuje kancelarku Merkel koja proviruje iza panoa koji bi trebao predstavljati govornicu na skupu CDU-a na kojemu zamagljenim slovima piše: Za Njemačku u kojoj ćemo dobro i rado živjeti. A s druge strane panoa nalazi se logo stranke CDU. Ispod fotografije piše: Popularnost koja pada.

Treća fotografija nalazi se ispod podnaslova Izbori 2019: AfD ispred CDU-a?. Na njoj je kolaž od 10 fotografija koje prikazuju kancelarkinu fizičku transformaciju kroz vrijeme. Ispod fotografije stoji: transformacije kroz godine.

9. Retorika: U tekstu se često ponavljaju riječi kancelarka, istočni Nijemci, Merkelijanci, istočne savezne pokrajine. Češće se koristi aktiv i treće lice, mada se koristi i prvo lice ukoliko se citiraju anketirani građani.

10. Topikalizacija: U naslovu je sadržana osnovna teme članka, a to je gubitak naklonosti istočnih Nijemaca za kancelarku Merkel.

11. Leksikalizacija: Osnovni pojmovi koji se ponavljaju u cijelom članku su Angela Merkel i istočni Nijemci. Angela Merkel je žena koja dolazi s "istoka", u početku se mislilo da neće uspjeti upravo zbog ove dvije odrednice: žena i istok. Kancelarka je uspjela, ali možda i dijelom jer u svojim mandatima nije isticala svoje "istočno podrijetlo". U početku to Merkelijancima (osobe rođene u DDR-u, a odrasle u ujedinjenoj Njemačkoj) nije smetalo kao ni ostalim istočnim Nijemcima jer je "njihova" kancelarka bila uspješna, najprije u Njemačkoj, pa u Europskoj uniji i cijelom svijetu.

12. Korištenje međugrupnih označitelja ("mi"/ "oni"); Grupna polarizacija se odvija na relaciji istočni-zapadni Nijemci. Spominje se istočna socijalizacija koja je dala Angeli Merkel samopouzdanje. U istočnoj Njemačkoj je bilo sasvim normalno da žene budu šefice znanstvenih instituta ili velikih tvrtki, a na zapadu Njemačke je bilo uobičajeno da žena bude samo domaćica. Merkel je tipična predstavnik istočnonjemačkog temperamenta: štedljiva na riječima, ponekad drska, protestantski hladna i nije pridavala veliku pozornost vanjskom dojmu. Za mnoge žene je bila uzor i ulijevala je hrabrost. S njom su se istočni Nijemci mogli identificirati, jer je pokazala da za uspjeh nije potrebno u potpunosti se prilagoditi Zapadu.

Zapad mnogim starijim istočnim Nijemcima nije ostao u dobru sjećanju zbog prebrzog uništavanja i privatizacije istočnonjemačkog gospodarstva.

Interpretacija:

1. Što se u članku događa? U članku se obrađuje tema gubitka potpore i naklonosti istočnonjemačkih saveznih pokrajina prema kancelarki Merkel koja i sama dolazi iz istočnog dijela zemlje. Kancelarka je iznevjerila očekivanja istočnih Nijemaca, nije ničim pokazala da potječe s istoka i da se za njega zalaže. Istočni Nijemci su prije svega očekivali izjednačavanje plaća i mirovina sa zapadom Njemačke, ali to se nije dogodilo.

Kancelarku se najviše kritiziralo zbog posljedica migrantske krize u jesen 2015. kad je "zaboravila" svoje ljude i dala pomoć izbjeglicama. Za razliku od nekih istočnih Nijemaca koji se nisu mogli nadati pomoći od države iako su živjeli u prekarnim uvjetima, izbjeglicama je pomoć bila zajamčena. Bila je to prekretnica u odnosu istočnih Nijemaca prema kancelarki, koju se otad optuživali za sve što bi krenulo po zlu, bez obzira je li to bilo u nadležnosti savezne vlade ili pokrajinskih vlada.

Merkel je postala žrtva mobinga i izljeva mržnje. Za transformaciju osjećaja istočnonjemačkih građana od ljubavi do mržnje, prema mišljenju nekih građana, zaslužna je stranka AfD. Jedan dio CDU-ovih glasača u istočnim saveznim pokrajinama se okrenuo AfD-u jer je, prema njihovom mišljenju, CDU previše skrenuo u lijevo.

Merkel je u nedavnom (2018. godine) posjetu istočnoj Njemačkoj govorila o nekim postignućima, kao što je smanjenje nezaposlenosti, ali je spomenula i podjele u društvu zbog migracija, kao i "mržnju" koju je osjetila tijekom izborne kampanje. Kancelarka je podcijenila zbivanja u 2014. godini i nastanak pokreta Pegide. Gubitak kancelarkine moći započeo je jačanjem stranke AfD. Teško je za očekivati da će kancelarkin posjet Chemnitzu, koji je tijekom ljeta bio poprištem nasilnih obračuna, donijeti neko poboljšanje u njezinom odnosu prema istočnim Nijemcima. Uostalom to će pokazati sljedeći izbori.

2. Iz čijeg se gledišta objašnjava situacija?

Situaciju komentira sam novinar nakon razgovara s građanima istočne Njemačke i politolozima.

3. Kontekst: Tekst je nastao u kontekstu predstojećih izbora i kancelarkine utrke za četvrti mandat.

4. Konzistentnost: Tekst vrlo konzistentno slijedi promjenu raspoloženja istočnih Nijemaca prema kancelarki, te posljedice koje takva promjena donosi.

5. Učestalost: najčešće se koriste riječi kancelarka i istočni Nijemci, te se vrlo analitično obrazlažu promjene kojima je taj odnos svjedočio.

6. Intenzitet komentara: U pozitivne komentare ubraja se kancelarkina "normalnost", pragmatičnost, metodičnost, hrabrost i odvažnost. Pokazala je da se za uspjeh nije potrebno u potpunosti prilagoditi Zapadu. U negativne komentare se ubraja kancelarkinu nedovoljnu angažiranost oko problema istočnih saveznih pokrajina, njezinu anagažiranost na općenjemačkim, europskim i globalnim temama. Građani istočne Njemačke su se osjećali izdanima i napuštenima.

7. Koji se obrasci ponavljaju?

Najčešće se ponavljaju komentari da je Merkel napustila svoje istočnonjemačke građane, te da nije imala sluha za njihove probleme, brzo urušavanje gospodarstva, nezaposlenost, lošiji standard u odnosu na zapadni dio zemlje. Više je učinila za izbjeglice nego za svoje građane. Zanimarila je nastanak Pegide, demonstracije građana protiv islamizacije Nemačke. Sve je to rezultiralo gubitkom potpore, pa čak i otvorenim izljevima mržnje.

8. Tekst ne sadrži objektivnu analizu stanja u istočnim pokrajinama za vrijeme mandata kancelarke Merkel, već prati raspoloženje građana. I u tom segmentu je veće težište dano građanima koji imaju negativno mišljenje o vladavini Angele Merkel.

Primjer analize članka prema Laclau i Mouffe:

Tablica 24. Primjer analize članka za 2018. godinu prema modelu Laclau i Mouffe

Ključni označitelji	Identitet	Antagonizam	Hegemonija
1. čvorišta: migracije, 2. glavni označitelji: imigranti, njemački desni ekstremisti, etnički Nijemci (istočni Nijemci), 3. mitovi: mit o otvorenim vratima i mit o njemačkome strahu	1. <u>imigranti</u> : prijetnja za radna mjesta 2. <u>njemački desni ekstremisti</u> : širitelji mržnje i zaslužni za mobing Angele Merkel 3. <u>etnički Nijemci (istočnonjemački građani)</u> : žrtve, osjećaju se izigranima i napuštenima od strane politike i "svoje" kancelarke koja je također dolazi iz "istoka"; Merkelijanci (osobe rođene u DDR-u, a odrasle u ujedinjenoj Njemačkoj) su bili ponosni na "svoju" kancelarku zbog njezinih uspjeha u Njemačkoj, Europskoj uniji i cijelome svijetu. Angela Merkel predstavlja osobine	Antagonizam između istočnih i zapadnih Nijemaca, pri čemu su istočni Nijemci u podređenom položaju; Položaj žene u istočnoj i zapadnoj Njemačkoj: na istoku su žene imale uspješne karijere, dok je na zapadu bilo "normalno" da budu samo domaćice; Kancelarka je uspjela usprkos činjenici što je žena i što je došla iz istočnih pokrajina, dijelom i zbog toga što nije isticala svoje "istočno podrijetlo", ali je i pokazala da za uspjeh nije potrebno u potpunosti se prilagoditi Zapadu.	Kancelarka Merkel je izgubila naklonosti istočnih Nijemaca, jer je iznevjerila njihova očekivanja. Kancelarki se najviše zamjera politika otvorenih vrata, jer je dala pomoć izbjeglicama, a "zaboravila" svoje ljude. Od toga trenutka su je optuživali za sve što nije dalo očekivane rezultate, neovidno o tome je li to u nadležnosti savezne vlade ili pokrajinskih vlada.

	istočnih Nijemaca: štedljiva na riječima, ponekad drska, protestantski hladna i ne pridaje veliku pozornost vanjskom dojmu, uzor za žene i ulijeva hrabrost.		
--	--	--	--

O autorici:

Ljiljana Biškup Mašanović rođena je 15.10.1956. u Novoj Gradiški gdje je završila Opću gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je anglistiku i opću lingvistiku. Na Westminster Collegeu u Londonu studirala je stariju englesku književnost.

Na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu početkom 2013. godine završava poslijediplomski specijalistički studij Vanjska politika i diplomacija obranom rada *Njemačka uloga u procesu europske integracije* pod mentorstvom prof. dr. sc. Livije Kardum.

Godine 2015. upisuje doktorski studij politologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom doktorskog studija objavila je sljedeće članke:

1. Biškup Mašanović, Lj. (2019). Politics of Fear: Causes and Consequences. *Der Donauraum*, Jahrgang 59, Heft 3-4/ 2019, str. 11-19.
2. Biškup Mašanović, Lj. (2021). Utjecaj njemačkog pitanja na nastanak europskih integracija iz konstruktivističke perspektive Alexandra Wendta. *Međunarodne studije*, god. 21, br.2, 2021, str. 63-87.
3. Biškup Mašanović, Lj. (2022). The Mythologisation of the Migrant Issue in the Federal Republic of Germany as a Result of the 2015 European Migrant Crisis and Its Effect on Changes in German Migration Policy. *Migracijske i etničke teme* 37(2021), 2:177-209.

Sudjelovala je u radu ljetnih škola i izlagala na konferencijama:

1. Ljetna škola migracija u organizaciji Međunarodne organizacije za migracije (IOM), Prag, 2017.
2. *The European Migration Crisis and Ontological Insecurity*, izlaganje na konferenciji Istraživačke mreže za područje sociologije religije Europskog sociološkog udruženja (ESA) Torino, 2018.
3. Sudjelovanje u radu 16. ljetne škole o regionalnoj suradnji u organizaciji Konferencije rektora podunavskih sveučilišta : "Falling walls - moving borders - common house Europe?", Zagreb, 2019.
4. *The far-right influence on changes in German migration policy as a result of the 2015 European migrant crisis*, izlaganje na 25. međunarodnoj znanstvenoj konferenciji "Nacionalne manjine, migracije i sigurnost", Brijuni, 2021.

Radni vijek je provela u tijelima državne uprave.